

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

ODDELENIE VEDY A VEDECKÝCH PROJEKTOV

VEDECKÁ KONFERENCIA DOKTORANDOV NA AKADÉMII POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

4. ročník

Zborník príspevkov zo 4. ročníka Vedeckej konferencie doktorandov
na Akadémii Policajného zboru v Bratislave

konaná

pod záštitou prorektora pre vedu a zahraničné vzťahy
prof. JUDr. Mojmíra Mamojku, PhD.

dňa 12. novembra 2020

Vedecký výbor konferencie:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

prof. JUDr. Mojmír Mamojka, PhD.

doc. Ing. Jaromír Mlýnek, CSc.

Organizačný výbor:

doc. Ing. Jaromír Mlýnek, CSc.

Ing. Eva Kunovská

Mgr. Michaela Holičová

Helena Vajglová

Mgr. Tatiana Behrová

Recenzenti:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.,

plk. doc. JUDr. Klaudia Marczyová, PhD.,

plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.,

prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.,

prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD.,

prof. Dr. Jacek Dworzecki, PhD.,

pplk. doc. JUDr. Mgr. Jana Šimonová, PhD.,

mjr. doc. JUDr. Marek Kordík, PhD., LL.M.,

pplk. doc. RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.,

doc. Karol Murdza, PhD.,

pplk. doc. JUDr. Mgr. Janka Hašanová, PhD.,

pplk. doc. JUDr. Monika Hullová, PhD.,

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.,

npor. Mgr. Sebastián Janko, PhD.,

mjr. Mgr. Ivana Cipro

mjr. JUDr. Petra Andorová, PhD.,
doc. JUDr. Boris Löffler, PhD.,
doc. JUDr. Robert Odler, PhD.,
kpt. Ing. Vincent Holubiczky, PhD.,
pplk. doc. Mgr. Iveta Nováková, PhD.,
doc. JUDr. Antonín Nesvadba, PhD.,
doc. Ing. Michal Orinčák, PhD.,
pplk. doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.,
mjr. JUDr. Michaela Jurisová, PhD.,
mjr. JUDr. Matej Kostrec, PhD.,
mjr. PhDr. Vladimír Malíček, PhD.,
doc. Ing. Pavol Augustín, CSc.,
mjr. Mgr. Juraj Gažo, PhD.,

Zborník zostavila:

Mgr. Michaela Holičová, Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Zborník neprešiel jazykovou korektúrou.

Za jazykovú a gramatickú stránku zodpovedajú autori príspevkov.

ISBN 978-80-8054-983-1

EAN 9788080549831

OBSAH

BENČÍK, Tomáš

Opakovaná a druhotná viktimizácia obetí trestných činov ako následok nedostatočnej ochrany osobných údajov v prípravnom konaní.....7

BERKY, Ján

Dilemy polície pri zákrokoch v marginalizovaných komunitách.....15

BLAŽEK, Ondřej

Ex ante nástroje financovania krízového riadenia.....28

CÍCHOVÁ, Martina

Prejavy propagandy na sociálnych sieťach.....42

DOBIÁŠOVÁ, Andrea

Výzvy pri zostavovaní viacjazyčného prekladového slovníka pre potreby policajnej praxe...51

DUBEŇ, Peter

Faktory odhaľovania a objasňovania trestných činov násilnej kriminality.....60

FEDÁKOVÁ, Patrícia

Komparácia trestnoprávnej úpravy sexuálne motivovaných trestných činov v Slovenskej republike a Českej republike.....73

GDOVIN, Jozef

Postavenie a úlohy bezpečnostných zborov Slovenskej republiky.....84

GERMANN, Martin

Opatrenia Federálneho rezervného systému USA a Európskej centrálnej banky vo veci zabezpečenia likvidity na trhu v období globálnej pandémie COVID-19 v marci 2020.....92

KAČKOVIČ, Nikola

Kriminologické aspekty metodiky vyšetrovania trestných činov extrémizmu.....100

KAŠČÁK, Martin

Fenomén svedomia a jeho význam pre sebareguláciu konania príslušníka Policajného zboru.....108

KOLLAROVIC, Richard

Majetkový profil páchatel'a v trestnom konaní.....128

KUCHTOVÁ, Jana

Výcvik sebaobranu kadetov s využitím online prostriedkov.....139

KULIKOVÁ, Jana

Vplyv mimoriadnej situácie v súvislosti s pandémiou COVID-19 na obchodovanie s ľuďmi a inú trestnú činnosť.....149

RUBISOVÁ, Ivana

Procesné východiská výkonu preventívnych a ochranných opatrení štátu pri zabezpečovaní riadnej výchovy dieťaťa v podmienkach Slovenskej republiky.....160

SZABOVÁ, Monika

Právne normy upravujúce extrémizmus na športových podujatiach.....177

ŠALMÍK, Matej

Legislatívne a technické predpoklady hlásenia kybernetických bezpečnostných incidentov.....188

ŠKRINÁR, Tomáš

Správna úvaha pri administratívnom vyhostení cudzinca.....198

ZIMMERMANNOVÁ, Katarína

Vzdelávanie a osvojovanie si predmetu kriminálneho spravodajstva v edukačných moduloch.....212

Tomáš Benčík

Opakovaná a druhotná viktimizácia obetí trestných činov ako následok nedostatočnej ochrany osobných údajov v prípravnom konaní

Anotácia: V príspevku sa autor venuje problematike opakovanej a druhotnej viktimizácie obetí trestných činov vo vzťahu k nedostatočnej ochrane osobných údajov obetí trestných činov. Autor poukazuje na súčasný stav v danej oblasti, ako aj opisuje zaužívané postupy vo vyšetrovacej praxi, pričom sa zameriava na oblasti, ktoré považuje za problematické. V závere autor poukazuje na dôležitosť ochrany osobných údajov obetí trestných činov počas prípravného konania.

Kľúčové slová: obeť, osobné údaje obete, opakovaná viktimizácia, druhotná viktimizácia.

Úvod do problematiky

V súčasnosti sa o ochranu obetí trestných činov snaží množstvo subjektov a inštitúcií, a to tak subjektov so štátom udelenou akreditáciou (napr. krízové centrá, poradenské centrá pre ženy zažívajúce násilie, azylové domy), ako i bez nej. O zvýšenie ich ochrany sa taktiež snažia odborníci a účastníci vedeckých konferencií diskusiami na akademickej pôde, ako aj mimo nej. Odborná verejnosť sa zhoduje v tom, že je dôležité nastavenie systému vyšetrovania s cieľom predchádzania druhotnej a opakovanej viktimizácie obetí trestných činov.¹ Účelom tohto článku je zapojiť sa do vedeckej diskusie na túto tému.

Medzi subjekty, ktoré zabezpečujú ochranu obetí trestných činov, je potrebné zaradiť aj orgány činné v trestnom konaní, predovšetkým vyšetrovateľov a poverených príslušníkov Policajného zboru, ktorí vykonávajú vyšetrovanie a skrátene vyšetrovanie (ďalej už len „vyšetrovanie“) a dostávajú sa do priameho a často aj prvotného kontaktu s obeťami trestných činov. Ich povinnosť zabezpečovať ochranu obetiam trestných činov vyplýva zo zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o obetiach trestných činov“), najmä ustanovenia § 8 ods. 2, ktorý zaväzuje orgány činné v trestnom konaní postupovať tak, aby zabránili opakovanej a druhotnej viktimizácii obetí trestných činov a na tento účel prijímali vhodné opatrenia, ďalej aj § 3 ods. 5 tohto zákona, kde je uvedené, že orgány činné v trestnom konaní sú povinné umožniť obetiam uplatnenie ich práv podľa tohto zákona a osobitného predpisu,² čo úzko súvisí so zásadou zabezpečenia práv poškodeného,³ ktorá bola do zákona č. 301/2005 Z.z. Trestného poriadku (ďalej len „Trestný poriadok“) doplnená v súvislosti so schvaľovaním zákona o obetiach trestných činov.

Analogicky možno z uvedeného vyvodiť, že ochranu osobných údajov obetí trestných činov počas vyšetrovania majú zabezpečovať predovšetkým orgány, ktoré ho vykonávajú, teda vyšetrovatelia a poverení príslušníci Policajného zboru. Ich zákonná povinnosť predchádzať a brániť vzniku druhotnej a opakovanej viktimizácii obetí trestných činov je zároveň aj povinnosťou zabrániť jednému z negatívnych následkov, ktoré môže spôsobiť nedostatočná ochrana ich osobných údajov. Z vyšetrovacej praxe je však zrejmé, že iniciatíva vyšetrovateľov

¹ výzva formulovaná na odbornej konferencii s názvom „Prvý rok účinnosti Zákona o obetiach trestných činov“, ktorá sa konala dňa 21.2.2019, pod záštitou štátnej tajomníčky MS SR Edity Pfundtner, in: justice.gov.sk

² napríklad zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

³ § 2 ods. 21 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

a poverených príslušníkov Policajného zboru pri ochrane osobných údajov obetí trestných činov nie je vždy ideálna.

Definícia pojmov a vzťah opakovanej a druhotnej viktimizácie obetí trestných činov s ochranou ich osobných údajov v prípravnom konaní

Pre lepšie pochopenie problematiky je prioritne potrebné definovať pojem druhotná a opakovaná viktimizácia, ako aj určiť ich vzťah k ochrane osobných údajov obetí trestných činov. „*Druhotnou viktimizáciou sa vo všeobecnosti rozumie ujma obeti, ktorá nebola spôsobená ako priamy následok trestného činu, ale v dôsledku prístupu jednotlivcov, resp. inštitúcií (odlišných od páchatel'a), s ktorými prišla obeť do kontaktu po spáchaní činu.*“⁴ Vo vzťahu k téme článku ju možno vymedziť ako konanie alebo nekonanie subjektu, ktorým ohrozí osobné údaje obeť trestného činu tým, že tieto údaje sprístupní alebo využije spôsobom, ktorý je na ujmu obeť trestného činu. Subjektom, ktorý môže spôsobiť druhotnú viktimizáciu obeť nedostatočnou ochranou jej osobných údajov je napríklad policajt, ktorý neoprávnené sprístupní jej osobné údaje v prípravnom konaní, ktoré je neverejnou časťou trestného konania, alebo aj médiá, ktoré získané osobné údaje neadekvátne použijú (napr. ujma formou neželanej verejnej pozornosti po medializácii osobných údajov obeť; po medializácii sa rodina a blízky odvrátia od obeť; po medializácii osobných údajov je obeť kontaktovaná neželanými osobami).

Opakovanou viktimizáciou je ujma, ktorá vznikla obeť trestného činu v dôsledku pokračujúceho konania páchatel'a, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrázaním, zavražďovaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeť, pomstami sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú alebo psychickú integritu obeť.⁵ Keďže obeť je v trestnom konaní v postavení oznamovateľ'a, poškodeného alebo svedka⁶ a často svedčí v neprospech páchatel'a, sprístupnenie jej osobných údajov páchatel'ovi môže byť prvotným impulzom pre nežiaduce konanie páchatel'a a môže spôsobiť jej opakovanú viktimizáciu (napr. páchatel' sa vyhráza alebo zavražďuje obeť v snahe ovplyvniť jej výpoveď; pomsta obeť alebo jej rodinným príslušníkom za spôsobené trestné stíhanie; zneužitie ekonomickej alebo inej závislosti obeť na páchatel'ovi).

Právo na ochranu pred druhotnou alebo opakovanou viktimizáciou tvorí integrálnu súčasť katalógu práv obetí trestných činov, ktoré im explicitne priznáva zákon o obetiach trestných činov.⁷ Keďže následkom nedostatočnej ochrany osobných údajov obeť v prípravnom konaní môže byť druhotná alebo opakovaná ujma, môžeme z toho vyvodiť, že právo na ochranu pred opakovanou a druhotnou viktimizáciou obeť subsumuje aj právo na ochranu takých jej osobných údajov, ktoré sú spôsobilé obeť takúto ujmu privodiť. Za osobné údaje považujeme všetky informácie, prostredníctvom ktorých možno identifikovať alebo ktoré môžu viesť k identifikovaniu konkrétnej fyzickej osoby.⁸ Inými slovami, za osobné údaje obeť považujeme údaje, prostredníctvom ktorých možno priamo alebo nepriamo identifikovať obeť.

⁴ ZÁHORA, J. Zákon o obetiach trestných činov – komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 84

⁵ § 2 ods. 6 zákona č. 274/2017 Z. z. Zákon o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁶ § 3 ods. 6 zákona č. 274/2017 Z. z. Zákon o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁷ PRÁVO OBEŤ NA OCHRANU PRED OPAKOVANOU VIKTIMIZÁCIOU, Sergej Romža, Univerzita Pavla J. Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018 organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou v dňoch 22. - 23. februára 2018, spracoval: npor. JUDr. Tomáš Benčík

⁸ § 2 zákona č. 18/2018 Z. z. Zákon o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Pojem „citlivé osobné údaje“ slovenská právna úprava nedefinuje, a tak na účely tohto článku budeme vychádzať z Nariadenia Európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe týchto údajov a za citlivé osobné údaje obete budeme považovať také osobné údaje, ktoré odhaľujú jej rasový alebo etnický pôvod, politické názory, náboženské alebo filozofické presvedčenie, členstvo v odborových zväzoch, genetické údaje, biometrické údaje, zdravotné údaje a údaje týkajúce sa jej sexuálneho života alebo sexuálnej orientácie.⁹

Sumarizujúc vyššie uvedené možno tvrdiť, že sprístupnenie niektorých osobných údajov obete trestného činu páchatelovi alebo inému subjektu (napr. médiám), najmä jej citlivých osobných údajov, môže spôsobiť obeti ujmu. Spôsobenie takejto ujmy by bolo vzhľadom na jej pôvod považované za druhotnú alebo opakujúcu viktimizáciu obete trestného činu.

Súčasný stav ochrany osobných údajov obetí v trestnom konaní

Samotná **Ústava Slovenskej republiky** explicitne zaručuje každému právo na ochranu osobných údajov,¹⁰ ako aj každému priznáva právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním jeho údajov.¹¹ To podčiarkuje samotnú dôležitosť týchto práv, avšak je potrebné dodať, že tieto práva nie sú absolútne, a je ich potrebné vykladať so zreteľom na proporcionalitu k iným právam.

Na právnu úpravu spracovávaní osobných údajov Policajným zborom, na účely plnenia úloh trestného konania, sa vzťahuje zákon č. 18/2018 Z. z. **Zákon o ochrane osobných údajov** a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o ochrane osobných údajov“), ktorý harmonizuje slovenský právny poriadok aj so smernicou európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2016/680 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov príslušnými orgánmi na účely predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania alebo na účely výkonu trestných sankcií a o voľnom pohybe takýchto údajov a o zrušení rámcového rozhodnutia Rady 2008/977/SVV (ďalej len „smernica č. 2016/680“). Zákon o ochrane osobných údajov garantuje ochranu osobám, ktorých osobné údaje sú spracovávané v informačných systémoch Policajného zboru (napr. informačný systém REGOB). Jednou zo zásad spracovávaní osobných údajov podľa tohto zákona je zásada obmedzenia účelu, ktorá ustanovuje povinnosť spracovateľovi osobných údajov tieto spracovávať len na účel stanovený týmto zákonom, ktorý v prípade Policajného zboru zahŕňa účel plnenia úloh trestného konania podľa zákona, osobitného predpisu alebo medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná.¹² Jednotný postup v pôsobnosti Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pri aplikácii zákona o ochrane osobných údajov do praxe zabezpečuje Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky o ochrane osobných údajov z 28. októbra 2019.

Nielen zákon o ochrane osobných údajov, ale aj zákon č. 300/2005 Z.z. **Trestný zákon** (ďalej len „Trestný zákon“), prostredníctvom skutkových podstat trestných činov

⁹ čl. 4 ods. 13, 14 a 15, článok 9 a odôvodnenia 51-56 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov)

¹⁰ čl. 22 ods. 1. ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

¹¹ v čl. 19 ods. 3 ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

¹² § 54 zákona č. 18/2018 Z. z. Zákon o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

neoprávneného nakladania s osobnými údajmi podľa § 374 Trestného zákona a zneužívanie právomoci verejného činiteľa podľa § 326 Trestného zákona, predstavuje akýsi garant pre všetky osoby (vrátane obetí trestných činov), ktorých osobné údaje sa spracovávajú v trestnom konaní, aby boli zabezpečené práva súvisiace s ochranou ich osobných údajov. Práve právo na ochranu osobných údajov je chráneným záujmom trestného činu neoprávneného nakladania s osobnými údajmi. V súvislosti s ochranou osobných údajov v trestnom konaní, trestnú zodpovednosť možno vyvodiť najmä voči zamestnancom alebo verejným činiteľom, ktorí poskytnú, sprístupnia alebo zverejnia osobné údaje zhromažďované v súvislosti s výkonom verejnej moci alebo uplatňovania ich ústavných práv, alebo získané v súvislosti s výkonom svojho povolania, zamestnania alebo funkcie a tým porušia povinnosť ustanovenú všeobecne záväzným právnym predpisom.

Nastolenie problému

Vyšetrovací spis sa zakladá po prijatí prvého podania vo veci a tvoria ho všetky písomnosti vzťahujúce sa na tú istú vyšetrovanú vec.¹³ Okrem iného sa v spise nachádzajú aj rôzne osobné údaje obete trestného činu, ako napríklad adresa jej bydliska, dátum a miesto narodenia, rodné číslo, telefónne číslo, číslo občianskeho preukazu a cestovného dokladu, rodinný stav, údaje o rodinných príslušníkoch. Podľa povahy prípadu sa do spisu môžu dostať aj genetické, biometrické, zdravotné, ekonomické, rasové, alebo iné osobné údaje obete. Rozsah a spôsob, akým sa osobné údaje obete dostávajú do vyšetrovacieho spisu, závisí aj od procesného postavenia obete. Rozlíšiť môžeme dva spôsoby:

1. priame získavanie osobných údajov
2. nepriame získavanie osobných údajov

Ad 1. Priame získavanie osobných údajov je zabezpečenie osobných údajov priamo od obete trestného činu. Sú to údaje, ktoré uvedie sama obeť orgánu činnému v trestnom konaní pred alebo počas vykonania procesného úkonu, teda v závislosti na jej procesnom postavení sú to údaje, ktoré uvedie pri podávaní trestného oznámenia, pri výsluchu poškodeného, pri výsluchu svedka, pri doplnení týchto výsluchov alebo pri inom úkone trestného konania (napr. pri previerke výpovede na mieste). Takéto osobné údaje sa nemusia vždy zhodovať s údajmi uvedenými v úradných dokumentoch a nepriamo získanými osobnými údajmi. Do tejto skupiny možno zaradiť aj údaje, ktoré osoba uvedie policajtovi prvého kontaktu, a ktoré ten zachytí do úradného záznamu tvoriaceho súčasť spisu.

Ad 2. Nepriamo získané osobné údaje sú také, ktoré sama obeť neuviedla, ale nachádzajú sa v dokumentoch, ktoré tvoria súčasť spisu. Často o nich obeť nemá vedomosť. Sú to najmä lustrácie obete v rôznych informačných systémoch (napr. odpis z registra trestov, výpis z registra priestupkov, výstup zo systému REGOB¹⁴, evidenčná karta vodiča), ktoré

¹³ § 2 ods. 1 Vyhláška č. 618/2005 Z. z. Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky o tvorbe spisu orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi

¹⁴ Podľa § 2 ods. 3 vyhlášky č. 618/2005 Z. z. Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky o tvorbe spisu orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi sa do rovnopisu vyšetrovacieho spisu určeného na evidenčné potreby policajta založí ostatný spisový materiál, takže výpis zo systému REGOB (pokiaľ niečo nedokazuje, napr. príbuzenský vzťah medzi obvineným a svedkom), by mal tvoriť súčasť rovnopisu na evidenčné potreby policajta a nie súčasť originálu spisu, avšak v praxi sa často stáva, že ho vyšetrovatelia a poverení príslušníci PZ zakladajú do originálu vyšetrovacieho spisu.

obsahujú podrobné informácie o obeti a niektoré aj o jej rodinných príslušníkoch. Do tejto skupiny možno zaradiť aj ďalšie dokumenty, ktoré boli zabezpečené do spisu, napr. výpis z bankového účtu obete, znalecký posudok obsahujúci údaje o psychickom stave obete, lekárska správa a iné.

V praxi je v prípravnom konaní bežnou situáciou, keď vyšetrovateľ alebo poverený príslušník sprístupní celý vyšetrovací spis (koncept alebo originál) obvinenému alebo jeho obhajcovi pri tom, ako ten využíva svoje právo nazerať do spisu podľa § 69 ods. 1 Trestného poriadku alebo právo na záverečné preštudovanie spisu podľa § 208 Trestného poriadku, a tým mu zároveň sprístupní aj všetky osobné údaje obete, ktoré tento spis obsahuje. V nadväznosti na to treba uviesť, že podľa Trestného poriadku má obvinený a jeho obhajca právo robiť si zo spisu výpisky a poznámky a obstarávať si na svoje trovy kópie spisov a ich časti. Nemožno zabudnúť uviesť, že obvinený a jeho obhajca môžu prísť do styku s viacerými osobnými údajmi obete trestného činu aj vtedy, ak využívajú svoje právo nazerať do zápisnice o úkone trestného konania podľa § 69 ods. 3 Trestného poriadku, keď im policajt sprístupní zápisnicu o výsluchu svedka poškodeného aj spolu s časťou, ktorá takéto údaje obsahuje. Vyšetrovateľ alebo poverený príslušník sa často uspokojí s tým, že obvineného a jeho obhajcu predom poučí o tom, že vo vyšetrovacom spise sa nachádzajú aj písomnosti, ktoré obsahujú osobné údaje, prípadne aj telekomunikačné, obchodné, bankové, poštové, daňové tajomstvo, tajomstvo prepravovaných správ, či iné údaje, ktoré sú predmetom ochrany podľa osobitných zákonov a s tým súvisí aj príslušná zodpovednosť po oboznámení sa s nimi, a to prípadne aj v trestnoprávnej oblasti, pričom toto poučenie tvorí aj súčasť zápisnice alebo záznamu. V prípravnom konaní môže orgán činný v trestnom konaní právo nazerať do spisu a s ním spojené práva zo závažných dôvodov odmietnuť, avšak tieto práva nemožno odoprieť obvinenému a jeho obhajcovi po tom, ako boli upozornení na možnosť preštudovať spis.¹⁵ Na možnosť preštudovať spis obvineného a jeho obhajcu policajt upozorní v závere vyšetrovania najmenej tri dni vopred, keď ho považuje za skončené a jeho výsledky za postačujúce na podanie návrhu na obžalobu alebo na iné rozhodnutie.¹⁶

Niektoré z možností ochrany osobných údajov obetí trestných činov v prípravnom konaní

V súčasnosti existujú právne inštitúty, ktoré slúžia na ochranu svedkov, vrátane ich identity, a to **inštitút chráneného svedka, ohrozeného svedka alebo utajeného svedka**, pričom hneď na začiatku je potrebné podotknúť, že tieto inštitúty sa automaticky nevzťahujú na všetkých svedkov, resp. na všetky obeť v procesnom postavení svedka-poškodeného, ale musia im byť priznané. O priznanie takéhoto statusu a práv s ním súvisiacich môže svedok žiadať. Podľa § 136 ods. 1 Trestného poriadku, ak je dôvodná obava, že svedok alebo jemu blízka osoba sú pre uvedenie bydliska v ohrození, môže policajt s predchádzajúcim súhlasom prokurátora svedkovi povoliť, aby namiesto bydliska uviedol pracovisko alebo inú adresu, na ktorú sa mu môže doručiť predvolanie. Druhý odsek tohto paragrafu umožňuje, aby v prípade dôvodnej obavy z ohrozenia života, zdravia, telesnej integrity svedka alebo jemu blízkej osoby svedok neuvádzal svoje osobné údaje (utajený svedok). Materiály, ktoré umožňujú zistenie jeho totožnosti sa ukladajú na prokuratúre a v konaní pred súdom u predsedu senátu. Do spisu sa zakladajú len vtedy, ak ohrozenie pominie. Súhlas na takýto postup dáva v prípravnom konaní

¹⁵ § 69 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

¹⁶ § 208 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

policajtovi prokurátor. V prípade utajenia totožnosti svedka policajt dôsledne posudzuje dôvodnosť takéhoto postupu. Ak policajt neuzná dôvodnosť takéhoto postupu, avšak svedok sa ho domáha a uvádza konkrétne skutočnosti, ktoré ho odôvodňujú, policajt predloží vec prokurátorovi na preskúmanie správnosti jeho postupu.¹⁷ Totožnosť chráneného svedka, ohrozeného svedka alebo utajeného svedka je chránená aj pri nazeraní osôb do spisov, takým spôsobom, že orgán činný v trestnom konaní podľa § 69 ods. 1 Trestného poriadku osobám nazerajúcim do spisu, neumožní nazrieť do časti spisu, ktorá obsahuje údaje o totožnosti takýchto svedkov. Taktiež je potrebné dodať, že z dôvodu ochrany identity svedkov v takomto postavení, nie je možné podrobiť ich konfrontácii.¹⁸

Definíciu ohrozeného a chráneného svedka nachádzame v zákone č. 256/1998 Z.z. Zákon o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov, z ktorého vyplýva, že takéto postavenie môže byť priznané len ak ohrozenému svedkovi, chránenému svedkovi alebo im blízkym osobám v súvislosti s ich svedectvom alebo poskytnutím dôkazu vzniká nebezpečenstvo ohrozenia ich života alebo zdravia zo strany páchatel'ov zločinov, za ktoré podľa Trestného zákona hrozí trest odňatia slobody na doživotie, alebo zločinov, ktoré boli spáchané organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo trestného činu terorizmu.¹⁹ Svedok získava status ohrozeného svedka podľa tohto zákona, ak útvaru Policajného zboru, ktorý zabezpečuje ochranu a poskytuje pomoc ohrozenému či chránenému svedkovi, doručí písomný návrh na zaradenie do programu ochrany svedka a ak to okolnosti prípadu vyžadujú, tak doručí aj samotný písomný návrh na vykonanie neodkladných opatrení.²⁰ Za chráneného svedka podľa tohto zákona sa považuje svedok alebo jeho blízka osoba, ktorá je zaradená do programu ochrany podľa tohto zákona.²¹

Záver

Z doteraz uvedeného vyplýva potreba, aby počas vyšetrovania trestných činov bola obeť chránená pred druhotnou a opakovanou viktimizáciou, a to i takou, ktorá môže byť spôsobená nedostatočnou ochranou jej osobných údajov. Ochrana osobných údajov obetí počas trestného konania by mala byť prirodzenou súčasťou konania orgánov činných v trestnom konaní, vyplývajúc zo základných zásad ochrany a podpory obetí formulovaných v § 3 zákona o obetiach trestných činov,²² a s tým súvisiacim právom obete na ochranu pred druhotnou alebo opakovanou viktimizáciou.²³ Považujeme za nevhodné, aby sa páchatel' trestného činu oboznamoval s osobnými údajmi obete trestného činu, ktoré sa dostali do spisového materiálu, a ktoré sú spôsobilé privodiť jej ujmu, teda najmä s citlivými osobnými údajmi obete. Dostupnosť uvedených práv nesmie byť zužovaná len na svedkov v osobitnom postavení utajeného, chráneného alebo ohrozeného svedka, ale primárny rámec práv na ochranu osobných údajov má byť prirodzene poskytovaný všetkým obetiam trestných činov. Z toho dôvodu je potrebné vyzdvihnúť dôležitosť toho, aby vyšetrovateľ alebo poverený príslušník Policajného

¹⁷ § 137 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

¹⁸ § 125 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

¹⁹ § 1 ods. 1 a ods. 2 zákona č. 256/1998 Z. z. Zákon o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²⁰ § 2 ods. 1 zákona č. 256/1998 Z. z. Zákon o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²¹ § 2 ods. 4 a ods. 6 zákona č. 256/1998 Z. z. Zákon o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²² najmä § 3 ods. 5 zákona č. 274/2017 Z. z. Zákon o obetiach trestných činov, ktorý hovorí, že „*Orgány činné v trestnom konaní a súdy sú povinné umožniť obeti uplatnenie jej práv podľa tohto zákona a osobitného predpisu.*“

²³ § 8 zákona č. 274/2017 Z. z. Zákon o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zboru pri sprístupňovaní spisu obvinenému alebo jeho obhajcovi, či už podľa § 69 Trestného poriadku alebo § 208 Trestného poriadku, dbal na to, aby sa obvinený alebo jeho obhajca neoboznamovali s takými osobnými údajmi obeť trestného činu, ktoré sú spôsobilé privodiť jej opakovanú alebo druhotnú viktimizáciu, a na tento účel aj prijímal vhodné opatrenia. V súvislosti s tým, je vhodné poukázať aj na čl. 54 ustanovenia Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ,²⁴ ktorý hovorí, že „ochrana súkromia obeť môže byť dôležitým prostriedkom prevencie sekundárnej a opakovanej viktimizácie, zastrasovania a pomsty a môže sa dosiahnuť rôznymi opatreniami vrátane nezverejnenia informácií týkajúcich sa totožnosti a miesta pobytu obeť alebo obmedzení vzťahujúcich sa na ich zverejnenie. Táto ochrana je obzvlášť dôležitá v prípade detských obeť a zahŕňa aj nezverejňovanie ich mena.“ Je preto potrebné, aby Slovenská právna úprava na tento účel prioritizovala a preferovala ochranu okruhu osobných údajov obeť trestných činov, ktoré sú spôsobilé privodiť jej ujmu, a to s dôsledným zachovaním práva obvineného na obhajobu a zásady kontradiktórnosti v trestnom konaní.

Literatúra

- ZÁHORA, Jozef. *Zákon o obetiach trestných činov, Komentár*. Bratislava: Vydavateľstvo právnickej literatúry Wolters Kluwer SR s. r. o., 2018. ISBN 978-80-8168-850-8.
- ROMŽA, Sergej, *Právo obeť na ochranu pred opakovanou viktimizáciou*, in: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 22.-23. februára 2018, Ústanovprávne, zákonné a kriminologické atribúty o obetiach trestných činov, Bratislavské právnické fórum 2018*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Právnická fakulta. 2018. 250 s. ISBN 978-80-7160-474-7.
- Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 274/2017 Z. z. Zákon o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zákon č. 256/1998 Z. z. Zákon o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 18/2018 Z. z. Zákon o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES.
- Smernica európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2016/680 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov príslušnými orgánmi na účely predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania alebo na účely výkonu trestných sankcií a o voľnom pohybe takýchto údajov a o zrušení rámcového rozhodnutia Rady 2008/977/SVV.
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obeť trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.

²⁴ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obeť trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV. Uvedená Smernica je východiskovým právnym dokumentom viktimologickej problematiky európskeho priestoru.

Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky o ochrane osobných údajov z 28. októbra 2019.

Vyhláška č. 618/2015 Z. z. Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky z 20 decembra 2005 o tvorbe spisu orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi v znení neskorších predpisov.

Elektronická publikácia:

Obete trestných činov už neľahajú za kratší koniec.

Dostupné na internete [cit. 7.9.2020]:

<https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2491>

Keywords: victim, personal data of the victim, repeated victimization, secondary victimization

Summary

Repeated and secondary victimization of victims of crime is an undesirable phenomenon in criminal proceedings, while the right of victims of crime to prevent this consequence is stated in § 8 of Act no. 274/2017 Z. z. Zákon o obetiach trestných činov. Repeated and secondary victimization of crime victims may also be caused by insufficient protection of their personal data in pre-trial proceedings. Investigations by the Police Force are obliged to proceed in such a way that these rights of victims are preserved and to take appropriate measures for this purpose. In addition to careful consideration of the use of special position of a secret, threatened and protected witness, they should ensure that the offender, while exercising his right to inspect the investigation file or the right to final examination of the file, does not disclose such personal data of the victim of the crime which could potentially cause harm. The availability of these rights must not only be granted to witnesses in the special position of a secret, protected or endangered witness. Protection of personal data should be provided to all victims of crime.

npor. JUDr. Tomáš Benčík

vyšetrovateľ OR PZ

e-mail: tomas.bencik@akademiapz.sk,

tomas.bencik@minv.sk

Recenzenti: Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.; npor. Mgr. Sebastián Janko, PhD.,

Dilemy polície pri zákrokoch v marginalizovaných komunitách

Anotácia: Služobné zákroky v marginalizovaných komunitách vyvolávajú diskusie odbornej aj laickej verejnosti najmä po ich vykonaní a to prevažne vtedy ak dôjde k pochybnostiam ich adekvátnosti a miery použitia oprávnení, ktorými polícia disponuje. Autor príspevku v širšom kontexte upriamuje pozornosť na dôležitosť dôslednej prípravy a elimináciu negatívnych faktorov, ktoré súvisia so zákrokmi polície v sťaženom prostredí MRK a identifikuje dilemy a východiská, ktoré vznikajú pri kreovaní a voľbe stratégie pri zákrokoch v marginalizovaných komunitách.

Kľúčové slová: dilema, rómska marginalizovaná komunita, polícia, služobný zákrok, oprávnenia polície

Úvod do problematiky

Jednou z úloh polície je vykonávať služobné zákroky. Služobné zákroky sú zložité činnosti, ktoré sa prejavujú navonok najmä vo forme obmedzenia niektorých práv občanov. Vykonanie služobného zákroku policajtom je činnosť, ktorá nie je jednosmerná a teda neovplyvňuje len samotný subjekt, na ktorý je zameraná ale je interaktívna a to vo vzťahu k jeho realizátorom. To o.i. znamená, že je spätná a spôsobuje záťaž na policajta tak vo forme fyzického vykonania ako aj psychickej pripravenosti a kompetencie primeranej odbornosti.¹ Zastávame názor, že aj tieto skutočnosti legitímne vyvolávajú potrebu hľadať odpoveď na otázku: „Čo označujeme termínom „služobný zákrok“?“.

Uvedomujeme si, že pri hľadaní odpovedí na takto jednoducho formulovanú otázku je nachádzať rôzne odpovede. Je tomu tak preto, lebo ich formulácia je predovšetkým determinovaná zvolenými prístupmi autorov. Avšak, vzhľadom nato, že služobné zákroky striktnie realizujú orgány štátnej správy, v zmysle a rozsahu zákona, prioritne je nutné rešpektovať zákonnú úpravu tohto inštrumentária. Pri objektivizácii platnosti uvedeného argumentu uvádzame, že ak realizátormi služobného zákroku sú príslušníci PZ, tí sú rešpektovať ustanovenie zákona č. 171/1993 Z.z. v znení neskorších noviel (Zákon o Policajnom zbore), v ktorom *expressis verbis* je uvedené, že: *Služobný zákrok je zákonom ustanovená a v jeho medziach vykonávaná činnosť policajta, pri ktorom sa bezprostredne zasahuje do základných práv a slobôd osoby.*² Širšie definuje (pre potreby vzdelávania a výskumu) služobný zákrok P. Stacho a to ako *špecifickú činnosť policajného orgánu, ktorý je za presne definovaných zákonných podmienok oprávnený donútiť občana aby tento plnil svoje povinnosti alebo rozhodnutia jeho či iného kompetentného orgánu. Ak toto neuposlúchne má oprávnenie na zákonné použitie donucovacích prostriedkov k splneniu cieľa úkonu alebo opatrenia za dodržania a rešpektovania obmedzení, ktoré sú mu určené všeobecne záväznými predpismi.*³

Služobný zákrok môže byť vykonaný orgánmi štátnej správy - jednotlivcom ale aj viacerými osobami.⁴ O tom či bude služobný zákrok vykonaný, rozhoduje samotný subjekt, teda príslušný policajt, v konkrétnej situácii, ktorý zároveň podľa vlastného uváženia použije aj príslušné

¹ predpoklad primeranej fyzickej pripravenosti overovanej služobným úradom, overenie psychickej spôsobilosti pri vstupe do PZ a absolvovanie policajného vzdelania na policajných školách

² § 9 ods. 3 Zák. č. 171/1993 Z. z. Zákon o Policajnom zbore v znení neskorších noviel

³ STACHO, P. *Služobné zákroky: Úvod do teórie služobných zákrokov, metodika výkonu a výcviku niektorých vybraných druhov služobných zákrokov*, Bratislava, Akadémia PZ, 1998, s. 46

⁴ Jedná sa o osoby, ktoré sú oprávnené na vykonávanie služobných zákrokov v zmysle prísl. zákonov SR

oprávnenia pomocou, ktorých sleduje dosiahnutie cieľa (napr. na obnovenie verejného poriadku, predvedenie osoby, zatknutie osoby a pod.), alebo nadriadený príslušník polície, ktorý je na takéto pokyny oprávnený, príslušný alebo to vyplýva z jeho funkcie, zaradenia a pod. Nadriadený policajt by mal spĺňať určité podmienky, medzi ktoré patrí najmä odbornosť pričom je povinný riadiť sa určitými zásadami riadenia – osobitne zásada jednoznačnosti (poznanie z praxe).

*Jednoznačnosť riadenia znamená, že riadenie musí byť presné a cieľavedomé v každej situácii, bez ohľadu na rôzne ťažkosti, prekážky a poruchy. Starostlivosť o jednoznačnosť riadenia je súčasťou starostlivosti o osobnú statočnosť, vôľu, sebaovládanie, vynaliezavosť a iniciatívu výkonných policajtov a riadiacich pracovníkov.... Nenahraditeľným predpokladom zabezpečujúcim jednoznačnosť riadenia je odôvodnenosť prijatých rozhodnutí, opierajúcich sa o hlboké a všestranné zhodnotenie a poznanie všetkých okolností kontroly situácií, vychádzajúcich z ich presnej analýzy.*⁵

K ďalšej zásade riadenia patrí kontrola, preto každý služobný zákrok musí byť následne, hneď ako je to možné zadokumentovaný aj z dôvodu aby v prípade pochybnosti o jeho zákonnosti mohol byť tejto kontrole podrobený.

Zodpovednosť za služobný zákrok má policajt, ktorý služobný zákrok vykonal. V prípade zákroku pod jednotným velením je zodpovedný za celý priebeh služobného zákroku určený veliteľ, ktorý aj vydáva rozkaz na použitie jednotlivých donucovacích prostriedkov alebo jeho nadriadený.⁶

S vykonaním plánovaného služobného zákroku súvisí najmä jeho organizácia. Plánovaný služobný zákrok môžeme rozdeliť na prípravnú fázu a fázu realizačnú.

Práve v prípravnej fáze je potrebné vyriešiť mnoho základných otázok. V prípade, že hovoríme o zákroku, ktorého sa majú zúčastniť viacerí policajti, je dôležité vedieť aký je cieľ zásahu, to znamená čo sa ním chce dosiahnuť (napr. zaistiť hľadajú, podozrivú osobu alebo inú osobu), aký je účel zásahu (nastoliť verejný poriadok, zabezpečiť bezpečnosť pre osoby vykonávajúce služobný zákrok, obhliadku miesta činu, domovú prehliadku a podobne.) Zvoliť taktiku vykonania zákroku, vhodné sily a prostriedky, to znamená vyčleniť určité služby Policajného zboru (poriadková polícia, dopravná polícia, kriminálna polícia, pohotovostná motorizovaná jednotka, pohotovostný policajný útvar a pod.), určiť počet policajtov z každej služby, určiť čo každá služba má mať pri sebe (obušok, kaser, putá, služobná zbraň, baterka, vysielacia a iné.) a akú má každá služba – útvar úlohu a volací znak⁷. Vykonať náležitú inštrukciú, uviesť kontakty, zodpovedné osoby.

Vo väčšine prípadov (ak sa nejedná napr., o plánovanú dopravnú akciu alebo akciu zameranú na pátranie po osobách a veciach) sa dopredu nehovorí o akú akciu ide aby nedošlo k úniku informácii. V tomto prípade sú všetky potrebné informácie distribuované jednotlivým službám, (skupinám) až v presne naplánovaný čas. V prípade, ak je zákrok pod jednotným velením ((nikto nemôže (nemal by)) samostatne vykonávať služobný zákrok ak to nevyžadujú okolnosti a vec neznesie náležitý odklad. Mnohokrát sa však práve v rímskych osadách stáva, že sa zakročujúci policajti „neudržia na uzde“ a prekročia svoju právomoc najmä v súvislosti s použitím donucovacích prostriedkov. Nastáva psychológia davu. Práve tu môžeme vnímať dôležitosť účelu služobného zákroku. V prípade, že sa vykonáva hromadný služobný zákrok

⁵ METEŇKO, J. *Kriminalistická taktika*, Bratislava, APZ, 2012, s. 74

⁶ § 66 Zák. č. 171/1993 Z. z. Zákon o Policajnom zbere v znení neskorších noviel

⁷ Metodická a taktická príručka vykonávania služobných zákrokov príslušníkmi PZ v praxi s. 9

v rómskej osade ako reakcia na nedávne protiprávne konanie niektorých jej členov, je viac ako isté, že dôjde k prekročeniu právomocí zo strany polície⁸.

Vývoj samotného zákroku je ovplyvnený mnohými faktormi. Okrem cieľa a účelu zákroku je dôležité poznať charakter komunity. Či je komunita problémová (v akom rozsahu) alebo nie, aké je zloženie komunity (prevažne muži, ženy, deti, mladí, starší ľudia, miera chudoby, kvality bývania – murované domy alebo chatrče, legálne stavby s popisnými číslami, nelegálne stavby, skúsenosti s kriminalitou, aké osoby sú tie, ktoré hľadáme).

Spôsob fungovania komunity – vajda, starejší, anarchia, rodinné klany. Negatívny faktor je aj maskovanie policajtov, jednotnosť uniformy, absencia menoviek a podobne, kedy nie je možné jednoznačne identifikovať konkrétneho policajta. Pozitívny faktor je prítomnosť policajného špecialistu pre prácu s rómskou komunitou, čiže osoba z polície, ktorá je v MRK dôverne známa.

1 Identita dilem polície pri zákrokoch v marginalizovaných komunitách (*interpretácia poznania z policajnej praxe*)

Prečo vôbec vznikajú dilemy v súvislosti s vykonaním služobných zákrokov v MRK? Prispieva k tomu najmä sila médií, ktorá spôsobuje tlak na políciu a na zodpovedných riadiacich pracovníkov, ktorí rozhodujú o služobných zákrokoch?

Pri hľadaní odpovedí na takto sformulované otázky využívame poznanie z policajnej praxe (bezprostredný výkon služby v PZ). Z tohto poznania je zrejmé, že nezvládnutý služobný zárok v cieľovej skupine (v marginalizovaných rómskych komunitách) môže značnou mierou ovplyvniť názor spoločnosti na Policajný zbor, pričom nie je zriedkavé, že v súvislosti s MRK je Slovenská republika podrobená drobnohľadu Európskej únie a iných krajín vrátane rôznych miestnych a zahraničných mimovládnych organizácií. Táto realita je potvrdená aj stanoviskom OBSE: „*Políciu možno považovať za strážcu rovnosti, integrácie a súdržnosti v rýchlo sa meniacej spoločnosti. Špeciálne v situáciách, kde je potrebná fyzická sila, je polícia nástrojom kontroly a represie. Preto musí svoju rolu strážcu antidiskriminačnej legislatívy vykonávať aktívne a spoľahlivo. Povinnosťou polície je chrániť všetkých občanov rovnako bez diskriminácie a bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu, jazyk, náboženstvo, názor, sociálny, národnostný alebo etnický pôvod, majetok, narodenie alebo iný stav. Zároveň nesmie polícia diskriminovať kohokoľvek na základe rasy, rodu, náboženstva, jazyka, názoru, politického názoru, národnostného pôvodu, majetku, narodenia alebo iného stavu.*“⁹

Osobne, z pozície autora tohto príspevku, predovšetkým však príslušníka PZ, ktorý realizuje služobné zákroky aj v MRK, s týmto stanoviskom sa stotožňujeme, pričom rešpektujeme jeho potrebu a funkčný význam. Túto skutočnosť demonštratívne prezentujeme aj v následne spracovaným poznáním. Pri jeho formulovaní sme sa rozhodli využívať termíny, ktoré aj napriek existujúcej potrebe nie sú v policajnej praxi frekventovane používané a preto ich bližšie definujeme nasledovne:

⁸ Rozhodnutie ESLP z 2. 9. 2020 Moldava nad Bodvou - dostupné na stránke ministerstva spravodlivosti SR <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2901>

⁹ OBSE, *Guidebook and Democratic Policing (Metodické usmernenie o demokratickej práci polície)* (op. Cit. note 34) s. 26 in Polícia, Rómovia a Sintovia: *Priklady dobrej praxe pri budovaní dôvery a porozumenia*, Bratislava, 2012, s. 35

Dilema – nutnosť zvoliť si z dvoch protichodných riešení, ťažké rozhodnutie, problematická situácia voľby¹⁰

Marginalizácia – Proces vylučovania až celých komunit na okraj spoločnosti, ktorý im znemožňuje zúčastňovať sa na sociálnom, ekonomickom či politickom živote, čoho dôsledkom je ich materiálna deprivácia a chudoba.¹¹

Multimarginalizácia – exklúzia z viacerých častí spoločenského života (sociálna, vzdelanostná, zdravotná a i.)¹²

Cieľová skupina - v našom prípade rozumieme väčšie MRK (je možná aplikácia aj na menšie lokálne rómske spoločenstvá)¹³

V týchto intenciách prioritne sme sa rozhodli nachádzať odpovede na otázku: „**Prečo dilemy v súvislosti s MRK a zákrokmi polície existujú?**“ Pri nachádzaní odpovedí sme využili názory našich kolegov z policajnej praxe (kolegovia v priebehu štúdia na A PZ v Bratislave, OR PZ Zvolen, ale aj odbornej verejnosti). Z tohto poznania vyplýva, že ich existenciu spôsobuje:

- Tlak spoločnosti
- Tlak médií
- Tlak mimovládnych organizácií
- Aktuálne negatívne postavenie polície na Slovensku
- Zodpovednosť štátu navonok - policajný štát
- Zodpovednosť riadiacich pracovníkov polície za prácu polície
- Politizácia polície

„*Prečo je tomu tak?*“ Na túto otázku unisono v policajnej praxi existuje odpoveď, že zákroky polície v MRK sú kontroverzné:

najmä z pohľadu - verejnosti,

- Rómov,
- mimovládnych subjektov,
- médií.

Je to evidentné, ak tieto zákroky sú nimi skúmané z hľadiska:

- Oprávnenosti a zákonnosti,
- Opodstatnenosti,
- Miery použitej represie (adekvátnosť použitia síl a prostriedkov, použitia donucovacích prostriedkov a i.).

¹⁰ BRUKKER, G., OPATÍKOVÁ, J., *Veľký slovník cudzích slov*, Bratislava, 2006, s.95

¹¹ IRIS MARION YOUNG., *Justice and the Politics of Difference*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 2001, s. 53-54,

¹² Pozn. autora

¹³ Pozn.. autora

My k uvedenému zastávame názor, že je tomu aj preto, lebo pre riešenie existujúcich situácií nie sú príslušníci polície adekvátne pripravení: V praxi neexistuje špeciálna metodika vykonávania sl. zákrokov v MRK. V súlade s naším poznaním, je tomu aj preto, lebo

- Situáciu v MRK nie je možné predvídať (môže byť každý deň iná, soc. dávky, oslavy, konflikty a pod.).
- Nemožno presne odhadnúť reakciu jednotlivcov a skupín.
- Komunita je homogénna s vysokou mierou davovej psychózy a anonymity.
- Samotné prostredie môžeme identifikovať ako nebezpečné, nepoznané.
- Počet obyvateľov sa môže meniť zo dňa na deň.
- Nemáme k dispozícii mediátora, ktorý by riešil negatívne situácie počas zákroku.
- Nemáme znalosť rómskeho jazyka (nevieme čo je predmetom rozhovoru ľudí z MRK).
- Málo odborníkov na rómsku problematiku pracujúcich v polícii a v priamom výkone.
- Máme málo skúsených príslušníkov polície na základných útvaroch.

V daných súvislostiach si uvedomujeme, že rozhodovanie a riadenie, ktorého následky sa môžu odraziť na verejnosti je podmienené zodpovednosťou, ktorá je v prípade Policajného zboru prejavom štátnej moci navonok. Môžeme uviesť, že vznikajú záťažové situácie, ktoré môžu negatívne ovplyvniť osobnostnú stránku jednotlivca a tým aj jeho rozhodovanie.¹⁴

2 Procesuálny rozbor existujúcich dilem v realizácii služobného zákroku

Úspech realizácie služobného zákroku je priamo závislý od toho, do akej miery sú príslušníci polície schopní rýchlo a včas existujúcu situáciu identifikovať. Túto skutočnosť je vhodné akceptovať pri systémovom skúmaní štruktúrneho obsahu (*procesov*).

Štruktúrne obsah služobného zákroku vymedzujú funkčný prejav a podstata postupne realizovaných aktivít, ktoré kompetentné subjekty využitím svojich schopností a možností, účelovo aplikujú pri dosahovaní stanoveného cieľa.

Štruktúrne obsah vyplýva z relatívne samostatného ontologického a gnozeologického charakteru identifikovanej situácie. Je tomu tak preto, lebo príslušníci polície svoje služobné aktivity cieľavedome a systémovo orientujú na objekt, a to podľa jeho konkrétnych prejavov. Týmto prístupom dosahujú zvýšenú úroveň kontroly svojej činnosti, v neposlednom rade aj vytvárajú predpoklady na ďalšie komplexnejšie účelové služobné konanie. Z uvedeného vyplýva, že služobné zákroky je možné označiť ako **proces**, pre ktorý sú typické fázy charakterizované **východiskom, cieľom (príprava), dosahovaním cieľa (realizácia), výstupom a hodnotením (po realizácii)**.

Uvedené skutočnosti sme rešpektovali aj pri rozboru existujúcich dilem v procese realizácie služobného zákroku. V daných súvislostiach sme zistili ich existenciu (z pragmatického hľadiska formulujeme ich otázkami)::

1. Dilemy polície v prípravnej fáze zákroku

- Vykonať vôbec služobný zákrok v marginalizovanej komunite alebo nevykonať? Je možné dosiahnuť požadovaný cieľ?

¹⁴ ČECH, J. *Úvod do policajnej psychológie*, Bratislava, 1998, s. 97

- Budeme zákrok považovať za špecifický alebo ho budeme plánovať a organizovať štandardne? (existuje metodika upravujúca postup pri plánovaní služobného zákroku v MRK?)
- Vykonať služobný zákrok v tichosti pod legendou alebo má zákrok pôsobiť preventívno-represívne?
- Vykonať služobný zákrok pod jednotným velením alebo inštruovať policajtov k vlastným rozhodnutiam k dosiahnutiu konkrétneho cieľa? (zaistiť osobu, zaistiť miesto, vykonať domovú prehliadku a pod.)
- Použiť vždy okrem vlastných síl a prostriedkov aj špeciálne zložky polície alebo iné zložky? (psovodi, pohotovostný policajný útvar, PMJ, špecialisti pre prácu s rómskou komunitou, hasiči, zdravotníci a pod.)
- Zaoberať sa tým, či sú naše pokyny zrozumiteľné pre cieľovú komunitu alebo sa spoliehať na podmienenú znalosť slovenského jazyka?
- V súvislosti s vykonaním služobného zákroku v MRK prizvať aj priamo k zákroku odborníkov na rómsku komunitu alebo nie z dôvodu obavy z úniku informácii? (Miestne rómske občianske hliadky, sociálni pracovníci, pracovníci mesta, úrad práce sociálnych vecí a rodiny). (problematika zabezpečenia úniku informácii, bezpečnosti osôb a pod.)
- Oddelíme ihneď osoby, ktorých sa netýka služobný zákrok alebo vykonáme zákrok za ich účasti?

2. Dilemy polície v realizačnej fáze zákroku

- Nahrávať na kameru služobný zákrok pre jeho neskoršiu analýzu alebo nie?
- Nasadiť všetky zložky ihneď po vstupe do prostredia MRK alebo postupne ak to bude vyžadovať situácia?
- Vykonať zákrok pod jednotným velením alebo nechať rozhodnutie na zvážení jednotlivcov, či málopočetných skupín smerujúcich k dosiahnutiu cieľa? (zadržať, zaistiť, obmedziť osobu atď. (dilema spadá aj pod prípravnú fázu)).
- Riešiť akékoľvek protiprávne konanie osôb namiesto ak je to možné alebo následne v ďalšom konaní?
- Povolíť všetky donucovacie prostriedky alebo len vybrané?
- Riešiť zlyhania jednotlivcov v prípade prekročenia právomoci policajta alebo nie?
- Označovať zrozumiteľne jednotlivých policajných príslušníkov alebo zachovávať anonymitu uniformity?

3. Dilemy polície vo fáze po služobnom zákroku

- Ak existuje kamerový záznam zo služobného zákroku odovzdať ho na posúdenie úradu kontroly ihneď alebo až potom ak bude vyžiadaný?
- Ak existuje kamerový záznam zo služobného zákroku dovoliť jeho verejné zverejnenie? (sociálne siete oficiálny FCB polície a pod.) (je možné tomu zabrániť?)

- Iniciovat' disciplinárne a iné konanie proti príslušníkom PZ v prípade ich pochybenia? (napr. zjavne prekročená miera a intenzita použitia donucovacích prostriedkov?) (Vo väčšine prípadov záleží na jednotlivom nadriadenom).
- Prijat' autoregulatívne opatrenia v prípade zlej metodiky vykonávania zákroku v MRK v praxi alebo neprijat' žiadne vo vlastnej réžii (neupozorňovať na pochybenie)?
- Priznať verejne pochybenie s ospravedlnením alebo nereagovať na rozhodnutia, ktoré potvrdili zlyhanie polície pri vykonávaní služobných zákrokov (napr. Moldava nad Bodvou)?

Pri formulácii uvedených dilem si uvedomujeme, že nami uvedený zoznam je neúplný. Aj napriek tomu považujem ho za dostatočne relevantný pre nachádzanie riešení, ktoré je možné správnym a objektívnym analyzovaním týchto dilem. Vo vzťahu k našej práci, my túto skutočnosť rešpektujeme a preto odbornej verejnosti predkladáme námety do diskusie, ktoré sme sformulovali vo forme návrhov a odporúčaní.

3 Návrhy a odporúčania – námety do diskusie

Niet sporu v tom (rešpektujúc existujúcu potrebu), že dilemy v procese realizácie jednotlivých fáz procesov služobných zákrokov existuje celý rad dilem. Pri ich riešení využijú prevenčné nástroje, ktorými môžu:

1. Prevenčné nástroje:

- Zabezpečiť, ak je to možné, stály lokálny kontrolný a poradný tím, ktorého členovia (sociálni pracovníci, rómske občianske hliadky, odbor soc. kurately a pod.) poznajú konkrétnu komunitu, v ktorej sa má vykonať služobný zákrok a všetky okolnosti, ktoré sú charakteristické pre túto skupinu osôb (napr. zloženie komunity, znalosť jednotlivých rodín, bývanie, obvyklého spôsobu života, rodinné väzby). Dôležitosť by mala spočívať nielen v odbornosti ale aj v čestnom sľube mlčanlivosti členov tohto tímu.
- Analyzovať či sa cieľ alebo účel, ktorý sa sleduje nedá zabezpečiť aj iným spôsobom, ktorý neohrozí alebo neobmedzí ďalšie osoby, ktorých sa cieľ alebo účel vôbec netýka. (Využitie služieb operatívnych zložiek, predvolanie na obecný úrad pod legendou a pod.).
- Vypracovať krízový plán, ktorý bude počítat' so všetkými možnosťami hroziacich rizík a návrhom na ich elimináciu alebo znížením následkov na minimálnu hranicu (krízoví manažéri).
- Zabezpečiť na mieste zákroku policajných špecialistov pre prácu s rómskou komunitou najlepšie rómskeho pôvodu alebo policajtov, ktorí majú dobré vzťahy v MRK.
- Zabezpečiť lekársku službu ak je predpoklad, že dôjde k zraneniam (problémová MRK).
- Celý služobný zákrok natáčať na záznamové zariadenia.
- Zabezpečiť na mieste príslušníkov polície z inšpekčnej služby (väčšie MRK).
- Každý vykonaný a zaznamenaný zákrok polície, ktorý vyžaduje väčší počet policajtov vyhodnocovať nezávislou komisiou.
- Označenie policajtov veľkými arabskými číslami umiestnenými na hrudi a na chrbte spárovanými s konkrétnymi policajtmi – odstránime anonymitu.
- Zvoliť taktiku služobného zákroku takým spôsobom aby osoby, ktorých sa netýka služobný zákrok boli v čase služobného zákroku informovaní o tom čo majú robiť alebo nerobiť, napr. pomocou megafónu.
- Ak je to nutné a komunita sa vyznačuje veľkou mierou používania rómskeho jazyka a nízkou znalosťou slovenského jazyka zabezpečiť aby boli prostredníctvom

služobného vozidla cez megafón vozidla alebo poverenou osobou prehrávané vety v rómskom jazyku, ktoré oboznamujú osoby aby niečo konali alebo opomenuli (nevychádzajte z domu, ostaňte na mieste, uposlúchnite výzvy polície a pod.).

- V prípade prekročenia právomoci konkrétneho policajta skúmať všetky okolnosti, nie vždy je vhodná cesta exemplárneho potrestania policajta na výstrahu ostatným či pre tlak verejnosti. (Neexistuje flexibilná adekvátne spätná väzba a metodika smerujúca k náprave a odstráneniu negatívnych faktorov po služobnom zákroku).
- Analyzovať služobné zákroky v rómskych osadách ich kauzalitu a tieto následne využívať vo vzdelávacom procese na policajných školách.
- Dlhodobo a cielene budovať vstup polície do rómskych komunít, nie len v prípade služobných zákrokov.
- Využívať pracovníkov kriminálnej polície k získaniu potrebných informácií.
- Kreovať metodické postupy služobných zákrokov a tieto doplniť do existujúcich metodických usmernení.

V prípade kritických incidentov v MRK

- Preberú a uplatnia náležitú zodpovednosť a pripravenosť riadiaceho pracovníka s vedením služobných zákrokov v MRK.
- Po analýze, ktorej výsledkom bude pochybenie polície, vypracujú metodiku na odstránenie negatívnych príčin a túto zapracovať do príslušného dokumentu s následným zavedením do praxe k niektorej z fáz služobných zákrokov.
- Budú transparentne reagovať na skutočnosti, ktoré majú reálny základ v prípadoch zlyhania príslušníkov polície v MRK.
- Budú získavať dôveru rómskej komunity najmä dôsledným vyšetrením incidentov aby nedochádzalo k tomu, že polícia uzavrie prešetrovanie incidentu s výsledkom oprávnený a následne vyšší alebo iný oprávnený orgán vysloví záver o porušení práv (viď zákrok v Moldave).
- V súvislosti so zaznamenávaním služobných zákrokov budú voliť prijať spôsob open source (za dodržaní všetkých podmienok ochrany citlivých údajov dotknutých osôb).
- Zabezpečia, aby sa záznamy zo služobných zákrokov neupravovali a nestrácali.

Len tak, získajú na svoju stranu ochotu a pomoc zo strany tých, pre ktorých svoje spoločenské poslanie vykonávajú.

Záver

Akýkoľvek služobný zákrok je zásahom do základných ľudských práv a slobôd. Napriek všetkým dokumentom, ktoré sa týkajú dodržiavania ľudských práv vnímame, že služobné zákroky v rómskych marginalizovaných komunitách sa opakovane stávajú terčom kritiky keď vyvolávajú pochybnosti o ich účele, primeranosti a zákonnosti.

Horším prípadom je, keď kontrolné orgány polície a jej vysokopostavení predstavitelia vyslovia záver o opodstatnenosti, primeranosti a legalite služobného zákroku a iný subjekt, tak ako sme už v texte uviedli rozhodne o tom, že v tomto konaní boli porušené ľudské práva a prizná poškodeným z rómskej komunity odškodné. Musíme však uviesť, že nie každý

služobný zákrok v rómskej komunite alebo vykonaný proti osobe z rómskej komunity má tendenciu byť alebo mať znaky porušenia noriem zo strany polície. Dovolíme si tvrdiť, že drvivá väčšina služobných zákrokov v MRK je opodstatnená, sleduje svoj účel, a je vykonaná v súlade so zákonom avšak mediálna propaganda, ktorá je mnohokrát v neprospech Policajného zboru sleduje práve prípady kedy k takýmto skutočnostiam dôjde alebo sú zverejnené zábery, ktoré sú prinajmenšom kontroverzné v súvislosti s vyššie spomenutými princípmi.

Je úlohou Policajného zboru a jeho hlavných predstaviteľov priniesť také opatrenia, ktoré by eliminovali na čo najnižšiu mieru akékoľvek pochybnosti o neoprávnenom použití Policajného zboru a naopak zaviesť také postupy nadviazané na špecifickosť zákrokov v MRK, ktoré preukážu záujem polície riešiť túto existujúcu problematiku tak ako to vychádza z ústavy Slovenskej republiky a riešiť tým dilemy, ktoré v súvislosti so služobnými zákrokmi v MRK vznikajú. Preto je namieste aby Policajný zbor disponoval dostatočnými odborníkmi na problematiku týkajúcu sa rómskych marginalizovaných komunit tak ako to uvádza Uhrín a Ondicová v knihe *Prevenencia kriminality*, a to, že *príslušníci PZ pracujú so skupinami ohrozenými sociálnou patológiou a aj so skupinami potenciálnych obetí. Pre túto prácu je nevyhnutné pokračovať v realizácii projektu Policajných špecialistov pre prácu s komunitami.*¹⁵

V rámci profesionalizácie Policajného zboru by bolo vhodné aby aj ďalšie zložky polície disponovali odborníkmi na rómske komunity a vykonávali súčinnosť.

*Súčinnosťou rozumieme spoločnú, koordinovanú a navzájom zladenú činnosť útvarov PZ a policajtov služieb PZ zaradených v týchto útvaroch realizovanú na základe právnych predpisov.*¹⁶

Znalosť a orientácia v rómskej téme by napomohla zlepšiť prácu polície vo všetkých smeroch, nakoľko služobné činnosti a zákroky nie sú len doménou poriadkovej polície (ich práca je však najviditeľnejšia navonok). Uvedomujeme si, že rómska komunita je najväčšia komunita na Slovensku, ktorej spoločenský status je na nízkej úrovni. Rómsku komunitu a to najmä jej členov, ktorí žijú v marginalizovaných spoločenstvách radíme medzi multiproblémové komunity z hľadiska bývania, vzdelania, zdravia a pracovného uplatnenia.

*Rómske komunity sú priestorovo segregované komunity s absentujúcou dostatočnou medzietnickou komunikáciou, chýbajú tu širšie sociálne vzťahy medzi majoritou a minoritou, preto aj sociálna identita rómskych osád (i proces socializácie) zostávajú nenaplnené. Celoživotný proces sociálneho učenia (napodobňovanie identifikácie, preberanie úloh a rolí), ktorý sprevádza človeka po celý život, zostáva u obyvateľov rómskych osád obmedzený, až uzavretý v danom priestore vlastnej komunity, v špecifických vzorcoch myslenia, správania i konania.*¹⁷

Preto je dôležité prijímať políciou vlastné interné nariadenia a rozkazy súvisiace s úlohami na zabránenie porušovania ľudských práv a slobôd príslušníkmi Policajného zboru, *zdokonaľovať psychodiagnostické vyšetrenie žiadateľov o prijatie do služobného pomeru príslušníka Policajného zboru a príslušníka Železničnej polície s cieľom sprísneného posudzovania agresivity, interpersonálnej vnímavosti a sociálnej citlivosti, vypracovať metodiku na uskutočňovanie priebežných preventívnych psychologických vyšetrení príslušníkov Policajného zboru...aktualizovať na SOŠ Policajného zboru Bratislava, Pezinok a Košice učebné osnovy s cieľom prehĺbiť a rozšíriť výučbu dodržiavania ľudských práv a slobôd*

¹⁵ ONDICOVÁ, M., UHRIN, S., *Prevenencia kriminality*, Plzeň: Aleš Čenek, 2010 s. 89

¹⁶ VIKTORYOVA, J. a kol. *Vyšetrovanie*, Akadémia PZ, Bratislava, 2013, s. 79

¹⁷ LEHOCZKÁ, L., HABURAJOVÁ – ILAVSKÁ, L., *Komunitné sociálne služby v kontexte identity obyvateľov rómskych osád*, 2006. s.57

a dodržiavania zákonnosti výučbu práce s menšinovými spoločenstvami a etiky policajnej práce...aktualizovať na Akadémii Policajného zboru v Bratislave obsah študijných predmetov s cieľom prehĺbiť a rozšíriť výučbu dodržiavania ľudských práv a slobôd a dodržiavania zákonnosti výučbu práce s menšinovými spoločenstvami a etiky policajnej práce...vykonať analýzu interných aktov riadenia, ktoré upravujú služobné postupy príslušníkov Policajného zboru a príslušníkov Železničnej polície pri služobných zákrokoch s cieľom ich precizovania...uskutočňovať v rámci služobnej prípravy zamestnania príslušníkov Policajného zboru a príslušníkov Železničnej polície so zameraním na prácu s menšinovými spoločenstvami.¹⁸

V širšom kontexte sme rozviedli dilemy polície pri vykonávaní služobných zákrokoch a to najmä z toho dôvodu aby sme prijímateľovi informácii sprostredkovali tie východiská, s ktorými sa príslušník polície stretáva, a ktoré sú dôležité pri plánovaní a organizovaní služobných činností v súvislosti s marginalizovanými komunitami. Najmä vhodné poznanie a obohacujúce empirické skúsenosti prinášajú do tejto témy odbornosť a profesionalizáciu. Svoje miesto má najmä etika.

Profesionálna etika sú predovšetkým mravné povinnosti, normy kódexy, v ktorých je vyjadrený vzťah predstaviteľa danej profesie k predmetu a objektu konania, členom profesionálneho kolektívu a spoločnosti¹⁹.

Vychádzajúc z tejto definície sú pochopiteľné dilemy, ktoré nás v súvislosti so služobnými zákrokmi v marginalizovaných rómskych komunitách napádajú. Profesionálna práca nespočíva len v odbornosti a znalosti zákonov, vychádza aj zvnútra človeka, z jeho postojov a správania. Etika človeka a profesionálna etika sú na seba naviazané a sú vzájomne prepojené. Podľa nášho názoru vysoká miera etiky a profesionálnej etiky zohráva dôležitú a nezameniteľnú úlohu v prijatí správnych riešení pri dilemách, ktoré nám policajná prax prináša.

Literatúra

BRUKKER, G., OPATÍKOVÁ, J., *Veľký slovník cudzích slov*, Bratislava, 2006

ČECH, J. *Úvod do policajnej psychológie*, Bratislava, 1998, ISBN 80-8054-049-7, 324 s.

IRIS MARION YOUNG., *Justice and the Politics of Difference*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 2001, ISBN 9780691023151, 295 s.

LEHOCZKÁ, L., HABURAJOVÁ – ILAVSKÁ, L., *Komunitné sociálne služby v kontexte identity obyvateľov rómskych osád*, 2006. ISBN 80-8050-961-1, 127 s.

LISOŇ, M. *Operatívno-pátracia činnosť*, Bratislava, 2012, ISBN 978-80-8054-541-3, 226 s.

METEŇKO, J. *Kriminalistická taktika*, Bratislava, APZ, 2012, ISBN 978-80-8054-553-6, 267 s.

¹⁸ Rozkaz č. 21/2009 ministra vnútra SR o úlohách na zabránenie porušovania ľudských práv a slobôd príslušníkmi Policajného zboru a príslušníkmi železničnej polície pri vykonávaní služobných zákrokoch a obmedzovaní osobnej slobody

¹⁹ LISOŇ, M. *Operatívno-pátracia činnosť*, Bratislava, 2012, s. 30

ONDICOVÁ, M., UHRIN, S., *Prevenca kriminality*, Plzeň: Aleš Čenek, 2010, ISBN 978-80-7380-405-3, 145 s.

OBSE, *Guidebook and Democratic Policing* (Metodické usmernenie o demokratickej práci polície) (op. Cit. note 34) s. 26 in Polícia, Rómovia a Sintovia: *Príklady dobrej praxe pri budovaní dôvery a porozumenia*, Bratislava, 2012, ISBN 978-80-969971-3-8, 139 s.

STACHO, P. *Služobné zákroky: Úvod do teórie služobných zákrokov*, metodika výkonu a výcviku niektorých vybraných druhov služobných zákrokov, Bratislava, Akadémia PZ, 1998, ISBN 80-8054-076-4, 108 s.

VIKTORYOVA, J. a kol. *Vyšetrovanie*, Akadémia PZ, Bratislava, 2013, ISBN 978-80-8054-5482, 653 s.

Rozkaz č. 21/2009 ministra vnútra SR *o úlohách na zabránenie porušovania ľudských práv a slobôd príslušníkmi Policajného zboru a príslušníkmi železničnej polície pri vykonávaní služobných zákrokov a obmedzovaní osobnej slobody*

Zák. č. 171/1993 Z. z. Zákon o Policajnom zbore v znení neskorších noviel

Metodická a taktická príručka vykonávania služobných zákrokov príslušníkmi PZ v praxi 2009

Rozhodnutie ESLP z 2. 9. 2020 Moldava nad Bodvou - dostupné na stránke ministerstva spravodlivosti SR

<https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2901>

Keywords: dilemma, Roma marginalized community, police, service intervention, police rights

Summary

Any official intervention is an interference with fundamental human rights and freedoms. Despite all the documents relating to the observance of human rights, we perceive that service interventions in Roma marginalized communities have repeatedly become the target of criticism when they raise doubts about their purpose, adequacy and legality.

The worst-case scenario is when the police control authorities and its senior officials conclude on the justification, adequacy and legality of the service intervention and another entity, as we have already stated in the text, decides that human rights have been violated in this case and confesses to Roma victims. community compensation. However, we must state that not every service intervention in the Roma community or performed against a person from the Roma community tends to be or have signs of violation of standards by the police. We dare to say that the vast majority of official interventions in the MRC are justified, pursue their purpose, and are carried out in accordance with the law, but media propaganda, which is often to the detriment of the police force, monitors cases where such facts occur or images are

published that they are, to say the least, controversial in relation to the principles mentioned above.

It is the task of the police force and its main representatives to bring such measures that would eliminate as little as possible any doubts about unauthorized use of the police force and, conversely, to introduce procedures linked to the specificity of interventions in the MRC that demonstrate the police's interest in addressing this existing issue. from the Constitution of the Slovak Republic and thus solve the dilemmas that arise in connection with service interventions in the MRC. Therefore, it is appropriate for the police force to have sufficient experts on issues related to Roma marginalized communities, as stated by Uhrín and Ondicová in the book *Crime Prevention, and that members of the police work with groups at risk of social pathology and groups of potential victims. For this work, it is necessary to continue the implementation of the project Police Specialists for Work with Communities.*

As part of the professionalization of the police force, it would be appropriate for other police forces to have experts on the Roma community and to cooperate. *By co-operation we mean the joint, coordinated and mutually harmonized activity of the PZ units and police officers of the PZ services included in these units, implemented on the basis of legal regulations.*

Knowledge and orientation in the Roma topic would help to improve the work of the police in all directions, as service activities and interventions are not only the domain of the riot police (but their work is most visible to the outside). We are aware that the Roma community is the largest community in Slovakia, whose social status is at a low level. We rank the Roma community, especially its members who live in marginalized communities, as multi-problem communities in terms of housing, education, health and employment.

Roma communities are spatially segregated communities with the absence of sufficient inter-ethnic communication, there is a lack of broader social relations between the majority and the minority, therefore the social identity of Roma settlements (and the process of socialization) remain unfulfilled. The lifelong process of social learning (imitation of identification, taking on roles and roles), which accompanies a person throughout life, remains limited for the inhabitants of Roma settlements, even closed in a given area of their own community, in specific patterns of thinking, behavior and action.

Therefore, it is important for the Police to adopt its own internal regulations and orders related to tasks to prevent violations of human rights and freedoms by members of the Police Force, *to improve the psychodiagnostic examination of applicants for employment as a member of the Police Force and a Railway Police sensitivity, develop a methodology for conducting ongoing preventive psychological examinations of members of the Police Force ... update at the Secondary School of the Police Force Bratislava, Pezinok and Košice curriculum to deepen and expand teaching of respect for human rights and freedoms and police work ... update at the Academy of the Police Force in Bratislava the content of study subjects with the aim of deepening and expanding the teaching of respect for human rights and freedoms and the observance of legality teaching of work with minorities communities and ethics of police work ... to analyze internal management acts governing the service procedures of members of the Police Force and members of the Railway Police during service interventions with the aim of specifying them ... to carry out the employment of members of the Police Force and members of the Railway Police to work with minority communities.*

In a broader context, we have elaborated the dilemmas of the police in carrying out official interventions, mainly in order to provide the recipient with information, especially the starting points that the police officer encounters, which are important in planning and organizing official

activities in relation to marginalized communities. In particular, appropriate knowledge and enriching empirical experience bring expertise and professionalization to this topic. Ethics in particular has its place. *Professional ethics are, above all, moral duties, norms, codes and codes in which the relationship of a representative of a given profession to the subject and object of the proceedings, members of a professional team and society is expressed.*

Based on this definition, the dilemmas that challenge us in connection with service interventions in marginalized Roma communities are understandable. Professional work is not only about the expertise and knowledge of the law, it is also based on the inside of a person, his attitudes and behavior. Human ethics and professional ethics are interlinked and interconnected. In our view, a high degree of ethics and professional ethics plays an important and irreplaceable role in adopting the right solutions to the dilemmas that police practice brings us.²⁰

*PhDr. Mgr. Ján Berky
Odbor kriminálnej polície
Okresné riaditeľstvo PZ vo Zvolene
e-mail: jan.berky@minv.sk*

Recenzenti: prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.; doc. JUDr. Robert Odler, PhD.,

²⁰ Sources for english summary are given in the slovak summary

Ex ante nástroje financovania krízového riadenia

Anotácia: Autor sa v príspevku zaoberá možnosťou využitia ex ante nástrojov financovania krízového riadenia v Slovenskej republike, pričom ich mechanizmus opisuje na príkladoch zo zahraničia. Autor poukazuje v príspevku na nedostatky právnej úpravy rezervného fondu a vybrané problémy rezervného fondu v miestnej samospráve. Autor prezentuje mechanizmus katastrofických dlhopisov a havarijného úveru na príkladoch zo zahraničia, pričom načrtáva možnosti využitia týchto nástrojov v budúcnosti aj v systéme krízového riadenia v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: krízové riadenie, rezervný fond, katastrofické dlhopisy, havarijný úver, Contingent Credit, financovanie, krízový manažment

Úvod do problematiky

Zo základnej teórie krízového manažmentu je možné vyčítať, že pre krízový manažment nie sú významné vzťahy trhovej ekonomiky a z hľadiska ponuky a dopytu sa krízový manažment drží mimo tohto rámca. S týmto sa však nemožno podľa nášho názoru úplne stotožniť. Napriek tomu, že v krízovom manažmente naozaj prioritne nejde o dosahovanie zisku ale o záchranu života, zdravia a majetku, nemôžeme povedať, že by krízový manažment vzťahy trhovej ekonomiky úplne obchádzali a to najmä pri časti, kedy krízové riadenie potrebuje financovať opatrenia na úseku krízového riadenia, ktoré sú často finančne náročné a alokácia zdrojov zo štátneho rozpočtu, či z iných mechanizmov jednoznačne nepostačuje. Len okrajovo je potrebné si uvedomiť, že aj ochranou života, zdravia a majetku sú svojím spôsobom chránené ekonomické hodnoty, najmä ak si zoberieme fakt, že každý zachránený ľudský život má potenciál ďalej byť ekonomicky aktívny a zároveň byť poháňačom ekonomiky, vďaka jeho spotrebe. Každé zachránené zdravie znižuje záťaž na zdravotnícky systém a znižuje aj záťaž na financovanie zdravotných úkonov a následné štátom podporované kompenzácie zdravotných postihnutí (menej sa vyplatí finančných prostriedkov na rôzne príspevky zdravotne ťažko postihnutým osobám). A v neposlednom rade najmä ochrana majetku, kde nie je potrebné následne preplácanie škôd, alebo zničenie ďalších hodnôt, ktoré by spôsobili ekonomickú stratu a podobne. Je jednoznačné, že krízový manažment a jeho správna realizácia má rázny dopad na ekonomiku a verejné financie. Stále však nemožno na základe tohto dopadu vyvrátiť tvrdenie, že pre krízový manažment nie sú významné vzťahy trhovej ekonomiky. Polemika nastáva až pri vyššie načrtnutej problematike financovania škôd a financovania opatrení pred krízovou situáciou, počas krízovej situácie a po jej odznení. Medzi dve základné skupiny nástrojov financovania krízového manažmentu zaradíme nástroje *ex ante* finančné nástroje a finančné nástroje *ex post*. V rámci Slovenskej republiky môžu s *ex ante* nástrojmi krízového riadenia pracovať predovšetkým orgány krízového riadenia a to predovšetkým štátne orgány a orgány samosprávy, taktiež aj právnické osoby. Ak by sme okrem *ex ante* nástrojov krízového riadenia rozlišovali aj *ex ante* nástroje zvládania katastrof, mohli by sme do predmetných subjektov zaradiť aj právnické osoby fyzické osoby – podnikateľov, či fyzické osoby, ktoré by tieto nástroje využívali najmä na prekonanie zložitého obdobia, ktoré bolo zapríčinené jednou z krízových situácií, ktoré poznáme v rámci našej právnej úpravy.

Ex ante financovaním sa rozumie najmä postup, kedy príjemca (ktorým je v tomto prípade subjekt, ktorý krízu a jej následky zvláda, či už ide o subjekt štátny, alebo neštátny) zabezpečí prísun financií vopred než dôjde ku krízovej situácii. Hochrainer klasifikoval *ex ante* finančné nástroje krízového manažmentu na rezervné fondy, catastrophe bonds (katastrofické

dlhopisy) a havarijné úvery.¹ Rozdelenie finančných mechanizmov krízového riadenia je uskutočnené najmä z jeho časového hľadiska výskytu krízovej situácie, ktorou chápeme predovšetkým krízové situácie v zmysle zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu mimo času vojny, vojnového stavu, v znení neskorších predpisov. Je dôležité si uvedomiť, že či už ide o ex ante nástroje financovania krízového riadenia alebo ex post nástroje financovania krízového riadenia, ich aplikácia je značne limitovaná a determinovaná makroekonomickou situáciou daného štátu, prípadne municipality, ktorá by takúto možnosť využila. Navyše ak už sme načrtli možnosť využívania ex ante nástrojov aj municipálnym manažmentom, okrem ekonomickej situácie je podľa nášho názoru možnosť ich použitia interferovaná personálnymi eventualitami municipálnych entít. Inými slovami, obce a mestá nemajú dostatočnú kapacitu ľudských zdrojov na využívanie niektorých ex ante nástrojov financovania opatrení krízového manažmentu. Skôr ako začneme sa hlbšie venovať problematike jednotlivých finančných nástrojov, je potrebné predstaviť ich jadrnú deskripciu. Prvým zo základných ex ante finančných prostriedkov a zrejme najčastejšie využívaný finančný prostriedok v súčasnosti aj v rámci Slovenskej republiky, či už v štátnej alebo samosprávnej sfére je **rezervný fond**. Rezervný fond slúži na vo všeobecnosti na pokrytie strát alebo prijatie iných ozdravných opatrení, ktorých cieľom je prekonanie kritického obdobia, prekonanie nepriaznivého obdobia a prekonanie nepriaznivého stavu hospodárenia subjektov počas krízovej situácie, ktorých sekundárnou úlohou je aj po odznení krízy zabezpečiť čo najmenej problémový prechod do obdobia pred krízovou situáciou a zaručiť finančné plnenie oprávneným osobám. Tvorba rezervného fondu vo všeobecnosti predpokladá mechanizmus, ktorý určuje výšku odvodu do rezervného fondu pre krytie dôsledkov katastrof. „*Rezervný fond tvorí funkciu finančného zásobníka voči neočakávaným udalostiam, ktorých dôsledky bude treba urgentne sanovať.*“² V zmysle aplikácie doktrínálneho výkladu pojmu „fond“ hovoríme o peňažných prostriedkoch, ktoré sú sústredené na osobitne určený účel ich použitia, ktorým je v prípade rezervného fondu napríklad objektívne jestvujúca krízová situácia. Pod pojmom fond sa však zväčša chápe jeho inštitucionalizovaná podoba ako: „*právnická osoba, ktorá spravuje zverenú a sústredené peňažné prostriedky na vopred určený účel a pri ich používaní sa riadi vopred ustanovenými pravidlami.*“³ Druhým z troch hlavných krízových finančných nástrojov ex ante sú **katastrofické dlhopisy** (ang. *catastrophe bonds*, známe pod skratkou „*CAT bonds*“). Ide o obligácie, ktoré sú predovšetkým určené na krytie budúcich dôsledkov krízových situácií, predovšetkým krízových situácií, ktoré môžeme hodnotiť ako katastrofy, na základe určitých kritérií, ktorých naplnením sa umožní využívať finančné prostriedky získané predajom týchto dlhopisov. Podstata katastrofických dlhopisov je transfer rizika krízových situácií do podnikateľského prostredia, ktorý sa tak podieľa na spolufinancovaní predmetného rizika, pre ktorý bola daná obligácia emitovaná. Posledným, základným typom ex nástrojov financovania dôsledkov krízových situácií je **havarijný úver** (ang. *contingent credit*), ktorý je však postavený na princípoch kontokorentného úveru, nakoľko ak by nebol postavený na princípe kontokorentného úveru, považovali by sme takýto typ úveru na nástroj financovania krízových situácií *ex post*. Havarijný úver má okrem charakteristiky kontokorentu aj charakteristiku takú, že jeho výška narastie až po výskyte nejakej z mimoriadnych udalostí, prípadne nejakej z krízových situácií. Dôvod, prečo tento úver charakterizovaný ako ex ante

¹ HOCHRAINER, S.: *Macroeconomic Risk Management Against Natural Disasters*, Wien, DUV, 2006. ISBN 978-3-8350-0594-5.

² KLUČKA, J.: *Ekonomika krízového manažmentu*. Žilina: Vydavateľstvo EDIS – vydavateľstvo Žilinskej univerzity, 2012. s. 59-60.

³ KRÁLIK J., JAKUBOVIČ D.: *Slovník finančného práva*. Bratislava: Veda. 2004. ISBN 80-224-0814-X.

finančný nástroj krízového riadenia je najmä v jeho časovej dimenzii, nakoľko po vzniku mimoriadnej udalosti už nie je nutné pripravovať a spracovávať písomné podklady a oproti klasickému úveru, tak pri havarijnom úvere vzniká časová rezerva, ktorú je možné využiť už na konkrétne zefektívnenie samotných záchranných prác pri krízovej situácii. Inými slovami, havarijný úver „šetrí čas“, ktorý je možné využiť efektívnejšie. Nevýhodou havarijného úveru je v možnom obmedzení ďalšieho zvyšovania zadĺženia. Dôležité je však načrtnúť aj fakt, že ex ante finančné nástroje (najmä katastrofické dlhopisy a havarijné úvery), majú na rozdiel od ex post finančných nástrojov nevýhodu v tom, že podmienky ich uplatnenia sú nastavované dopredu (s výnimkou niektorých rezervných fondov, hoci aj tam sa podmienky ich použitia upravujú pred vznikom nejakej konkrétnej udalosti, pri ktorej by bolo potrebné ich využitie). Naším názorom preto je, že je potrebné klásť mimoriadne precízny dôraz pri nastavovaní ex ante finančných nástrojov, ešte v období prevencie samotnej krízy.

Rezervný fond

V súčasnosti je najrozšírenejšou formou ex ante nástrojov **rezervný fond**, ktorý sú povinné niektoré subjekty zriaďovať povinne. Všeobecným príkladom povinného vytvárania rezervného fondu môžu byť aj ustanovenia Obchodného zákonníka⁴, kde v § 67 je zakotvené, že ho možno použiť v rozsahu, v ktorom sa vytvára podľa Obchodného zákonníka povinne, iba na krytie strát spoločnosti, ak osobitný zákon neustanovuje inak. Spoločnosť s ručením obmedzeným a akciová spoločnosť vytvára rezervný fond z čistého zisku, t. j. zo zisku bežného účtovného obdobia vykázaného v schválenej riadnej individuálnej účtovnej závierke.⁵ Kapitálové obchodné spoločnosti sú len jedným z príkladov vyvážania rezervného fondu.

Pri krízovom riadení je však našou snahou aby podobné mechanizmy mali vytvorené orgány krízového riadenia. Jedným z takých orgánov krízového riadenia, ktorý má v zákone zakotvenú povinnosť vytvárať rezervný fond je **obec**. Rezervný fond vytvára obec na základe § 16, ods. 6, zákona o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy.⁶ Možnosť vytvárať rezervný fond pri obci vychádza najmä z jej kompetencie vytvárať peňažné fondy vo všeobecnosti. Zdrojmi takýchto peňažných fondov môže byť najmä prebytok rozpočtu za uplynulý rozpočtový rok, ďalej prostriedky získané z rozdielu medzi výnosmi a nákladmi z podnikateľskej činnosti po zdanení, rovnako tak aj zostatky peňažných fondov z predchádzajúcich rozpočtových rokov a zostatky príjmových finančných operácií s výnimkou zostatkov nepoužitých návratných zdrojov financovania. Zostatky peňažných fondov koncom roka neprepadajú o ich použití rozhoduje obecné zastupiteľstvo. Prostriedky obec používa prostredníctvom svojho rozpočtu okrem prevodov prostriedkov medzi jednotlivými peňažnými fondmi navzájom a okrem prípadov, keď sa prostriedky peňažných fondov použijú len na vyrovnanie časového nesúladu medzi príjmami a výdavkami svojho rozpočtu v priebehu rozpočtového roka. Rezervný fond musí obec vytvárať najmenej vo výške 10 % z prebytku rozpočtu, avšak výšku tvorby rezervného fondu môže navýšiť obecné zastupiteľstvo. Obecné zastupiteľstvo však nesmie percentuálnu výšku z prebytku rozpočtu do rezervného fondu znížiť pod 10 %. Samotný prebytok z rozpočtu je však skôr ako je odvedený do rezervného fondu znížený o nevyčerpané účelovo určené prostriedky poskytnuté v predchádzajúcom rozpočtovom roku zo štátneho rozpočtu, z rozpočtu Európskej únie alebo na základe osobitného predpisu. Aplikácia rezervného fondu obce na krízové situácie je odôvodnená najmä v § 10, ods. 9, zákona č. 583/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Spomínaný právny predpis uvádza, že ak v priebehu

⁴ Zákon č. 513/1990 Zb. – Obchodný zákonník, v znení neskorších predpisov.

⁵ § 67, ods. 2, zákona č. 513/1990 Zb. – Obchodný zákonník, v znení neskorších predpisov.

⁶ Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 583/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

rozpočtového roka vznikne potreba úhrady bežných výdavkov na odstránenie havarijného stavu majetku obce alebo majetku vyššieho územného celku, alebo na likvidáciu škôd spôsobených živelnými pohromami alebo inou mimoriadnou okolnosťou, ktoré nie sú rozpočtované a kryté príjmami bežného rozpočtu, môže obec alebo vyšší územný celok na základe rozhodnutia svojho zastupiteľstva použiť prostriedky rezervného fondu. Právne predpisy *de lege lata* umožňujú vytvárať rezervný fond aj vyššiemu územnému celku (samosprávne kraju). Vyššie územné celky však nie sú orgánmi krízového riadenia, hoci participujú na niektorých opatreniach a mechanizmoch krízového manažmentu, a to najmä pri hospodárskej mobilizácii, či sú nápomocné a účastné aj pri civilnej ochrane obyvateľstva⁷. Príkladom využitia rezervného fondu pri odstraňovaní následkov krízovej situácie, boli povodne v obci Jasov v roku 2020, ktorá fakticky skončila 21. októbra 2020, kedy starosta obce žiadal od obecného zastupiteľstva dňa 22. októbra 2020 aby schválili výber finančných prostriedkov z rezervného fondu vo výške 120 tisíc eur. Poslanci obecného zastupiteľstva však mali obavy a nezrovnalosti ohľadom výšky vyberanej sumy z rezervného fondu, pričom považovali 120 tisíc eur za nadhodnotenú sumu a požadovali sumu znížiť na 100 tisíc eur, pričom následne aj uvádzali, že žiadali ešte na krízovom štábe obce predloženie faktúr, ktoré im neboli predložené. Poslancom však bolo vysvetlené, že povodňové práce boli ukončené len k 21. októbru 2020 a nebolo fyzicky ani technicky možné doručiť predmetné faktúry krízovému štábu a obecnému zastupiteľstvu. Poslanci napriek tomu žiadali starostu aj o to, aby v prípade následnej refundácie nákladov na povodňové práce (zabezpečovacie a záchranné práce), boli finančné prostriedky prevedené naspäť do rezervného fondu. Poslanci z obecného zastupiteľstva obce Jasov sa nakoniec zhodli na výške výberu 100 tisíc eur z rezervného fondu obce.⁸ Už aj na tomto prípade môžeme vidieť isté nedostatky rezervného fondu obce na zvládanie krízovej situácie a to je najmä v oprávnení obecného zastupiteľstva rozhodovať o uvoľnení finančných prostriedkov z rozpočtu miestnej samosprávy. Hoci prípad z obce Jasov dopadol pomerne uspokojujúco, faktom však ostáva, že použitie tohto ex ante finančného nástroja krízového riadenia je v prípade obcí limitované vôľou obecného zastupiteľstva, kedy môže prísť k prípadu, že poslanci obecného zastupiteľstva z rôznych pohnútok (napríklad politických) odmietnu schváliť použitie prostriedkov rezervného fondu na uhradenie nákladov, ktoré vznikli v spojitosti s dôsledkami rozhodnutí krízového riadenia obce. Ako aj v tomto prípade, starosta obce musel poslancov uistiť, že dôjde k refundácii nákladov zo strany štátu, konkrétne, keďže išlo o povodne, refundácia výdavkov pri povodniach pochádza z rozpočtovej kapitoly Ministerstva životného prostredia, prostredníctvom okresného úradu, odboru životného prostredia. Takže aj k tomuto rozhodnutiu nakoniec obec dospela až po uistení poslancov obecného zastupiteľstva, že *ex ante* finančný nástroj krízového riadenia je zabezpečený ďalším *ex post* finančným nástrojom. Otázne je, akým spôsobom by poslanci obecného zastupiteľstva zareagovali, ak by refundácia výdavkov z tejto krízovej situácie bola nižšia, než reálne uhradené faktúry, za výdavky pri povodňových zabezpečovacích a záchranných prácach. Nedostatky rezervného fondu v obci ako finančného nástroja krízového riadenia ex ante vidíme najmä v tom, že jeho použitie je viazané aj počas krízových situácií na vôľu obecného zastupiteľstva, čo v špecifických prípadoch môže spôsobiť znemožnenie použitia týchto finančných prostriedkov. Na druhej strane však ani neodporúčame, aby *de lege ferenda* bola táto kompetencia obecnému zastupiteľstvu vzatá, nakoľko by došlo k oslabeniu kontroly nad finančnými prostriedkami v rezervnom fonde. Ideálne riešenie vidíme skôr v dôslednejšej právnej úprave možnosti použitia finančných prostriedkov z rezervného fondu obce a v kombinácii tohto nástroja financovania krízového

⁷ Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva, v znení neskorších predpisov.

⁸ Zápisnica zo 19. zasadnutia obecného zastupiteľstva obce Jasov zo dňa 22. októbra 2020. Dostupná aj online na WWW [08.11.2020, 16:00]: http://www.jasov.sk/files/2020-10-28-171303-Z__pisnica_z_19OZ2020.pdf

riadenia s ďalšími nástrojmi financovania krízových situácií, či už ide o nástroje z časového hľadiska *ex ante* alebo *ex post*.

Ďalším zo spôsobom využívania rezervného fondu sú **rezervné fondy na celoštátnej úrovni**, pričom v podmienkach Slovenskej republiky hovoríme najmä o rezervách štátneho rozpočtu, ktoré boli na rok 2020, uverejnené v prílohe č. 6, k zákonu o štátnom rozpočte na rok 2020.⁹ Rezervy štátneho rozpočtu pozostávajú z rezervy vlády Slovenskej republiky, z rezervy predsedu vlády Slovenskej republiky a z rezervy na prostriedky Európskej únie a odvody Európskej únii, ktoré tvoria na rok 2020 najväčšiu časť rezerv štátneho rozpočtu až 79 968 153 eur z celkových rezerv štátneho rozpočtu 86 198 153 eur. Pri krízových situáciách sa využíva však rezerva predsedu vlády Slovenskej republiky, ktorá na rok 2020 predstavovala celkový objem 1,5 milióna eur a rezerva vlády Slovenskej republiky, ktorá na rok 2020 predstavovala celkový objem 5 miliónov eur.¹⁰ V rozpočte na rok 2021 sa však rezerva plánuje odlišným spôsobom ako tomu bolo doteraz, pričom rozpočet bol schválený dňa 9. decembra 2020. Predbežne však možno povedať, že rezervy štátneho rozpočtu budú plánované úplne rozdielne ako tomu bolo doteraz. K zákonu o štátnom rozpočte na rok 2021 je pridaná príloha č. 6, ktorá obsahuje rozdelenie rezerv štátneho rozpočtu. Okrem doterajších rezerv, ktoré boli najmä rezervy vlády, rezervy predsedu vlády a rezervy na prostriedky Európskej únie a odvody pre Európsku úniu, sa pridávajú nové druhy rezerv, pričom špecificky sú vyčlenené rezervy na riešenie vplyvov nových právnych predpisov, vo výške viac ako 111 miliónov eur, či **rezervy na riešenie krízových situácií mimo času vojny a vojnového stavu a na vykonávanie povodňových prác**, ktoré dosahujú výšku 11 miliónov eur. Hoci tento rozpočet je schvaľovaný počas pandémie COVID-19, rezerva na riešenie krízových situácií mimo času vojny a vojnového stavu a na vykonávanie povodňových prác sa na ňu nebude vzťahovať. Rezervy rozpočtu na riešenie pandémie COVID-19 sú určené ako **rezerva na negatívne vplyvy pandémie ochorenia COVID-19**, ktorá dosahuje predpokladanú výšku až 1 698 104 291 eur. Právny základ tvorby rezerv štátneho rozpočtu je v zákone o rozpočtových pravidlách verejnej správy.¹¹ Právna úprava vyvážania rezerv štátneho rozpočtu umožňuje vytváranie rôznych druhov rezerv, pričom zakotvuje najmä vytváranie rezervy predsedu vlády, rezervu vlády a rezervu na prostriedky Európskej únie a odvody Európskej únii. Vytvorenie rezervy na riešenie krízových situácií mimo času vojny zákon neukladá, nakoľko v doterajšej praxi sa rezervy štátneho rozpočtu (rezervy vlády, a predsedu vlády), okrem iného využívali aj na poskytnutie pomoci pri krízových situáciách. Rozpočtová rezerva vlády a rezerva na prostriedky Európskej únie a odvody Európskej únii sa rozpočtujú v štátnom rozpočte v kapitole Všeobecná pokladničná správa. Rozpočtová rezerva predsedu vlády sa rozpočtuje v kapitole Úradu vlády Slovenskej republiky. Použitie rezervy predsedu vlády sme teda mohli považovať za jeden zo zdrojov pre *ex ante* financovanie riešenia krízovej situácie, avšak o použití prostriedkov z tejto rezervy rozhoduje výlučne len predseda vlády, podľa jeho uváženia. Použitie rezerv preto nepodmieňuje nejaký zákonný mechanizmus, ktorý sa automaticky spustí pri krízovej situácii, v princípe ide čisto len o rozhodnutie predstaviteľov výkonnej moci a hoci princíp *ex ante* nástroja je v predmetnom spôsobe financovania odzrkadlený, využitie tohto nástroja je v mnohých prípadoch otázne a závisí od mnohých faktorov.

Katastrofické dlhopisy

Katastrofické dlhopisy sú pre mnohých ľudí na území Slovenskej republiky pravdepodobne veľkou neznámou, nakoľko verejná a dovoľme si tvrdiť i odborná diskusia

⁹ Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 486/2019 Z. z. o štátnom rozpočte na rok 2019.

¹⁰ Príloha č. 6, k zákonu Národnej rady Slovenskej republiky č. 486/2019 Z. z. o štátnom rozpočte na rok 2019.

¹¹ § 10, zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy, v znení neskorších predpisov.

okolo možností ich využitia je v Slovenskej republike nie príliš častá. Problematika katastrofických dlhopisov je viac-menej rozoberaná najmä v ekonomických odboroch, v poisťovníctve, pričom podstatne menej sa spomína v rámci krízového manažmentu. Hoci ich mechanizmus je veľmi zaujímavý a atraktívny aj pre riešenie financovania systému krízového riadenia na území Slovenskej republiky formou *ex ante* nástrojov. V praxi sú katastrofické dlhopisy využívané najmä poisťovňami a zaistovňami na transfer rizika do podnikateľského prostredia (sekuritizácia poistných rizík). Výhodou katastrofických dlhopisov je to, že za určitú cenu prenášajú riziko na investora. Ide o dlhopisy, ktoré sekuritizujú poistné riziko pri vzniku katastrofy, pričom veľký dôraz na ich efektivitu sa kladie pri definovaní katastrofy pre daný katastrofický dlhopis. Od definície katastrofy závisí to, aká bude zapustená podmienka (*call opcia*), taktiež od toho závisí nastavenie spúšťača katastrofického dlhopisu (tzv. *triggeru*). Katastrofické dlhopisy by sa dali jednoducho opísať ako dlhopisy, ktoré emituje určitý subjekt (napríklad: poisťovňa, zaistovňa, štát, organizácia, regionálna samospráva,...), kde spravidla subjekt, ktorý ich vydáva hľadá poistnú ochranu, pričom ich splatenie je podmienené vyskytnutím, či nevyskytnutím určitej udalosti, ktorá je dopredu zadefinovaná. Zmysel spočíva v tom, že v prípade ak sa dopredu zadefinovaná udalosť vyskytne, emitent má právo nesplatiť časť alebo všetky svoje záväzky voči veriteľom (investorom), nakoľko to tak definovali podmienky pri emitovaní katastrofického dlhopisu. Prostriedky, ktoré veritelia investovali do katastrofického dlhopisu, budú pri jeho spustení (ak nastane vopred zadefinovaná katastrofa) použité na financovanie škôd, ktoré boli spôsobené katastrofickou udalosťou. Zo samotnej podstaty *triggeru* vyplýva potreba správne definovať katastrofu, respektíve udalosť, ktorú považujeme za katastrofu, aby nedošlo k pochybnostiam, či už zadefinovaná katastrofa nastala alebo nie. Z tohto môžeme uvážiť riziko, že možno predpokladať prípadný zámer niektorých veriteľov (investorov do katastrofického dlhopisu) spochybnit' katastrofickú udalosť na základe stanovených kritérií. Katastrofické dlhopisy šikovne využívajú kapacitu celého kapitálového trhu a sú od 90. rokov výrazným prínosom pre poisťovne.¹² Ako príklad si môžeme uviesť predpokladanú situáciu, že by ničivé povodne postihli plošne celú strednú Európu, kedy krajiny strednej Európy by mali problém zvládať svojimi *ex post* nástrojmi financovania efektívne zabezpečenie financií na odstránenie katastrofy, nakoľko by postihla veľkú časť Európy a každá krajina by na trhu potrebovala dostatočne veľké množstvo finančných prostriedkov. Naproti tomu v iných častiach sveta by sa povodne nevyskytli v danom časovom období a finančné prostriedky by tak mohli byť čerpané práve odtiaľ (mimo Európy), nakoľko investori do katastrofických dlhopisov, ktorí by pochádzali z iných častí sveta, než z Európy, predpokladajú, že ak investujú do dlhopisov, čo kryjú prírodnú katastrofu (povodeň) v Európe, by v čase jej výskytu nepotrebovali peniaze na zabezpečenie svojej bezpečnosti v Spojených štátoch amerických a opačne. Využitie celého kapitálového trhu je spôsob akým je možné zachovať je možné zachovať poistenie, či zaistenie veľkých katastrofických rizík, pri zachovaní stability poistného sektora. Odporúča sa ich využívať najmä na obrovské prírodné katastrofy, akými sú zemetrasenia, hurikány, veterné smršte, či plošné povodne. Použitie môžu byť aj na krytie udalostí, ktoré majú pôvod v ľudskej činnosti (priemyselné havárie, havárie s únikom nebezpečných látok, jadrové havárie), či udalosti majúce celosvetové dopady – pandémie. Práve katastrofické dlhopisy, ktoré boli emitované pre krytie výskytu pandémie (nazývané často aj „pandemické dlhopsy“), vzbudili v roku 2020 veľkú pozornosť a rozbehli diskusiu ohľadom správneho nastavenia kritérií, ktoré definovali, kedy hovoríme o katastrofickej

¹² MAJTÁNOVÁ, A., MARKO, P.: *Poistné krytie prírodných katastrof*. Katedra poisťovníctva, Národnohospodárska fakulta, Ekonomickej univerzity v Bratislave, 2007.

udalosti pri ohrození verejného zdravia ako o pandémie, ktorá bude mať za následok vyplatenie finančných prostriedkov krajinám, ktorým suma z týchto dlhopisov mala pomôcť efektívnejšie zvládnuť pandémiu.¹³ Definičným rámcom pre katastrofické riziko je riziko s nízkou frekvenciou a vysokou závažnosťou.¹⁴ Po určitej modifikácii by sme mohli povedať, že ide o riziko s nízkou pravdepodobnosťou ale závažnými dôsledkami, kde typickým príkladom môže na našom území byť havária jadrového zariadenia, prípadne veľké prírodné katastrofy, najmä povodne a veterné smršte. Definovanie katastrofy je závislé od subjektu, ktorý túto katastrofu definuje, pričom pri definovaní udalosti, ktorá môže nastať neskôr a môže byť za katastrofu považovaná, vychádza hodnotiaci subjekt z analýzy rizika, ktorú vykonáva. Pohľad na nejakú udalosť ako na katastrofu, tak vychádza aj zo subjektívneho hodnotenia subjektu vykonávajúceho analýzu rizík daného priestoru, či spoločnosti. Ako príklad možno uviesť požiar rodinného domu, ktorý je pre rodinu obývajúcu daný dom katastrofou, ale pre obec, prípadne pre poisťovňu ide o udalosť, ktorú dokáže zvládnuť a zo svojho uhla pohľadu ju za katastrofu považovať nebude. Hoci pre rodinu obývajúcu horiaci dom bude udalosť mať devastačné následky, pričom z ich hľadiska pôjde o udalosť s nízkou pravdepodobnosťou a veľkými dopadmi, pre poisťovňu pôjde o klasickú udalosť, považovanú za udalosť s vyššou frekvenciou a nižšími dopadmi. Rozdiel v tomto vnímaní spočíva v subjekte, ktorý hodnotí dopad danej udalosti (požiaru rodinného domu) na svoju organizáciu (rodinu, poisťovňu). Pre poisťovne sú takéto udalosti časom dokonca predvídateľné, nakoľko očakávajú z rôznych oblastí pri príchode vykurovacej sezóny vyšší nárast podobných udalostí. Pri udalostiach, ktoré ale zasiahnu celú spoločnosť, napríklad povodne v strednej Európe, prípadne veterné smršte, môžu nielen poisťovne, zaistovne, ale aj štát (pri krízovom riadení vo verejnej správe) zatahnuť do situácie, že na uplatňovanie nástrojov odozvy a najmä obnovy sa štát dostane do nepriaznivej finančnej situácie. Pre poisťovne ide pri riziku vzniku takýchto mimoriadnych udalostí o riziko vzniku mnohých poisťných udalostí, pri miestnej a regionálnej samospráve, či pri štáte ide o riziko vzniku plošných mimoriadnych udalostí, vyhlásení mimoriadnych situácií a následne o finančné zabezpečenie zvládania opatrení krízového manažmentu, nevnímajúc zaťaženie štátneho rozpočtu žiadosťami o náhradu škody. Samotná katastrofa nemá vo svete ustálenú definíciu a preto je veľmi ťažké sa na nejakú definíciu odvolať. Všeobecne rešpektovaná definícia katastrofy v akademickom svete alebo aj mimo neho je definícia katastrofy v zmysle podmienok databázy katastrof EM-DAT, čo je medzinárodná databáza katastrof, kde podmienkou na to, aby nejaká udalosť bola vnímaná ako katastrofa je:

1. Najmenej 10 ľudí mŕtvych.
2. Najmenej 100 ľudí zasiahnutých.
3. Vyhlásenie „stavu núdze“ (v zmysle „krízovej situácie“ – v závislosti od legislatívy krajiny).
4. Žiadosť o medzinárodnú pomoc.¹⁵

Pri katastrofických dlhopisoch je práve najdôležitejšou činnosťou správne zadefinovanie katastrofy, pričom udalosť ako taká nemôže byť samotná podmienkou pre spúšťač. Príkladom môže byť silný vietor v obývanej oblasti (napríklad na Floride), ktorý

¹³ STROHECKER, K.: *Coronavirus spread triggers World Bank pandemic bond payout*. In: reuters.com, 2020. Dostupné aj online na WWW [13.12.2020, 13:10]: <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-pandemic-bonds-idUSL8N2C8610>

¹⁴ POLLNER, J., D.: *Managing catastrophic disaster risk using alternative risk financing and pooled insurance structured*. Washington : The World Bank, 2001. World Bank Technical Paper. ISBN 0-8213-4917-1. s. 11

¹⁵ Kritériá katastrofy medzinárodnej databázy katastrof EM-DAT sú dostupné online na WWW [13.12.2020, 13:48]: <https://www.emdat.be/explanatory-notes>

dosahuje rýchlosť 200 km/h a silný vietor v neobývanej oblasti (na Antarktíde), ktorý dosahuje rovnakú hodnotu. Katastrofy sú navyše veľmi rôzne, kým existujú katastrofy, ktoré ak už raz nastali, už nikdy viac na tom istom mieste nebudú, za predpokladu, že nedôjde k obnoveniu stavu pred vznikom udalosti (pretrhnutie priehrad – opätovné postavenie priehrady, havária jadrovej elektrárne – opätovné vybudovanie jadrovej elektrárne na tom istom mieste je veľmi nepravdepodobné). Ďalej existujú katastrofy, ktoré sú nepravidelné, respektíve so súčasným stavom poznania nevieme určiť ich pravidelnosť, hoci sa na určitých miestach vyskytujú (napríklad tsunami). Špecifickými katastrofami sú katastrofy, ktoré sú pravidelné alebo sezónne, kde možno zaradiť mnohé prírodné katastrofy a udalosti, napríklad povodne, hurikány, suchá a iné. Kde vieme, že určite nejaké mimoriadne udalosti prídu ale nevieme v akej intenzite, nepoznáme presný čas a často ani miesto. Príkladom môžu byť tropické tlakové nízky, o ktorých vieme, že sa tvoria každý rok a ako hurikány, tajfúny, či uragány zasahujú určité územia, avšak ich výskyt v presnom čase na konkrétnom mieste nevieme určiť. Frekvencia katastrof sa vo všeobecnosti nezvyšuje, s výnimkou určitých meteorologických javov. Ak však nerastie frekvencia, napriek tomu nám rastú škody, ktoré vzniknú na základe katastrof, rastie nám expozícia hodnôt, ktoré sú vystavené riziku.¹⁶ Čím detailnejšia analýza rizika územia, tým lepšie sa dajú vypočítať prípadné škody, ktoré by udalosť katastrofických rozmerov mohla spôsobiť. Zároveň sa zistením potencionálnych škôd môže nastaviť aj potrebná suma, pri obnovovaní územia po prípadnej katastrofe, či definovať spúšťač katastrofického dlhopisu. Pri emitovaní katastrofických dlhopisov, ktoré sú emitované pre potreby poisťovne alebo zaistovne, emitovanie nevykonáva priamo poisťovňa, či zaistovňa priamo, ale zriaďuje sa **špeciálny zaistovací subjekt** (ang. *special purpose vehicle*), v zahraničných odborných textoch často uvádzaný pod skratkou „SPV“. Špeciálny zaistovací subjekt predstavuje spoločnosť, ktorá priamo emituje katastrofické dlhopisy, najčastejšie namiesto poisťovne, zaistovne, prípadne aj namiesto štátu, či samosprávy. Špeciálny zaistovací subjekt môže zriadiť buď priamo sponzor, respektíve poisťovňa, prípadne aj tretia osoba, ktorou bude investičná banka, ktorá spolupracuje pri emisii katastrofického dlhopisu. Vytvorením takéhoto subjektu sa poisťovňa, zaistovňa, štát separuje od emisie katastrofického dlhopisu a špeciálny zaistovací subjekt sa koncentruje len na čisté riziko spojené s katastrofickým dlhopisom. Prostriedky, ktoré špeciálny zaistovací subjekt získa predajom katastrofických dlhopisov sú následne držané na špeciálnom účte, pričom sú plne kryté aktívami, čo je vlastne snaha minimalizovať kreditné riziko sponzora. K tomu aby sa špeciálny zaistovací subjekt dostal k finančným prostriedkom, musí po emisii katastrofických dlhopisov, umiestniť tieto dlhopisy na finančný trh, kde budú k dispozícii investorom a následne za prostriedky získané z tohto predaja, špeciálny zaistovací subjekt nakúpi krátkodobé cenné papiere, ktoré sú v prvom rade bezpečné, teda ide najmä o vládne dlhopisy, či korporátne dlhopisy ktoré sú ratingovými agentúrami hodnotené na úrovni AAA a držané na špeciálnom účte. Do každého katastrofického dlhopisu je zapustená podmienka, nazývaná aj call opcia (ang. *call option*), ktorá predstavuje zmluvu týkajúcu sa práva na nákup alebo predaj určitého aktíva (cenného papiera, meny, komodít, akcií), pričom sa tento obchod môže, ale nemusí uskutočniť. V prípade call opcie môžeme hovoriť o práve kúpiť aktívum. Opačná strana má povinnosť predať aktívum, ak si to bude držiteľ call opcie želať. Call opcia je spustená výskytom nejakej konkrétnej, vopred zadefinovanej katastrofickéj udalosti, pričom samotnú udalosť označujeme ako spúšťač (trigger) katastrofického dlhopisu. Ak nastane takáto udalosť, prostriedky sú zo špeciálneho účtu uvoľnené v dopredu dohodnutom množstve a sú poskytnuté sponzorovi (štátu, poisťovni, zaistovni), ktorý bol zasiahnutý danou katastrofou. Vo väčšine prípadoch investori pri výskyte takejto udalosti stratia všetky investované prostriedky. V praxi sa stretávame s tým, že doba splatnosti katastrofického dlhopisu nastáva zvyčajne o 3 roky od jeho vydania. Pričom počas

¹⁶ BANKS, E.: *Catastrophic Risk Analysis and Management*. Chichester, England : John Wiley & Sons Ltd, 2005. ISBN-13 978-0-470-01236-9. s. 12

tohto obdobia, pokiaľ nenastane dlhopisom definovaná katastrofa, investor má zisky ročne, prípadne až v dobe splatnosti. Katastrofické dlhopisy môžu mať aj svoje rozvrstvenie, tzv. tranže (*tranches*), pričom každá vrstva môže mať svoj vlastnú spúšťač, rovnako ako aj odlišný dôsledok spustenia spúšťača. Pri aktivovaní spúšťača dochádza k prepadnutiu finančných prostriedkov, ktoré investor vložil do katastrofického dlhopisu sponzorovi (teda poisťovni, zaist'ovni, či štátu, prípadne aj samospráve).

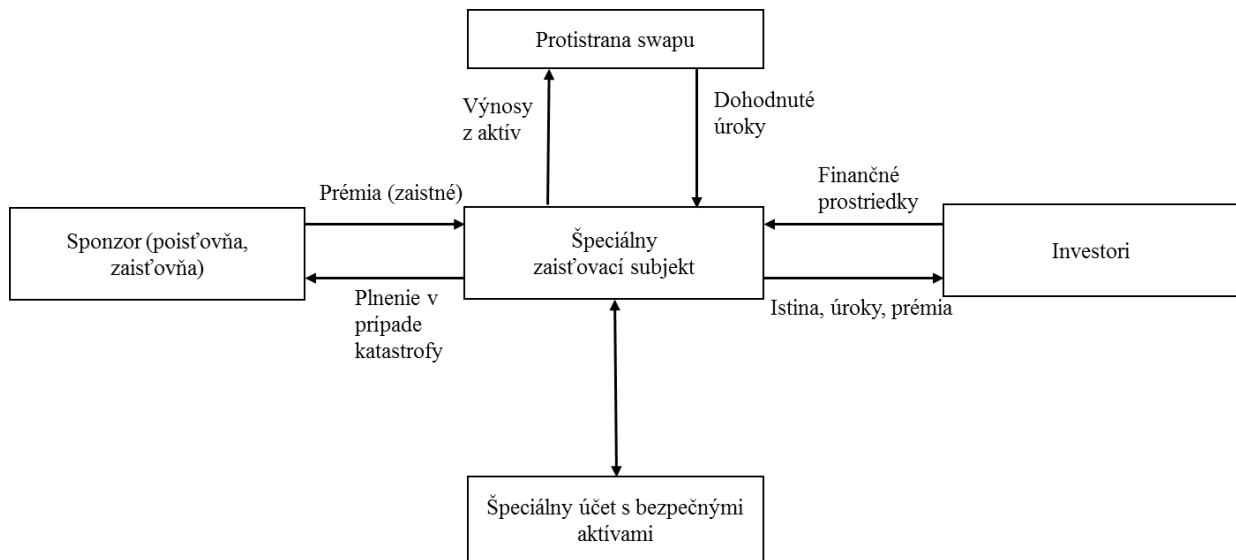

Schéma č. 1: Vzťahy, ktoré existujú pri katastrofických dlhopisoch. (zdroj: Gerec, 2018; spracovanie: autor, 2020).

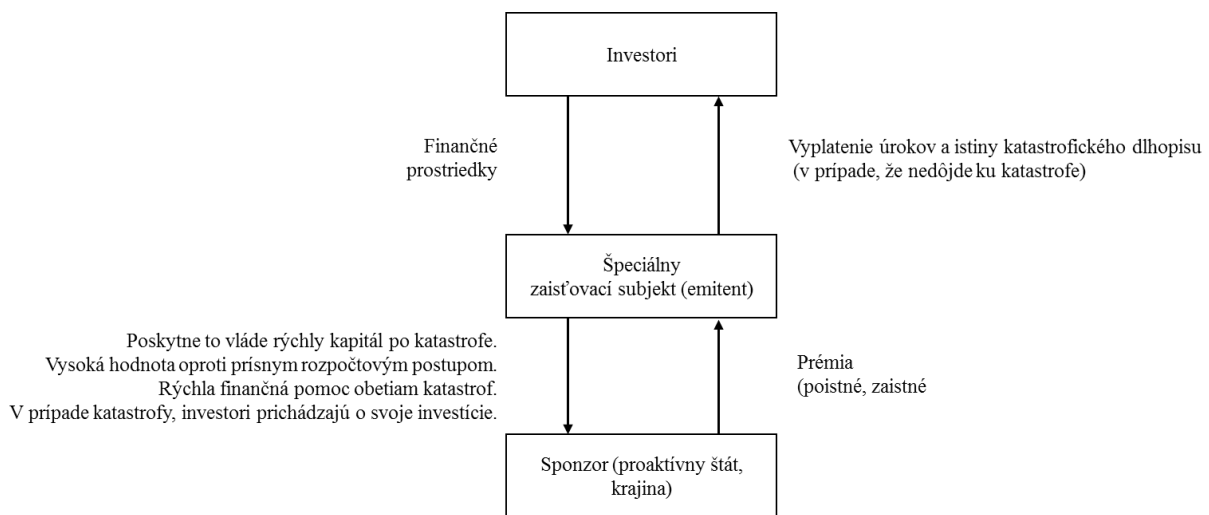

Schéma č. 2: Zjednodušená schéma fungovania katastrofických dlhopisov, v prípade, že by ich emitentom bola vláda. (zdroj: OECD, 2011; spracovanie: autor, 2020).

Pri klasickej poisťovni je spúšťačom poisťná udalosť, pri katastrofických dlhopisoch by logicky mala byť spúšťačom nejaká katastrofa, lenže vzhľadom na veľký záujem sponzorov aj investorov o transparentnosť spúšťača musí byť dobre nastavený. Teória pozná viacero druhov spúšťačov, pričom tým najbežnejším je **indemnity trigger**, ktorý vyjadruje veľkosť škody, ktorá bola spôsobená sponzorovi katastrofickou udalosťou, prípadne veľkosť škody za určité

časové obdobie. Slovo „indemnity“ môžeme použiť v zmysle „náhrada škody“. Idemnity trigger je spúšťačom, ktorý je síce veľmi jednoduchý, no pre obe strany predstavuje určitý typ problému, pričom môžeme tvrdiť, že trochu viac znevýhodňuje investora.¹⁷ Sponzor má k dispozícii viac relevantných informácií ohľadom výšky vzniknutých škôd, pričom oproti investorovi ide o značnú informačnú asymetriu. Spúšťač zjavne závisí od posúdenia a hodnotenia škôd, pričom mnohí právom nazývajú takto spúšťač ako neobjektívny a výška škôd závisí od sponzora. Indemnity trigger je nastavený aj pre katastrofické dlhopisy, ktoré transferujú riziko vzniku silného vetra aj na území Slovenskej republiky. Katastrofické riziko zo silného vetra na území Slovenskej republiky, kryjú katastrofické dlhopisy, ktoré emitovala talianska spoločnosť Assicurazioni Generali. Katastrofické dlhopisy majú názov „*Lion II Re DAC*“. Špeciálny zaisťovací subjekt tohto katastrofického dlhopisu má sídlo v Írsku a tento katastrofický dlhopis vo všeobecnosti je zameraný na riziká povodní v Európskych krajinách (zahŕňajúc aj Veľkú Britániu, s výnimkou Českej republiky, Slovenska, Severného Írska, Nemecka, Rakúska, Maďarska, Poľska a Švajčiarska), ďalej je zameraný na veterné smršte (kde už transferuje riziko aj na Slovensku) a na zemetrasenia (ale len v prípade Talianska). Idemnity trigger je u tohto dlhopisu pri veternej smršti nastavený na škody, ktoré prekročia sumu 800 miliónov eur. Pri povodni je spúšťačom prekročenie škody, ktorá prevyšuje sumu 1,1 miliardy eur. A pri zemetrasení v Taliansku budú spúšťačom škody, ktoré prekročia hranicu 600 miliónov eur.¹⁸ Tento katastrofický dlhopis však kryje poistné škody, ktoré vzniknú na území týchto štátov spoločnosti Generali. Nejde teda o štátnu formu katastrofických dlhopisov.

Ďalším typom spúšťačov sú parametrické spúšťače, kde treba rozlišovať medzi **čisto parametrickým spúšťačom** (pure parametric trigger/basic index trigger) a **parametrickým spúšťačom**. Čisto parametrickým spúšťačom môže byť napríklad len sila zemetrasenia v určitej oblasti. Teda ide o veľmi jednoduchý spúšťač, objektívny, ktorý nie je ovplyvnená vnútornými informáciami sponzora. Na druhú stranu môže byť nevýhodný pre štát, či poisťovne, nakoľko škody pri zemetrasení, či pri silnom vetre s rovnakými údajmi, môžu byť značne odlišné. Môže sa stať aj situácia, že udalosť spôsobí príliš veľké škody, pričom nedosiahne tú predpokladanú silu. Parametrický spúšťač nemá len jednu podmienku ako čisto parametrický spúšťač, ale podmienok musí byť naplnených viac. Príkladom môže byť na jednej strane Mexiko na jeseň v roku 2017, kedy ho zasiahlo zemetrasenie o sile 7,1 magnitúdy (stupňa VIII. MM - modifikovanej Mercalliho stupnice), kedy o život prišlo 370 osôb a viac než 6 tisíc sa zranilo. Na základe týchto údajov bolo Mexiku vyplatených viac ako 150 miliónov dolárov z katastrofických dlhopisov.¹⁹ Oproti tomu bolo v Mexiku zemetrasenie aj v lete, v roku 2020, ktoré dosiahlo intenzitu vyššiu ako v roku 2017, dosiahlo sily až 7,4 magnitúdy. Hoci išlo o silnejšiu intenzitu zemetrasenia, epicentrum sa vyskytlo v inej parametrickej spúšťačej oblasti, kde táto oblasť na spustenie vyplácania finančných prostriedkov z katastrofických dlhopisov pre sponzorov potrebuje silnejšie zemetrasenie. Zemetrasenie ale poškodilo viacero

¹⁷ KRUTOV, A.: *Investing and Insurance Risk*. London, England: Incisive Media Investment Ltd., 2010 s. 31. ISBN 978-1-904339-56-4.

¹⁸ *Lion II Re DAC*. In: artemis.bm. Dostupné online na WWW [14.12.2020, 01:16]: <https://www.artemis.bm/deal-directory/lion-ii-re-dac/>

¹⁹ HARRUP, A.: *Mexico to Collect \$150 Million From Catastrophe Bonds*. In: wallstreetjournal.com, 2017. Dostupné aj online na WWW [14.12.2020, 00:37]: <https://www.wsj.com/articles/mexico-to-collect-150-million-from-catastrophe-bond-1507684294>

budov v hlavnom meste Mexika, v Mexico City, pričom zahynulo 10 ľudí a ďalších 25 sa zranilo.²⁰

Existujú aj ďalšie typy spúšťačov, ktoré sú už rôzne modifikované, pričom sú založené buď na princípe modelovania škôd, či na princípe zmiešavania rôznych ďalších kritérií. Za veľmi nemorálne sa považujú spúšťače založené na počte mŕtvych v dôsledku katastrofy.

Contingent Credit

Contingent Credit, často nazývaný na území Slovenskej republiky ako „havarijný úver“²¹ je nástroj financovania krízového manažmentu, ktorý radíme do skupiny ex ante nástrojov financovania krízového riadenia, pričom charakterom je najbližšie ku kontokorentnému úveru. V praxi často Contingent Credit schvaľuje Svetová Banka (ang. *World Bank*) je jednotlivé krajiny. Príkladom môže byť 7 miliónov dolárov pre Seychely v roku 2014, či 500 miliónov dolárov pre Filipíny v roku 2014.²² Contingent Credit má rôzne podoby a predstavuje rôzne možnosti spúšťačov, kedy krajina môže čerpať finančné prostriedky na zabezpečenie katastrof. Ako príklad možno uviesť produkt Svetovej banky, ktorý umožňuje krajinám čerpať v prípade výskytu katastrofy finančné prostriedky do výška 500 miliónov amerických dolárov, prípadne do maximálnej výšky 0,25 % hrubého domáceho produktu.²³ To, ktoré z týchto kritérií sa uplatní bude závisieť od toho, ktoré kritérium bude nižšie, nakoľko každá krajina má odlišnú úroveň HDP a kombináciou pevne stanovenej finančnej hranice a percentuálneho podielu HDP sa dosiahne vyváženosť v poskytovaní „havarijného úveru“. Contingent Credit slúži predovšetkým na preklopenie zložitého obdobia, podobne ako napríklad kontokorentný úver. Štáty, ktoré Contingent Credit využívajú, ho využívajú najmä na prekonanie obdobia, počas ktorého dokážu aktivovať a mobilizovať ďalšie finančné zdroje na zvládania opatrení krízového manažmentu, po výskyte nejakej katastrofy. Oproti katastrofickým dlhopisom, kde je dôležité nastavenie a definovanie spúšťača, býva pri Contingent Credite spúšťačom vyhlásenie krízovej situácie v zmysle platnej legislatívy tamojšej krajiny, čo dokáže lepšie vystihnúť potreby štátu, ako len uvoľnenie finančných prostriedkov pri katastrofickom dlhopise. Pri Contingent Credite vystupujú na jednej strane banky (Svetová banka) ako veritelia, na druhej strane, zväčša štáty ako dlžníci. Pričom veriteľ kontroluje priebežne pripravenosť makroekonomického rámca obnovy a rovnako aj program riadenia rizika katastrof v danej krajine.

Zhodnotenie

Ex ante nástroje financovania sú obrovskou možnosťou ako lepšie pripraviť systém krízového riadenia na zvládanie rôznych druhov krízových situácií po finančnej stránke. Ex ante nástroje krízového riadenia majú teoretické aj praktické uplatnenie vo všetkých úrovniach

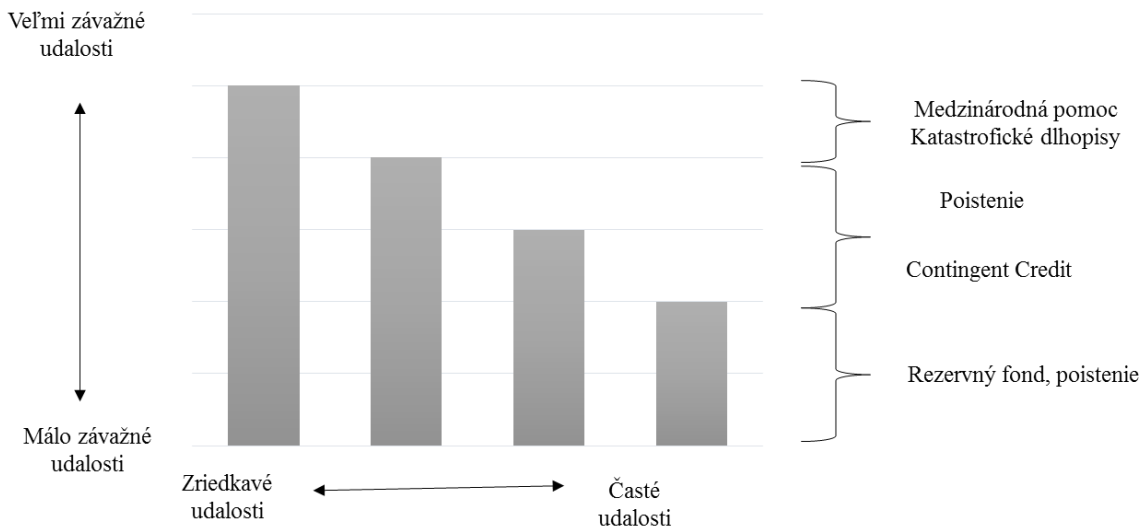
²⁰ EVANS, S.: *Mexico's parametric World Bank cat bond looks safe from M7.4 earthquake*. In: artemis.bm., 2020. Dostupné aj online na WWW [14.12.2020, 00:46]: <https://www.artemis.bm/news/mexicos-parametric-world-bank-cat-bond-looks-safe-from-m7-4-earthquake/>

²¹ KLUČKA, J.: *Ekonomika krízového manažmentu*. Žilina: Vydavateľstvo EDIS – vydavateľstvo Žilinskej univerzity, 2012. s. 59-60.

²² *Providing Contingent Lines of Credit for Disaster Risk Financing*. Disaster Risk Financing and Insurance Program, 2014. Dostupné aj online na WWW [14.12.2020, 09:59]: https://www.financialprotectionforum.org/third-party/microsite_1/resources/Providing%20contingent%20lines%20of%20credit%20for%20disaster%20risk%20financing.pdf

²³ CLARKE, D., MAHUL, O.: *Disaster Risk Financing and Contingent Credit: A Dynamic Analysis*. In: researchgate.net. World Bank, 2011. s. 3.

krízového riadenia. Hoci na území Slovenskej republiky je najčastejšie z ex ante nástrojov financovania krízového riadenia využívaný rezervný fond a ďalšie finančné zdroje sú získané buď prostredníctvom poistenia alebo ex post nástrojov krízového riadenia, ukazuje sa nám čoraz viac potreba systém zabezpečiť aj formou ďalších ex ante nástrojov krízového riadenia na všetkých úrovniach. Z tohto hľadiska je zaujímavá otázka využitia týchto nástrojov, prípadne ich modifikácie na všetkých úrovniach krízového riadenia, predovšetkým na úrovni štátu a na úrovni obce. Hoci rezervný fond na úrovni štátu aj obce funguje a načrtli sme aj jeho problémy, v otázke katastrofických dlhopisov a Contingent Creditu môžeme skonštatovať že oba tieto mechanizmy sú príliš náročné pre miestnu samosprávu (najmä čo sa týka manažovania emisie dlhopisov, ak vychádzame zo skúseností obcí s komunálnymi obligáciami), na druhej strane však vidíme možnosť celej Slovenskej republiky (štátu), využívať tieto ex ante nástroje práve pre prípady rozsiahlych katastrof, pričom pre obce a mestá by mohli byť vytvorené spoločné nástroje, v prípade katastrofických dlhopisov aj detailne rozvrstvené v závislosti od druhu udalosti a nastavenia spúšťáča.

Graf č. 1: Vzťahy medzi ex ante finančnými nástrojmi, frekvenciou udalostí a závažnosťou udalostí, ktoré sú schopné spôsobiť škody a zapája sa pri nich krízové riadenie. (zdroj a spracovanie: autor, 2020).

Záver

V Slovenskej republike je pri ex ante financovaní krízového riadenia značne rozšírená klasická podoba vytvárania rezervného fondu, ktorý je najmä určený pre prvotné fázy krízy pri udalostiach s väčšími dôsledkami a oproti iným ex ante nástrojom financovania krízového riadenia je určený pre udalosti, ktoré nemajú veľkú závažnosť a veľké dôsledky, ale naopak sú charakteristické malými dôsledkami ale pomerne častým výskytom. Príspevok sa snaží poukázať na to, že v rámci krízového riadenia v Slovenskej republike je stále možnosť ako lepšie zabezpečiť krízové riadenie najmä po jeho systéme financovania a zabezpečovania finančných prostriedkov pred vznikom krízovej situácie. Osobitný dôraz preto je potrebné klást najmä na hľadanie alternatívnych zdrojov financovania krízového riadenia ako aj na zlepšenie súčasných právnych nástrojov a podmienok využívania rezervného fondu. Využívanie ex ante

nástrojov financovania krízového riadenia je veľkou výzvou pre štát, ale ešte väčšou výzvou pre miestnu samosprávu, ktorá je oproti štátu vo veľmi veľkej nevýhode, najmä čo sa týka jej personálnych a finančných možností.

Literatúra

BANKS, E.: *Catastrophic Risk Analysis and Management*. Chichester, England : John Wiley & Sons Ltd, 2005. ISBN-13 978-0-470-01236-9. s. 12

CLARKE, D., MAHUL, O.: *Disaster Risk Financing and Contingent Credit: A Dynamic Analysis*. In: researchgate.net. World Bank, 2011. s. 3.

EVANS, S.: *Mexico's parametric World Bank cat bond looks safe from M7.4 earthquake*. In: artemis.bm., 2020. Dostupné aj online na WWW [14.12.2020, 00:46]: <https://www.artemis.bm/news/mexicos-parametric-world-bank-cat-bond-looks-safe-from-m7-4-earthquake/>

HARRUP, A.: *Mexico to Collect \$150 Milion From Catastrophe Bonds*. In: wallstreetjournal.com, 2017. Dostupné aj online na WWW [14.12.2020, 00:37]: <https://www.wsj.com/articles/mexico-to-collect-150-million-from-catastrophe-bond-1507684294>

HOCHRAINER, S.: *Macroeconomic Risk Management Against Natural Disasters*, Wien, DUV, 2006. ISBN 978-3-8350-0594-5.

KLUČKA, J.: *Ekonomika krízového manažmentu*. Žilina: Vydavateľstvo EDIS – vydavateľstvo Žilinskej univerzity, 2012. s. 59-60.

KRÁLIK J., JAKUBOVIČ D.: *Slovník finančného práva*. Bratislava: Veda. 2004. ISBN 80-224-0814-X.

KRUTOV, A.: *Investing and Insurance Risk*. London, England: Incisive Media Investment Ltd., 2010 s. 31. ISBN 978-1-904339-56-4.

Lion II Re DAC. In: artemis.bm. Dostupné online na WWW [14.12.2020, 01:16]: <https://www.artemis.bm/deal-directory/lion-ii-re-dac/>

MAJTÁNOVÁ, A., MARKO, P.: *Poistné krytie prírodných katastrof*. Katedra poisťovníctva, Národného hospodárska fakulta, Ekonomickej univerzity v Bratislave, 2007. Dostupné online na WWW [14.12.2020, 17:39]: <http://maag.euba.sk/documents/Poistnekrytieprirodnýchkatastrof.pdf>

Medzinárodná databáza katastrof EM-DAT. Dostupná online na WWW [13.12.2020, 13:48]: <https://www.emdat.be/explanatory-notes>

POLLNER, J., D.: *Managing catastrophic disaster risk using alternative risk financing and pooled insurance structured*. Washington : The World Bank, 2001. World Bank Technical Paper. ISBN 0-8213-4917-1. s. 11

Providing Contingent Lines of Credit for Disaster Risk Financing. Disaster Risk Financing and Insurance Program, 2014. Dostupné aj online na WWW [14.12.2020, 09:59]: https://www.financialprotectionforum.org/third-party/microsite_1/resources/Providing%20contingent%20lines%20of%20credit%20for%20disaster%20risk%20financing.pdf

STROHECKER, K.: *Coronavirus spread triggers World Bank pandemic bond payout*. In: reuters.com, 2020. Dostupné aj online na WWW [13.12.2020, 13:10]: <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-pandemic-bonds-idUSL8N2C861O>

Zákon č. 513/1990 Zb. – Obchodný zákonník, v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva, v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 486/2019 Z. z. o štátnom rozpočte na rok 2019.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy, v znení neskorších predpisov.

Keywords: crisis management, reserve fund, catastrophic bonds, Contingent Credit, financing of crisis situation

Summary

The author deals with the possibility of using ex ante tools for financing crisis management in the Slovak Republic, while describing their mechanism on examples from abroad. In the article, the author points out the shortcomings of the legal regulation of the reserve fund and selected problems of the reserve fund in local self-government. The author presents the mechanism of catastrophic bonds and emergency credit on examples from abroad, while outlining the possibilities of using these tools in the future in the crisis management system in the Slovak Republic.

*por. PhDr. JUDr. Ondrej Blažek
Katedra verejnej správy a krízového
manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: ondrej.blazek@akademiapz.sk*

Recenzenti: prof. Dr. Jacek Dworzecki, PhD., doc. Ing. Michal Orinčák, PhD.,

PREJAVY PROPAGANDY NA SOCIÁLNYCH SIEŤACH

Anotácia:

Tento príspevok sa zaoberá problémom – nenávisným prejavom, ktorý môže participáciou na sociálnych sieťach nastať. V súčasnosti internet nezvyčajnou mierou zvyšuje mieru pokušenia k porušovaniu práv blízkych a vôbec mieru bezohľadnosti verejného prejavu. Príspevok sa venuje vybranému problému – nenávisný prejav, ktorý predstavuje zásadný zásah do osobnostných práv jedinca a je formou súčasnej propagandy. Niektoré zásahy do osobnostných práv sú natoľko závažné, že sú klasifikované ako trestná činnosť, ktorú možno len ťažko považovať za zábavnú.

Kľúčové slová:

Propaganda, Sociálne siete, Nenávisný prejav, Trestnosť konania,

Úvod do problematiky

Súčasnú komunikáciu v prostredí masmédií charakterizuje určitá premena morálneho správania týkajúca sa zhoršenia ochrany subjektívnych práv v praxi a poklesnutej úcty k nim. Komunikácia vo svojich počiatkoch bola príkladne slušná a vecná. Bolo to z toho dôvodu, že neslušnosť alebo balast mrhali vzácnou prenosovou kapacitou. V dnešnej dobe sa problémov na sociálnych sieťach vyskytuje celý rad. Vývoj nových technológií – od digitálnej kamery, komunikačné satelity, až po Wi-Fi a smartfóny, to všetko poskytuje v 21. storočí obrovské množstvo nových metód, ktoré môžu uľahčiť prenos propagandistických informácií. Tieto nové formy komunikácie tiež stvorili iný, nový fenomén dnešnej doby, a to masové publikum.

S rozvojom informačných technológií dostávajú sociálne siete nový rozmer. Vďaka internetu môžu ľudia udržiavať kontakt so svojimi priateľmi, rodinnými príslušníkmi, kolegami či známymi, a to kdekoľvek, kde je možné pripojenie k internetu. *Sociálne siete otvárajú možnosť zdieľania informácií a komunikácie s ostatnými ľuďmi a internetové sociálne siete prenášajú do digitálneho prostredia väzby z reálneho sveta.*¹ Boyd a Ellison v *Journal of Computer-Mediated Communication* pomerne jasne definovali termín sociálnej siete založenej na webových technológiách ako „*službu založenú na webových technológiách, ktorá ponúka jedincom používajúcim takúto sieť tri základné možnosti.*“ V prvom rade vybudovať v rámci tejto siete verejný či poloverejný profil užívateľa. Ďalej definovať zoznam ďalších užívateľov v rámci tejto siete, s ktorými je daný jedinec prepojený. A nakoniec sieť umožní užívateľom zobraziť a prechádzať zoznam užívateľov, s ktorými sú spojení, a zároveň prechádzať tieto zoznamy aj u iných užívateľov.²

Sociálne siete sú pre koncového užívateľa takpovediac zadarmo. Avšak len v tom zmysle, že spravidla nemusí platiť žiadne poplatky za registráciu. Pojem zadarmo je však v tomto prípade zavádzajúci, pretože sociálne siete sú financované pomocou reklám. Tieto reklamy sú na sociálnych sieťach veľmi dobre zacielené, pretože využívajú informácie, ktoré sú zdieľané prostredníctvom profilu jednotlivých užívateľov. Prístup užívateľa na sociálnu sieť je teda zaplatený súhlasom užívateľa s tým, že sieť predá všetky jeho osobné údaje inzerentom.³

¹ PAVLÍČEK, A., 2010, *Nová média a sociální sítě*, s. 126.

² PAVLÍČEK, A., 2010. *Nová média a sociální sítě*, s. 125.

³ TRÉDEZ, E., 2018, *Sociální sítě – a to funguje jak? Všechno, co vás zajímá, když jste online*, s. 13.

Od roku 2003 sa sociálne siete stali už mainstreamovou záležitosťou. Vznikal celý zástup sietí so zameraním buď na zoznamováciu, záujmovú či podnikateľskú sféru (napr. MyChurch, cielená na kresťanskú komunitu alebo MySpace), ktoré sú funkčné aj v súčasnosti.

V roku 2004 bol spustený Facebook, v roku 2006 sa do spektra sociálnych sietí pridáva v súčasnosti veľmi používaný Twitter. O dva roky neskôr sa Facebook stáva najväčšou sociálnou sieťou a odsúva do pozadia MySpace, ktorý dovtedy držal prvenstvo. V dnešnej dobe sú sociálne siete už skutočným fenoménom a denne ich navštevuje milión užívateľov.

Použitie sociálnych sietí obyvateľmi Slovenskej republiky

Z prieskumu Eurostatu vyplýva, že 68 % Slovákov navštevuje sociálne siete s cieľom vyhľadávať informácie na rôznych platformách, či už v rámci dennodenného pohybu s mobilom alebo v domácnosti na tablete, desktope a Smart TV.

Očividnou sociálnou jednotkou je Facebook, najnavštevovanejšia webová stránka (na svete). Podľa starších dát z roku 2017 ho už v tom čase používalo vyše 2,5 milióna Slovákov. Twitter na rozdiel od Facebooku stále zostáva verný svojim základom a platí, že zobrazí len obsah, ktorý si užívateľ vyberie, a tak ho s obľubou využívajú aj médiá, či dokonca samotní novinári. Twitch je na tom trochu inak a je až šokujúce, že hoci sa naň denne díva až 15 miliónov divákov, pre mnohých mimo komunity je absolútnou neznámou. Možno preto, že väčšina tvorcov na ňom hrá počítačové hry.

Fenomén „hate speech“

S rozvojom sociálnych sietí súvisí aj fenomén označovaný ako „hate speech“⁴ alebo nenávisťný prejav. Nejde však o nový fenomén. Hate speech existoval aj bez použitia týchto technológií, avšak v súčasnosti možno sledovať novú dynamiku jeho šírenia. Samozrejme nejde len o nenávisťný prejav, ktorý je prejavom propagandy na sociálnych sieťach. Vážne zásahy do osobnostných práv, ktoré môžu na sociálnych sieťach nastať predstavujú aj iné fenomény, napr. hoaxy či samotné dezinformácie (fake news). Vzhľadom na uvedenú rozsiahlosť problematiky sa v príspevku budem zaoberať len jedným vybraným fenoménom, a to nenávisťným prejavom.

V slovenskom právnom poriadku je nenávisťný prejav zakázaný. Nastáva tu však konflikt s právom na slobodu prejavu, ktoré je ústavne zaručeným a chráneným právom každého človeka.

Jedným z prvých zásadnejších nenávisťných prejavov v podmienkach Slovenskej republiky bol prejav voči Rómom súvisiaci s vlnou protirómskych demonštrácií a pochodov v rokoch 2011 a 2013. Od roku 2014 sa potom na sociálnych sieťach stretávame s nenávisťnými prejavmi voči migrantom, ktoré sčasti nadväzujú na existujúce predsudky a xenofóbne tendencie, ale zároveň kopírujú reálny nárast migrácie do Európy z krajín Blízkeho východu, Afganistanu a Afriky.⁵

⁴ Nenávisťný prejav (tzv. hate speech) je možné označiť za prejav voči najrôznejším sociálnym, etnickým, sexuálnym či náboženským skupinám, ktorý je motivovaný snahou uraziť či zastrašiť určité skupiny osôb, prípadne v nich vyvolať negatívne emócie.

⁵ HRDINA, M., H. DAŇKOVÁ a L. KOPECKÁ, 2019. *Projevy nenávisti v online prostoru a na sociálnych sieťach*. In: Človek v tísni Slovensko. [online]. 2019. [cit. 4. 12. 2020]. Dostupné na internete: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/553/file/1459365027-hatespeech-zaverecnazprava-final-verze.pdf>.

Organizácia Človek v ohrození⁶ na základe analyzovaného korpusu dát identifikovala najaktívnejších účastníkov nenávisťných diskusií a určila ich hrubý demografický profil. Demografický profil „radového“ producenta nenávisťných prejavov na tému migrácie či islamu sa dá teda zhrnúť nasledujúco:

- „Viac než dve tretiny producentov nenávisťných prejavov tvoria muži.
- Producenti nenávisťných prejavov sa rekrutujú z vekovej kategórie cca 35-50 rokov, mladší ľudia sú medzi nimi zastúpení skôr výnimočne.
- Nedá sa u nich určiť špecifické regionálne zakotvenie.
- Mnohí z nich majú stredoškolské či vysokoškolské vzdelanie technického či ekonomického zamerania.“⁷

V súčasnosti na Facebooku môžeme nenávisťné prejavy nájsť v rôznych radikálnych skupinách. Napríklad extrémistické hnutie „Islam na Slovensku nechceme“, ktoré k dnešnému 1.12.2020 disponuje viac než 3 400 fanúšikov. Domnievame sa, že zásadný vplyv tejto skupiny spočíva v cielenom budovaní islamofóbnej diskusie a vytváraní nenávisťných naratívov, ktoré sú následne legitimizované, prenikajú do verejnej debaty, masových médií, a nakoniec aj do vrcholnej politiky.

Okrem facebookových stránok s vysokým počtom fanúšikov je nevyhnutné brať do úvahy aj tzv. „long tail“, t.j. veľké množstvo stránok s malým počtom fanúšikov zdieľajúcich nenávisťné obsahy, ktorých celkový dopad však môže byť vysoký. V prípade facebookových aktivít nezohráva rolu len nominálny počet fanúšikov, ale tiež ich aktivita. Facebook ich vyjadruje hodnotou „engagement rate“⁸.

Okrem hate speech na vyššie uvedených sociálnych sieťach, sa možno s týmito nenávisťnými prejavmi pravidelne stretávať v diskusiách pod článkami na spravodajských portáloch.

Trestnosť nenávisťného prejavu

Problematika trestnosti konania - nenávisťného prejavu teda spočíva najmä v tom ako nastaviť hranice nenávisťného prejavu, ktorý je možné tolerovať, a prejavu, ktorý je v demokratickej spoločnosti neprijateľný.

Na rozdiel od článku 20 ods. 2 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „EDOLPaS“) neukladá štátom pozitívnu povinnosť, aby zakázali akékoľvek nenávisťné vyjadrenia, ktoré vedú k nepriateľstvu, diskriminácii a násiliu. Avšak rozhodovacia prax Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) rozlišuje určité formy škodlivých prejavov, ktoré musia byť zakázané⁹.

⁶ Človek v ohrození je mimovládna nezisková organizácia. V roku 1999 ju založila skupina novinárov, ktorými ľudsky pohli drvivé dôsledky konfliktu na civilistov vo vtedajšom vojnovom Kosove. Ich spontánna humanitárna reakcia vyústila do potreby založiť organizáciu, ktorá adresne reaguje na vzniknuté krízové situácie vo svete. Od roku 2016 sa spojila s českou organizáciou Človek v tísni.

⁷ HRDINA, M., H. DAŇKOVÁ a L. KOPECKÁ, 2019. Projevy nenávisťi v online prostoru a na sociálnych sieťach. In: Človek v tísni Slovensko. [online]. 2019. [cit. 4. 12. 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.clovekvitсни.cz/media/publications/553/file/1459365027-hatespeech-zaverecnazprava-final-verze.pdf>>.

⁸ Engagement Rate je metrika ukazujúca percentá užívateľov, ktorí zareagovali na určitý obsah, z celkového počtu užívateľov, ktorí daný príspevok videli.

⁹ KROČILOVÁ, A. N., 2015. Hate Speech jako hranice svobody projevu. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého. Právnická fakulta [cit. 4. decembra 2020] Dostupné na internete: <https://theses.cz/id/kdmwqw/DP_Kroilov_Hate_Speech_jako_hranice_svobody_projevu.pdf>.

Listina základných práv a slobôd (ďalej len „LZPaS“) aj EDOLPaS obsahujú zhodný základný mechanizmus prieskumu obmedzenia slobody prejavu, tzv. trojstupňový test:

1. obmedziť slobodu prejavu je možné len na základe zákona,
2. obmedzenie musí sledovať legitímny cieľ
3. a musí ísť o obmedzenie v demokratickej spoločnosti nevyhnutné.

Predmetný text je LZPaS zakotvený v čl. 17 ods. 4, kde je uvedené, že „slobodu prejavu možno obmedziť zákonom, pokiaľ ide o opatrenia nevyhnutné pre ochranu práv a slobôd druhých, bezpečnosť štátu, verejnú bezpečnosť, ochranu verejného zdravia a mravnosti“¹⁰.

Predpoklad nevyhnutnosti obmedzenia je ESĽP definovaný ako „naliehavá spoločenská potreba“, pričom je potrebné zvážiť, či zamýšľaný cieľ nemožno dosiahnuť inak, menším zásahom do slobody prejavu. Zároveň ESĽP konštantne judikuje, že čo sa týka posudzovania tejto naliehavej spoločenskej potreby, štáty používajú určité miery posudzovacej voľnosti alebo „margin od appreciation“¹¹.

ESĽP zároveň v rozhodnutí Delfi As proti Estónsku¹² judikoval zodpovednosť poskytovateľov internetových stránok za nenávisťný prejav, ktorého sa dopustili v komentároch užívateľa na predmetnej webovej stránke. Spoločnosť Delfi prevádzkuje spravodajský portál, na ktorom bola zverejnená správa s titulkom „*SLK zničila plánované cesty po lade*“. Samotná správa neniesla žiadne znaky závadného obsahu, avšak niektoré príspevky v diskusii k tomuto článku obsahovali prvky nenávisťného prejavu. Hlavný aktér článku, dopravná spoločnosť SLK, sa proti týmto nenávisťným komentárom ohradila a žiadala od spoločnosti Delfi odstránenie závadného obsahu a zároveň finančnú kompenzáciu. Spoločnosť Delfi obsah bezodkladne odstránila, ale k finančnej kompenzácii odmietla pristúpiť. ESĽP vo svojom rozhodnutí priznal poškodenej strane kompenzáciu vo výške cca 320 eur, čo je čiastka symbolická, avšak v tomto rozhodnutí priznal zodpovednosť poskytovateľa za obsah zdieľaný užívateľmi.

Problematika nenávisťného prejavu na sociálnych sieťach v podmienkach Slovenskej republiky

Mnoho ľudí si neuvedomuje, že hoci sa cítia na internete anonymne, vzťahujú sa na nich aj v tomto priestore rovnaké pravidlá a zákony ako v ostatných oblastiach života. V prípadoch, kedy sa dostávame obsahom svojho výroku za hranicu zákona, už totiž nejde len o porušenie akejsi „morálnej slušnosti a korektnosti“, ale o vážny zásah do práva na ochranu ľudskej dôstojnosti, ktoré sa vzťahuje aj na príslušnosť jednotlivca k etnickej, národnostnej či rasovej skupine. Podmienky používania sociálnych sietí ako Facebook, či nástrojov ako YouTube obsahujú právne ustanovenia zakazujúce prejavy útočiacie na jednotlivca či skupinu osôb kvôli ich pohlaviu, rase, etniku, národnosti, vierovyznaniu, veku či sexuálnej orientácii.

Sloboda prejavu nie je absolútne právo a **niektoré verejné formy prejavu sú zakázané** – trestné. Ústavné obmedzenie slobody prejavu a z neho vychádzajúce znenie trestného zákona má chrániť každého človeka pred tým, aby sa nestal obeťou výrokov zasahujúcich do ľudskej cti a dôstojnosti len preto, že je príslušníkom určitej národnostnej, etnickej, rasovej alebo náboženskej skupiny. Trestné sú výroky hanobiace národnosť, rasu, etnikum a vierovyznanie, podnecujúce k nenávisti z týchto dôvodov, obhajujúce a propagujúce ideológie smerujúce k potláčaniu práv a slobôd. Rovnako trestné je verejné podnecovanie na spáchanie trestného činu, či verejné schvaľovanie trestného činu (§ 337 a 338 Trestného zákona).

¹⁰ Bližšie pozri článok 10 ods. 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

¹¹ Rozhodnutie ESĽP zo dňa 7. novembra 1976, sp. zn. 5493/72 vo veci Handyside proti Spojenému kráľovstvu.

¹² Rozsudok ESĽP zo dňa 16. júna 2015, sp. zn. 64569/09 vo veci Delfi AS proti Estónsku.

V slovenskom právnom poriadku nájdeme úpravu hate speech v zákone č. 300/2005 Z.z. v XII. v hlave, v ustanovení § 423 Hanobenie národa, rasy a presvedčenia a § 424 Podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti. Páchateľ za spáchanie týchto trestných činov môže byť potrestaný odňatím slobody až na tri roky. Menej závažné formy konania je možné kvalifikovať ako priestupok (§ 47a Priestupok) a uložiť sankciu – pokutu vo výške do 500 €.

Podľa správy špeciálneho prokurátora¹³ Úradu špeciálnej prokuratúry za rok 2019 bolo za extrémistickú kriminalitu trestne stíhaných 112 osôb, z čoho bolo 107 osôb Špecializovaným trestným súdom odsúdených. V prípade štyroch odsúdených išlo o mladistvých. Významný počet trestných vecí sa spáchal vo virtuálnom priestore.

Predmetná správa ďalej konštatuje, že „*Prokurátori stále narádzajú na skutočnosť, že veľká časť odbornej a laickej verejnosti nepovažuje niektoré druhy extrémistických konaní za závažné či nebezpečné, a to najmä verbálne trestné činy.*“ a upozorňuje na významný počet trestných vecí spáchaných vo virtuálnom priestore, a to na sociálnych sieťach alebo v rôznych komentároch pod elektronicky zverejnenými článkami.

S prihliadnutím na vyššie uvedené skutočnosti, Úrad špeciálnej prokuratúry považuje za nebezpečenstvo takého konania práve „*relatívnu anonymitu páchatel'ov počítačovej kriminality, ich odhalenie zložitými dôkaznými prostriedkami (zaistenie počítačových údajov, intervencia znalcov z odboru elektrotechniky, informatiky)*“. Nakoľko prístup k počítaču či mobilu majú aj mladí ľudia, prípadne ľudia s menším životným rozhľadom, aj títo môžu byť extrémistickými prejavmi na internete negatívne ovplyvnení, čo zvyšuje nebezpečnosť konania páchatel'ov.

V oblasti potlačenia základných práv bolo v roku 2019 evidovaných najviac prípadov vo veci trestného činu prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd, trestné činy výroby, rozširovania, prechovávanía extrémistických materiálov a trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia či trestný čin podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti.

V prípade radikalizácie spoločnosti, podľa dotknutej správy, „*páchatelia naďalej prezentujú jednoduché nenávisťné riešenia, spojené s potláčaním práv menšín (Rómovia, židovská komunita, moslimovia, ako špecifická skupina aj utečenci/migranti), využívajú aj naďalej notoricky známe aspekty slovenského historického vývoja - opierajú svoje súčasné konanie o názory a myšlienky, ktoré dominovali počas existencie Slovenského štátu 1939 – 1945*“.

Príklady zo zahraničia

O niečo reštriktívnejšie je problematika hate speech upravená nemeckým právnym poriadkom, pretože Spolková republika Nemecko, s ohľadom na svoju históriu, prejavy extrémizmu prísne trestá. Dá sa povedať, že nemecká úprava patrí v európskych krajinách medzi najprísnejšie v tejto oblasti.

1. októbra 2017 v Nemecku nadobudol účinnosť zákon *Netzwerkdurchsetzungsgesetz* (ďalej len „*NWDSG*“)¹⁴, podľa ktorého sú prevádzkovatelia sociálnych sietí zameraných na zisk povinní do 24 hodín od obdržania sťažnosti odstrániť nelegálny obsah. Pokiaľ túto požiadavku nedodržia, môžu byť pokutovaní, a to až do výšky 5 miliónov eur. Od tejto

¹³ Správa špeciálneho prokurátora za rok 2019 nebola poslancami NR SR prijatá, dňa 27.11.2020 ju odmietli.

¹⁴ Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken vom 1. September 2017 (BGBl. I S. 3352).

povinnosti sú oslobodení poskytovatelia, ktorých siet' má v Nemecku menej než dva milióny registrovaných užívateľov¹⁵.

Nelegálny obsah je vymedzený ustanoveniami trestného zákonníka¹⁶, na ktorý NWDSG v § 1 ods. 3 odkazuje. Hate speech je možné podradiť pod trestný čin uvedený v ustanoveniach § 130 Volksverhetzung (trestný čin Poburovania), ktorý zakazuje jednotlivcom či skupinám vyzývanie k nenávisti a násiliu na základe ich pôvodu a etnického alebo náboženského vyznania. Zvádzanie k nenávisti a násiliu podľa tohto ustanovenia sa trestá pokutou alebo trestom odňatia slobody v rozmedzí troch mesiacov až päť rokov.

Pokutu vo výške 15 tisíc eur bol povinný zaplatiť napríklad youtuber Julien, ktorý svojim klipom reagoval na vlakovú stanicu v Nemecku. V príspevku vulgárne napadal železničiarov a prejavoval názor, že by mali byť rovnako ako Židia prepravení vlakom do koncentračného tábora. Svoje výroky podporil obrázkami ľudí v plynových komorách vyhladzovacieho tábora Osviečim.¹⁷

Nemeckým zákonom NWDSG sa inšpirovalo tiež Francúzsko a v nadväznosti na túto úpravu vydalo tzv. zákon Avia (pomenovaný po Laetitia Avia)¹⁸. Návrh zákona bol po počiatočnom neúspechu a mnohých úpravách schválený Francúzskym Národným zhromaždením v januári 2020 a o mesiac neskôr Senátom.

Zákon Avia rovnako ako NWDSG vyžaduje, aby prevádzkovatelia odstránili zjavne nezákonný obsah do 24 hodín od obdržania sťažnosti. Pri obsahu s námetom terorizmu a detskej pornografie je lehota skrátená na jednu hodinu. Nedodržanie predmetného postupu je sankcionované pokutami až do výšky 1,25 miliónov eur. Pri tomto krátkom časovom úseku nie je možná starostlivá analýza obsahu. Z uvedeného dôvodu zákon pamätá na povinnosť oznamujúceho jednotlivca, ktorý spoločne s oznámením nezákonného obsahu musí uviesť dôvody, pre ktoré sa domnieva, že by mal byť obsah odstránený.

Zároveň je poskytovateľom uložená povinnosť zaviesť interný mechanizmus podávania sťažností a odvolanie pre oznamovateľa aj pre poskytovateľa obsahu.¹⁹

Záver

Prostredie sociálnych sietí prekonáva veľmi dynamický vývoj, a aj keď právny poriadok tej ktorej krajiny určité prostriedky ponúka, nedá sa bohužiaľ povedať, že by vynucovanie práva v informačnom prostredí prebiehalo práve efektívnou formou. Prvým z dôvodov je, že nežiadúce informácie, fotografie či videá sa na sociálnych sieťach šíria neveriteľnou rýchlosťou, ktorým sebaefektívnejšia jurisdikcia nie je schopná konkurovať. Druhým dôvodom je anonymita, ktorú sociálne siete poskytujú, a ich škodcov či páchatel'ov je

¹⁵ § 1 ods. 2 Netzwerkdurchsetzungsgesetz. vom 1. September 2017. [online] Bundesrepublik Deutschland Strafgesetzbuch. [cit. 9. decembra 2020] Dostupné na internete: <<https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html>>.

¹⁶ Strafgesetzbuch vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322) [online] Bundesrepublik Deutschland Strafgesetzbuch. [cit. 10. decembra 2020] Dostupné na internete: <<https://dejure.org/gesetze/StGB>>.

¹⁷ ELLERICH, Von D. a F. KLAUSMEYER. *Youtube-Star „Julien“ verurteilt. Volksverhetzung statt „Videokunst“* [online] 11. 2. 2016 Weltfällische Nachrichten. [cit. 14. decembra 2020]. Dostupné na internete: <<https://www.wn.de/Muensterland/Kreis-Steinfurt/Westerkappeln/2016/02/2271016-Youtube-Star-Julien-verurteiltVolksverhetzung-statt-Videokunst#>>.

¹⁸ BERTHÉLÉMY, Ch. a E. PÍRKOVÁ, 2019. *Content regulation – what's the regulation (online) harm?* [online] 9. 10. 2019 EDRi [cit. 14. decembra 2020]. Dostupné na internete: <<https://edri.org/content-regulation-whats-the-online-harm/>>.

¹⁹ Proposition de loi visant à lutter contre les contenus haineux sur internet. [online] 26. 2. 2020 vie-publique.fr. [cit. 14. decembra 2020] Dostupné na internete: <<https://www.vie-publique.fr/loi/268070-ppl-lutte-contre-les-contenushaineux-sur-internet>>.

často možné vypátrať len so značným úsilím. Je nevyhnutné zopakovať, že vybrané problémy nemajú na sociálnych sieťach svoj pôvod.

Najefektívnejší spôsob, ako svoje osobnostné práva v prostredí sociálnych sietí brániť, je informovanosť a prevencia, a to najmä u detí a mladistvých. Rodičia dnešnej generácie detí už majú povedomie o rizikách, ktoré so sebou nesie internetové prostredie, a mnoho rodičov už na sociálnych sieťach samo vystupuje. Sú tak schopní svoje deti na tieto možné riziká upozorniť a vyhnúť sa prípadným nežiadúcim zásahom. Rovnako je potrebné oceniť aktivitu krízových centier, tvorbu rôznych webových stránok či skupín na sociálnych sieťach, ktoré informujú o možných problémoch a poskytujú právnu aj mimoprávnu pomoc.

Ponúkajú sa domnienky, že postihy škodcov či páchatel'ov sú pomerne mierne a neadekvátne. Tým je oslabená generálna prevencia, ktorá by mala odradiť od nežiadúcich zásahov aj ďalších potenciálnych páchatel'ov. Rozhodne nemožno súhlasiť s istými anarchickými teóriami, podľa ktorých právna regulácia v prostredí informačných sietí nie je potrebná, pretože je rovnako nemožno efektívne vynútiť.

Naopak je evidentné, že dynamika rozvoja sociálnych sietí dosiahla taký stupeň, keď súkromnoprávne aj verejnoprávne zásahy štátu sú nevyhnutné. Svoju rolu by však teraz mohol zohrať sociálny efekt prevencie, ktorý by mohol viesť k tomu, že počet zásahov do osobnostných práv bude klesať v závislosti na miere informovanosti v spoločnosti.

Je dôležité si uvedomiť, že v prípade neposkytnutia ochrany poškodeným či verejnosti v danej oblasti, nenávisť môže gradovať.

Literatúra

1. BERTHÉLÉMY, Chloé a Eliška PÍRKOVÁ, 2019. *Content regulation – what's the regulation (online) harm?* [online] 9. 10. 2019 EDRI [cit. 14. decembra 2020]. Dostupné na internete: <https://edri.org/content-regulation-whats-the-online-harm/>
2. ELLERICH, Von Dietlind a Frank KLAUSMEYER. *Youtube-Star „Julien“ verurteilt. Volksverhetzung statt „Videokunst“* [online] Weltfälische Nachrichten. [cit. 14. 4. 2020] Dostupné na internete: <https://www.wn.de/Muensterland/Kreis-Steinfurt/Westerkappeln/2016/02/2271016-Youtube-Star-Julien-verurteiltVolksverhetzung-statt-Videokunst#>
3. Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung In sozialen Netzwerken vom 1. September 2017 (BGBl. I S. 3352) [online] Ein Service des Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz sowie des Bundesamts für Justiz [cit. 10. decembra 2020] Dostupné na internete: <https://www.gesetze-iminternet.de/netzdg/NetzDG.pdf>
4. HRDINA, Matouš, Hana DAŇKOVÁ a Liudmila KOPECKÁ, 2019. *Projevy nenávisti v online prostoru a na sociálnych sítich*. In: Člověk v tísní. [online]. 2019. [cit. 4. decembra 2020]. Dostupné na internete: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/553/file/1459365027-hatespeech-zaverecnazprava-final-verze.pdf>
5. KROČILOVÁ, Adéla, Nela, 2015. *Hate Speech jako hranice svobody projevu*. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého. Právnická fakulta [cit. 4. decembra 2020] Dostupné na internete: https://theses.cz/id/kdmwqw/DP_Kroilov_Hate_Speech_jako_hranice_svobody_projevu.pdf

6. PAVLÍČEK, Antonín, 2010. *Nová média a sociální síť*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1742-1
7. Proposition de loi visant à lutter contre les contenus haineux sur internet. [online] 26. 2. 2020 vie-publique.fr. [cit. 14. decembra 2020] Dostupné na internete: <https://www.vie-publique.fr/loi/268070-ppl-lutte-contre-les-contenushaineux-sur-internet>
8. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 7. novembra 1976, sp. zn. 5493/72 vo veci Handyside proti Spojenému kráľovstvu [online] Dejure [cit. 9. decembra 2020] Dostupné na internete: <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=EGMR&Datum=07.12.1976&Aktenzeichen=5493%2F72>
9. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 16. júna 2015, sp. zn. 64569/09 vo veci Delfi AS proti Estónsku [online] ESLP justice [cit. 9. decembra 2020] Dostupné na internete: [http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/7A80E80C2A0FB582C1257EE3004F475C/\\$file/Delfi%20AS%20proti%20Estonsku_annotate.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/7A80E80C2A0FB582C1257EE3004F475C/$file/Delfi%20AS%20proti%20Estonsku_annotate.pdf?open&)
10. Strafgesetzbuch vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322) [online] Bundesrepublik Deutschland Strafgesetzbuch. [cit. 10. decembra 2020] Dostupné na internete: <https://dejure.org/gesetze/StGB>
11. TRÉDEZ, Emmanuel. 2018. Sociální síť – a to funguje jak? Všechno, co vás zajímá, když jste online. 1. vyd. Praha: Svojtka & Co. ISBN 978-80-256-2416-6

Súhrn

S rozvojom informačných technológií dostávajú sociálne siete nový rozmer, denne ich navštevuje milión užívateľov. S rozvojom sociálnych sietí súvisí aj o.i. fenomén označovaný ako „hate speech“ alebo nenávisťný prejav ako jeden z prejavov (súčasnej) propagandy. Nenávisťný prejav (tzv. hate speech) je možné označiť za prejav voči najrôznejším sociálnym, etnickým, sexuálnym či náboženským skupinám, ktorý je motivovaný snahou uraziť či zastrašiť určité skupiny osôb, prípadne v nich vyvolať negatívne emócie.

V slovenskom právnom poriadku je nenávisťný prejav zakázaný. V prípadoch, kedy sa dostávame obsahom svojho výroku za hranicu zákona, ide o vážny zásah do práva na ochranu ľudskej dôstojnosti, ktoré sa vzťahuje aj na príslušnosť jednotlivca k etnickej, národnostnej či rasovej skupine. Trestné sú výroky hanobiace národnosť, rasu, etnikum a vierovyznanie, podnecujúce k nenávisti z týchto dôvodov, obhajujúce a propagujúce ideológie smerujúce k potláčaniu práv a slobôd. Rovnako trestné je verejné podnecovanie na spáchanie trestného činu, či verejné schvaľovanie trestného činu (§ 337 a 338 Trestného zákona). Trestný zákon Slovenskej republiky postihuje hate speech v zmysle ustanovení § 423 Hanobenie národa, rasy a presvedčenia a § 424 Podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti. Menej závažné formy konania je možné kvalifikovať ako priestupok (§ 47a Priestupok).

O niečo reštriktívnejšie je problematika hate speech upravená nemeckým právnym poriadkom, kde je zákonom upravená povinnosť prevádzkovateľov sociálnych sietí do 24 hodín od obdržania sťažnosti odstrániť nelegálny obsah. Pokiaľ túto požiadavku nedodržia, môžu byť pokutovaní, a to až do výšky 5 miliónov eur. Po vzore Nemecka prijalo Francúzsko obdobný zákon, v zmysle ktorého sú prevádzkovatelia povinní odstrániť zjavne nezákonný obsah do 24 hodín od obdržania sťažnosti. Nedodržanie predmetného postupu je sankcionované pokutami až do výšky 1,25 miliónov eur.

Keywords:

Propaganda. Social networks. Hate speech. Criminal proceedings.

Summary

With the development of information technologies, social networks are taking on a new dimension, with millions of users visiting them every day. The development of social networks is also related to o.i. a phenomenon known as "hate speech" or hate speech as one of the manifestations of (contemporary) propaganda. Hate speech can be described as a manifestation of various social, ethnic, sexual or religious groups, which is motivated by an attempt to insult or intimidate certain groups of people, or to evoke negative emotions in them.

In Slovak law, hate speech is prohibited. In cases where the content of our statement goes beyond the law, it is a serious violation of the right to the protection of human dignity, which also applies to the affiliation of an individual to an ethnic, national or racial group. Criminal statements are defamatory of nationality, race, ethnicity and religion, inciting hatred for these reasons, defending and promoting ideologies aimed at suppressing rights and freedoms. Equally criminal is public incitement to commit a criminal offense or public approval of a criminal offense (Sections 337 and 338 of the Criminal Code). The Slovak Criminal Code penalizes hate speech in accordance with the provisions of § 423 Defamation of the Nation, Race and Belief and § 424 Incitement to national, racial and ethnic hatred. Less serious forms of proceedings can be qualified as a misdemeanor (Section 47a Misdemeanor).

The issue of hate speech is regulated somewhat more restrictively by German law, where the obligation of social network operators to remove illegal content is regulated by law within 24 hours of receiving a complaint. Failure to comply with this requirement can result in fines of up to € 5 million. Following in the footsteps of Germany, France has enacted a similar law requiring operators to remove manifestly illegal content within 24 hours of receiving a complaint. Failure to comply with the procedure in question is punishable by fines of up to EUR 1.25 million.

*mjr. JUDr. Martina Cíhová
odbor programového riadenia, medzirezortnej koordinácie a prognóz
kancelária prezidenta Policajného zboru
Prezídium Policajného zboru
martina.cichova@minv.sk
09610 50187*

Recenzenti: plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD., mjr. PhDr. Vladimír Malíček, PhD.,

Výzvy pri zostavovaní viacjazyčného prekladového slovníka pre potreby policajnej praxe

Anotácia: Autorka príspevku sa zaoberá výzvami pri zostavovaní prekladového slovníka, ktorý predstavuje jeden z výstupov vedeckovýskumnej úlohy Katedry jazykov Akadémie Policajného zboru v Bratislave (VÝSK 241). Ako členka riešiteľského tímu v príspevku prezentuje svoje skúsenosti pri riešení technických a grafických výziev pri zostavovaní *Slovníka viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC* a popisuje tiež opodstatnenie vydania menovanej publikácie.

Kľúčové slová: útvary policajného zaistenia pre cudzincov, slovník, cudzinci, viacjazyčná komunikácia, technická a grafická stránka.

Úvod

Vedeckovýskumná úloha (VÝSK. 241) *Interkultúrna komunikácia so štátnymi príslušníkmi tretích krajín umiestnenými v zariadeniach* katedry jazykov Akadémie PZ je zameraná na rozšírenie diapazónu metód efektívnej interkultúrnej cudzojazyčnej komunikácie (anglický jazyk, nemecký jazyk, ruský jazyk, neeurópske jazyky) v útvaroch policajného zaistenia pre cudzincov za účelom predchádzania konfliktov, nedorozumeniam a realizácii dodržiavania ľudských práv a slobôd. V aplikačnej rovine sa výskumný tím zameril najmä na možnosti interkultúrnej komunikácie príslušníkov Policajného zboru (prípadne štátnych orgánov) so štátnymi príslušníkmi tretích krajín umiestnenými v zariadeniach, na vyhodnotenie zázemia rodného jazyka na strane cudzincov, ich znalosti svetových jazykov, na možnosti a účinnosť vzdelávania sa štátnych príslušníkov tretích krajín v slovenskom jazyku.¹

Napriek faktu, že prax odporúča využívanie slovníkov v jazykovom vzdelávaní, v kontexte riešenej vedeckovýskumnej úlohy (VÝSK. 241) slovník ako taký nedokáže plniť funkciu nástroja priamej komunikácie príslušníkov Policajného zboru s cudzincami umiestnenými v ÚPZC², nakoľko slovník predstavuje „len“ súhrn jednotlivých hesiel, súboru slov, výrazov. Pre účely zabezpečenia efektívnej komunikácie v ÚPZC preto bola identifikovaná potreba zostavenia publikácie, ktorá v sebe spája na jednej strane slovník, ale zároveň by mal plniť aj funkciu špecifického druhu konverzačnej príručky. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že konverzačná príručka je publikácia, ktorej hlavným cieľom je dopomôcť každému, kto sa potrebuje a chce dorozumieť v cudzom jazyku v základných situáciách turistického a spoločenského styku.

S cieľom zistenia aktuálnej ponuky publikácií v SR použiteľných v priamej komunikácii štátnych príslušníkov tretích krajín a príslušníkov Policajného zboru v ÚPZC riešiteľský tím Katedry jazykov Akadémie Policajného zboru v Bratislave realizoval prieskum ponuky kníhkupectiev (Panta Rhei a Martinus) a knižníc: Univerzitetnej knižnice v Bratislave, Univerzitetnej knižnice Trnavskej univerzity, Univerzitetnej knižnice Univerzity sv. Cyrila a Metoda, pričom pozornosť bola sústredená na slovníky a konverzačné príručky pre málo rozšírené neeurópske jazyky, konkrétne arabský, vietnamsky, hindský a hebrejský jazyk. Na základe realizovaného prieskumu ponúk kníhkupectiev a knižníc môžeme konštatovať, že dostupné prekladové slovníky a konverzačné príručky len ťažko môžu slúžiť efektívnej výmene

¹ NOVÁKOVÁ, I. et al. 2018. *Interkultúrna komunikácia so štátnymi príslušníkmi tretích krajín umiestnenými v zariadeniach*. Projekt. 1. vyd. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, Katedra jazykov. 2018. Evidovaný v Knižnici Akadémie PZ pod číslom VÝSK. 241. s. 14 - 15.

² Útvar policajného zaistenia pre cudzincov (ďalej len „ÚPZC“).

informácií medzi príslušníkmi Policajného zboru a cudzincami umiestnenými v ÚPZC, nakoľko sú koncipované pre používateľov, ktorí sa potrebujú dorozumieť skôr v situáciách už spomínaného turistického a spoločenského styku³.

Vznik publikácie

Absencia publikácie pre potreby policajnej praxe na trhu, ako aj identifikácia potreby efektívnej interkultúrnej cudzojazyčnej komunikácie medzi zaistenými cudzincami a príslušníkmi Policajného zboru v ÚPZC tak podnietili vznik *Slovníka viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC*, ktorý je jedným z výstupov už vyššie spomenutej vedeckovýskumnej úlohy Katedry jazykov.

Mistrík definuje slovník ako „*ucelený súbor jazykových jednotiek (slov, slovných spojení, mien, termínov, skratiek alebo znakov) vymedzenej oblasti, ktoré sú usporiadané do určitej zostavy, a ku ktorým sú pripojené príslušné výklady, jazykové charakteristiky alebo ekvivalenty v iných jazykoch.*“⁴ Prikláňame sa však aj k názoru Štefaňakovej, že „*slovník vo všeobecnosti predstavuje lexikografickú príručku, ktorá slúži používateľom na získanie informácií k určitým jazykovým prostriedkom.*“⁵

V odbornej literatúre sa slovníky klasifikujú na základe rôznych kritérií. Pri zohľadnení počtu jazykov v rámci publikácie sa dnes rozlišujú predovšetkým dva základné typy slovníkov:

- **jednojazyčné** (monolingválne) slovníky, ktorými rozumieme výkladové slovníky;
- **dvoj- resp. viacjazyčné (tzv. prekladové)** slovníky ako napr. slovensko-anglický, anglicko-slovenský prekladový slovník.

Tvorba dvoj- a viacjazyčných slovníkov musí vychádzať z istého teoretického základu, ktorý sa neskôr pretavuje do praktickej, resp. aplikačnej roviny. Lexikografia je veda, ktorá sa zaoberá práve týmito dvoma premennými. „*Cieľom lexikografie zameranej na dvojjazyčné slovníky je hľadanie možností resp. nahrádzanie lexikálnych jednotiek jedného jazyka (východiskového) lexikálnymi jednotkami druhého jazyka (cieľového) tak, aby výsledkom bol správny prekladový ekvivalent v danom kontexte. Úlohou bilingválneho slovníka je kodifikovať vo vzájomnom vzťahu slovnú zásobu dvoch rôznych jazykov. Jeho primárnym cieľom je sprostredkovať používateľovi informáciu o tom, ktorý ekvivalent existuje pre význam určitej lemy v cieľovom jazyku, prípadne ktorý význam môže mať ekvivalent v určitom kontexte v cieľovom jazyku. Všeobecné bilingválne slovníky sú zamerané na všeobecnú slovnú zásobu, resp. zahŕňajú aj najpoužívanejšie termíny z niektorých vedných odborov (financie, biológia, právo, ekonómia, atď.). Odborné bilingválne slovníky sa naopak sústreďujú na odbornú slovnú zásobu podľa jednotlivých vedných odborov (slovník právnický, ekonomický, lekárske, technický, slovník financií, diplomacie, atď.).*“⁶

³ NOVÁKOVÁ, I. et al. 2018. *Interkultúrna komunikácia so štátnymi príslušníkmi tretích krajín umiestnenými v zariadeniach*. Projekt. 1. vyd. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, Katedra jazykov. 2018. Evidovaný v Knižnici Akadémie PZ pod číslom VÝSK. 241. s. 24 - 25.

⁴ MISTRÍK, J. et al. 1993. *Encyklopédia jazykovedy*. 1. vyd. - Bratislava: *Obzor*, s. 405 - 406.

⁵ ŠTEFAŇAKOVÁ, J., 2017. *K teoretickým východiskám lexikografie zameranej na dvojjazyčné slovníky a ponuke slovensko-nemeckých a nemecko-slovenských bilingválnych slovníkov na Slovensku*. In *Nová filologická revue*. Vol. 2. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 52 - 55.

⁶ ZÁZŘIVCOVÁ, M. - CHOVANCOVÁ, K. 2004. *Bilingválne slovníky (slovensko-francúzske a francúzsko-slovenské) súčasný stav, používatelia a ich potreby*. In *Odborná komunikácia v zjednotenej Európe II*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta humanitných vied. Praha: Jednota tlmočníkov a prekladateľov, s. 120.

Prístup zohľadňovania potrieb koncových užívateľov pri zostavovaní publikácie je potvrdený aj Kromannom, Riimerom a Rosbachom zastávajúcimi názor, že „*bilingválne slovníky by sa mali zostavovať so zreteľom na potreby používateľov, ktorí si osvojujú príslušný (cieľový) cudzí jazyk.*“⁷

Obsah publikácie

Komunikácia s cudzincami zaistenými v ÚPZC má svoje špecifiká, keďže ide zvyčajne o cudzincov, ktorí nehovoria svetovo používanými jazykmi. Môžeme konštatovať, že v súčasnosti sa ako univerzálny dorozumievací prostriedok rôznych spoločností využíva najmä anglický jazyk, ktorý je rozšírený v celosvetovom meradle. „*Najviac občanov Európskej únie hovorí anglickým jazykom, pričom materinským jazykom je pre 16 % a úradným pre ďalších 31 % obyvateľov spoločenstva.*“⁸ Napriek tejto skutočnosti mnoho štátnych príslušníkov tretích krajín hovorí iba svojim materinským jazykom. Neschopnosť dorozumieť sa inou než materinskou rečou tak sťažuje vzájomnú komunikáciu s príslušníkmi Policajného zboru v zariadeniach.

V ÚPZC sa nachádzajú cudzinci rôznych národností hovoriaci európskymi, ale aj menej rozšírenými neeurópskymi jazykmi. Na základe vyhodnotenia štatistických údajov získaných z dostupných zdrojov o zaistených cudzincoch sa pristúpilo k výberu 10 jazykov do *Slovníka viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC*.

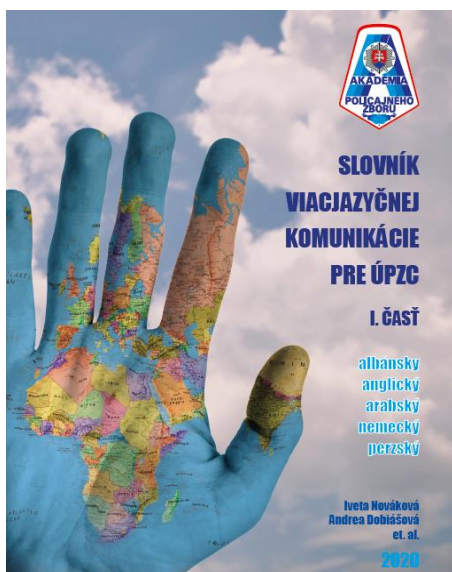
Úrad hraničnej a cudzineckej polície vo svojich oficiálnych štatistikách síce neuvádza zloženie umiestnených cudzincov podľa štátnej príslušnosti, ale vyhodnocuje štátnu príslušnosť cudzincov, ktorí boli z útvarov policajného zaistenia pre cudzincov prepustení či vyhostení. Za obdobie rokov 2014 až 2017 pochádzalo najviac prepustených a vyhostených cudzincov zo Sýrie, Afganistanu, oblastí inde nešp. (Kosovo), Iraku, Ukrajiny, Pakistanu, Vietnamu a Indie.⁹ V slovníku viacjazyčnej komunikácie je teda dovedna obsiahnutých 10 európskych aj neeurópskych jazykov, pričom voľba týchto jazykov bola podmienená štátnou príslušnosťou cudzincov a ich jazykovými schopnosťami. V publikácii sú konkrétne obsiahnuté tieto jazyky:

- albánsky;
- anglický;
- arabský;
- nemecký;
- perzský (iránsky jazyk, ktorým sa hovorí v dnešnom Iráne, Afganistane, Tadžikistane a v priľahlých územiach);
- pandžábsky (používaný v historickej oblasti Pandžábu nachádzajúceho sa na severe Indie a v Pakistane);
- ruský;
- srbský;
- ukrajinský a
- vietnamsky jazyk.

⁷ KROMANN, H.-P. – RIIBER.T. – ROSBACH P., 1984. *Überlegungen zu Grundfragen der zweisprachigen Lexikographie*. In Wiegand, H.E. (Hrsg): *Studien zur neuhochdeutschen Lexikographie*. Hildesheim: Georg Olms Verlag, s. 161.

⁸ BINDEROVÁ, M. 2017. *E-moduly z anglického jazyka pre dopravnú a poriadkovú políciu*. In *Policajná teória a prax* 3/2017. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, s. 10.

⁹ NOVÁKOVÁ, I. et al. 2018. *Interkultúrna komunikácia so štátnymi príslušníkmi tretích krajín umiestnenými v zariadeniach*. Projekt. 1. vyd. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, Katedra jazykov. 2018. Evidovaný v Knihnici Akadémie PZ pod číslom VÝSK. 241. s. 16.

Obrázok 1 Titulná strana Slovníka viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC I. ČASŤ
Titulná strana Slovníka viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC II. ČASŤ¹⁰

Každá z oboch častí slovníka sa skladá z dvoch hlavných staí. Prvú stať tvoria jednotlivé kapitoly, ktoré obsahovo predstavujú konkrétne tematické oblasti s príslušnou problematikou, resp. slovnou zásobou a frázami potrebnými pre dorozumenie sa v rámci danej problematiky. V slovníku sa nachádza 9 tematických okruhov:

- *Prijatie – umiestnenie v Útvare policajného zaistenia pre cudzincov (v zariadení);*
terminológia súvisiaca s príjmom zaisteného štátneho príslušníka tretej krajiny, ako napr. vykonanie prehliadky osoby, osobných vecí, zdravotnej prehliadky, atď.
- *Časový rozvrh dňa;*
terminológia súvisiaca s poučením o časovom rozvrhu dňa v ubytovacích priestoroch
- *Ubytovanie;*
terminológia súvisiaca s vydávaním odevných súčiastok, hygienických potrieb, posteľnej bielizne, atď.
- *Stravovanie;*
terminológia súvisiaca s výdajom stravy
- *Zdravotné problémy;*
terminológia súvisiaca so sledovaním zdravotného stavu
- *Nakupovanie;*
terminológia súvisiaca s požiadavkami na nákup
- *Vol'nočasové aktivity;*
terminológia súvisiaca so zabezpečením trávenia voľného času, poradenstva, vzdelávania
- *Návštevy;*

¹⁰ Zdroj: NOVÁKOVÁ, I. - DOBIÁŠOVÁ, A. et al. 2020. *Slovník viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC - I. ČASŤ, II. ČASŤ*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave.

terminológia súvisiaca so zabezpečením pohovorov, resp. stretnutí právnikmi, s predstaviteľmi organizácií, úradov

- *Bežné pokyny*

terminológia súvisiaca s bežnou každodennou komunikáciou a zdvorilostnými frázami

Tieto okruhy sa ďalej členia tiež na 2 okruhy:

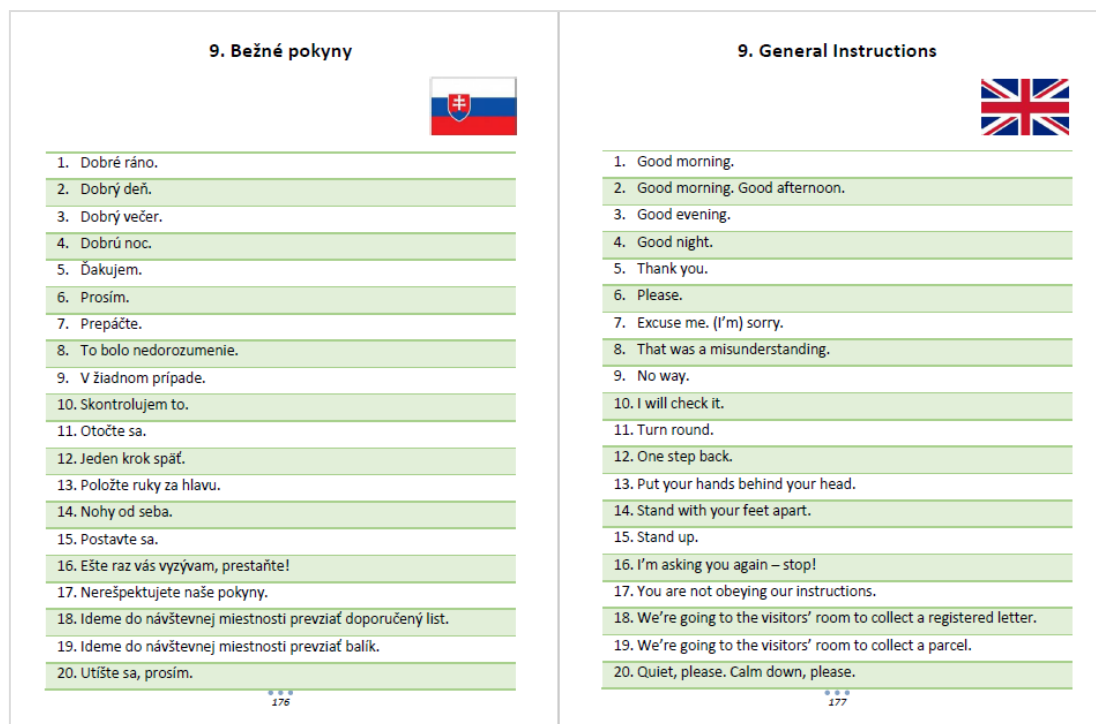
1. slovná zásoba pozostávajúca zo samostatných hesiel, slov a krátkych výrazov

1. cigarety	1. die Zigaretten
2. cigaretové papieriky	2. das Zigarettenpapier
3. cukor	3. der Zucker
4. čaj	4. der Tee
5. finančné prostriedky	5. das Finanzmittel
6. holiaci strojček	6. der Rasierapparat
7. hygienické potreby	7. der Hygieneartikel
8. instantná polievka	8. die Instantsuppe
9. káva	9. der Kaffee
10. korenie /pálivé/	10. der Pfeffer /scharf/
11. krém na ruky, tvár	11. die Handcreme, die Gesichtscreme
12. mydlo	12. die Seife
13. nákup	13. der Einkauf
14. obálky	14. der Umschlag
15. ovocie	15. das Obst
16. papier	16. das Papier
17. pena na holenie	17. der Rasierschaum
18. peniaze	18. das Geld
19. poštové známky	19. die Briefmarke
20. potraviny	20. das Lebensmittel
21. požiadať	21. bitten
22. primerané množstvo	22. eine entsprechende Menge

Obrázok 2 Ukážka šiestej tematickej oblasti „Nakupovanie“ – nemecký jazyk – heslá¹¹

2. druhý okruh tvoria celé frázy pre zefektívnenie vzájomnej komunikácie

¹¹ Zdroj: NOVÁKOVÁ, I. - DOBIÁŠOVÁ, A. et al. 2020. *Slovník viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC - I. ČASŤ*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, s. 336 - 337.

Obrázok 3 Ukážka deviatej tematickej oblasti „Bežné pokyny“ – anglický jazyk – frázy¹²

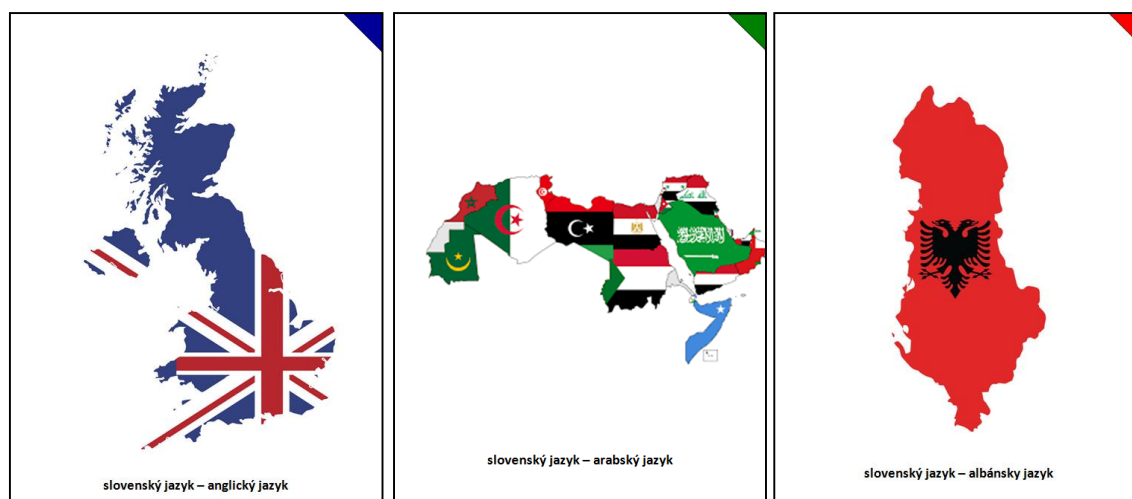
Tvorba oblastí bola podmienená identifikovanými potrebami bežnej komunikácie v útvaroch policajného zaistenia, pri ktorej nie je nutná prítomnosť úradného tlmočníka. Každá tematická oblasť je v slovníku usporiadaná tým istým spôsobom, ako vidno na ukážkach vyššie. Obsahuje teda jednotlivé heslá, ale aj celé komunikačné frázy. Považujeme za dôležité podotknúť, že slovník slúži ako metodologický podklad pre účely zabezpečenia komunikácie požiadaviek ale aj adresovania problémov každodenného života v zariadeniach či už zo strany príslušníkov Policajného zboru alebo samotných cudzincov. Ide teda o sprostredkovanie komunikácie neúradného charakteru.

Technické a grafické výzvy

Po finalizácii prekladov všetkých desiatich jazykov vznikla otázka technickej a grafickej úpravy a usporiadania slovníka. Pri spracovávaní príručky bolo potrebné zohľadňovať viacero faktorov, ktoré boli následne zapracované do výslednej vizuálnej podoby.

Hlavným a prvým faktorom je jasné a prehľadné rozdelenie jazykov. Tieto sme sa rozhodli efektívne a vizuálne od seba odlíšiť. Pristúpili sme preto ku najvhodnejšej, grafickej forme selektívnosti jazykov (viď nižšie). Spojením mapy (vyznačených hraníc) krajiny na podklade jej príslušnej vlajky sme chceli docieľiť, aby bolo už na prvý pohľad jasné, aký jazyk v nasledujúcich stranách možno využívať, bez nutnosti uvádzania dodatočných lingvistických pomôcok. Pre jednoduchšiu orientáciu v slovníku sme v pravom hornom rohu obrázkov použili formát farebného trojuholníka. Tento symbol plní aj ďalšiu funkciu, keď sú pri pohľade na zatvorenú publikáciu z jej vonkajšej hrany ihneď viditeľné farebne odlíšené časti.

¹² Zdroj: NOVÁKOVÁ, I. - DOBIÁŠOVÁ, A. et al. 2020. *Slovník viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC - I. ČASŤ*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, s. 176 - 177.

Obrázok 4 Ukážka spôsobu odlišovania jednotlivých jazykov¹³

Druhú, samostatnú časť komunikačnej príručky predstavuje *jedálny lístok*. Nakoľko sú v ňom obsiahnuté názvy pokrmov typických pre rôzne krajiny či regióny, bolo ich potrebné v niektorých prípadoch prekladať opisným spôsobom, prípadne terminologicky prispôbiť. Nachádzajú sa tu typické slovenské jedlá, balkánske jedlá, ako aj jedlá pochádzajúce z maďarskej kuchyne. Cudzinci zaistení v ÚPZC pochádzajú z rôzneho kultúrneho zázemia a ich tradičná kuchyňa tieto názvy ako aj pokrm ako taký nemusí poznať. Veľmi dôležitým aspektom pri zostavovaní jedálneho lístka bolo uvádzanie druhu mäsa jednotlivých pokrmov, nakoľko sa v ÚPZC nachádzajú cudzinci rôzneho vierovyznania, pričom je známe, že určité náboženstvá zakazujú konzumáciu istých druhov mäsa.

Na obrázku nižšie možno pozorovať, že na rozdiel od tematických oblastí je jedálny lístok usporiadaný zhusteným tabuľkovým spôsobom pre všetky jazyky, nakoľko tu už nebola potreba veľkého priestoru. Každé jedlo je opticky oddelené inou intenzitou farby, aby sa v jednotlivých názvoch používateľ ľahšie orientoval.

slovenský	albánsky	anglický	arabský	nemecký	perzský
šunková nátierka	proshutë për lyerje	Ham spread	لحم حام للدهن	Schinkenaufstrich	رب زامبونی
tavený syr	djathë i përpunuar	Processed cheese	جبنة قطع	Schmelzkäse	بنیر
termix	Termix-lloj gjize e ëmbël	Termix	حلوى تير ميكس من الجبن الفريش	Termix	نوع بنیر از ماست كپسه
tvarohová nátierka	gjizë për lyerje	Cottage cheese spread	جين فريش للدهن	Quarkaufstrich	بنیر خامه ای
tvrdý syr	djathë i fortë	Cheese	جين قاسي	Hartkäse	بنیر سخت
údený syr	djathë i tymosur	Smoked cheese	جين مدخن	Rauchkäse	بنیر دود زده
uhorka	kastravec	Cucumber/gherkin	خيار	Gurke	خيار
vajce	vezë	Egg	بيض	Ei	تخم مرغ
vajíčková nátierka	salcë vezësh	Egg spread	خليط بيض للدهن	Eieraufstrich	رب ساخته شده از تخم مرغ
vianočka	kek i krishtlindjeve	Braided (sweet) pastry	كعكة عيد الميلاد	Striezel	كيك كريسيس
hydínová pečeň na cibulke	mish shpendi i gatuar në qepë	Poultry liver with onions	كبد لحم الدواجن مع البصل	Geflügelleber mit Zwiebel	جگر مرغ روی پیاز
hydínová pečeň s lečom	mish shpendi i pjekur me perime	Poultry liver with stewed vegetables	كبد لحم الدواجن بالخضار	Geflügelleber mit Letscho	جگر مرغ با سس سبزیجات

¹³ Zdroj: NOVÁKOVÁ, I. - DOBIÁŠOVÁ, A. et al. 2020. *Slovník viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC - I. ČASŤ*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 9, 97, 185.

Obrázok 5 Ukážka jedálneho lístka¹⁴

Na tejto ukážke jedálneho lístka môžeme porovnať slovo vianočka v anglickom a nemeckom jazyku z terminologického hľadiska. Kým v nemčine existuje presný ekvivalent slova vianočka „Striezel“, angličtina ho používa ako „zapletané sladké pečivo“. Pri jedle s názvom „hydinová pečeň s lečom“ sme v anglickom jazyku pristúpili k opisnej forme pokrmu ako „hydinová pečeň s dusenou zeleninou“, keďže pochádza z Maďarska a nemuselo by byť známe vo všetkých kultúrach cudzincov zaistených v ÚPZC.

Pozornosť pri tvorbe slovníka bolo nutné venovať nielen vizuálnemu odlišovaniu jazykov, ale aj technickej stránke. V ÚPZC v Medveďove a Sečovciach sú umiestnení príslušníci rôznych krajín a národností, ktorí sú však aj rôzneho vekového rozhrania. Domnievame sa, že slovník budú využívať aj staršie osoby a z tohto dôvodu sme sa rozhodli pre väčšiu veľkosť písma ako aj inú farbu riadkov pre zlepšenie prehľadnosti a efektívnosti pri používaní v priamej komunikácii. Hlavnou výhodou, ale zároveň aj istou nevýhodou predmetného slovníka je jeho úzka profilácia. Na jednej strane súčasný knižný trh neponúka publikáciu, ktorá by kombinovala terminologický slovník s komunikačnou príručkou pre špecifické účely policajnej praxe, avšak na strane druhej len ťažko nájde využitie a uplatnenie mimo tejto oblasti a jej podobným. Považujeme však za dôležité uviesť, že *Slovník viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC* je praktickým podkladom pre zabezpečenie a uľahčenie každodennej komunikácie zo strany príslušníkov Policajného zboru a zo strany cudzincov zaistených v ÚPZC, ako aj efektívnym prostriedkom na zabránenie možným nedorozumeniam a konfliktom.

Záver

Predkladaný príspevok prezentuje primárny výstup vedeckovýskumnej úlohy riešenej na Katedre jazykov Akadémie Policajného zboru v Bratislave, ktorý predstavuje *Slovník viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC*. Autorka poukazuje na teóriu spracovania slovníkov a konverzačných príručiek a na dostupnosť týchto publikácií v neeurópskych jazykoch vo vybraných knižniciach a kníhkupectvách. Na základe prieskumu trhu a následnej identifikácie potreby policajnej praxe bol v roku 2020 vydaný *Slovník viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC*. Autorka ďalej prostredníctvom vizualizácie určitých častí predmetného slovníka sprostredkúva náhľad do problematiky technických a grafických výziev pri zostavovaní publikácií pre špecifické účely. Sme presvedčení, že publikácia má so svojím obsahom potenciál zefektívniť interkultúrnu cudzojazyčnú komunikáciu medzi zaistenými cudzincami a príslušníkmi Policajného zboru v ÚPZC a nájde tak svoje trvalé uplatnenie ako neoddeliteľná súčasť každodennej komunikácie.

Príspevok je spracovaný na základe informácií získaných z riešenej vedeckovýskumnej úlohy Interkultúrna komunikácia so štátnymi príslušníkmi tretích krajín umiestnenými v zariadeniach, projekt ktorej je evidovaný v Knižnici Akadémie Policajného zboru pod číslom VÝSK. 241.

Literatúra

¹⁴ Zdroj: NOVÁKOVÁ, I. - DOBIÁŠOVÁ, A. et al., 2020. *Slovník viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC - II. ČASŤ*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 457.

MISTRÍK, J. et al., 1993. *Encyklopédia jazykovedy*. 1. vyd. Bratislava: Obzor. ISBN 80-215-0250-9.

NOVÁKOVÁ, I. et al., 2018. *Interkultúrna komunikácia so štátnymi príslušníkmi tretích krajín umiestnenými v zariadeniach*: Projekt. 1. vyd. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, Katedra jazykov.

NOVÁKOVÁ, I. - DOBIÁŠOVÁ, A. et al., 2020. *Slovník viacjazyčnej komunikácie pre ÚPZC - I. ČASŤ, II. ČASŤ*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave. ISBN 978-80-8054-852-0.

KROMANN, H. P. - RIIBER, T. - ROSBACH, P. 1984. *Überlegungen zu Grundfragen der zweisprachigen Lexikographie*. In Wiegand, H.E. (Hrsg): *Studien zur neuhochdeutschen Lexikographie*. Hildesheim: Georg Olms Verlag.

ŠTEFAŇÁKOVÁ, J. 2017. *K teoretickým východiskám lexikografie zameranej na dvojjazyčné slovníky a ponuke slovensko-nemeckých a nemecko-slovenských bilingválnych slovníkov na Slovensku*. In *Nová filologická revue*. Vol. 2. ISSN 1338-0583.

ZÁZRIVCOVÁ, M. - CHOVANCOVÁ, K. 2004. *Bilingválne slovníky (slovensko-francúzske a francúzsko-slovenské) súčasný stav, používatelia a ich potreby*. In: *Odborná komunikácia v zjednotenej Európe II*. Banská Bystrica, Praha: UMB v Banskej Bystrici, Jednota tlmočníkov a prekladateľov. ISBN 80-8055-886-8.

Keywords: Police Detention Centres for Foreigners, dictionary, foreigners, multilingual communication, technical and visual aspects

Summary

The paper deals with the challenges we faced while forming a multilingual dictionary for specific policing purposes. The paper offers the authors' insight and experience in facing the technical and visual challenges in putting the dictionary together. Furthermore, the paper lists the reasons why such a dictionary needed to be published.

*npor. Mgr. Andrea Dobiášová
Katedra jazykov
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: andrea.dobiasova@akademiapz.sk*

Recenzenti: pplk. doc. Mgr. Iveta Nováková, PhD.; pplk. doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.,

Faktory odhaľovania a objasňovania trestných činov násilnej kriminality

Anotácia: Autor v príspevku, výsledkami štatistickej analýzy registrovanej násilnej trestnej činnosti obhajuje potrebu identifikácie faktorov, ktoré determinujú procesy odhaľovania a objasňovania tejto skupiny trestných činov. Rámcovo vymedzenú identitu týchto faktorov využíva k prezentácii návrhov, ktorých aplikáciou je možné zvýšiť účinnosť odhaľovania a objasňovania trestných činov násilnej kriminality.

Kľúčové slová: odhaľovanie, objasňovanie, násilná kriminalita, trestné činy násilnej kriminality, faktory odhaľovania a objasňovania.

Úvod

Záujmom spoločnosti je zabezpečenie účinnej ochrany pred páchaním trestných činov – kriminalitou. Je nesporné, že čím vyšší je pomer neodhalených trestných činov a nezistených páchatel'ov k počtu zistených (*odhalených, objasnených*), tým viac sa prehľbuje stav, ktorý je v najhlbšom rozpore so záujmami spoločnosti. Nezistenie páchaného a spáchaného trestného činu a ich páchatel'ov je fenomén, ktorý výrazne oslabuje preventívnu i represívnu funkciu, ktorú sú povinní plniť príslušníci polície pri zabezpečovaní neodvratnosti trestného postihu.

Východiskom odhaľovania sú predovšetkým úlohy, ktoré sú zo zákona povinné plniť kompetentné orgány štátnej správy v systéme policajného konania. Tie sú rámcovo vymedzené v príslušných právnych normách, ktoré regulujú realizáciu jednotlivých policajných činností.

Príslušníci polície sú povinní poznávať nepoznané znaky skutkových podstát páchaných, resp. spáchaných trestných činov. Ako orgány štátnej správy sú povinní realizáciu týchto aktivít formálno-právne zdôvodniť. Pri tomto zdôvodnení najfrekventovanejšie využívajú zistené identifikačné znaky impulzov, v ktorých sú zakódované potreba a dôvody realizácie kriminálno-policajného poznania (*podnet, indikátor*).¹

Pri objektivizácii uvedeného je možné uviesť, že v Slovenskej republike sú rešpektované princípy práva, demokracie, slobody a humanizmu, pritom nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedziť ju možno iba v prípadoch ustanovených zákonom (*Základná listina práv a slobôd, Ústava SR...*). Charakter účelovej realizácie policajných činností, ktorých objektom poznania je kriminálne konanie určitých osôb, predpokladá prelomenie tohto základného práva, a to konkrétnym zdôvodnením oprávnenosti vo veci konať. Príslušníci polície pri zdôvodňovaní tohto oprávnenia využívajú rôzne kritériá (*v prejave určitého javu - objektu*), ktoré vykazujú určitú relevanciu vo vzťahu práve k tejto poznávacej činnosti a následne ich využívajú pri zdôvodňovaní uplatnenia svojej povinnosti a pod.

Analogickým výkladom týchto konštatácií je možné dospieť k záveru, že čiastkové poznanie informácií, ktoré vykazujú vzťah k páchaným alebo spáchaným trestným činom, má charakter impulzov k ich poznávaniu (*dalej len impulzy*). Poznaním impulzu vzniká nová kriminálno-policajná situácia, pre ktorú je typická absencia informácií – potreba, ktorá môže byť postupnou systémovou realizáciou poznania – odhaľovaním saturovaná.

¹ VAŠKO, A. *Intelligence information within criminal proceedings*. In DANUBE : Law, Economics and Social Issues Review. - Warsaw : De Gruyter Poland, 2019. č. 3/2019, s. 267-283

1 Základné pojmy vzťahy

Tieto skutočnosťami pri prezentácii nášho poznania rešpektujeme. V jej obsahu sme sa rozhodli, z pozície príslušníka policajnej praxe, charakterizovať postupy objasňovania trestných činov násilnej kriminality s osobitným dôrazom na identitu faktorov, ktoré tieto procesy determinujú.

V týchto intenciách, v termínom odhaľovanie trestných činov označujeme procesuálnu činnosť, ktorú kompetentné orgány štátnej správy realizujú za účelom identifikácie doteraz nepoznaných znakov ich skutkovej podstaty a iných relevantných okolností, ktoré budú predmetom dokazovania.²

(zistiť – kto? – subjekt, obeť, svedkovia; čo? – skutkové okolnosti).

V podstate účelom realizácie procesov odhaľovania je príprava podkladov pre právnu kvalifikáciu presne vymedzenej epizódy kriminálneho správania a konania konkrétneho subjektu (*osobitne právne zodpovedného*).

Termínom objasňovanie označujeme proces, ktorého štruktúru tvorí systém prvkov, ktorých spoločnou vlastnosťou je aktívna (*intencionálna*) činnosť smerujúca k zisteniu neznámych informácií, ktoré je možné využiť pri určovaní vzťahu identifikovaného subjektu k odhalenému trestnému činu.³

(prečo? – účel, motivácia; čo? – cieľ; kde?; kedy? a iné).

Z analogického výkladu týchto charakteristík je zrejmé, že odhaľovanie a objasňovanie trestných činov je jednou z úloh, ktorú sú povinní plniť príslušníci polície a iné orgány štátnej správy, ak im to zákon ukladá.

Tak, ako sme uviedli našim zámerom je spracovať poznanie, v ktorom charakterizujeme špecifické postupy poznávania určitého javu. Tento jav štruktúrovane vytvárajú trestné činy skupiny násilnej kriminality. Aj preto našou ďalšou prioritnou úlohou je vymedziť jeho charakteristiku, osobitne vo vzťahu k realizácii objasňovania.

„Čo je násilná kriminalita?“, „Ktoré trestné činy tvoria obsahovú štruktúru tejto skupiny kriminality?“ . sme toho názoru, že to je len niekoľko (*legitímne položených*) otázok, na ktoré je potrebné nachádzať odpovede. Bez ohľadu na úplnosť, je tomu tak preto, lebo aj napriek bežne využívanému termínu v policajnej praxi, nie je odbornou verejnosťou vysvetlený. Na základe výsledkov rešerše sme zistili, že odborníci násilnú kriminalitu začlenili do skupiny všeobecnej kriminality (spolu s trestnými činmi mravnostnej a majetkovej kriminality). Pri zdôvodňovaní tohto prístupu rešpektujú, že do skupiny všeobecnej kriminality je vhodné zatriediť trestné činy, ktorých znaky skutkovej podstaty sú definované univerzálne vymedzenými vlastnosťami. Z tohto hľadiska vlastností jednotlivých znakov skutkovej podstaty trestných činov všeobecnej kriminality sú vymedzené širokospektrálne, osobitne:

- ✓ týkajú sa všetkých (*subjekt, poškodený - obeť*), sú súčasťou spoločenskej väčšiny (*bez výnimočného postavenia*),

² HULLOVÁ, M. et al. *General Crime*. Bratislava, Akadémia PZ v Bratislave, 2015, s. 48.

³ LISON, M. VAŠKO, A. *Teória kriminálno-policajného poznania*. Bratislava, Wolters Kluwer, 2018. s. 35.

- ✓ ich objekty tvoria najdôležitejšiu, univerzálnu nevyhnutnú súčasť trestnoprávnej ochrany individuálnych ľudských a občianskych vzťahov (*ich dominancia je v systéme ochrany základných práv a slobôd evidentná*),
- ✓ univerzalitou, ktorá je evidentná v kriminálnych situáciách určených miestom a časom ich páchania a spáchania (*miesto, čas*),
- ✓ vymedzenými kompetenciami, miestnou a vecnou príslušnosťou pri zabezpečovaní ich poznania.

Trestné činy všeobecnej kriminality sú páchané a spáchané všeobecným (*univerzálnym*) subjektom, ktorým je fyzická osoba. V súvislosti s chráneným objektom, obeťou (*poškodeným*) týchto kriminálnych konaní môže byť ktokoľvek, všeobecne na ktoromkoľvek mieste a v čase (*fyzická a právnická osoba*). Tzv. všeobecný aspekt, atribút trestných činov tohto druhu kriminality je možné aplikovať aj na iné povinné a nepovinné znaky skutkovej podstaty, ktorými sú v Trestnom zákone (*platnom a účinnom*) kvalifikované.⁴

Policajná prax uvedené rešpektuje. Pri objektivizácii uvedeného konštatovania uvádzame je vhodné akceptovať, to čo sme uviedli. Násilná kriminalita je podskupina všeobecnej kriminality. Jej špecifikom je, že v znakoch spôsobu páchania trestných činov (*modus operandi*) je registrované fyzické alebo psychické násilie. Násilie, ktoré páchatel používa na spáchanie trestného činu smerujúce proti telesnej integrite inej osoby alebo, ak je použité na osobe, ktorú páchatel uviedol do stavu, v ktorom osoba nemohla slobodne konať, napríklad ľst'ou, ovplyvnením psychiky pri rozhodovaní a pod.⁵

Rešpektujúc uvedené, v syntéze, termínom násilná kriminalita, odborníci z Akadémie PZ v Bratislave označujú špecifickú skupinu trestných činov, pri ktorých páchatel úmyselným fyzickým, psychickým násilím alebo jeho hrozbou smerujú útoky proti telesnej integrite osoby s cieľom ublížiť jej na živote, zdraví alebo získať neoprávnený majetkový alebo nemajetkový prospech na jej úkor alebo s jej prispením.⁶

Konkrétne do skupiny násilnej kriminality policajná prax začleňuje skutkové podstaty trestných činov uvedených v druhej časti – osobitnej časti – prvej hlavy Trestného zákona ako Trestné činy proti životu a zdraviu.

V prvom diely vyššie uvedenej časti sú vymenované niektoré trestné činy proti životu, ako napr.:

- a.) §144 Úkladná vražda (*„Kto iného úmyselne usmrtí s vopred uváženou pohnútkou, potrestá sa odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov“....*),
- b.) §145 Vražda (*„Kto iného úmyselne usmrtí, potrestá sa odňatím slobody na pätnásť rokov až dvadsať rokov“....*)
- c.) § 146 Vražda novonarodeného dieťaťa matkou (*„Matka, ktorá v rozrušení spôsobenom pôrodom úmyselne usmrtí svoje novonarodené dieťa pri pôrode alebo hneď po ňom, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až osem rokov“....*)

⁴ LISOŇ, M. *Odhaľovanie a objasňovanie trestných činov všeobecnej kriminality*. Bratislava, Akadémia PZ v Bratislave, 2016, s. 81

⁵ POLÁK, P., L. BALÚN, In. ĎURČO, P. *Bezpečnostnoprávna terminológia*. Bratislava, Akadémia PZ v Bratislave, 2007, s. 92.

⁶ LISOŇ, M., HULLOVÁ, M. In. ĎURČO, P. *Bezpečnostnoprávna terminológia*. Bratislava, Akadémia PZ v Bratislave, 2007, s. 92.

- d.) § 147 Zabitie („Kto v úmysle spôsobí ťažkú ujmu na zdraví inému z nedbanlivosti spôsobí smrť, potrestá sa odňatím slobody na sedem rokov až desať rokov“....)
- e.) § 149 Usmrtenie („Kto inému z nedbanlivosti spôsobí smrť, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky“....)
- f.) § 150 Nedovolené prerušenie tehotenstva („Kto bez súhlasu tehotnej ženy umelo preruší jej tehotenstvo, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov“....)
- g.) § 154 Účasť na samovražde („Kto iného pohne k samovražde alebo inému k samovražde pomáha, ak došlo aspoň k pokusu o samovraždu, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky“....)

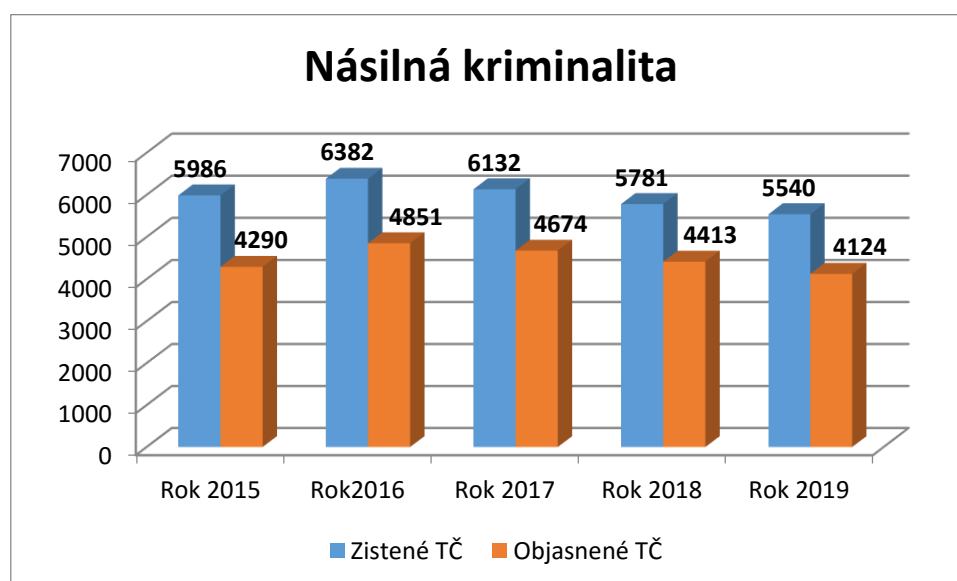
V druhom diely vyššie uvedenej časti sú vymenované niektoré trestné činy proti zdraviu, z ktorých ako príklad uvádzam:

- a.) §155 Ublíženie na zdraví („Kto inému úmyselne spôsobí ťažkú ujmu na zdraví, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov“....)

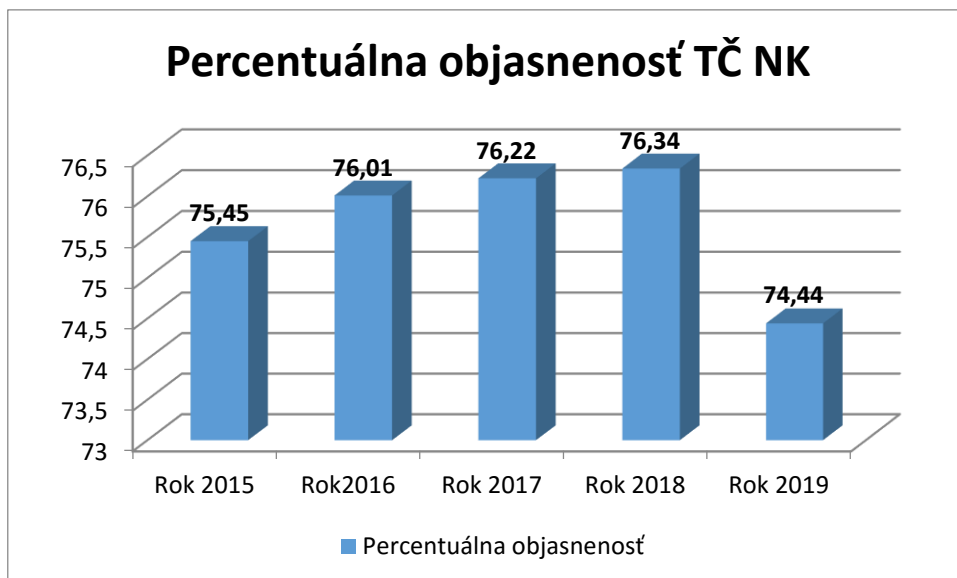
Pri objektivizácii uvedeného predkladáme účelovo spracovaný výpis zo správ o bezpečnostnej situácii v Slovenskej republike, ktoré spracovali príslušníci Prezídia PZ za roky 2015, 2016, 2017, 2018, 2019.

Tabuľka 1 Štatistický prehľad násilnej kriminality v SR za roky 2015 až 2019

Násilná kriminalita	Rok 2015	Rok2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Zistené TČ	5986	6382	6132	5781	5540
Objasnené TČ	4290	4851	4674	4413	4124
Percentuálna objasnenosť	75,45	76,01	76,22	76,34	74,44

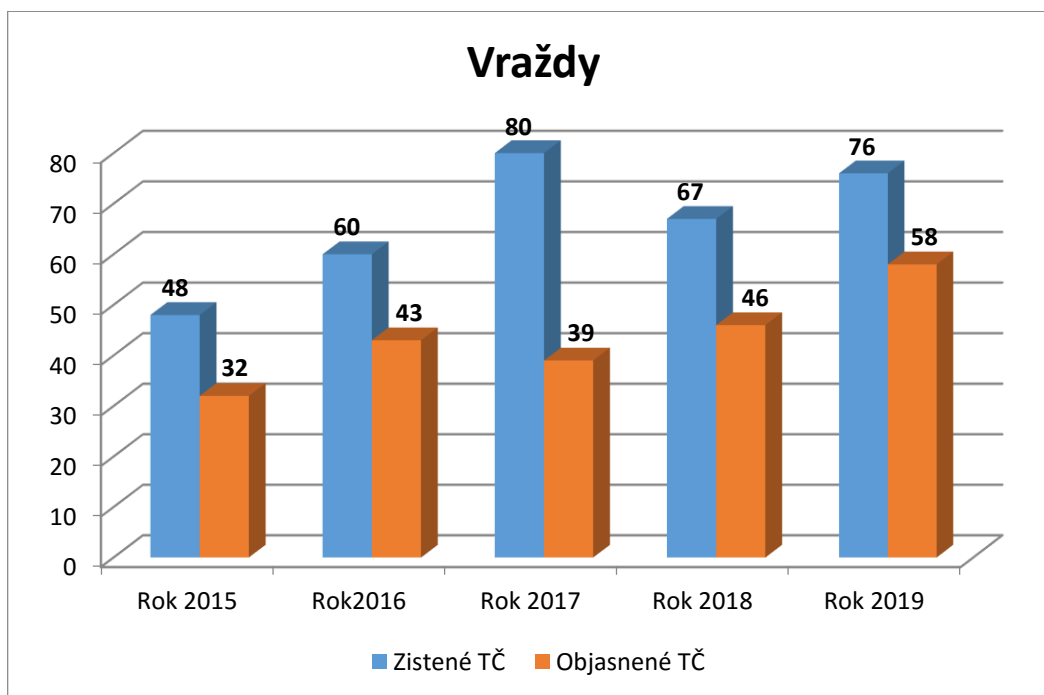
Obrázok 1 Graf vývoja násilnej kriminality v SR za obdobie 2015 až 2019

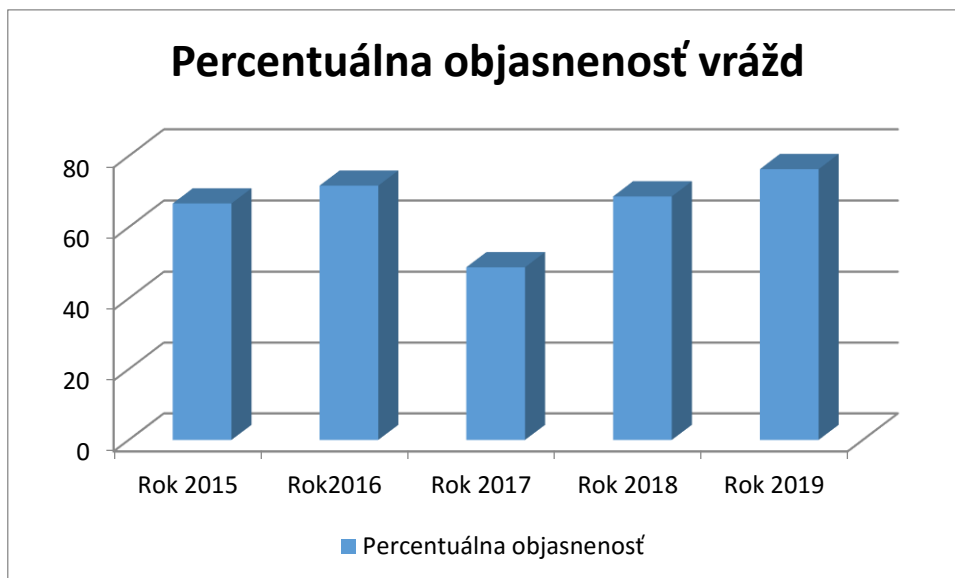
Obrázok 2 Graf percentuálnej objasnenosti TČ NK v SR za obdobie 2015 až 2019

Tabuľka 2 Štatistický prehľad vražd v SR za roky 2015 až 2019

Vraždy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Zistené TČ	48	60	80	67	76
Objasnené TČ	32	43	39	46	58
Percentuálna objasnenosť	66,67	71,67	48,75	68,66	76,32

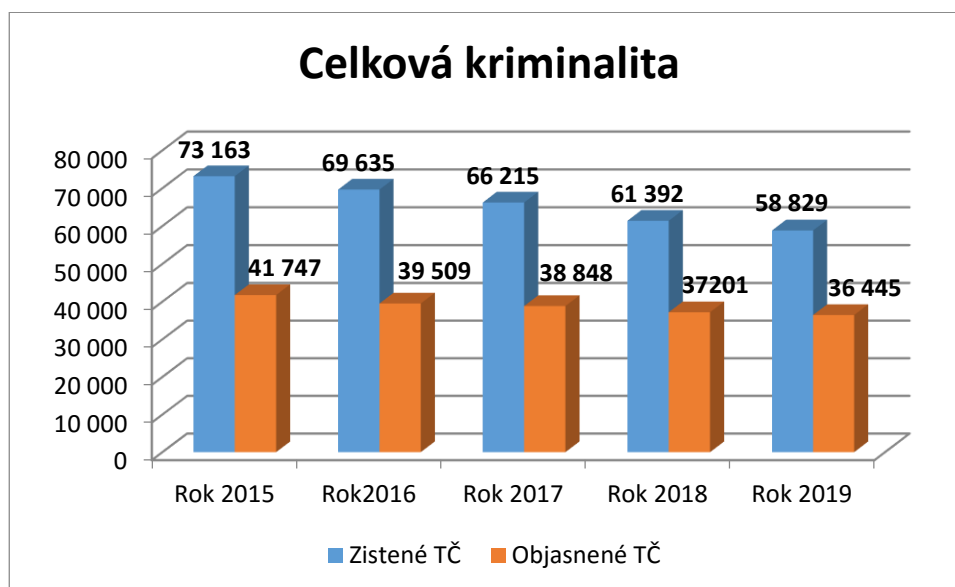
Obrázok 3 Graf vývoja vražd v SR za obdobie 2015 až 2019

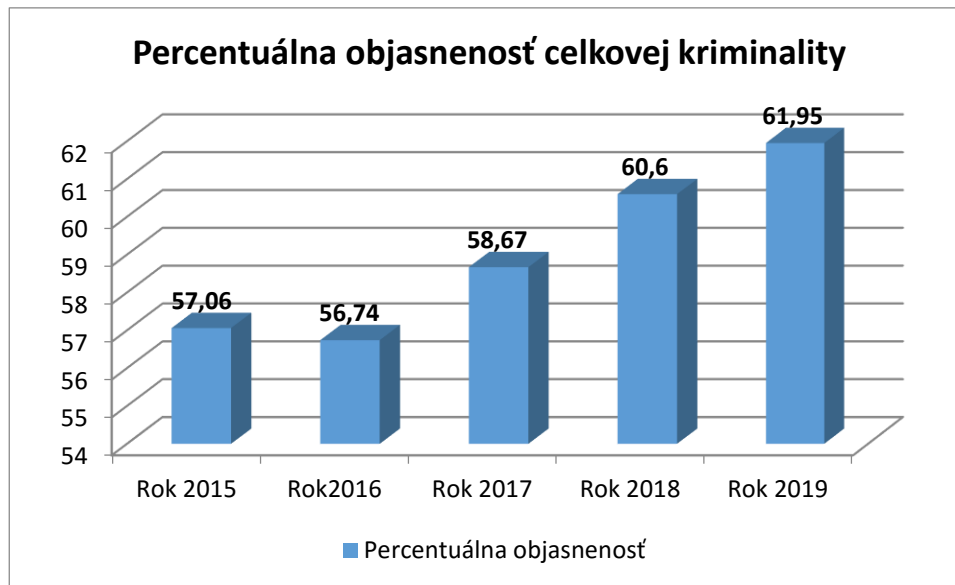
Obrázok 4 Graf percentuálnej objasnenosti vražd v SR za obdobie 2015 až 2019

Tabuľka 3 Štatistický prehľad celkovej kriminality v SR za roky 2015 až 2019

Celková kriminalita	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Zistené TČ	73 163	69 635	66 215	61 392	58 829
Objasnené TČ	41 747	39 509	38 848	37 201	36 445
Percentuálna objasnenosť	57,06	56,74	58,67	60,60	61,95

Obrázok 5 Graf vývoja celkovej kriminality v SR za obdobie 2015 až 2019

Obrázok 6 Graf percentuálnej objasnenosti celkovej kriminality v SR za obdobie 2015 až 2019

Od roku 2015 po rok 2019 má celková kriminalita klesajúci charakter. Analogicky aj násilná kriminalita má klesajúcu tendenciu. Avšak v kontexte s klesaním nápadu násilnej kriminality v sledovanom období, stúpol počet vrážd. Uvedené vnímame ako paradox a sme toho názoru, že **brutalita páchatel'ov má v posledných rokoch akcelerujúci trend**. Na základe informácií, ktoré spracovali príslušníci Prezídia PZ (*výsledky štatistickej analýzy a komparácie*), v roku 2019 v Slovenskej republike bolo celkovo zistených 58 829 trestných činov, čo je v porovnaní s rokom 2018 o 2 563 trestných činov menej. V roku 2015 bolo v Slovenskej republike celkovo spáchaných 73 163 trestných činov, čo je v porovnaní s rokom 2019 o 14 334 trestných činov viac. Z uvedeného vyplýva, že od roku 2015 po rok 2019 došlo k poklesu registrovanej kriminality. Na druhej strane, vrážd bolo v roku 2015 spáchaných celkovo 48, čo je oproti roku 2019 o 28 menej. Najviac vrážd bolo spáchaných v roku 2017, a to 80 a v roku 2019 bolo spáchaných 76 vrážd. Z uvedeného vyplýva, že dynamika trestnej činnosti vrážd má v posledných piatich rokoch kolísavý charakter, avšak ak si porovnáme celkový trend (vstupné dáta z roku 2015 a výstupné dáta z roku 2019), môžeme povedať že **počet registrovaných trestných činov vrážd v sledovanom období narástol**. Páchatelia sa orientovali na **obete**, nad ktorými mali zrejmu fyzickú prevahu, najmä na ženy, deti, staršie osoby a osamelo žijúce osoby. Aj to je jeden z dôvodov, prečo sa je potrebné bližšie venovať tejto problematike.⁷ Okrem toho, považujeme za potrebné zdôrazniť, že **objektom trestného činu vraždy je život človeka** a v tejto súvislosti tu existuje primárna snaha spoločnosti chrániť túto najdôležitejšiu ľudskú hodnotu.

Analýzou štatistických dát sme dospeli k záveru, že od roku 2015 po rok 2019 došlo k zvýšeniu percentuálnej objasnenosti trestných činov celkovej kriminality o 4, 89 % na úroveň 61, 95 %, pričom došlo k celkovému poklesu nápadu trestných činov o 14 334 prípadov.

⁷ JURISOVÁ, M. *Obete trestných činov a ich postavenie v podmienkach Slovenskej republiky*. In. Policajná teória a prax. č. 4/2018, s. 28-41.

Pozitívnu zmenu v slovenskej viktimologickej aplikačnej praxi priniesol zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Cieľom zákona je zlepšovať prístup k spravodlivosti pre jednu z najzraniteľnejších skupín ľudí, ktorou sú obeť trestných činov.

Uvedené vnímame pozitívne. Na druhej strane, vo vzťahu k násilnej kriminalite, objasnenosť týchto trestných činov v sledovanom období klesla o 1, 01 %, pričom počet registrovaných trestných činov klesol o 146 prípadov. A u trestných činov vražd, objasnenosť týchto trestných činov stúpila o 9, 65 %, avšak aj počet registrovaných trestných činov stúpol o 28 prípadov. Príčiny tohto stavu vnímame ako paradoxy, ktoré je potrebné podrobiť hlbšiemu vedeckému skúmaniu.

2 Faktory odhaľovania a objasňovania trestných činov násilnej kriminality

„Čo ovplyvňuje stav účelového poznávania trestných činov násilnej kriminality?“, „Aké opatrenia je potrebné prijímať na zvýšenie účinnosti a efektivity odhaľovania a objasňovania trestných činov násilnej kriminality?“

Pri hľadaní odpovedí na takto formulované otázky je možné dospieť k poznaniu, ktoré potvrdzuje, že procesy odhaľovania a objasňovania trestných činov násilnej kriminality prebiehajú za konfliktných kriminálno-polícajných situácií. Vznik a pôsobenie týchto situácií vyvoláva:

- ✓ rozpor medzi rozsahom, kvalitou aktivít, ktoré vyvíja páchatel' v procese páchania trestného činu, v jeho jednotlivých štádiách, ktoré determinujú vznik, existenciu a využitie odrazov (*informácií*) relevantných vo vzťahu k ich poznaniu,
- ✓ rozpor medzi aktivitami, ktoré môžu realizovať a realizujú príslušníci polície (*subjekty odhaľovania, objasňovania, dokazovania – poznávania, identifikovania*) v procesoch kriminálno-polícajného poznania,
- ✓ právne vzťahy, ktoré vznikajú medzi páchatel'om a príslušníkmi polície (*ktorí participujú na účelovej realizácii procesov KPP*) a ktoré vymedzujú práva a povinnosti oboch strán pri identifikovaní trestnej činnosti,⁸
- ✓ rozpor, ktorý vzniká medzi potrebami a realizovanými aktivitami v procesoch ich saturácie, ktoré realizuje spoločnosť a obe trestnej činnosti a pod.
- ✓

Pri skúmaní týchto situácií a vo vzťahu k aktivitám, ktoré účelovo realizujú páchatelia trestných činov násilnej kriminality sme zistili, že tí:

- ✓ pri realizácii vytýčených kriminálnych cieľov žiadne zákony ani limity neuznávajú; ich aktivity sú utajené (*konšpiratívne*) nielen pred verejnosťou, ale aj pred príslušníkmi polície,
- ✓ môžu participovať pri riešení úloh, ktoré súvisia s účelovým poznávaním trestného činu (*priamo, resp. sprostredkovane*),
- ✓ využívajú informácie o kompetenciách príslušníkov polície s cieľom utajovať svoje kriminálne aktivity, resp. paralyzovať účinnosť policajných opatrení pri neetickej, nemorálnej a mnohokrát aj protiprávnej obhajobe,
- ✓ v procese prípravy a páchania trestných činov využívajú stále častejšie a v širšom rozsahu výkonné prostriedky, (*dopravné prostriedky, spojovacie prostriedky, a iné*),
- ✓ do už v štádiu prípravy do spôsobu páchania trestných činov implementujú prvky, ktoré sú zriedkavo registrované, alebo sa dosiaľ vôbec nevyskytovali,

⁸ŠIMONOVÁ, J. *Spolupráca Finančnej správy SR a Policajného zboru v intenciách odhaľovania daňových únikov*. In. *Policajná teória a prax* č. 2/2016, s. 64-78.

- ✓ využívajú svoje kriminálne skúsenosti v štádiách prípravy, dokonania, ako aj pro odchode z miesta činu,
- ✓ využívajú kriminálne skúsenosti od iných subjektov z kriminálneho prostredia aj po spáchaní trestného činu (*premyslený postup páchatel'ov pri dokonaní trestného činu a ich kriminálna skúsenosť spôsobuje, že trestný čin je ťažko odhaliteľný*) a pod.⁹

Vo vzťahu k obetiam trestných činov je možné uviesť, že obeť (poškodení):

- ✓ akceptujú svoju pozíciu v spoločnosti, tradície presadzované v spoločnosti (*napríklad v rómskych komunitách*),
- ✓ intencionálne si neuvedomujú svoju pozíciu a rolu v systéme páchania trestných činov (*obete*),
- ✓ obávajú sa pomsty (*psychická, fyzická, ekonomická*) zo strany subjektov trestných činov,
- ✓ v prípade spolupráce s políciou sa obávajú nepochopenia zo strany prostredia v ktorom žijú,
- ✓ majú pochybnosti - neveria v akcieschopnosť polície a iných orgánov štátnej správy, ktoré participujú na zabezpečovaní ochrany práva,
- ✓ sú závislí od príjmov z trestnej činnosti (*páchať trestné činy sa vypláca*) a pod.

Vo vzťahu k aktivitám, ktoré účelovo realizujú príslušníci polície (orgány štátnej správy) je možné uviesť, že tí:

- ✓ môžu plniť úlohy na úseku objasňovania trestných činov násilnej kriminality len v súlade a v rozsahu, ktoré sú stanovené (*limitované, regulované*) v zákone; uvedené limity sú známe subjektom (*páchatel'om*) trestných činov, táto skutočnosť je využívaná páchatel'mi pri ich neetickej a nemorálnej obhajobe,¹⁰
- ✓ nie sú schopní v požadovanom rozsahu využívať dispozíciu svojich kompetencií (*osobitne pri vytváraní a využívaní informačných sietí a pod.*),¹¹
- ✓ sú pracovne vyťažení plnením úloh, ktoré súvisia s riešením množstva trestných činov (*k plneniu týchto úloh sú motivovaní občanom*),
- ✓ vzhľadom na nezistené objektívne a subjektívne podmienky kriminality neeliminujú vytváranie podmienok, ktoré zvyšujú úroveň latencie násilnej kriminality (*domáce násilie, hrubý nátlak, vydieranie a iné*),
- ✓ v súlade s existujúcou potrebou nie sú adekvátne pripravovaní a motivovaní k výkonu objasňovania trestných činov násilnej kriminality a pod.¹²

⁹ VAŠKO, A. *Spravodajská informácia - prameň informácií významných pre trestné konanie = Intelligence information - a source of information relevant to criminal proceeding*. In: Paneurópske právnické rozpravy : človek - informácie - právo : Zborník príspevkov z prvého ročníka vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Bratislava, 1. vyd. - Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2019. s. 126-132.

¹⁰ VAŠKO, A. *Opatrenia a úkony v štruktúre procesov kriminálno-polícajného poznania*. In: Teória a prax dokazovania : Zborník vedeckých prác. Bratislava : Akadémia PZ v Bratislave, 2019. s. 294-299

¹¹ STIERANKA, J. *Európsky model kriminálneho spravodajstva*. In: Organizovaný zločin v stredoeurópskom regióne. Pozícia a rola kriminálneho spravodajstva v systéme identifikácie aktivít kriminálnych skupín : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. - Bratislava : Akadémia PZ, 2019. s. 12-23.

¹² VAŠKO, A. *Informačná podstata odhaľovania a objasňovania trestných činov = Informational fundamentals of detection and clarification of crimes* In Fenomén bezpečnosti, bezpečnostní věda a výzkum a bezpečnostní aplikace 1. vyd. - Praha : Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2018, s. 695-708.

Vo vzťahu k aktivitám, ktoré realizujú občania (spoločnosť), je možné zistiť, že občania:

- ✓ sa „učia žiť“ s kriminalitou, pre túto časť spoločnosti téma trestnej činnosti prestáva byť problémom,
- ✓ nevytvárajú systémové opatrenia, ktorými je možné dosiahnuť adekvátne výsledky a efekty pri eliminácii kriminálnych aktivít,
- ✓ sú pasívni pri komunikácii s politikmi (zákonodarcom),
- ✓ sú apatickí vo vzťahu k spoločenskej a politickej situácii,
- ✓ sú rozhodnutí, nezúčastňovať sa diskusie o potrebe a možnostiach eliminácie kriminálnych aktivít, a pod.¹³

Zo syntézy nami prezentovaného poznania je zrejmé, že v praxi existuje celý rad faktorov, ktoré príslušníci polície sú povinní aktuálne identifikovať pre potreby príprav a realizácie činností na úseku odhaľovania a objasňovania trestných činov násilnej kriminality. My zastávame názor, že tieto faktory tvoria imanentnú účasť kriminálno-polícajných situácií, v ktorých je realizované odhaľovanie a objasňovanie trestných činov násilnej kriminality.

Záver

Z nášho poznania, ktoré sme získali pri plnení úloh na úseku odhaľovania a objasňovania trestných činov násilnej kriminality v praxi vyplýva, že príslušníci polície pri plnení úloh sú povinní tieto skutočnosti akceptovať v celom procese tomto účelovom poznaní.

Z empirie je zrejmé, že čím viac zdrojov informácií má príslušník polície (*realizátor objasňovania*) k dispozícii, tým „ľahšia“ je jeho práca cennejšia je on sám pri plnení zadaných úloh. Tieto skutočnosti majú osobitný význam pri diverzifikácii adresnej zodpovednosti, samotnom hodnotení konečného výstupu (*výsledok, efekt*), pri určovaní pridanej hodnoty z procesov objasňovania trestných činov násilnej kriminality a v neposlednom rade pri zabezpečovaní ich funkcionality. Bez ohľadu na úplnosť, v praxi môže sa to prejaviť napríklad pri definovaní priorít, identifikovaní zdrojov informácií, diverzifikácii zodpovednosti, účinnosti a efektivity v týchto informačno-poznávacích procesoch, pri vytváraní logistiky ich realizácie a pod.¹⁴

Zber a získavanie informácií pre potreby realizácie odhaľovania a objasňovania sa musí uskutočňovať so zreteľom na ich predpokladaný výstup – *výsledok a efekt*. Táto činnosť predstavuje konkrétne aktivity, ktoré osobitne realizujú určení príslušníci polície. Toto organizačné opatrenie je realizované s cieľom včasného a ekonomického zberu a získavania relevantných faktov a informácií z hľadiska identifikovaných potrieb. Vo všeobecnosti je možné uviesť, že zber a získavanie faktov a informácií predstavuje 2. etapu odhaľovania ako špecifického poznávacieho procesu¹⁵, pričom musí korešpondovať s plnením sledovaného cieľa:

¹³ LISOŇ, M. *Odhaľovanie a objasňovanie trestných činov všeobecnej kriminality*. Bratislava, Akadémia PZ v Bratislave, 2016, s. 105 – 106.

¹⁴ VAŠKO, A. *Informačná podstata odhaľovania a objasňovania trestných činov*. In: *Fenomén bezpečnosti, bezpečnostní věda a výzkum a bezpečnostní aplikace* : Sborník vědeckých prací Fakulty právnických a správních studií Vysoké školy finanční a správní, a.s. Praha. - Praha : Vysoká škola finanční a správní, 2018, s. 695-708.

¹⁵ STIERANKA, J. *Kriminálne spravodajstvo (Nový koncept odhaľovania trestných činov v Slovenskej republike)*. Bratislava, Wolters Kluwer SR, 2019, s.65.

- ✓ ich realizáciu týchto činností nevykonávajú na tzv. „zelenej lúke“,
- ✓ pri projektovaní týchto procesov využívajú zovšeobecnením overené postupy, ktorými boli dosiahnuté stanovené ciele tohto druhu poznávania,
- ✓ realizované procesy permanentne analyzujú, hodnotia, vzájomne porovnávajú,
- ✓ tieto procesy sú prostredníctvom ich vonkajších vlastností a podstaty náležitým spôsobom charakterizované, skúmané, vysvetlené = *poznané*,
- ✓ pri napĺňaní stanoveného účelu a dosahovaní cieľa nachádzajú nové riešenia, ktoré adekvátnym spôsobom zovšeobecňujú a prezentujú a pod.

Tieto skutočnosti (v *konkrétnej syntéze*) potvrdzujú, že odhaľovanie trestných činov násilnej kriminality príslušníci polície realizujú v súlade s potrebami spoločnosti. V týchto procesoch, na základe definovania úlohy, ktorá korešponduje s bezpečnostnou stratégiou a s konkrétnou miestnou a vecnou príslušnosťou, príslušníci zisťujú fakty a informácie, vyťažujú informačné siete a hodnotia toto poznanie sledujúc ciele objasňovania. Týmto postupom spracovávajú poznanie potrebné na zodpovedanie zadaných otázok (7 *kriminalistických*).

Analogickým výkladom štruktúry postupu tejto činnosti je možné uviesť, že je vhodné, ak sú pre potreby objasňovania trestných činov násilnej kriminality spracované informácie v súlade s prijatou taktikou. V jej obsahu je vhodné ak príslušníci polície stanovia:

- ✓ hierarchiu riadenia pri získavaní, zbere a hodnotení faktov a informácií,
- ✓ informačné siete, situácie a spôsoby získania, ich orientačné hodnotenie, verifikácia a pod.,
- ✓ postup a formu ich zdieľania (*napríklad potvrdenie o prijatí*),
- ✓ čas, formy, situácie, miesto odovzdania, adresáti (*aj potenciálni*),
- ✓ potrebu informačných systémov,
- ✓ akceptáciu príkazu na plnenie úloh pri ďalšom doplňovacom získavaní a zbere informácií a pod.

Prax potvrdzujú, že spôsob a forma spracovania výstupného informačného produktu z procesov objasňovania osobitne závisia od zadania. Táto skutočnosť musí byť príslušníkmi polície rešpektovaná pri práci s verziami a to v celom procese objasňovania trestných činov. Pri ich aplikácii príslušníci polície sú povinní skúmať a hodnotiť faktory, ktoré môžu, resp. determinujú plnenie úloh na úseku objasňovania trestných činov násilnej kriminality.

Literatúra

- POLÁK, P., L. BALÚN, In. ĎURČO, P. *Bezpečnostnoprávna terminológia*. Bratislava, Akadémia PZ v Bratislave, 2007, ISBN 978-80_8054-406-5, 176 s.
- LISOŇ, M., HULLOVÁ, M. In. ĎURČO, P. *Bezpečnostnoprávna terminológia*. Bratislava, Akadémia PZ v Bratislave, 2007, ISBN 978-80_8054-406-5, 176 s.
- HULLOVÁ, M et al. *General Crime*. Bratislava, Akadémia PZ v Bratislave, 2015, ISBN 978-80-8054-653-3, 220 s.
- JURISOVÁ, M. *Obete trestných činov a ich postavenie v podmienkach Slovenskej republiky*. In: Policajná teória a prax. - ISSN 1335-1370 - . Roč. 26, č. 4 (2018), s. 28-41.
- LISOŇ, M. VAŠKO, A. *Teória kriminálno-policajného poznania*. Bratislava, Wolters Kluwer, 2018, ISBN 978-80-8168-838-6, s. 389.
- LISOŇ, M. *Odhaľovanie a objasňovanie trestných činov všeobecnej kriminality*. Bratislava, Akadémia PZ v Bratislave, 2016, ISBN 978-80-8054-673-1, 248 s.

STIERANKA, J., Marko, M. *Kriminálne spravodajstvo : Nový koncept odhaľovania trestných činov v Slovenskej republike*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2019, ISBN 978-80-571-0123-9. 199 s.

STIERANKA, J. *Európsky model kriminálneho spravodajstva*. In: Organizovaný zločin v stredoeurópskom regióne. Pozícia a rola kriminálneho spravodajstva v systéme identifikácie aktivít kriminálnych skupín : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : Akadémia PZ v Bratislave, 2019. ISBN 978-80-8054-828-5; s. 12-23.

ŠIMONOVÁ, J. *Spolupráca Finančnej správy SR a Policajného zboru v intenciách odhaľovania daňových únikov*. In. Policajná teória a prax. ISSN 1335-1370. Roč. 24, č. 2 (2016), s. 64-78.

VAŠKO, A. *Intelligence information within criminal proceedings*. In DANUBE : Law, Economics and Social Issues Review. - Warsaw : De Gruyter Poland, 2019. ISSN 1804-6746. - č. 3/2019,

VAŠKO, A. *Spravodajská informácia - prameň informácií významných pre trestné konanie = Intelligence information - a source of information relevant to criminal proceeding*. In Paneurópske právnické rozpravy : človek - informácie - právo : Zborník príspevkov z prvého ročníka vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Bratislava, 20. - 21. 3. 2019, 1. vyd. - Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2019. ISBN 978-80-89453-66-5.

VAŠKO, A. *Opatrenia a úkony v štruktúre procesov kriminálno-policajného poznania*. In: Teória a prax dokazovania : Zborník vedeckých prác. Bratislava : Akadémia PZ v Bratislave, 2019. - ISBN 978-80-8054-803-2.

VAŠKO, A. *Informačná podstata odhaľovania a objasňovania trestných činov = Informational fundamentals of detection and clarification of crimes* In Fenomén bezpečnosti, bezpečnostní věda a výzkum a bezpečnostní aplikace 1. vyd. - Praha : Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2018. - ISBN 978-80-7408-165-1.

Key words: detection and clarification of crimes, violent crimes, violent criminal acts, key factors for detection and clarification.

Súhrn

Odhaľovanie a objasňovanie trestných činov násilnej kriminality príslušníci polície realizujú v súlade s potrebami spoločnosti. V týchto procesoch, na základe definovania úlohy, ktorá korešponduje s bezpečnostnou stratégiou a s konkrétnou miestnou a vecnou príslušnosťou, príslušníci zisťujú fakty a informácie, vyťažujú informačné siete a hodnotia toto poznanie sledujúc ciele objasňovania. Týmto postupom spracovávajú poznanie potrebné na zodpovedanie zadaných otázok (7 kriminalistických). Ich činnosť je determinovaná rôznymi faktormi. Prax potvrdzuje, že ak sú tieto faktory aktuálne identifikované, ich determináciu môžu príslušníci polície (realizátori odhaľovania a objasňovania) pozitívne využiť pri plnení týchto účelovo realizovaných poznávacích činností.

Summary

The detection and clarification of violent crimes are carried out by police officers in accordance with the current needs of society. By defining a task that corresponds to the security strategy and to the specific local and substantive jurisdiction, police officers identify facts and intelligence, exploit intelligence networks, and evaluate gained intelligence in knowledgeable, clearing manner. The processed information is consequently used to answer seven forensic questions. The activity of police is determined by various factors. The best practice confirms

the sooner the factors are identified, the sooner determination can be positively used by members of the Police Force (agents responsible for detection and clarification) in regard to purposeful execution of cognitive activities.

*kpt. JUDr. Mgr. Peter Dubeň
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra kriminálnej polície
peter.duben@akademiapz.sk*

Recenzenti: prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.; pplk. doc. JUDr. Monika Hullová, PhD.,

Komparácia trestnoprávnej úpravy sexuálne motivovaných trestných činov v Slovenskej republike a Českej republike

Anotácia: Autorka sa v príspevku zameriava na porovnanie trestnoprávnej úpravy, klasifikácie a sankcionovania sexuálne motivovaných trestných činov v Slovenskej republike a Českej republike, prostredníctvom analýzy právnych predpisov, konkrétne analýzy základných znakov skutkovej podstaty vybraných sexuálne motivovaných trestných činov a analýzy odbornej literatúry zaoberajúcej sa trestnými činmi proti ľudskej dôstojnosti, v sexuálnej oblasti. Následne sa v závere príspevku porovnávajú premenné vytyčenia, na základe spoločných a rozdielnych znakov a sformulujú sa zistené závery, prostredníctvom ktorých sa zhodnotí identickosť a odlišnosť jednotlivých ustanovení Trestného zákona a Trestného zákonníka.

Kľúčové slová: sexuálne motivovaná trestná činnosť, znásilnenie, sexuálne násilie, sexuálne zneužívanie, súlož medzi príbuznými

ÚVOD

Sexuálne motivovaná trestná činnosť spočíva v protiprávnom konaní, ktoré významnou mierou zasahuje do vrcholných záujmov človeka, keďže svojím obsahom smeruje proti významnej hodnote garantujúcej postavenie jednotlivca voči štátu, proti ľudskej dôstojnosti, najmä v sfére sexuálnej oblasti, ale tiež smeruje proti mravným hodnotám uznávaným v spoločnosti, preto je potrebné tejto oblasti venovať náležitú pozornosť. Postihuje nielen fyzické, ale najmä psychické zdravie človeka tým, že zasahuje do intímnych oblastí integrity jednotlivca, do sféry jeho súkromného života a tým porušuje základné práva a slobody človeka.

ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ A GARANCIA JEJ OCHRANY

Ľudská dôstojnosť predstavuje významnú nedotknuteľnú hodnotu, ústavnú hodnotu, ktorej zachovávaním a zaistením jej ochrany, je garantované postavenie jednotlivca voči štátu - je prirodzeným právom človeka a občana, a teda „*reprezentuje jeden zo základných pilierov demokratického a právneho štátu – základ slobody, spravodlivosti a mieru vo svete*¹“, a preto musí byť rešpektovaná a chránená. V takomto ponímaní ľudskej dôstojnosti, kde dôstojnosť predstavuje symbol humanity, je vyjadrený status človeka a občana, slobody jeho voľby a autonómia jeho vôle, a teda ľudská dôstojnosť je základnou podmienkou stanovujúcou mantinely základných práv a slobôd jednotlivca. Základným dokumentom garantujúcim ochranu a rešpektovanie ľudskej dôstojnosti na medzinárodnej úrovni, je Všeobecná deklarácia ľudských práv, ďalšími právnymi predpismi na medzinárodnej úrovni sú Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, spolu s nadväzujúcimi Protokolmi, Medzinárodný pakt o občiansky a politických právach, Listina základných práv a slobôd a na vnútroštátnej úrovni, sú to najmä Ústavy jednotlivých štátov, keďže ľudská dôstojnosť a sloboda, patria popri živote a zdraví, k vrcholným záujmom človeka.²

Keďže je teda zaistením ochrany ľudskej dôstojnosti, garantované postavenie jednotlivca, voči štátu, v právnom poriadku Slovenskej republiky, je ochrana ľudskej dôstojnosti vyjadrená, v Ústavou Slovenskej republiky zaručenom práve, na zachovanie ľudskej dôstojnosti³, v Ústave Českej republiky je garancia ľudskej dôstojnosti vyjadrená priamo v preambule Ústavy Českej republiky a ako právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti aj v Listine základných práv a slobôd, ktorá je súčasťou právneho poriadku Českej republiky⁴.

¹ Rezolúcia č. 217/III 1948 Preambula Všeobecnej deklarácie ľudských práv.

² MAŠLANYOVÁ, D. a kol. 2019. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. st. 298.

³ čl. 19. ods. 1 z. č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

⁴ čl. 10 ods. 1 ústavného z. č. 2/1993 Sb. Listina základných práv a slobôd.

Čin alebo konanie, ktorým subjekt prejavujúci svoju vôľu, porušuje príkazy a zákazy stanovené platným právom, považujeme za protiprávny čin alebo konanie. Protiprávne činy a konania, smerujúce proti vrcholným záujmom človeka, proti ústavou zaručeným právam a slobodám, proti základným právam a slobodám človeka a občana, proti ľudskej dôstojnosti, patria do problematiky trestného práva (hmotného aj procesného), ktoré „*chráni významné spoločenské vzťahy pred protiprávnymi konaniami tým, že stanovuje čo je trestný čin, podmienky trestnej zodpovednosti, ale aj beztrestnosti, druhy sankcií, spôsob ich ukladania a výkonu, a taktiež upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov, práva a povinnosti obvineného ako aj ďalších osôb zúčastnených na trestnom konaní tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia spravodlivo potrestaní*“⁵, ak sú ich znaky uvedené v Trestnom zákone.

Ide teda o trestné činy (protiprávne činy, ktorých znaky sú uvedené v Trestnom zákone), ktoré v rozpore s Trestným zákonom, respektíve s Trestným právom porušujú ustanovenia práva na zachovanie ľudskej dôstojnosti, garantované v Ústave alebo iných právnych predpisoch. Naša pozornosť bude zameraná najmä na tie trestné činy, ktoré v rozpore s Trestným zákonom a Trestným zákonníkom, porušujú právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti v sexuálnej oblasti, v slobode rozhodovania sa v pohlavných vzťahoch a stykoch a ktoré výrazným spôsobom ovplyvňujú mravný vývoj dieťaťa a morálne zásady spoločnosti, konkrétne sexuálne motivované trestné činy a ich právnu úpravu v Slovenskom a Českom právnom poriadku.

Sexuálne motivované trestné činy, nie sú jednotne definované, ale môžeme ich chápať ako protiprávne činy, ktoré spočívajú v správaní osoby prekračujúcej hranice sexuálnych noriem uznávaných spoločnosťou, znaky ich skutkových podstát sú relatívne uvedené v trestnoprávnej norme a výrazným spôsobom zasahujú do integrity inej osoby, z hľadiska jej súkromného života, jeho slobody rozhodovania v sexuálnych vzťahoch, alebo môžu určitým spôsobom narúšať mravný vývoj dieťaťa, s akcentom na motív sexuálnej potreby. Keďže nie je všeobecne zrejma ich jasná definícia, aj klasifikácia trestných činov spadajúcich pod oblasť trestných činov sexuálnej povahy, sa môže líšiť.

Trestný zákon Slovenskej republiky, kategorizuje sexuálne motivované trestné činy pod viaceré hlavy osobitnej časti Trestného zákona, a teda nie sú systematicky a jednoznačne uvedené v jednej samostatnej hlave. Dôvodom je fakt, že viaceré sexuálne motivované trestné činy zasahujú do rôznych oblastí ľudského života, preto je ich klasifikácia nejednotná. Napriek tomu, môžeme k sexuálne motivovaným trestným činom zaradiť tieto trestné činy : znásilnenie, sexuálne násilie, sexuálne zneužívanie, súlož medzi príbuznými, kupliarstvo, výroba detskej pornografie, rozširovanie detskej pornografie, prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení, ohrozovanie mravnosti, podpora a propagácia sexuálnych patologických praktík a čiastočne aj trestný čin obchodovania z ľuďmi. Naopak Trestní zákonník Českej republiky vymedzuje okruh sexuálne motivovaných trestných činov, v zvláštnjej časti Trestního zákonníka – Trestné činy proti ľudskej dôstojnosti v sexuálnej oblasti, kde sú zaradené tieto trestné činy: znásilnenie, sexuálny nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými, prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografického představení, navazování nedovolených kontaktů s dítětem. Aj napriek takto jednotnej právnej úprave stanovujúcej sexuálne motivované trestné činy, sú niektoré trestné činy sexuálnej povahy, ale zasahujúce do viacerých oblastí ľudského života, subsumované pod iné hlavy zvláštnjej časti Trestního zákonníka (Svádění k pohlavnímu sytku – Trestné činy proti rodině a dětem).

Pre účely príspevku, je naša pozornosť zameraná na vybrané sexuálne motivované trestné činy, ktoré sa rovnako ako v Slovenskej, tak aj v Českej právnej úprave primárne

⁵ MAŠEANYOVÁ, D. a kol. 2019. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 3.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. st. 15.

považujú za sexuálne motivované trestné činy, smerujúce proti garantovanému, základnému právu človeka – proti ľudskej dôstojnosti.

KOMPARÁCIA VYBRANÝCH SEXUÁLNE MOTIVOVANÝCH TRESTNÝCH ČINOV

V predchádzajúcej kapitole príspevku, sme sa venovali porovnaniu generálnej trestnoprávnej úpravy a klasifikácie sexuálne motivovaných trestných činov v Slovenskej republike a Českej republike, avšak v rámci tejto kapitoly, bude naša pozornosť zameraná na komparáciu ustanovení Trestného zákona a Trestníh zákonníka a z nich vybraných sexuálne motivovaných trestných činov, trestný čin znásilnenia, sexuálneho násillia, sexuálneho zneužívania a súlože medzi príbuznými, prostredníctvom znakov skutkovej podstaty trestného činu a sankcií, ktoré je možné za ich spáchanie, páchatel'ovi trestného činu uložiť.

Tabuľka č. 1 Trestný čin ZNÁSILNENIE

Trestný čin - ZNÁSILNENIE					
TRESTNOPRÁVNA ÚPRAVA VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH			Slovenská republika	Česká republika	
KATEGÓRIE SKÚMANIA :			Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.	Trestní zákoník. č. 40/2009 Sb.	
ZNAKY SKUTKOVEJ PODSTATY	OBLIGATORNE	objekt	ľudská dôstojnosť	sloboda rozhodovania v pohlavných stykoch	sloboda rozhodovania o pohlavnom živote
		objektívna stránka	konanie	násillie alebo hrozba bezprostredného násillia, zneužitie bezbrannosti na donútenie k súloži	násillím, hrozbou násillia, hrozbou inej ťažkej ujmy alebo zneužitím bezbrannosti DONÚTI k pohlavnému styku
			násilliedok	súlož proti vóli	pohlavný styk proti vóli
			príčinná súvislosť medzi konaním a násilliedkom	prekonanie/ zamedzenie odporu, zneužitie beznádeje, strachu, vyčerpanosti na dosiahnutie súlože	prekonanie vázne mieneného odporu, zneužitie nemožnosti obete klásť odpor alebo prejavíť svoju vófu
		subjekt	fyzická osoba	fyzická osoba	
	subjektívna stránka	úmyselné zavinenie	úmyselné zavinenie (v základnej skutkovej podstate)		
	FAKULTATIVNE	objektívna stránka	hmotný predmet útoku	žena - POVINNÝ znak skutkovej podstaty	žena a muž
			účinok		
			miesto		
			čas		
		spósob spáchania/vykonania	násillie alebo hrozba bezprostredného násillia	násillie, hrozba násillia, hrozba inej ťažkej ujmy	
		subjektívna stránka	motív / pohnútka		
			úcel		
	ciel'				
SANKCIE	TRESTY	v Základnej skutkovej podstate	TOS - na 5 až 10 rokov - ZLOČIN	TOS - na 6 mesiacov až 5 rokov - PREČIN	
		v Kvalifikovanej skutkovej podstate	TOS - na 7 - 25 rokov	TOS - na 2 roky - 18 rokov	
		v Privilegovanej skutkovej podstate			
	OCHRANNÉ OPATRENIA	popri treste	popri treste		

(Zdroj: vlastné spracovanie⁶⁷)

Prostredníctvom predchádzajúcich, analyticky spracovaných údajov o trestnoprávnej úprave trestného činu znásilnenia v Slovenskej republike a Českej republike a následným tabuľkovým spracovaním základných informácií o znakoch skutkovej podstaty trestného činu a o trestnoprávnom postihu – sankciách, ktoré je možné uložiť páchatel'ovi trestného činu znásilnenia, sme dospeli k určitým záverom. Aj napriek, takmer analogickému paragrafovému

⁶ §199 z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

⁷ §185 z. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

zneniu ustanovenia, môžeme pozorovať vo vyjadrení znakov základnej skutkovej podstaty predmetného trestného činu a pre ich naplnenie v Slovenskej republike a Českej republike, zjavné odlišnosti, najmä v ZÁKLADNEJ skutkovej podstate (ďalej len „ZSP“):

- v OBJEKTÍVNEJ STRÁNKE –
 - v konaní – ktoré v rámci Českej právnej úpravy obsahuje okrem násilia a hrozby násilia, tiež hrozbu inej ťažkej ujmy,
- v SUBJEKTÍVNEJ STRÁNKE – si naplnenie znakov subjektívnej stránky vyžaduje v Slovenskej právnej úprave, VŽDY úmyselné zavinenie, avšak v Českej právnej úprave, v kvalifikovanej skutkovej podstate, POSTAČUJE zavinenie z nedbanlivosti,
- v HMOTNOM PREDMETE ÚTOKU – kde v rámci Slovenskej právnej úpravy je hmotný predmet útoku predstavovaný VÝLUČNE ženou a stáva sa hmotný predmet útoku obligatórnym znakom skutkovej podstaty v prípade trestného činu znásilnenia,
- v ZÁVAŽNOSTI – ktorá v Slovenskej právnej úprave trestný čin znásilnenia považuje v základnej skutkovej podstate za ZLOČIN, v Českej právnej úprave je trestný čin znásilnenia v základnej skutkovej podstate PREČINOM,
- v SANKCIÁCH – ktoré úzko súvisia so závažnosťou činu, podľa Trestného zákona hrozí páchatel'ovi trestného činu znásilnenia trest odňatia slobody na 5 rokov až 10 rokov, podľa Trestníka hrozí páchatel'ovi trestného činu znásilnení trest odňatia slobody na 6 mesiacov až 5 rokov.⁸⁹

V ďalších znakoch skutkovej podstaty trestného činu znásilnenia, sú nepatrné rozdiely, respektíve ide o obdobné vyjadrenia, no napriek týmto skutočnostiam je možné tvrdiť, že trestný čin znásilnenia má v Slovenskej republike a Českej republike rozdielnu právnu úpravu.

Tabuľka č. 2 Trestný čin SEXUÁLNE NÁSILIE

⁸ §199 ods. 1 z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

⁹ §185 ods.1 z. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

Trestný čin - SEXUÁLNE NÁSILIE						
TRESTNOPRÁVNA ÚPRAVA VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH				Slovenská republika	Česká republika	
KATEGÓRIE SKÚMANIA :				Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.	Trestní zákoník. č. 40/2009 Sb.	
ZNAKY SKUTKOVEJ PODSTATY	OBLIGATÓRNE	objekt	ľudská dôstojnosť	sloboda rozhodovania v pohlavných a iných stykoch	sloboda rozhodovania o pohlavnom styku a zásady v pohlavných vzťahoch	
		objektívna stránka	konanie		násilie alebo hrozba bezprostredného násilia, zneužitie bezbrannosti na donútenie k orálnemu alebo análnemu styku alebo iným sexuálnym praktikám	1. ZSP - násilím, hrozbou násilia, hrozbou inej ťažkej ujmy alebo zneužitím bezbrannosti DONÚTI k pohlavnému sebaukájaniu, obnažovaniu alebo inému porovnateľnému správaniu
			následok		orálny alebo análny styk alebo iné sexuálne praktiky proti vóli	obe ZSP - pohlavný styk, pohlavné sebaukájanie, obnažovanie alebo iné porovnateľné správanie
			príčinná súvislosť medzi konaním a následkom		prekonanie/zamedzenie odporu obete, zneužitie bezbrannosti na vykonanie iných sexuálnych aktivít ako súlož	obe ZSP - prekonanie vážne mieneného odporu, zneužitie bezbrannosti, závislosti obete, svojho postavenie a z toho vyplývajúca dôveryhodnosť a vplyv
			subjekt		fyzická a právnická osoba	1 ZSP - fyzická osoba a právnická osoba 2. ZSP - špeciálny subjekt
		subjektívna stránka		úmyselné zavinenie	úmyselné zavinenie (v základnej skutkovej podstate)	
		FAKULTATÍVNE	objektívna stránka	hmotný predmet útoku		žena a muž
	účink					
	miesto				KSP - miesto kde je obeti obmedzená osobná sloboda	KSP - miesto kde je obeti obmedzená osobná sloboda
	čas					
	spôsob spáchania/vykonania				iná forma sexuálneho alebo pohlavného styku ako súlož	nedochádza k fyzickému kontaktu páchateľa a obete
	subjektívna stránka		motív / pohnútk			
			účel			
			cieľ			
	SANKCIE	TRESTY	v Základnej skutkovej podstate		TOS - na 5 až 10 rokov - ZLOČIN	obidve ZSP - TOS - na 6 mesiacov až 4 roky- PREČIN alebo T zákaz činnosti
			v Kvalifikovanej skutkovej podstate		TOS - na 7 - 25 rokov - OBZVLÁŠŤ ZÁVAŽNÝ ZLOČIN	TOS - na 1 roky - 16 rokov
			v Privilegovanej skutkovej podstate			
OCHRANNÉ OPATRENIA				popri treste	popri treste	

(Zdroj: vlastné spracovanie¹⁰¹¹)

Prostredníctvom predchádzajúcich, analyticky spracovaných údajov o trestnoprávnej úprave trestného činu sexuálneho násilia (sexuálneho nátlaku v Českej republike), v Slovenskej republike a Českej republike a následným tabuľkovým spracovaním základných informácií o znakoch skutkovej podstaty trestného činu a o trestnoprávnom postihu – sankciách, ktoré je možné páchateľovi uložiť, sme dospeli k určitým záverom. Zjavná odlišnosť vybraných ustanovení je už v úvode zreteľne daná najmä právnym vymedzením. Ďalšie rozdiely môžeme zhrnúť do nasledujúcich bodov, kde sa naša pozornosť sústreďuje najmä na odlišnosti v ZÁKLADNEJ skutkovej podstate – v Českej právnej úprave má trestný čin, Sexuálne násilie –

¹⁰ §200 z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹¹ §186 z. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

(Sexuálny nátlak) dve základné skutkové podstaty, v Slovenskej právnej úprave jednu základnú skutkovú podstatu,

- v OBJEKTÍVNEJ STRÁNKE –
 - ktorá v Slovenskej právnej úprave spočíva v donútení k orálnemu styku, análnemu styku alebo iným sexuálnym praktikám, v Českej právnej úprave naopak, spočíva v donútení k pohlavnému sebaukájaniu, obnažovaniu alebo inému porovnateľnému správaniu,
 - ktorá v rámci 2 ZSP v Českej právnej úpravy spočíva v zneužití závislosti obeť, svojho postavenia a z neho vyplývajúcej dôveryhodnosti a vplyvu na prinútenie k pohlavnému styku, k sebaukájaniu, k obnažovaniu alebo inému porovnateľnému správaniu,
- v SUBJEKTE – ktorý je v rámci 2 ZSP v Českej právnej úprave špeciálny,
- v SUBJEKTÍVNEJ STRÁNKE – si naplnenie znakov subjektívnej stránky vyžaduje v Slovenskej právnej úprave, VŽDY úmyselné zavinenie, avšak v Českej právnej úprave, v kvalifikovanej skutkovej podstate, POSTAČUJE zavinenie z nedbanlivosti,
- v SPÔSOBE VYKONANIA – kde v rámci Slovenskej právnej úpravy sa vyžaduje vykonanie inej formy sexuálneho alebo pohlavného styku ako súložie a v Českej právnej úprave NIE je potrebné, aby vôbec došlo k fyzickému kontaktu medzi páchateľom a obeťou trestného činu,
- v ZÁVAŽNOSTI – ktorá v Slovenskej právnej úprave trestný čin považuje v základnej skutkovej podstate za ZLOČIN, v Českej právnej úprave je trestný čin v oboch základných skutkových podstatách PREČINOM,
- v SANKCIÁCH – ktoré úzko súvisia so závažnosťou činu, podľa Trestného zákona hrozí páchateľovi trestného činu, trest odňatia slobody na 5 rokov až 10 rokov, podľa Trestného zákonníka hrozí páchateľovi trestného činu trest odňatia slobody na 6 mesiacov až 4 rokov, alebo trest zákazu činnosti (v 2ZSP).¹²¹³

Tab. č. 3 *Trestný čin SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE*

¹² §200 ods. 1 z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹³ §186 ods.1 a ods. 2 z. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

Trestný čin - SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE					
TRESTNOPRÁVNA ÚPRAVA VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH			Slovenská republika	Česká republika	
KATEGÓRIE SKÚMANIA :			Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.	Trestní zákoník. č. 40/2009 Sb.	
ZNAKY SKUTKOVEJ PODSTATY	OBLIGATÓRNE	objekt	ľudská dôstojnosť	mravný a telesný vývoj, sloboda rozhodovania v pohlavných a iných stykoch	mravný a telesný vývoj predčasným zahájením sexuálneho života
			konanie	1. ZSP - vykonanie súložie alebo iný spôsob sexuálneho zneužitia	1. ZSP - vykonanie súložie alebo iný spôsob pohlavného zneužitia
				2. ZSP - návrh osobného stretnutia v úmysle spáchania trestného činu sexuálneho zneužívania alebo trestného činu výroby detskej pornografie	2. ZSP - vykonanie súložie alebo iný spôsob pohlavného zneužitia, zneužitím zverenia do starostlivosti alebo dozoru, závislosti osoby, svojho postavenia a z neho vyplývajúcej dôveryhodnosti alebo vplyvu
				3. ZSP - zneužitie alebo umožnenie zneužitia, v úmysle vyvolania sexuálneho uspokojenia účasťou na sexuálnych aktivitách alebo sexuálnom zneužití, aj keď bez priamej účasti obete	
		4. ZSP - pohnutie k mimomanželskej súložie alebo inému spôsobu sexuálneho zneužitia osoby zverenej do starostlivosti alebo dozoru, na účel detskej prostitúcie, zneužitím uznaného postavenia, ktoré vyplýva z dôvery, autority alebo vplyvu			
		následok	súložie alebo iný spôsob sexuálneho zneužitia, vyvolanie sexuálneho uspokojenia inej osoby, účasť obete (priama alebo nepriama) na sexuálnych aktivitách alebo sexuálnom zneužívaní, mimomanželská súlož	obe ZSP - súložie alebo iný spôsob pohlavného zneužitia	
		pričinná súvislosť medzi konaním a následkom	VŠETKY ZSP - zneužitie nedostatočného mentálneho a psychického vývoja, zverenia do starostlivosti, dozoru, odkázanosti, svojho postavenia, ktoré vyplýva z dôvery, autority a vplyvu na vykonanie súložie alebo iného spôsobu sexuálneho zneužitia	obe ZSP - zneužitie nedostatočného mentálneho a psychického vývoja, zverenia do starostlivosti, dozoru, závislosti, svojho postavenia a z toho vyplývajúca dôveryhodnosti a vplyvu na vykonanie súložie alebo iného spôsobu pohlavného zneužitia	
	subjekt	VŠETKY ZSP - fyzická a právnická osoba (špeciálny subjekt - osoba opačného pohlavia pri súložie) 2. ZSP - špeciálny subjekt - osoba, ktorá nie je dieťa 3. a 4. ZSP - špeciálny subjekt - osoba, ktorá disponuje vlastnosťou, postavením a spôsobilosťou	1 ZSP - fyzická osoba a právnická osoba 2. ZSP - špeciálny subjekt		
	subjektívna stránka	úmyselné zavinenie	úmyselné zavinenie		
	FAKULTATÍVNE	objektívna stránka	hmotný predmet útoku	1., 2. a 3. ZSP - dieťa do 15 rokov ZSP - dieťa mladšie ako 18 rokov - POVINNÉ znaky	obe ZSP - dieťa mladšie ako 15 rokov - POVINNÝ znak
			účink	3. ZSP - vyvolanie sexuálneho uspokojenia inej osoby	
			miesto		
			čas		do dovŕšenia 15 roku veku OBETE
		spôsob spáchania/vykonania	prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, účasťou obete (priamou alebo nepriamou) na sexuálnych aktivitách, NUTNOU podmienkou je fyzický kontakt páchateľa a obete - POVINNÝ znak	NUTNOU podmienkou je fyzický kontakt páchateľa a obete - POVINNÝ znak	
subjektívna stránka		motív/pohnútk			
		účel	na účel detskej prostitúcie		
	cieľ				
SANKCIE	TRESTY	v Základnej skutkovej podstate	1. ZSP - TOS - na 3 až 10 rokov - ZLOČIN 2. ZSP - TOS - na 6 mes. až 3 roky - PREČIN 3. ZSP - TOS - až na 2 roky - PREČIN 4. ZSP - TOS - na 1 až 5 rokov - PREČIN	1. ZSP - TOS - na 1 až 8 rokov - PREČIN 2. ZSP - TOS - na 2 až 10 rokov	
		v Kvalifikovanej skutkovej podstate	k 1. ZSP - TOS - na 7 - 20 rokov - OBZVLÁŠŤ ZÁVAŽNÝ ZLOČIN k 4. ZSP - TOS - na 2 až 8 rokov - ZLOČIN	TOS - na 5 rokov - 18 rokov - ZVLÁŠŤ ZÁVAŽNÝ ZLOČIN	
		v Privilegovanej skutkovej podstate		§193b - Nadväzovanie nedovolených kontaktov s dieťaťom - TOS - až na 2 roky	
	OCHRANNÉ OPATRENIA		popri treste	popri treste	

(Zdroj: vlastné spracovanie¹⁴¹⁵)

Spracovaním predmetných údajov o trestnoprávnej úprave trestného činu Sexuálneho zneužívania (Pohlavného zneužití v Trestní zákoníku Českej republiky), v Slovenskej

¹⁴ §201 - §202 z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹⁵ §187 a §193b z. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

a Českej republike a následným tabuľkovým spracovaním základných informácií o znakoch skutkovej podstaty trestného činu a o trestnoprávnom postihu – sankciách, ktoré je možné páchatelovi uložiť, sme dospeli k určitým záverom. Zjavná odlišnosť vybraného ustanovenia v Slovenskej a Českej právnej úprave, je daná najmä tým, že v Trestní zákoník Českej republiky k trestnému činu Pohlavného zneužití uvádza dve základné skutkové podstaty a tento trestný čin obsahuje privilegovanú skutkovú podstatu – Navazovaní nedovolených kontaktů s dítětem. Naopak Trestný zákon Slovenskej republiky v ustanovení o Sexuálnom zneužívaní uvádza štyri základné skutkové podstaty tohto trestného činu. Ďalšie rozdiely môžeme zhrnúť do nasledujúcich bodov:

- v Slovenskej právnej úprave¹⁶ –
 - v 1 ZSP – vykonanie súložie alebo iného spôsobu sexuálneho zneužitia osoby mladšej ako 15 rokov¹⁷,
 - ZÁVAŽNOSŤ a SANKCIA – v tejto skutkovej podstate ide o ZLOČIN, za ktorý hrozí páchatelovi trest odňatia slobody na 3 roky až 10 rokov
 - v 2 ZSP – navrhne dieťaťu mladšiemu ako 15 rokov osobné stretnutie, s cieľom spáchania trestného činu sexuálneho zneužitia alebo výroby detskej pornografie, pričom je tu vyjadrený SUBJEKT – osoba, ktorá nie je dieťaťom a SPÔSOB VYKONANIA – prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby¹⁸,
 - ZÁVAŽNOSŤ a SANKCIA - v tejto skutkovej podstate ide o PREČIN, za ktorý hrozí páchatelovi trest odňatia slobody na 6 mesiacov až 3 roky,
 - v 3 ZSP – zneužije dieťa mladšie ako 15 rokov alebo umožní jeho zneužitie v úmysle vyvolania sexuálneho uspokojenia u inej osoby, účasťou dieťaťa na sexuálnych aktivitách alebo sexuálnom zneužití (aj bez jeho priamej účasti)¹⁹,
 - ZÁVAŽNOSŤ a SANKCIA - v tejto skutkovej podstate ide o PREČIN, za ktorý hrozí páchatelovi trest odňatia slobody na 2 roky,
 - v 4 ZSP – (hmotným predmetom je dieťa – podľa Trestného zákona, bez ohľadu na vek dieťaťa) pohne dieťa k mimomanželskej súložie alebo ho iným spôsobom zneužije, využitím zverenia do starostlivosti, dozoru alebo odkázanosti, zneužitím uznaného postavenia, ktoré vyplýva z dôvery, autority alebo vplyvu na dieťa, vyjadrený ÚČEL - detská prostitúcia²⁰,
 - ZÁVAŽNOSŤ a SANKCIA - v tejto skutkovej podstate ide o PREČIN, za ktorý hrozí páchatelovi trest odňatia slobody na 1 rok až 5 rokov,
- v Českej právnej úprave²¹ – (hmotný predmet útoku, vždy dieťa mladšie ako 15 rokov)
 - v 1 ZSP – vykonanie súložie alebo iného spôsobu pohlavného zneužitia osoby mladšej ako 15 rokov²²,

¹⁶ §201, §201a, §201b, §202 z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹⁷ §201 ods. 1 z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹⁸ §201a z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹⁹ §201b z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

²⁰ §202 ods. 1 z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

²¹ §187 a §193b z. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

²² §187 ods. 1 z. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

- **ZÁVAŽNOSŤ** a **SANKCIA** – v tejto skutkovej podstate ide o **ZLOČIN**, za ktorý hrozí páchatel'ovi trest odňatia slobody na 1 rok až 8 rokov,
- v 2 ZSP – zneužitie závislosti, zverenia do dozoru alebo svojho postavenia a z neho vyplývajúcej dôveryhodnosti alebo vplyvu u osoby mladšej ako 15 rokov k vykonaniu súlože alebo iného spôsobu sexuálneho zneužitia²³,
 - **ZÁVAŽNOSŤ** a **SANKCIA** - v tejto skutkovej podstate ide o **ZLOČIN**, za ktorý hrozí páchatel'ovi trest odňatia slobody na 2 roky až 10 rokov,
- v Privilegovanej skutkovej podstate – navrhne osobe mladšej ako 15 rokov stretnutie, kde je uvedený **ÚČEL** - spáchania sexuálne motivovaného trestného činu²⁴,
 - **ZÁVAŽNOSŤ** a **SANKCIA** - v tejto skutkovej podstate ide o **PREČIN**, za ktorý hrozí páchatel'ovi trest odňatia slobody na 2 roky.

Tab. č. 4 Trestný čin SÚLOŽ MEDZI PRÍBUZNÝMI

Trestný čin - SÚLOŽ MEDZI PRÍBUZNÝMI							
TRESTNOPRÁVNA ÚPRAVA VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH			Slovenská republika	Česká republika			
KATEGÓRIE SKÚMANIA :			Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.	Trestní zákoník. č. 40/2009 Sb.			
ZNAKY SKUTKOVEJ PODSTATY	OBLIGATÓRNE	objekt	ľudská dôstojnosť	MORÁLNE zásady spoločnosti a zároveň ochrana potomstva pred degeneráciou a biologickým ohrozením	sloboda rozhodovania v pohlavných vzťahoch, mravný a telesný vývoj detí pred predčasnými a nevhodnými pohlavnými stykmi - MORÁLNE zásady		
		objektívna stránka	konanie		vykonanie súlože	vykonanie súlože	
			následok		súlož	súlož	
			pričinná súvislosť medzi konaním a následkom		dobrovoľné a vedomé vykonanie súlože medzi osobami v priamom príbuzenskom alebo súrodeneckom vzťahu	vedomé a dobrovoľné vykonanie súlože	
		subjekt		ŠPECIÁLNY subjekt - OBE osoby príbuzné v priamom rade - pokrvné príbuzenstvo (priamy predkovia a priamy potomkovia, bez ohľadu na stupeň) alebo súrodenci (brat a sestra, bez ohľadu na spoločných oboch rodičov alebo jedného)	ŠPECIÁLNY subjekt - OBE osoby v priamom príbuzenskom vzťahu (predkovia a potomkovia), súrodeneckom vzťahu (brat a sestra)		
	subjektívna stránka			úmyselné zavinenie	úmyselné zavinenie		
	FAKULTATÍVNE	objektívna stránka	hmotný predmet útoku				
			účinnok				
			miesto				
			čas				
		spôsob spáchania/vykonania		NUTNOU podmienkou je vykonanie SÚLOŽE (iný spôsob pohlavného styku alebo iný pohlavný styk, či iný spôsob pohlavného ukájania, NIE JE TRESTNÝ)	NUTNOU podmienkou je vykonanie súlože, spojenie pohlavných orgánov muža a ženy		
		subjektívna stránka	motiv / pohnútko				
			účel				
	cieľ						
	SANKCIE	TRESTY	v Základnej skutkovej podstate		TOS - až na 2 roky - PREČIN	TOS - až na 3 roky - PREČIN	
v Kvalifikovanej skutkovej podstate				TOS - na 1 až 5 rokov - PREČIN			
v Privilegovanej skutkovej podstate							
OCHRANNÉ OPATRENIA				popri treste	popri treste		

²³ §187 ods. 2 z. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

²⁴ §193b z. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

(Zdroj: *vlastné spracovanie*²⁵²⁶)

Prostredníctvom predchádzajúcich, analyticky spracovaných údajov o trestnoprávnej úprave trestného činu súlož medzi príbuznými v Slovenskej republike a Českej republike a následným tabuľkovým spracovaním základných informácií o znakoch skutkovej podstaty trestného činu a o trestnoprávnom postihu – sankciách, ktoré je možné uložiť páchatel'ovi trestného činu súlož medzi príbuznými, sme dospeli k určitým záverom. Trestný čin Súlož medzi príbuznými, patrí k jedným z mála trestných činov, ktoré sú vo vybraných štátoch, Slovenskej a Českej republike, upravené súhlasne, respektíve uniformne, z hľadiska ustanovenia v právnom predpise, ale aj z hľadiska vybraných porovnávaných premenných, znakov skutkovej podstaty trestného činu a sankcií, ktoré je možné páchatel'ovi tohto trestného činu uložiť.

ZÁVER

Analýzou trestnoprávnej úpravy a prostredníctvom tabuľkového spracovania predmetných premenných (základných znakov skutkovej podstaty a sankcií) u vybraných trestných činov sexuálnej povahy, v Slovenskej republike a Českej republike, sme prišli k zisteniam, že napriek obdobnému právnemu ustanoveniu vybraných trestných činov, je ich významové znenie, z hľadiska porovnávaných premenných, rozdielne. Z vybraných štyroch sexuálne motivovaných trestných činov, môžeme v troch prípadoch demonštrovať zjavnú odlišnosť. Jedine v prípade trestného činu Súlož medzi príbuznými, sú ustanovenia vo vymedzujúcej a významovej rovine uniformné, respektíve súhlasné. V zásade je potrebné spomenúť, s ohľadom na predchádzajúce tvrdenia, že aj napriek zjavným odlišnostiam, nielen v obligatórnych, ale aj fakultatívnych znakoch skutkových podstat vybraných trestných činov, trestné činu znásilnenia, trestného činu sexuálneho násillia a trestného činu sexuálneho zneužívania, v Slovenskej republike a Českej republike, Trestný zákon Slovenskej republiky, rovnako ako Trestní zákoník Českej republiky, majú zreteľný záujem na ochrane ľudskej dôstojnosti a slobode rozhodovania sa v pohlavných stykoch, čím sa súhlasnou mierou, významne, podieľajú na ochrane spoločenských vzťahov pred protiprávnymi konaniami, ktoré zasahujú do osobnej integrity jednotlivca, do jeho súkromného života a nedotknuteľnosti jeho osoby. Môžeme teda konštatovať, že garancia ľudskej dôstojnosti vystupuje ako jeden zo základných pilierov ochrany nielen jednotlivých základných práv a slobôd človeka, ale aj ako základný pilier ochrany základných práv a slobôd, vo všeobecnej rovine vnútroštátneho práva.

Zoznam použitej literatúry:

BLATNÍKOVÁ, Š.; FARIDOVÁ, P.; ZEMAN, P. 2014. *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. st. 223. ISBN 978-80-7338-143-1.

MAŠLANYOVÁ, D. a kol. 2019. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 3.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. st. 642. ISBN 978-80-7380-772-6.

Rezolúcia č. 217/III 1948 Preambula Všeobecnej deklarácie ľudských práv.

Ústavný zákon č. 2/1993 Sb. Listina základných práv a svobod.

Zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

Summary

²⁵ §203 z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

²⁶ §188 z. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

By analyzing the criminal law and through the tabular processing of the variables (basic facts and sanctions) for selected crimes of a sexual nature, in the Slovak Republic and the Czech Republic, we came to the conclusion that despite a similar legal provision of selected crimes, their meaning is, in terms of the variables being compared, differently. From the four sexually motivated crimes selected, we can demonstrate an obvious difference in three cases. Only in the case of the crime of intercourse between relatives are the provisions uniform and concordant in terms of definition and meaning. In principle, it is necessary to mention, in view of the previous claims, that despite obvious differences, not only in obligatory but also optional features of the facts of selected crimes, the crime of rape, the crime of sexual violence and the crime of sexual abuse, in the Slovak Republic and Czech Republic, the Criminal Code of the Slovak Republic, as well as the Criminal Code of the Czech Republic, have a clear interest in the protection of human dignity and freedom of choice in sexual relations, thereby significantly contributing significantly to the protection of social relations against illegal acts the integrity of the individual, his or her private life and the inviolability of his or her person. We can therefore state that the guarantee of human dignity acts as one of the basic pillars of protection not only of individual fundamental rights and freedoms of man, but also as a basic pillar of protection of fundamental rights and freedoms, in general national law.

Key words: sexually motivated crime, rape, sexual violence, sexual abuse, intercourse

*Mgr. Patrícia Fedáková
Katedra kriminálnej polície
Interná doktorandka
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: patricia.fedakova@akademiapz.sk*

Recenzenti: pplk. doc. JUDr. Monika Hullová, PhD.; prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.,

Postavenie a úlohy bezpečnostných zborov Slovenskej republiky

Anotácia: Autor sa v príspevku zaoberá postavením a úlohami bezpečnostných zborov Slovenskej republiky. V úvode predkladaného príspevku sa venuje pojmom ako „bezpečnosť“ a „ohrozenie“ a taktiež približuje štruktúru bezpečnostných zložiek Slovenskej republiky. V ďalšej časti sa zaoberá ozbrojenými bezpečnostnými zbormi, konkrétne Policajnému zboru, Zboru väzenskej a justičnej stráže a ozbrojeným príslušníkom finančnej správy. Cieľom príspevku je priblížiť vznik, právne postavenie a analyzovať úlohy, ktoré jednotlivé ozbrojené bezpečnostné zbory plnia.

Kľúčové slová: bezpečnosť, ohrozenie, bezpečnostné zložky, ozbrojené bezpečnostné zbory

Úvod

Každá spoločnosť sa snaží zabezpečiť verejný poriadok a bezpečnosť svojich občanov, aby mohli v čo najväčšej miere realizovať svoje základné ľudské a občianske práva. Avšak v súčasnom období neexistuje krajina, v ktorej by žiadne ohrozenie neexistovalo. Aj z tohto dôvodu si spoločnosť snaží vytvárať nástroje, prostredníctvom ktorých by verejný poriadok a bezpečnosť zaistila. Jedným z takýchto nástrojov, ktorými spoločnosť predchádza nebezpečenstvu a ohrozeniu sú bezpečnostné zbory, ktoré majú v spoločnosti nezastupiteľné miesto, keďže ju chránia pred nežiaducimi javmi.

Primárnou funkciou a zároveň cieľom pôsobenia bezpečnostných zborov je udržiavanie a garancia bezpečnosti. Táto základná informácia vyplýva už aj zo samotného pomenovania týchto štátnych orgánov. Zložitejšie je však vnímanie tohto problému verejnosťou. Bezpečnostné zbory ako každá štátna a verejná inštitúcia podliehajú kritickému pohľadu spoločnosti. Celková percepčia bezpečnostných zborov je determinovaná mnohými faktormi, od ekonomických, reprezentatívnych až po faktory ich funkčnosti - do akej miery tieto zložky naplňajú svoje hlavné poslanie.

1. Bezpečnosť a ohrozenie

V prvom rade je nutné si uvedomiť, čo samotný pojem **bezpečnosť** znamená. Eduard Radvan uvádza, že bezpečnosť je *"nepřítomnost, či neexistencia ohrozenia obce či spoločnosti"*. Je to *"stav, v ktorom je zaistená obrana územia štátu a fungovania jeho inštitúcií a zároveň ochrana obyvateľstva krajiny a zachovanie hodnôt, ktoré sú v komunite prijímané"*¹. Bezpečnosť teda môžeme chápať ako stav minimalizovaného alebo eliminovaného rizika, či sa už jedná o riziko straty kontroly, riziko určitého útoku, ohrozenia bežného chodu spoločenských a štátnych inštitúcií, alebo riziko ohrozenia všeobecne uznávaných a akceptovaných hodnôt. Radvan dodáva, že: *"bezpečnosť je vo svete chaosu a anarchie všeobecným dobrom"*², dobrom, ktoré je ohrozované politickými, sociálnymi a ideologickými konfliktami. Ak sa teda prikloníme k autorovej charakteristike, bezpečnosť môžeme chápať ako určitú normu, predpokladaný a želaný stav zabezpečovaný štátom. Stav, ktorý je do určitej miery vnímaný

¹ RADVAN, E. 2004. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*. Brno: Centrum strategických studií., str. 7.

² RADVAN, E. 2004. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*. Brno: Centrum strategických studií., str. 9.

ako samozrejmosť, ako hodnota nevyhnutná k verejnému a osobnému životu občanov prirodzene prítomná, ako jeden z naplnených cieľov spoločnosti v období mieru.

Občan vkladá niektoré svoje práva do rúk štátu a na základe spoločenskej zmluvy sa vzdáva možnosti nastoľovať a udržiavať verejnú bezpečnosť a prenáša ju na štát. Štát pomocou zriadených silových inštitúcií túto povinnosť preberá a garantuje občanovi jeho osobné bezpečie a verejnú istotu. Otázka bezpečnosti tak spočíva v činnosti a správe štátu a bezpečnostných zložiek, nie na ramenách občana. Povinnosť štátu zaistiť bezpečnosť spôsobuje, že občan bezpečnosť nemusí aktívne zabezpečovať, stáva sa tak určitou samozrejmosťou, normou, už spomínaným "všeobecným dobrom". Bezpečnosť je teda neporušiteľná norma, jedna z najvyšších hodnôt, ktorú si však občan bežne neuvedomuje, kým nie je konfrontovaný s jej narušením.

Pre naše potreby nie je nutné hľadať dlhé encyklopedické definície pojmu **ohrozenie**. Ohrozenie môžeme jednoducho chápať ako pocit narušenia stavu bezpečnosti, ako stav, kedy doposiaľ prirodzene prijímaná istota prestáva byť samozrejmosťou. Pri otázke vnímania bezpečnosti národa pocit ohrozenia nemusí byť vždy založený len na racionálnom základe, často môžeme hovoriť len o nepodložených a iracionálnych konštrukciách, no i napriek tomu "ohrozenie" môže formovať národnú identitu.

2. Bezpečnostné zložky Slovenskej republiky

Jednou z hlavných úloh štátu, je zabezpečovať poriadok a bezpečie svojim občanom, na čo môže v prípade potreby a nutnosti v nevyhnutných prípadoch použiť aj násilie. Musí mať preto vytvorené príslušné inštitúcie, ktoré tento stav strážia. Štát takýmto spôsobom získava "monopol donucovania", teda ako jediný si stav verejného poriadku môže vynútiť a to i silou, na rozdiel od spoločnosti, národa a iných sociálnych skupín. Hovoríme o legitímnom násilí, ktoré prislúcha jedine štátu, ktorý touto výsadou zabezpečuje verejný poriadok. Bezpečnostné zložky (v tomto prípade najmä polícia) teda vystupujú ako priamy nástroj štátu na vynucovanie poriadku a vnútornej bezpečnosti.³

Štruktúra bezpečnostných zložiek SR je zložená zo štátnych a neštátnych bezpečnostných zložiek. Odborná literatúra a aj samotné právne predpisy, zaraďujú medzi bezpečnostné zložky Policajný zbor, obecnú políciu, Vojenskú políciu, Zbor väzenskej a justičnej stráže, časť finančnej správy – zbor ozbrojených príslušníkov finančnej správy, Národný bezpečnostný úrad, spravodajské služby (Slovenskú informačnú službu a Vojenské spravodajstvo), stráže (napr. Lesnú stráž, Rybársku stráž, Stráž ochrany prírody) či bezpečnostné zložky zo súkromnej sféry – súkromné bezpečnostné služby. Spoločným znakom všetkých bezpečnostných zložiek je, že sú zriadené zákonom a ich príslušníci alebo členovia pri výkone činnosti môžu uplatňovať oprávnenia, ktoré stanovuje zákon.

To, ktoré z bezpečnostných zložiek môžeme označiť za „ozbrojené bezpečnostné zbory“ vyplýva najmä z ich pôsobnosti a zo skutočnosti, že musia byť ako ozbrojené bezpečnostné zbory definované priamo v zákone. Policajný zbor je v zákone definovaný ako ozbrojený bezpečnostný zbor, obecná polícia ako poriadkový útvar, Vojenská polícia ako

³ BARŠA, P., STRMISKA, M. 1999. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, str. 32.

policajná služba, Zbor väzenskej a justičnej stráže ako ozbrojený bezpečnostný zbor, ozbrojení príslušníci finančnej správy ako ozbrojený bezpečnostný zbor, Národný bezpečnostný úrad ako ústredný orgán štátnej správy.

2.1. Ozbrojené bezpečnostné zbory

Ozbrojený bezpečnostný zbor môžeme definovať ako subjekt, ktorého príslušníci môžu za účelom plnenia svojich úloh a naplňania svojho represívneho poslania používať zákonom definované zbrane a taktiež disponujú vymedzenými oprávneniami a donucovacími prostriedkami.⁴ Medzi ozbrojené bezpečnostné zbory Slovenskej republiky zaraďujeme:

- Policajný zbor
- Zbor väzenskej a justičnej stráže
- Ozbrojení príslušníci finančnej správy

2.1.1. Policajný zbor

„*Pomáhať a chrániť!*“ motto Policajného zboru, dve slová, ktoré vyjadrujú základné povinnosti, úlohy či podstatu služby policajtov voči občanom.

Policajný zbor, vznikol z Verejnej bezpečnosti, ktorá bola súčasťou Zboru národnej bezpečnosti. O vzniku rozhodlo Predsedníctvo Slovenskej národnej strany Zákonným opatrením dňa 25. Januára 1991. Samotná činnosť, postavenie a úlohy boli vymedzené v zákone Slovenskej národnej rady č. 204/1991 Zb. o Policajnom zbore Slovenskej republiky. Neskoršie rozdelenie Českej a Slovenskej Federatívnej republiky malo za následok vznik samostatnej Slovenskej republiky. Po rozdelení sa súčasťou Policajného zboru stali aj bývalé federálne zložky a to hraničná a cudzinecká polícia čo vyústilo do vzniku nového zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore, ktorý tvorí základnú legislatívnu normu jeho činnosti. Postupný vývoj našej spoločnosti, ako aj snaha o začlenenie sa medzi vyspelé Európske krajiny vyústila do potreby niekoľko násobnej novelizácie tohto zákona až do súčasnej podoby.⁵

Policajný zbor je podľa § 1 ods. 1 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov definovaný ako „*ozbrojený bezpečnostný zbor, ktorý plní úlohy vo veciach vnútorného poriadku, bezpečnosti, boja proti zločinnosti vrátane jej organizovaných foriem a medzinárodných foriem a úlohy, ktoré pre Policajný zbor vyplývajú z medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky.*“⁶ Jeho činnosť podlieha kontrole Národnej rade Slovenskej republiky a tiež aj vláde. Konkrétne úlohy, ktoré PZ vykonáva sú taxatívne uvedené v § 2 ods. 1 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore. Nejde o konečný výpočet úloh, nakoľko mu zákon zveruje aj úlohy na úseku štátnej správy a tiež napr. úlohy na úseku prevencie.

Policajný zbor vykonáva úlohy na úseku:

⁴ ŠIMON, L., 2016. *Bezpečnostné služby v Slovenskej republike a ich spolupôsobenie*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, str.36.

⁵ KOČAN, Š., SELINGER, P., 2013, *Bezpečnostné služby v Slovenskej republike*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, str. 18.

⁶ Zákon č. 171 /1993 Z. z. o Policajnom zbore.

- ochrany verejného poriadku a bezpečnosti – PZ spolupôsobí pri ochrane základných práv a slobôd, najmä pri ochrane života, zdravia, osobnej slobody a bezpečnosti osôb a pri ochrane majetku, zaisťuje osobnú bezpečnosť zákonom stanovených osôb, zaisťuje ochranu diplomatických misií a ďalších objektov a spolupôsobí pri fyzickej ochrane jadrových zariadení, zabezpečuje kontrolu hraníc Slovenskej republiky, spolupôsobí pri zabezpečovaní verejného poriadku, dohliada na bezpečnosť a plynulosť cestnej premávky, vykonáva pátranie po osobách a pátranie po veciach, poskytuje ochranu a pomoc ohrozenému svedkovi a chránenému svedkovi, spolupôsobí pri zabezpečovaní ochrany civilného letectva, oznamuje obci porušenie zákazu požitia alkoholických nápojov a iných návykových látok osobou maloletou do 15 rokov alebo mladistvou do 18 rokov, dohliada na bezpečnosť a plynulosť železničnej dopravy v obvode železničných dráh a pod.,
- boja s trestnou a inou protispoločenskou činnosťou – PZ odhaľuje trestné činy a zisťuje ich páchatel'ov, spolupôsobí pri odhaľovaní daňových únikov, nezákonných finančných operácií, legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu, vykonáva vyšetrovanie a skrátene vyšetrovanie o trestných činoch, vedie boj proti terorizmu a organizovanému zločinu, odhaľuje priestupky a zisťuje ich páchatel'ov, a ak tak ustanovuje osobitný zákon, priestupky aj objasňuje a prejednáva, vykonáva pátranie po osobách a pátranie po veciach, vykonáva kriminalisticko-expertíznu a znaleckú činnosť a pod.,
- výkonu štátnej správy podľa osobitných predpisov – osobitné predpisy zverujú Policajnému zboru úlohy v rôznych oblastiach, napr. na úseku povoľovania pobytov cudzincom, na úseku zbraní a streliva, súkromnej bezpečnosti, cestovných dokladov a pod.,
- úlohy na úseku prevencie – PZ tvorí a realizuje programy prevencie kriminality, pri konkrétnych preventívnych aktivitách spolupracuje s občianskymi združeniami, inými právnickými osobami a fyzickými osobami, poskytuje poradenskú činnosť pre fyzické osoby a právnické osoby v oblasti prevencie kriminality, propaguje prácu polície vo vzťahu k verejnosti a pod.⁷

2.1.2. Zbor väzenskej a justičnej stráže

Väzenstvo ako inštitúcia prešla komplikovaným procesom vývoja, v ktorom sa reflektovali najmä spoločenské zmeny. V minulom období dochádzalo k vytvoreniu skresleného obrazu o postavení a činnosti tohto inštitútu a väzenstvo bolo skôr chápané ako represívna inštitúcia. Problematika Zboru väzenskej a justičnej stráže zahŕňa široké pole záujmu v ktorom sa prelínajú nie len spoločenské zmeny z duchovnej oblasti, ale aj z materiálnej sféry. Právny štát, ktorým Slovenská republika bezpochyby je, akceptuje každého človeka ako slobodného občana, ktorý si v plnej miere môže užívať svoje ľudské a občianske práva. Rovnako vnímame aj obvinených a odsúdených ako občanov, ktorým patria základné práva a slobody, avšak ich osobná sloboda musí byť obmedzená za účelom zaistenia práv a bezpečnosti iných osôb. Zbor väzenskej a justičnej stráže je trestno-výkonný orgán, cieľom ktorého je ochrana právneho systému, zabezpečovanie výkonu trestu odňatia slobody a výkonu väzby a tiež aj stráženie objektov.⁸

Zákonná úprava postavenia a pôsobnosti Zboru väzenskej a justičnej stráže v našich podmienkach vychádza hlavne z odporúčaní Minimálnych štandardných pravidiel pre

⁷ Zákon č. 171 /1993 Z. z. o Policajnom zbore.

⁸ KOČAN, Š., SELINGER, P., 2013, *Bezpečnostné služby v Slovenskej republike*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, str.52-57.

zaobchádzanie s väznenými osobami, ako aj z Európskych väzenských pravidiel prijatých výbormi ministrov rady Európy v roku 1987. Tieto pravidlá už v preambule zdôrazňujú povinnosť väzenských správ jednotlivých krajín organizovať a riadiť v duchu humánosti, účelnosti a spravodlivosti. Zdôrazňujú potrebu regulovať činnosť špecializovanej zložky štátnej správy zákonom, ktorý je garanciou dodržiavania zákonnosti v oblasti výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody.⁹

Zbor väzenskej a justičnej stráže je zriadený zákonom č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže a v znení neskorších predpisov. Podľa tohto zákona Zbor väzenskej a justičnej stráže je: „*ozbrojený bezpečnostný zbor, ktorý plní úlohy na úseku výkonu väzby, výkonu trestu odňatia slobody, ochrany objektov Zboru väzenskej a justičnej stráže, objektov detenčného ústavu a v ich blízkosti, ochrany verejného poriadku a bezpečnosti v objektoch súdu, objektoch prokuratúry a v ich blízkosti.*“¹⁰ Zákon rovnako tiež aj popisuje základné organizačné články zboru, ktorými sú:

- generálne riaditeľstvo
- ústavy na výkon väzby, ústavy na výkon trestu odňatia slobody, ústavy na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých, nemocnica pre obvinených a odsúdených.

Zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov vymedzuje pôsobnosť Zboru väzenskej a justičnej stráže vo svojom § 4, ktorá je zúžená vecne, teritoriálne a personálne. Týka sa hlavne úloh na úseku:

- výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody- úlohy súvisiace so zabezpečením výkonu väzby obvinených a výkonu trestu odňatia slobody odsúdených, zabezpečuje stráženie obvinených a odsúdených, úlohy súvisiace s ich umiestňovaním a premiestňovaním, sociálnou prácou, vzdelávaním a pod.,
- ochrany a obrany- úlohy súvisiace so zabezpečením ochrany a strážením objektov zboru určených na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody, ako aj ďalších väzenských objektov, s pátraním po obvinených a odsúdených v prípade ich úteku z výkonu väzby alebo z výkonu trestu odňatia slobody, ochranou poriadku a bezpečnosti v súdnych objektoch, objektoch prokuratúry a nerušeným súdnym konaním, ochranou verejného poriadku v blízkosti objektov zboru, súdnych objektov a objektov prokuratúry a zadržaním odsúdeného v súdnom objekte a dodaním do výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody.,
- prevencie a bezpečnosti- úlohy súvisiace so zabezpečením predchádzania a odhaľovania trestných činov príslušníkov zboru a v objektoch zboru aj zamestnancov zboru, trestných činov obvinených vo výkone väzby a odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a zisťuje ich páchatel'ov, s bezpečnosťou príslušníkov zboru, zamestnancov zboru a iných osôb, kontrolnou činnosťou a s účinnou spoluprácou v rámci uzatvorených dohôd s mimorezortnými subjektmi.,
- ďalšie úlohy administratívnej, hospodárskej, legislatívnej a ekonomickej povahy.¹¹

2.1.3. Ozbroyení príslušníci finančnej správy

Po rozdelení Česko-slovenskej federatívnej republiky štáty bývalej federácie predchádzali prípadným problémom spojeným s novo vzniknutou spoločnou hranicou

⁹ FÁBRY, A., NOVÁK, I. 1995. *Základy penológie*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej Fakulty Univerzity Komenského v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom Zboru väzenskej a justičnej stráže, str. 55.

¹⁰ Zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov.

¹¹ Zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov.

vytvorením colnej únie, ktorá bola zavedená na základe Dohody o colnej únii podpísanej 29. októbra 1992. Na našom území ku dňu 1. januára 1993 vstúpil do platnosti colný zákon č. 618/1992 Z. z., ktorý upravil organizačnú štruktúru colnej správy tak, aby vyhovovala novému stavu, ktorý bol niekoľko rokov neskôr nahradený novým colným zákonom č. 180/1966 Z. z. S platnosťou od 1. júla 2001 bol pre územie Slovenskej republiky účinným colný zákon č. 238/2001 Z. z., ktorý bol v roku 2004 nahradený novým colným zákonom, plne kompatibilným s komunitárnou colnou legislatívou.¹²

Právnym predpisom zaoberajúcim sa danou problematikou je zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe ktorý nahradil zákon č. 652/2004 Z. z. o orgánoch štátnej správy v colníctve. Rovnako tiež colný zákon č. 199/2004 Z. z., ktorý upravuje pravidlá a postupy zaobchádzania s tovarom, ktorými sa zabezpečuje uplatňovanie opatrení vydaných na základe osobitných predpisov Európskej únie pre pohyb tovaru medzi úniou a tretími štátmi na území Slovenskej republiky a opatrení na zabránenie protiprávnemu konaniu osôb pri dovoze, vývoze a tranzite tovaru medzi úniou a tretími štátmi na území Slovenskej republiky. Štátnu službu colníkov a právne vzťahy súvisiace so vznikom, zmenami a skončením štátnej služby potom upravuje zákon č. 200/1998 Z. z. o štátnej službe colníkov.

Prijatím nového zákona o finančnej správe sa pomenovanie „colník“ a „štátny zamestnanec“ nahradilo spoločným názvom „príslušník finančnej správy“, ktorý môže byť ozbrojený alebo neozbrojený a to vzhľadom na rozdielnosť vykonávaných úloh. Colníci sa automaticky stali ozbrojenými príslušníkmi finančnej správy. Toto rozdelenie je veľmi racionálne nakoľko časť príslušníkov finančnej správy vykonáva iba administratívne činnosti, k výkonu ktorým, nepotrebnú strelnú zbraň. Na druhej strane ozbrojená časť finančnej správy vzhľadom na mieru ohrozenia života a zdravia pri výkone svojej funkcie má pridelenú strelnú zbraň a môže používať pri výkone funkcie donucovacie prostriedky.

Vo všeobecnosti pod pojmom finančná správa možno chápať predovšetkým príslušníkov finančnej správy, ktorí sú vykonávateľmi štátnej správy. Okrem príslušníkov finančnej správy dotvárajú tento zbor aj orgány štátnej správy, medzi ktoré zaraďujeme Ministerstvo financií SR, finančné riaditeľstvo SR, daňové a colné úrady a kriminálny úrad finančnej správy. Nie všetci príslušníci spomínaných štátnych orgánov sú ozbrojení, ale keďže svojou činnosťou a úlohami ovplyvňujú chod celej finančnej správy, aj jej ozbrojenej zložky v nasledujúcej časti popíšeme aj ich postavenie a úlohy.

Ministerstvo financií je ústredným orgánom štátnej správy pre oblasť dani, poplatkov a colníctva ktorý podľa § 1 zákona č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe zodpovedá za celkový rozvoj finančnej správy. Rovnako tiež vyhotovuje návrhy zákonov, medzinárodných zmlúv a pod. Na jeho čele stojí minister.

Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky je rozpočtovou organizáciou s celoštátnou územnou pôsobnosťou napojenou na štátny rozpočet republiky a sídliacou v Banskej Bystrici. Základné úlohy Finančného riaditeľstva sú upravené v zákone č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe, ktorými sú podľa ustanovenia § 4 ods. 3 je riadenie a kontrola colných úradov a kriminálneho úradu finančnej správy, plnenie úloh vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv, utváranie, udržiavanie a prevádzkovanie informačných systémov, vypracúva koncepciu rozvoja finančnej správy, vykonáva odhaľovanie a dokumentovanie trestnej činnosti príslušníkov

¹² KOČAN, Š., SELINGER, P., 2013, *Bezpečnostné služby v Slovenskej republike*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, str. 89-90.

finančnej správy pri výkone štátnej služby a zamestnancov finančného riaditeľstva atď. Na čele finančného riaditeľstva stojí riaditeľ, ktorý za svoju činnosť zodpovedá ministrovi financií.

Daňové a colné úrady sú preddavkové organizácie napojené na rozpočet Finančného riaditeľstva. Úlohy zverené daňovým a colným úradom zákonom sú vymedzené v ustanovení §5 a §6 ods. 2 zákona č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a k tým najdôležitejším patrí vykonávanie správy daní, kontrolovanie platenia správnych poplatkov, vracanie súdnych poplatkov, rozhodovanie a vykonávanie úkonov vo veciach colného dohľadu, rozhodovanie o zaistení, zhabaní, zabezpečení a prepadnutí tovaru alebo veci či rozhodovanie o vrátení a odpustení cla. Colné úrady tiež pátrajú po tovare, ktorý unikol colnému dohľadu a vymeriavajú, vyberajú a evidujú clá atď. Na ich čele stojí riaditeľ.¹³

Kriminálny úrad finančnej správy vznikol 1.1.2012 a to nadobudnutím účinnosti ustanovení zákona č. 333/2011 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti daní, poplatkov a colníctva. Dôvodom vzniku Kriminálneho úradu finančnej správy, predchodcom ktorého bol Colný kriminálny úrad, bolo napĺňanie projektu Unitas. Kriminálny úrad finančnej správy je preddavkovou organizáciou napojenou na rozpočet finančného riaditeľstva s celoštátnou pôsobnosťou sídliacou v Bratislave. V čele Kriminálneho úradu finančnej správy stojí riaditeľ menovaný a odvolávaný prezidentom Finančnej správy. Kriminálny úrad finančnej správy plní nezastupiteľnú úlohu v boji proti medzinárodnému terorizmu, v boji proti pašovaniu drog, resp. na poli boja proti nelegálnemu dovozu, vývozu a tranzitu omamných a psychotropných látok, jedov a prekurzorov. Pôsobí tiež v ochrane pred nebezpečnými materiálmi, ako sú napr. zbrane, vojenský materiál či materiál dvojakého použitia a plní úlohy v oblasti boja proti organizovanému zločinu, pri ochrane chránených druhov rastlín a živočíchov a ochrane práv duševného vlastníctva.¹⁴

Záver

Členenie ozbrojených bezpečnostných zborov Slovenskej republiky sa vplyvom organizačných a legislatívnych zmien neustále vyvíja a mení. Zmeny súvisia s postavením Železničnej polície, ktorá sa k 1. januáru 2011 začlenila ako samostatná služba do Policajného zboru. Do tohto obdobia pôsobila taktiež ako ozbrojený bezpečnostný zbor, ktorý zabezpečoval ochranu železničnej dopravy, verejného poriadku, bezpečnosti osôb a majetku v obvode železničných dráh a ochranu určených objektov súvisiacich so železničnou dopravou. Ďalšia zmena nastala v roku 2019, kedy bol prijatý nový zákon o finančnej správe. Prijatím tohto zákona sa príslušníci finančnej správy rozdelili na ozbrojených a neozbrojených, čím vznikol nový ozbrojený zbor. Domnievam sa, že Policajný zbor, Zbor väzenskej a justičnej stráže aj ozbrojení príslušníci finančnej správy majú v bezpečnostnom systéme SR svoje nezastupiteľné opodstatnenie a precizovanie ich štruktúry a úloh, ku ktorým došlo v uvedenými novelizáciami môže prispieť k lepšiemu a efektívnejšiemu fungovaniu

Zoznam použitej literatúry

BARŠA, P., STRMISKA, M. 1999. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, str. 320, ISB: 8085959526.

¹³ Zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe.

¹⁴ Zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe.

FÁBRY, A., NOVÁK, I. 1995. *Základy penológie*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej Fakulty Univerzity Komenského v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom Zboru väzenskej a justičnej stráže, str. 60, ISBN: 9788071600794.

HAŠANOVÁ, J., ŠIMONOVÁ, J., MARCZYOVÁ, K., MEDELSKÝ, J., PIVÁČEK, M. 2020. *Policajné právo policajná správa*. Plzeň: Aleš Čeněk, str. 355. ISBN: 978-80-7380-801-3.

KOČAN, Š., SELINGER, P., 2013, *Bezpečnostné služby v Slovenskej republike*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, str. 300, ISBN: 978-80-8054-555-0.

RADVAN, E. 2004. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*. Brno: Centrum strategických studií, str. 125, ISBN: 80-903333-0-3.

ŠIMON, L., 2016. *Bezpečnostné služby v Slovenskej republike a ich spolupôsobenie*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, str.64, ISBN: 978 -80-8054- 694 -6.

Zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe.

Zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 171 /1993 Z. z. o Policajnom zbore.

Keywords: security, threats, security forces, armed security forces

Summary

The division of the armed security forces of the Slovak Republic has an impact on organizational and legislative changes constantly supplemented and changed. The changes are related to the position of the Railway Police, which was incorporated into the Police Force as a separate service on 1 January 2011. Until that time, it also acted as an armed security corps, which ensured the protection of railway transport, public order, the safety of persons and property in the perimeter of the railways and the protection of designated objects connected with railway transport. Another change occurred in 2019, when a new law on financial administration was adopted. With the adoption of this law, members of the financial administration were divided into armed and unarmed, creating a new armed corps. I believe that the Police Force, Prison and Judicial Guard Corps and armed members of the Financial Administration have their irreplaceable justification in the security system of the Slovak Republic and the refinement of their structure and tasks, which occurred in other amendments, can contribute to better and more efficient functioning.

*por. Mgr. Jozef Gdovin
Katedra správneho práva
Akadémia policajného zboru v Bratislave
email: jozef.gdovin@minv.sk*

Recenzenti: plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD., pplk. doc. JUDr. Mgr. Janka Hašanová, PhD.,

Opatrenia Federálneho rezervného systému USA a Európskej centrálnej banky vo veci zabezpečenia likvidity na trhu v období globálnej pandémie COVID-19 v marci 2020

Anotácia: Vývoj na finančnom trhu je pomerne rýchly a dynamický. Riziká na tomto trhu sú spájané a vytvárané dynamickými zmenami v spoločnosti, politike, verejnom dianií či legislatíve sú častokrát neregistrované až do doby, kedy sa prejavia. Vyvolať môžu ohrozenie funkcie či nástrojov finančného trhu. V takýchto prípadoch sa dostávajú na rad regulatívne orgány, ktorý svojou činnosťou regulujú a zabezpečujú fungovanie trhu a snažia sa tak udržiavať stabilnú ekonomiku a prosperujúce národné hospodárstvo.

Kľúčové slová: Európska centrálna banka, Federálny rezervný systém, volatilita, index volatility VIX, akciový index EURO STOXX 50, korelácia,

Nový fenomén *globálna pandémia COVID-19* má v súčasnej dobe čoraz väčšie ekonomické následky. Opatrenia ako karantény a uzatváranie školských či predškolských zariadení môžu spôsobovať výpadky pracovnej sily, ktoré následne ohrozujú výrobu podnikového sektora. Vzájomnú nadväznosť a prepojenosť trhov môžeme pozorovať napríklad pri poklesoch príjmov domácností, čo má za následok zníženie kúpyschopnosti domácností.

Trh finančný je špecifickým trhom nielen z dôvodu výraznej premenlivosti, dynamickosti, ale tiež pre schopnosť priameho ovplyvňovania ostatných trhov, resp. vplývania na ich fungovanie.¹

Finančný trh ako súčasť finančného systému má viacero charakteristických funkcií. Komplexnejšie člení **funkcie finančného trhu** Chovancová na funkcie ako:

- depozitná funkcia
- funkcia zabezpečenia bohatstva
- funkcia likvidity
- úverová funkcia
- platobná funkcia
- funkcia ochrany proti riziku
- selektívna funkcia
- politická funkcia

Pod pojmom **funkcia likvidity finančného trhu** môžeme chápať zabezpečenie „rýchlej výmeny bohatstva nástrojov finančného trhu za hotovosť s malým rizikom straty.“² Podstatnou je pri popise funkcie definícia rizika straty, kedy teória charakterizuje riziko ako malé, a rovnako tak definuje zameniteľnosť ako rýchlu výmenu, ktorá vychádza už zo samotnej podstaty pojmu likvidita. Definície, ktoré sme zvýraznili, však boli značne ohrozené hlavne pri prudkých prepadoch koncom februára a začiatkom marca 2020. Prudký prepád ceny nástrojov zvyšuje riziko straty a zvyšujúca sa strana ponuky, ktorá v tom čase prevažuje nad stranou dopytu, len viac znásobuje riziko.

Dôležité postavenie pri dohľade aj nad finančným trhom ako zabezpečení finančného trhu či jeho funkcií majú centrálné banky ako **Európska centrálna banka** (ďalej len „ECB“).

¹ ŠIMONOVÁ, J., Právna regulácia finančného trhu v Slovenskej republike. Trnava: Trnavská univerzita, 2012

² CHOVANCOVÁ, B. et al.: Finančný trh. Bratislava: Eurounion, 2002

Prispievajú aj plynulému výkonu politik orgánov zodpovedných za dohľad nad obozretným podnikaním úverových inštitúcií a stabilitu finančného systému. **Federálny rezervný systém** (ďalej len „FED“) je zložený z viacerých bánk a súvisiacich inštitúcií, ktoré spolu tvoria centrálnu banku USA. Od roku 1913 slúži za účelom zabezpečenia bezpečného, flexibilného a stabilného monetárneho a finančného systému. Tvorí dvanásť centrálnych bánk v jednotlivých federálnych okresoch.

V rámci kapitálového trhu, ktorý je významnou časťou finančného trhu a ovplyvňuje ostatné trhy v danej ekonomike či zároveň aj zahraničné trhy ako prirodzená súčasť globalizácie, sa vyskytuje často určité aj nové riziko, ktoré ho dokáže istým spôsobom ovplyvniť. Keďže je finančný trh trhom dynamickým, častokrát sa nielen v spravodajstve, ale tiež rôznych analýzach vyskytuje ukazovateľ rizika – takzvaný **index volatility**. Volatilita nám označuje mieru kolísania hodnoty aktíva. Toto meranie kolísania možno aplikovať na nástroj na finančnom trhu a zmerať s ním daný rozsah zmeny ceny za určitý čas, čo nám pomôže k stanoveniu rizikovosti nástroja, keďže nestabilita-neistota je kľúčový faktor pri hodnotení rizikovosti aktíva.³

Dôležité je však získať objektívne porovnanie. Preto je nutné porovnávať dostatočne objektívny nástroj finančného trhu, ktorý by reprezentoval väčšiu časť danej ekonomiky, na rozdiel od konkrétneho jedného cenného papiera určitého emitenta, ktorý ovplyvňuje taktiež daný ekonomický a rozvojový status emitenta, a teda dopad vývoja podmienok ekonomiky zostane zlúčený, resp. nejasný.

Pre zvýšenie objektivity je možné použiť viac diverzifikovaný nástroj, ako napríklad akciový index, prípadne aj futures na akciový index, ktoré aj Európsky parlament pokladá za menej rizikové ako bežné akcie a podľa článku 344 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 575/2013 z 26. júna 2013 o prudenciálnych požiadavkách na úverové inštitúcie a investičné spoločnosti a o zmene nariadenia (EÚ) č. 648/2012 považuje za nástroje bez špecifického rizika ak sú dodržané podmienky nariadenia „futures na akciový index nie sú rozčlenené na svoje podkladové pozície, zaobchádza sa s nimi tak, ako keby boli jednotlivou akciou. Špecifické riziko tejto jednotlivéj akcie je však možné nezohľadniť, ak príslušné futures na akciový index sú obchodované na burze a reprezentuje relevantný primerane diverzifikovaný index.“⁴

Z pohľadu predmetného nariadenia **diverzifikáciou** rozumieme rozloženie portfólia resp. alokáciu kapitálu na viacero častí, do rôznych (v prípade akciového indexu) akcií takých obchodných spoločností, ktoré spolu so zameraním a sektorom nesúvisia, znižuje riziko a samotná diverzifikácia pomáha eliminovať špecifické riziko.

Pravdepodobne najznámejším indexom volatility pre futures na akciovom indexe je **index volatility VIX** (ďalej len „VIX“). VIX je symbol „*tickeru*“ a populárny názov pre index volatility CBOE Volatility indexu *Chicago Board Options Exchange*, populárne meradlo očakávania volatility na akciovom trhu založené na výkyvoch, resp. už spomínaných vychýleniach cien na opciách indexu S&P 500 za predchádzajúcich 30 dní.⁵

³BIKÁR, M. – KMEŤKO, M. – MIKOVÁ, O. 2012. FINANČNÉ INVESTÍCIE. Bratislava : EKONÓM, 2012. s. 22. ISBN 978-80-225-3444-4.

⁴ Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 575/2013 z 26. júna 2013 o prudenciálnych požiadavkách na úverové inštitúcie a investičné spoločnosti a o zmene nariadenia (EÚ) č. 648/2012

⁵CHEN, J., Chicago Board Options Exchange (CBOE) VIX of VIX (VVIX) 2019

Akciový index S&P 500 je asi najznámejší index vo svete s najdlhšou históriou, ktorý zastrešuje 500 amerických spoločností. Jeho pohyb priamo súvisí nie iba s cenami podkladových aktív, a teda cien akcií daných spoločností, ale hlavne s ekonomickým vývojom v Spojených štátoch. Globalizáciou sa nadväzuje na akciové indexy iných štátov, známy Európsky akciový index **EURO STOXX 50**.

Indexom volatility (indexom VIX) môžeme porovnávať hodnoty pohybov a kolísania hodnôt širokého spektra akcií viacerých spoločností a tým môžeme získať objektívnejší náhľad na vývoj ekonomiky.

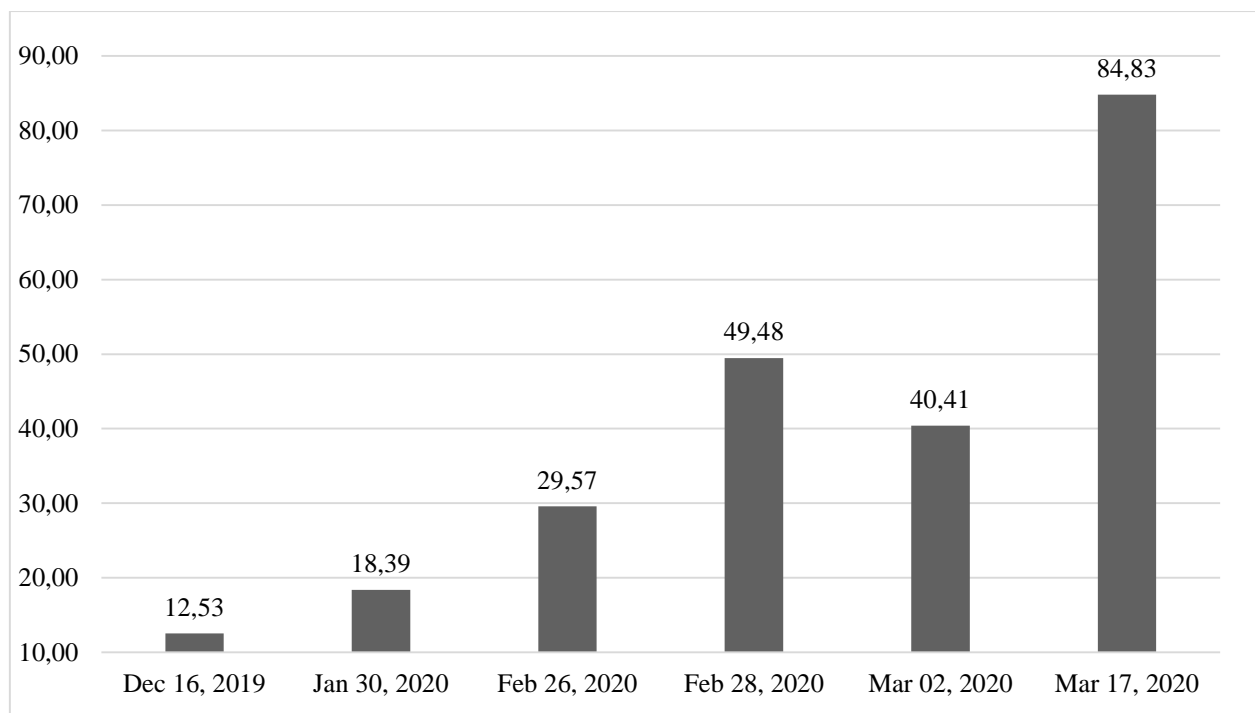
Volatilita, čiže kolísanie aktíva, nám ukazuje rozsah pohybov, takže ak je volatilita zvýšená, rovnako tak aj pohyb je väčší a naopak, pokiaľ volatilita klesá, aj pohyb a jeho rozsah na cene aktíva sa znižuje. Vysoký rozsah pohybu je typický pri poklesoch, kedy na trhoch zavládne takzvaná „panika“. Takáto „panika“ je popis chovania investorov resp. akcionárov na kapitálovom trhu, kedy prudkým nárastom predaja aktív sa investori rozhodnú, podobne ako iní, predat' držané aktíva čím skôr, iracionálne sa rozhodujú pri predajoch – konajú impulzívne vyplývajúce ako z tlaku tak aj z psychiky. Takéto takzvané výpredaje na kapitálových trhoch majú prudké a veľké prepady až na úrovne, kedy samotná zostatková cena podniku je vyššia ako trhovacia cena cenných papierov, za ktorú sa obchodujú. Ak zoberieme do úvahy fakt, že miera rizika ďalšieho poklesu sa dá zmerať rozsahom pohybu daného aktíva, tak indexy volatility sú ideálne na porovnanie prepádov resp. negatívneho kolísania trhových hodnôt aktív. Samozrejme, že najpresnejšia je cena a porovnanie ceny, ale dôležitý faktor je aj čas, a ten je zahrnutý vo volatilitie tiež, kedy volatilita je kolísanie ceny aktíva za daný čas. Jednoducho ak je cena nízko v porovnaní z predchádzajúcim obdobím alebo klesá, tak stále nevieme porovnať mieru rizika na trhu, avšak ak je cena nízko v porovnaní z predchádzajúcim obdobím alebo klesá a index volatility na danom aktíve, ktorého cena sa týka, je na vysokých hodnotách, prípadne rastie v porovnaní s dlhodobým priemerom tak, môžeme posúdiť situáciu na trhu prípadne dané aktívum za rizikové, pretože objektívne vidíme, že cena nielen klesá, ale klesá rýchlejšie ako je priemerný klasický pokles, čiže vybočuje z dlhodobého rozsahu ceny aktíva.⁶

Takýto rýchly pokles posudzovaný klesajúcou cenou a zvýšenou volatilitou nad priemer môžeme pokladať za varovný signál ohrozenia aktíva prípadne, ak sa odzrkadľuje a vyskytuje takýto pohyb na viacerých aktívach, prípadne na indexoch či celom trhu, môžeme hovoriť o celkovom riziku pre trh respektíve aj kríze. Ak zaznamenáme rýchly pokles na indexe so zvýšenou volatilitou môžeme predpokladať určité riziko ekonomiky, prípadne očakávať recesiu, avšak vplyvom globalizácie a prepojenosti trhov, ak prudko klesá jeden alebo viac indexov kľúčových rozvojových krajín, je vysoká pravdepodobnosť, že ostatné indexy tiež zaznamenajú pokles. Ak takéto poklesy sú výrazné a odzrkadľujú sa na viacerých indexoch rôznych krajín, znamená to, že nastáva celosvetová recesia resp. globálna kríza. Takýto scenár môžeme pozorovať z roku 2008 – 2009 ako aj z roku 2020, kedy globálne riziko vírusu pôsobilo celosvetovo a aj keď boli krajiny rôzne postihnuté v iných časových obdobiach, vplyvom globalizácie a prepojenia trhov sa trhy chovali resp. pohybovali rovnako, čo nazývame aj koreláciou trhu.⁷

⁶BIKÁR, M. – KMEŤKO, M. – MIKOVÁ, O. 2012. Finančné investície. Bratislava : EKONÓM, 2012. s. 21. ISBN 978-80-225-3444-4

⁷DVOŘÁK, P. 2008. Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize. Praha

Korelácia je jednou z najbežnejších a najužitočnejších štatistík. Je to číslo, ktoré popisuje stupeň vzťahu medzi dvomi aktívami. Korelácia môže byť použitá pre meranie zhody a rozdielnosti pohybov jednotlivých akcií alebo aktív, respektíve ako sa dva a viaceré rozdielne trhy v širšom meradle pohybujú vzájomne voči sebe.⁸

Obr. 1 Hodnoty indexu VIX za vybrané obdobie pred opatreniami

Zdroj: Vlastné spracovanie

Na obrázku 1 môžeme vidieť hodnoty **indexu volatility VIX** za vybrané obdobia, kedy prvé dve hodnoty 1 a 2, resp. dátumy 16. 12. 2019 a 30. 01. 2020 nám ukazujú a reprezentujú dni pred vypuknutím ohrozenia trhu vírusom. Vyjadrujú priemerné hodnoty, ktoré sa pohybujú okolo hodnoty 15 bodov v rozsahu od 10 do 20 bodov. Nasledujúce hodnoty 3 až 6, teda dátumy od 26. 02. 2020 do 17. 03. 2020 sú hodnoty z obdobia keď už globálne trhy boli vystavené dopadu hrozby vírusu **COVID-19** a hodnoty volatility prekročili priemerný rozsah vychádzajúc z predošlých rokov, kedy môžeme povedať, že sa národným hospodárstvám darilo. Od februára kedy sa vyskytli prvé úmrtia aj v krajinách EÚ a USA, môžeme pozorovať ako s nárastom rizika a faktu, že bude mať pandémia globálny dopad, prudko stúpala aj volatilita.

Na obrázku môžeme pozorovať, že ak na trhoch neboli prijaté opatrenia a trh sa riadil len ponukou a dopytom, kedy investori začali prudký predaj aktív, čo spôsobilo hrubú nerovnosť medzi ponukou a dopytom. Táto nerovnováha nastala v jednom momente, kedy sa na trhu vyskytla priveľká ponuka a dopyt po rizikových aktívach ako akcie leteckých spoločností, ropných spoločností, spoločností zameraných na služby a dovolenky bol priveľmi nízky.

To môže mať za následok nielen prudký prepad ceny rizikových aktív, ale aj prepad ceny relatívne stabilných, či dokonca takých aktív, ako napríklad akcie spoločností na distribúciu alebo online predaj ako *Amazon* či *FedEx*, ktoré mali vysoký potenciál avšak

⁸JOHN EDWARDS- Why Market Correlation Matters 2020

korelácia trhu a prepojenosť akcii vďaka akciovým indexom ovplyvňuje všetky akcie dokopy. Akciový index zastrešuje rôzne akcie z rôznych sektorov v určitom percentuálnom zastúpení a teda je zabezpečená diverzifikácia. Diverzifikáciou je akciový index menej náchylný na poklesy. Avšak ak investori predávajú aktíva z akciových indexov, ovplyvňujú tým logicky všetky cenné papiere. Tým pádom, ak investori očakávajú recesiu a zastávajú značné percentuálne postavenie svojho kapitálu v akciových indexoch, môžu sa rozhodnúť inak alokovať kapitál a odpredať aktíva z indexových fondov, a tým následne ovplyvnia ceny všetkých akcii zastúpených v danom indexe. Aj tieto skutočnosti napomohli prudkému prepadu akcii začiatkom marca 2020 bez ohľadu na zameranie a sektor daných spoločností až na výnimky z farmaceutického sektora. Ceny cenných papierov značne začali klesať a trh zachvátil veľký pokles. Cena sa hýbala rýchlym tempom za posledných 30 dní, čo môžeme vidieť na obrázku 1, kedy maximálne hodnoty indexu volatility VIX presiahli 17. marca 2020 – až 84 bodov.

Pre zjavne závažnú situáciu na finančnom trhu, čo okrem volatility dokazovali aj klesajúce ceny svetových akciových indexov, sa rozhodli centrálné banky zasiahnuť opatreniami, aby stabilizovali trhy ako aj zabezpečili úverovanie firiem a domácností. 12. marca 2020 bankový dohľad ECB prijal opatrenie, že banky môžu v plnej miere využívať kapitálové a likviditné vankúše vrátane odporúčaní tzv. *Druhého piliera*. ECB sa s cieľom poskytnúť okamžitú likviditnú podporu finančnému systému eurozóny rozhodla prijať komplexný balík opatrení menovej politiky, ktorý zahŕňa aj dlhodobejšie refinančné operácie TLTROIII (*longer-term refinancing operations LTROs*) na obdobie od júna 2020 do júna 2021.⁹

Podstatným zvratom bolo však rozhodnutie **Rady guvernérov ECB** dňa **18. marca 2020** o spustení nového dočasného núdzového pandemického programu nákupu aktív **Pandemic Emergency Purchase Programme (PEPP)** v objeme **750 mld. EUR**, ktorý je vzhľadom na výnimočné hospodárske a finančné okolnosti spojené so šírením ochorenia spôsobeného koronavírusom (COVID-19) k dispozícii pre všetky krajiny do konca roka 2020. Rozhodnutie bolo implementované a následne zverejnené v Rozhodnutí Európskej centrálnej banky (EÚ) 2020/440 z 24. marca 2020 o dočasnom núdzovom pandemickom programe nákupu aktív.¹⁰

FED taktiež už začiatkom marca, konkrétne 03. 03. 2020 rozhodol, že zníži cieľové pásmo pre úrokovú sadzbu federálnych fondov na 1,00 % až 1,25 %, avšak toto opatrenie nemalo očividne veľký dopad na trh, a tak v ďalšom marcovom zasadnutí FED zvýšil a rozšíril opatrenia. FED **15. marca 2020** zverejnil ďalšie zníženie úrokovej sadzby až na 0,00 % – 0,25%. Aby bola zabezpečená funkcia a fungovanie trhov a zároveň úverovanie domácností a firiem FED rozhodol odkupovať aktíva v objeme **700 mld. USD**.

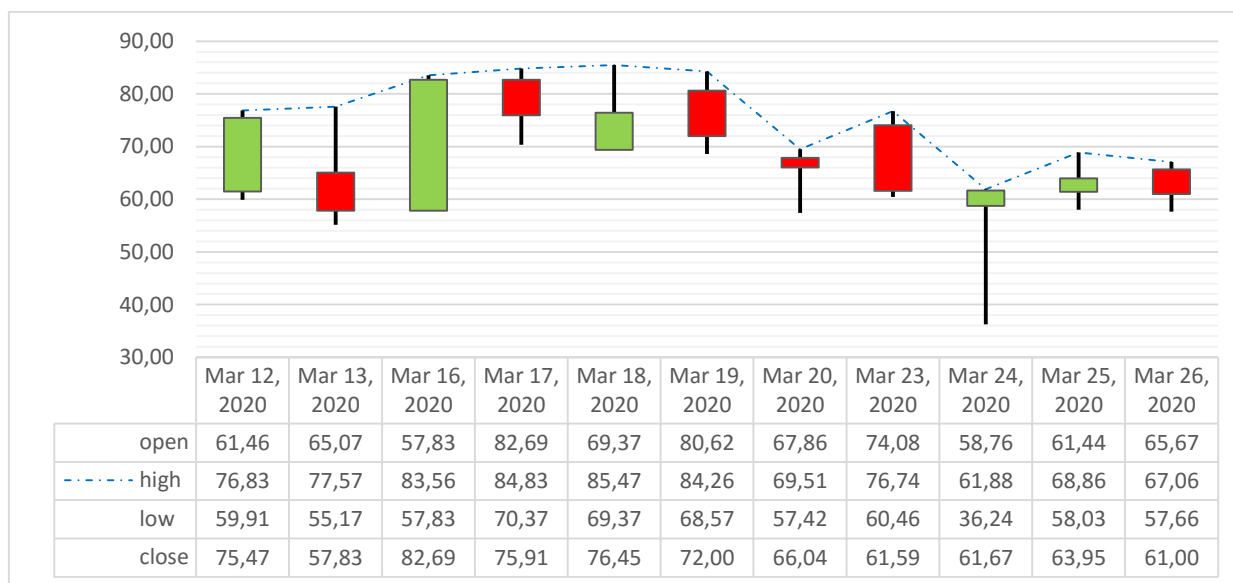
V utorok **17. marca 2020** ohlásil, že zriaďuje **Commercial Paper Funding Facility (CPFF)** s cieľom podporiť úverovanie domácností a podnikov a **Primary Dealer Credit Facility (PDCF)**.

Na obrázku číslo 2. môžeme vidieť burzový graf hodnoty indexu volatility VIX po prijatí a zverejnení predmetných opatrení ECB a FEDu. Na grafe možno pozorovať takzvané

⁹ Rozhodnutie Európskej centrálnej banky (EÚ) 2020/407 zo 16. marca 2020, ktorým sa mení rozhodnutie (EÚ) 2019/1311 o tretej sérii cielených dlhodobějších refinančných operácií (ECB/2020/13)

¹⁰ Rozhodnutí Európskej centrálnej banky (EÚ) 2020/440 z 24. marca 2020 o dočasnom núdzovom pandemickom programe nákupu aktív (ECB/2020/17).

sviečky, kedy zelené označujú rast aktíva v daný deň a červené pokles v daný deň, pričom v tabuľke pod grafom na obrázku 2 sú zaznačené hodnoty sviečok pre presnejšie vyobrazenie. Ako porovnávaciu hodnotu môžeme vybrať denné maximá označované v tabuľke ako *high* a v grafe označované a zvýraznené modrou prerušovanou čiarou. Ostatné údaje ako *open* (počiatočná denná hodnota volatility) alebo *close* (koncová denná hodnota volatility) nás nebudú v tomto prípade zaujímať, avšak sú zaznamenané v grafe pre porovnateľnosť a odlišenie najvyššej hodnoty, ktoré nie sú príliš vzdialené od počiatočných či koncových alebo najnižších denných hodnôt, a teda sú relevantné na porovnanie a zhodnotenie celkovej volatility za skúmané obdobie.

Obr. 2 Hodnoty indexu VIX za vybrané obdobie po opatreniach

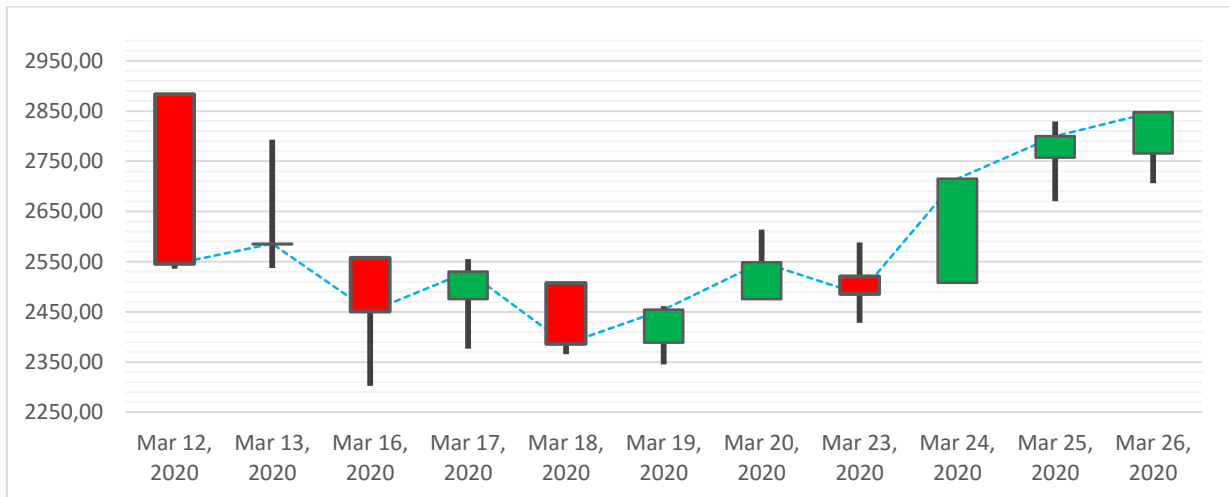
Zdroj: Vlastné spracovanie

Na obrázku 2 vidíme, že volatilita indexu VIX a jej najvyššia denná hodnota mierne stúpali aj po prijatí opatrení z 12. marca 2020. Významný zvrat nastal 17. až 18. marca 2020, kedy hodnoty VIX indexu začali klesať ako najvyššia denná, tak aj ostatné a môžeme pozorovať zastavenie rastu a pomalé klesanie úrovni hodnôt volatility.

Z grafu indexu volatility VIX teda možno vyvodit' záver, že zásadný zlom pre rozsah pohybov na kapitálovom trhu bol dátum 17. až 19. marec 2020. Ak zoberieme do úvahy, že hrozba a riziko vírusu v tejto dobe ani zďaleka nepominulo a prípady stále rástli, tak môžeme zásluhy pripísať pomerne včasným a pohotovým opatreniam, ktoré prispeli ku konsolidácii celkového kolísania a rizika na trhu vyjadreného vo volatilitate.

Dôležitým dodatočným faktorom je však aj cena, nielen samotná volatilita, pretože volatilita vyjadruje len riziko daného aktíva v pomere zmien ceny za určitý čas. Z historického hľadiska však volatilita prudko rastie skoro vždy pri prepadoch a ohrozeniach pokiaľ sa bavíme o volatilitu určitého trhu a nie časti trhu, resp. jedného sektora, ako napr. ropný priemysel. Ale pre objektívnosť posúdenia predmetných opatrení na zabezpečenie likvidity na finančnom trhu a zníženie dopadu globálnej pandémie COVID-19, môžeme porovnať aj ceny dvoch akciových indexov, ktoré zaznamenali pokles, ale rovnako ako volatilita prekonali viditeľnú zmenu počas týždňa, kedy ECB aj FED zverejnili opatrenia a uvoľňovanie prostriedkov pre podporu ekonomík a zabezpečenie likvidity. **S&P 500** a **EURO STOXX 50** síce zaznamenali počas

februára a začiatku marca roku 2020 výrazný pokles, avšak ako môžeme pozorovať na obrázku 3 – graf ceny akciového indexu EURO STOXX 50, pokles ceny sa v skúmanom týždni úplne zastavil. V nasledujúcom období už cena indexu až do času spracovanie príspevku koncom roku 2020 neklesala pod skúmané najnižšie hodnoty z marca. Ako môžeme vidieť na grafe cena aktíva rovnako tak znížila svoje rozsahy pohybu ako aj dorovnala určitú stratu resp. rástla. V koncových skúmaných údajoch môžeme zaznamenať, že cena indexu rastie avšak dôležité pre ECB a FED bolo zastavenie prudkého predaja.

Obr. 3 Graf ceny akciového indexu EURO STOXX 50 za vybrané obdobie

Zdroj: Vlastné spracovanie

Záver

Za účelom zmiernenia následkov a dopadu pandémie boli prijaté viaceré opatrenia a nie iba centrálnymi bankami, ale aj na národných úrovniach. Čo sa týka zabezpečenia likvidity na trhu a trhovej stability, prijaté opatrenia ECB a FEDu mali na základe analýz časovej súvislosti s volatilitou, podľa indexu VIX a cenami akciového indexu EURO STOXX 50, preukázateľne pozitívny dopad ako sme mohli zaznamenať na pozorovaných grafoch. Pri porovnaní cien akciového indexu EURO STOXX 50 za skúmané obdobie a hodnôt volatility na opciách akciového indexu S&P 500 môžeme pozorovať jasný a preukázateľný pozitívny obrat v čase zverejňovania predmetných opatrení FEDu a ECB za marec 2020, kedy sa dané stimuly odzrkadlili na cene aktív ako volatility finančného trhu a vplyvom globalizácie a prepojenosti trhov môžeme hovoriť o medzinárodnom dopade. Maximá indexu volatility VIX klesli po zverejnení opatrení nasledujúci týždeň od 23. marca na hodnoty od 61,88 po 76,74 z predošlých hodnôt v rozsahu 83,56 až 85,47. Rovnako tak cena akciového indexu EURO STOXX 50 rástla nasledujúci týždeň, po skúmanom týždni, kedy boli prijaté a zverejnené opatrenia na hodnoty okolo hranice 2850 bodov z pôvodných klesajúcich úrovní pri 2450 bodoch. Pre zvýšenú objektivitu boli skúmané akciové indexy, pretože sú v nich zastúpené akcie podnikov z rôznych sektorov a sú teda diverzifikované. Pre rýchlosť a pohotovosť opatrení centrálnych bánk sa podarilo predísť pokračovaniu prudkých prepádov a zastabilizovaniu finančného trhu v kľúčových oblastiach ako aj zabezpečenia plnenia jeho funkcií aspoň do tej doby, kým

ohrozenie vírusom respektíve pandémie nepominú. Opatrenia ECB a FEDu by mohli pomôcť aj k rýchlejšiemu „rozbehu“ ekonomík, keďže sa podarilo udržať ako aj mierne zvýšiť voľný kapitál na finančnom trhu od skúmaného marca 2020.

Literatúra

1. ŠIMONOVÁ, J., Právna regulácia finančného trhu v Slovenskej republike. Trnava: Trnavská univerzita, 2012. ISBN 978-80-8082-582-9
2. CHOVANCOVÁ, B. et al.: Finančný trh. Bratislava: Eurounion, 2002. ISB 978-80-8078-089-7
3. BIKÁR, M. – KMETKO. M. – MIKOVÁ. O. 2012. Finančné investície. Bratislava : ekonóm, 2012. ISBN 978-80-225-3444-4
4. Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 575/2013 z 26. júna 2013 o prudenciálnych požiadavkách na úverové inštitúcie a investičné spoločnosti a o zmene nariadenia (EÚ) č. 648/2012
5. DVOŘÁK, P. 2008. Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize. Praha : C.H. Beck. 2008 ISBN 978-80-7400-075-1
6. EDWARDS, J.- *WhyMarketCorrelationMatters*2020. [online] [cit. 2020.05.11.] Dostupné na internete: <https://www.investopedia.com/articles/financial-advisors/022516/4-reasons-why-market-correlation-matters.asp>
7. CHEN, J., Chicago BoardOptions Exchange (CBOE) VIX of VIX (VVIX) 2019. [online] [cit. 2020.05.11.] Dostupné na internete:<https://www.investopedia.com/terms/c/chicago-board-options-exchange-cboe-vix-vix-vvix.asp>
8. Rozhodnutí Európskej centrálnej banky (EÚ) 2020/440 z 24. marca 2020 o dočasnom núdzovom pandemickom programe nákupu aktív (ECB/2020/17).
9. Rozhodnutie Európskej centrálnej banky (EÚ) 2020/407 zo 16. marca 2020, ktorým sa mení rozhodnutie (EÚ) 2019/1311 o tretej sérii cielených dlhodobějších refinančných operácií (ECB/2020/13)
10. Vykonávacie nariadenie komisie (EÚ) č. 945/2014 zo 4. septembra 2014, ktorým sa stanovujú vykonávacie technické predpisy, pokiaľ ide o relevantné primerane diverzifikované indexy podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 575/2013

Keywords: monetary policy, European Central Bank, Federal Reserve System, Volatility, VIX Volatility Index, EURO STOXX 50 Stock Index, Correlation,

Summary

Risks of Financial markets are dynamic as the world political and institutional dynamics of monetary policy change, diplomacy in conflict zones and global health situation. In this article the author deals with the issues of the impact of the measures of the European Central Bank and the Federal Reserve in March 2020 to moderation the impact of Covid-19 and to ensure liquidity in the financial market.

Mgr. Martin Germann
Organizačné oddelenie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
martin.germann@akademiapz.sk

Recenzenti: pplk. doc. Mgr. JUDr. Jana Šimonová, PhD.; prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD.,

Kriminologické aspekty metodiky vyšetrovania trestných činov extrémizmu

Anotácia: Elementárnym cieľom predmetného príspevku s názvom „Kriminologické aspekty metodiky vyšetrovania trestných činov extrémizmu“ je charakterizovať fenomén nazývaný extrémizmus, pretože tento negatívny jav sa čoraz častejšie a vo väčšej miere vyskytuje v podmienkach našej krajiny. Príspevok je zameraný predovšetkým na teoreticko – právne východiská problematiky extrémizmu, na páchatelov a obeť extrémistických trestných činov, ale najmä na postup pri vyšetrovaní týchto trestných činov. Účelom je snaha o obohatenie poznatkov pre čitateľa, ako aj upriamiť pozornosť na predmetnú problematiku v nadväznosti na túto aktuálnu a pertraktovanú tému.

Kľúčové slová: extrémizmus, vyšetrovanie extrémizmu, trestné činy, postup vo vyšetrovaní, metodika vyšetrovania

Annotation: The elementary aim of the paper, entitled "Criminological aspects of the methodology of investigating crimes of extremism", is to characterize the phenomenon called extremism, because this negative phenomenon is increasingly and more frequently occurring in the conditions of our country. The paper focuses mainly on the theoretical and legal bases of the issue of extremism, on perpetrators and victims of extremist crimes, but especially on the procedure of investigation of these crimes. The aim is to enrich the knowledge for the reader, as well as to draw attention to the issue in relation to this current and contracted topic.

Key words: extremism, investigation of extremism, criminal offenses, procedure in investigation, methodology of investigation

Úvod

Problematika trestných činov extrémizmu je rozmáhajúci sa negatívny celospoločenský fenomén. Tento fenomén je v mnohých prípadoch podceňovaný aj napriek tomu, že vytvára pre spoločnosť hrozbu. Pôsobí deštruktívne na demokratický systém, na jeho usporiadanie, na riadny výkon štátnej moci ako aj na základy právneho štátu. V našej podmienkach, teda v podmienkach Slovenskej republiky sa extrémizmus prejavuje vo forme rasizmu, intolerancie a xenofóbie. Slovenskí extrémisti sa združujú v hnutiach, občianskych združeniach, politických stranách, neregistrovaných organizáciách a podobne. Za extrémizmus považujeme každé konanie, ktoré sa odlišuje od bežného správania, avšak nie každé takéto konanie možno považovať za protiprávne konanie. Hlavnou príčinou vzniku extrémizmu je najmä prítomnosť intolerancie v spoločnosti, pretože intolerancia je základnou myšlienkou väčšiny extrémistických skupín.

Právna úprava protiprávneho konania je obsiahnutá v zákone č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov a taktiež v niektorých nižších právnych normách ako nariadeniach alebo interných predpisoch.¹

Pojmové vymedzenie extrémizmu

Medzi ľuďmi na svete existujú fyzické odlišnosti, ktoré sú výsledkom miešania viac – menej príbuzných osôb z hľadiska fyzickej typológie. Nakoľko v minulosti bola mobilita a presuny ľudí obmedzená, čoho následkom vznikli skupiny ľudí s odlišnými vokajšími znakmi od iných skupín ľudí. Vďaka uvedenému vzniklo niekoľko ľudských rás, ktoré sanavzájom líšia

¹ MARKO, M. – RAPČAN, J. 2012. *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť*. Vydanie prvé. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. 17 s.

svojimi vonkajšími znakmi. Aj keď v súčasnej dobe sa od pojmu rasa pomaly upúšťa a definovanie troch základných ľudských rás je už prekonané, tento pojem však neprestáva existovať v zmysle právnom, sociálnom a politickom.²

Čo sa týka extrémizmu, tak za najextrémnejšiu formu rasizmu sa považuje rasistický extrémizmus. Relatívne nová forma rasizmu presadzuje rovnocennosť rasy a kultúry, ale nemali by sa miešať v záujme zachovania ich originality, pričom dôsledkom tejto formy je možný apartheid.³

Extrémizmus je charakteristický protisystémovým postojom, pričom predstavuje krajne vyhrotený postoj, nepriateľskú ideológiu voči demokratickému postoju a názory a postoje, ktoré sú v pozadí deštruktívnych a nežiaducích aktivít. V sociologickej rovine je vymedzený ako súhrn určitých sociálne patologických javov, ktoré sú vytvárané zväčša organizovanými skupinami osôb a ich priaznivcami. V politike je extrémizmus označovaný ako krajne radikálny a výstredný postoj. S extrémizmom sa zaoberá potýka každá demokratická spoločnosť, kde existujú extrémistické skupiny, hnutia a podobne. Pojem extrémizmus máme u nás definovaný aj v nariadení Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, V súlade s našim právnym poriadkom pod extrémizmom rozumieme verbálne, fyzické, grafické alebo iné aktivity spojené spravidla s vyhradeným ideologickým alebo iným kontextom, zväčša bez hmotnej pohnútky, pričom ich vytvárajú jednotlivci alebo skupiny osôb a tieto značne vybočujú zo všeobecne uznávaných spoločenských noriem.

Metodika vyšetrovania trestných činov extrémizmu z hľadiska psychologicko – taktických postupov

Psychologicko – taktické a právne aspekty vyšetrovania trestných činov extrémizmu

Aj keď je v súčasnej dobe trend extrémistických a nenávistných nálad porovnateľný s predchádzajúcou dobou, musíme rátať s možným vzostupom medzi niektorými skupinami obyvateľstva. V tejto súvislosti musíme zdôrazniť, že nárast extrémizmu je ľahko pozorovateľný napríklad na sociálnych sieťach, nakoľko tieto umožňujú bezhraničné šírenie akýchkoľvek informácií. Musíme však upozorniť na to, že sociálne siete ako napríklad Facebook sa snažia monitorovať, selektovať a následne odstraňovať nenávistné a extrémistické komentáre účastníkov online diskusií, aj napriek tomu je sociálna sieť neustále zaplavená rôznymi škodlivými dezinformáciami, ktoré môžu ohroziť demokratické hodnoty, bezpečnosť a ústavnú integritu Slovenskej republiky. Šírenie extrémistických názorov vytvára otvorenú verbálnu a brachiálnu agresivitu. Zdá sa, že ľudia sú plní nenávisti, zlosti a bazálnej nespokojnosti, čoho príčinou sú životné podmienky ľudí, ktorí sa riadia životnou filozofiou voľby menšieho zla.

Xenofóbne, homofóbne, radikálne odsudzovanie a antisemitské názory sú súčasťou snahy niektorých extrémistických skupín na prvý pohľad provokovať nacionálne nálady obyvateľstva smerom k vytvoreniu pevnej národnej jednoty, avšak za týmito prejavmi je snaha provokovať extrémistické nálady u rôznych skupín cieľového obyvateľstva. Akonáhle je názor niekoho iného len minimálne odlišný od jeho vlastného názoru začínajú byť agresívni, verbálne útočiť, zosmiešňujú druhých alebo sa snažia pseudo – intelektuálnou argumentáciou ostatných presvedčiť, že jedine ich vlastný názor je ten pravdivý a správny.

² MILO, D. *Rasistický extrémizmus v Slovenskej republike*. Bratislava: Ľudia proti rasizmu. 7 – 8 s.

³ MILO, D. *Rasistický extrémizmus v Slovenskej republike*. Bratislava: Ľudia proti rasizmu. 8- 12 s.

Môžeme skonštatovať, že emocionálne prežívanie niektorých skupín obyvateľstva, ktoré inklinuje k formám extrémizmu sa vo veľa prípadoch posúva až k depresívnemu a úzkostnému spektru prežívania s prvkami psychopatického správania. Prvkami takéhoto psychopatického správania je nezdržanlivosť, impulzívnosť a dokonca potreba pomstiť sa všetkým, ktorí majú odlišný názor. Zlosť, nenávisť a závisť patria k primárnym ľudským emóciám, pričom tieto pramenia napríklad z pocitu materiálneho nedostatku, frustrácie z neúspechu, pričom tieto vyúsťujú do prejavov občianskej nespokojnosti.

Tak ako aj pri iných trestných činoch tak aj pri trestných činoch extrémizmu rozoznávame kriminologické aspekty extrémizmu. Za kriminologické aspekty extrémizmu považujeme páchatel'a a obeť.

Násilie môžeme definovať ako uplatňovanie sily voči niekomu alebo niečomu, čo stojí v našej ceste v prípade, keď si realizujeme svoje túžby. V jednoduchosti sa to dá vysvetliť ako akt sily proti prekážke, pričom pri tomto akte je využívaný fyzický alebo psychický nátlak proti ľuďom, zveratám alebo predmetom. Emócie sprevádzajú ľudí od narodenia a môžu sa prejavovať v špecifickej nebezpečnej forme, ktorú nazývame agresia. Pojem agresia má viacero možných vysvetlení, ale najčastejšie ňou označujeme útočné správanie ako reakciu na skutočné alebo domnelé ohrozenie vlastnej moci, predovšetkým máva formu hnevu. Agresiu môžeme rozdeliť na niekoľko druhov a to konkrétne na masovú, skupinovú a individuálnu. Čo sa týka agresie, tak rozoznávame aj multidisciplinárne odvetvie, ktoré sa zaoberá problematikou násilia a formami násilia a nazývame ho agresológia. V uvedenom prípade treba upozorniť, že rozlišujeme dva pojmy a to agresia a agresivita. Pod agresivitou rozumieme relatívne trvalú vlastnosť správať sa agresívne. Agresia je naproti tomu len jednotkou správania, môžeme ju charakterizovať aj ako reakciu na podnet.⁴

Každý človek má potrebu sa združovať a integrovať do rôznych hnutí, združení, skupín, čo mu vyplýva z podstaty, že človek je tvor spoločenský. Ľudia sa združujú v skupinách a podobných kolektívoch na základe svojich záujmov, ktoré môžu byť kultúrne, sociálne, politické, ideologické a rôzne iné. Hrozbou pre spoločnosť môžu byť skupiny ľudí, ktoré pôsobia ako delikventé subkultúry, ktoré sú väčšinou organizované a navonok prejavujú a hlásajú nenávisť, agresiu, rasizmus a podobne. Hrozbou sa stávajú z toho dôvodu, že skupinová agresivita má v porovnaní s individuálnym násilím oveľa vyššiu dynamiku. Pri páchaní trestnej činnosti skupinovú formou dochádza k väčšej anonymite páchatel'ov a toto je jedným z faktorov, ktoré posilňujú páchanie takýchto trestných činov, keďže páchatelia by sa jednotlivito na takéto konanie neodhodlali.

Členovia extrémistických skupín majú často pocit obrovskej nenávisťi a sú imunni proti empatii spoločnosti. Extrémistické trestné činy sú väčšinou nepripravované a dominuje u nich spontánne správanie na reakciu.

Páchatel'ov trestných činov rozdel'ujeme na štyri typy:

- Ideologicky motivovaný páchatel' – tento páchatel' sa zameriava na zvláštne skupiny obetí z politického presvedčenia. Páchatelia tohto typu majú väčšinou priemerné vzdelanie a stálu prácu. Páchatelia väčšinou nie sú charakterizovaní negatívnym sociálnym statusom.

⁴ ČÍRTKOVÁ, L. a kol. 2010. *Psychológia pre právnikov*. Prvé vydanie. Bratislava. Iura Edition, 2010- 163 s.

- Xenofóbny páchatel' – ide o páchatel'a, ktorý na verejnosti venuje zvýšenú pozornosť ľuďom s jemu odlišnou farbou pleti. Vo väčšine prípadov zastupuje proticudzinecké názory a predsudky, ale nespoločuje sa s extrémistickými stranami ani podobnými organizáciami. Títo páchatelia sú väčšinou zaradení do rôznych subkultúr ako sú napríklad skinheads, hooligans a podobne. Sociálny status takéhoto páchatel'a môžeme vo väčšine prípadov kategorizovať ako človeka s nižším vzdelaním a tento typ páchatel'a je často osoba bez zamestnania.
- Kriminálny páchatel' – väčšinou sa od ostatných páchatel'ov líši tým, že má nepriaznivé sociálne zázemie, často je táto osoba recidivistom. Páchatelia pod pojmom kriminálny páchatel' väčšinou nemajú dokončené vzdelanie, sú často nezamestnaní a vo veľa prípadoch majú kriminálnu minulosť. V súvislosti s týmito páchatel'mi sú to osoby, ktoré považujú násilie za obvyklý alebo bežný prostriedok na riešenie problémov. Smerovanie ich agresie nie je jednoznačné, smerujú agresiu nielen voči cudzincom, ale aj k ostatným osobám.
- Sociálne a ekonomicky motivovaný páchatel' – týchto páchatel'ov môžeme zaradiť medzi osoby, ktoré nie sú stotožnené so sociálnou a imigračnou politikou štátu. V tomto prípade ide o páchatel'a, ktorý má pocit, že prisťahovalci zaberajú domácomu obyvateľstvu pracovné príležitosti, čo sa dá konkrétne vysvetliť na príklade, že napríklad averzia páchatel'a tohto trestného činu sa prejavuje proti Rómom, ktorí poberajú rôzne sociálne dávky, podpory a podobne.

Okrem týchto taxatívne vymenovaných páchatel'ov rozoznávame aj páchatel'a, ktorého nazývame „*spoločník*“. Tento typ páchatel'a je odlišný, pretože nezastáva extrémistický pohľad na svet a nemá ani xenofóbne postoje. Tento páchatel' má zmysel pre skupinovú solidaritu a chce robiť dojem na ostatných. „Spoločník“ má rozdielny sociálny status oproti ostatným typom páchatel'ov a taktiež má kvalifikáciu a zamestnanie. Páchatel' „spoločník“ veľa rázy vystupuje ako spolupáchatel' trestných činov.⁵

Osobnosť páchatel'a je zaujímavá najmä pre odbor psychológie, konkrétne pre kriminologickú psychológiu. Odhalenie osobnostných vlastností páchatel'a nám umožňuje preniknúť do podstaty a pohnútok, ktoré ho viedli k spáchaniu trestného činu. Na druhej strane môžeme povedať, že neexistuje globálna osobnostná štruktúra páchatel'a, veľa závisí aj od dynamiky osvojovania si exogénnych činiteľov a ich odraz v psychickej regulácii trestného činu. Dynamika osobnosti predstavuje interakciu endogénnych a exogénnych činiteľov jeho správania, ktorého výsledkom sú motívy a psychické príčiny správania.⁶

Nakoľko extrémistické trestné činy sú častokrát zahalené rúškom tajomstva a identifikovať páchatel'ov týchto trestných činov je zväčša zložité, je vhodné pri identifikácii páchatel'a využiť psychologické profilovanie. Pod pojmom profil rozumieme súhrn znakov, ktoré charakterizujú páchatel'a a podľa informačnej hodnoty ich môžeme rozdeliť na:

- Znaky objektívne overiteľné, ktoré môžeme jednoznačne určiť za pomoci kriminalistických prostriedkov (napríklad veľkosť obuvi a podobne).
- Znaky pravdepodobné, ktoré môžeme len predpokladať (napríklad ak bol páchatel' týraný v detstve, sadistické sklony a podobne).⁷

⁵ MARKO, M. – RAPČAN, J. 2012. *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť*. Vydanie prvé. Bratislava. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. 50 s.

⁶ NEKONEČNÝ, M. 1998. *Základy psychológie*. Vydání první. Praha: Academia, 1998. 535 s.

⁷ ŠIMOVČEK, I. a kol. *Kriminalistika*. Bratislava: Iura Edition, 2001. 29 s.

Psychologické profilovanie predstavuje portrét neznámeho páchatel'a. Keď zostavujeme hypotetický obraz páchatel'a tak zisťujeme správanie osoby a posudzujeme stopy, ktoré páchatel' zanechal na mieste činu alebo na obeti. V uvedenom prípade vychádzame z predpokladu, že stopy, ktoré páchatel'a po sebe zanechá súvisia s trvalými charakteristikami jeho osobnosti a teda majú určitú vnútornú konzistenciu. Validita a reliabilita profilu páchatel'a narastajú ak ide o sériové trestné činy, ktoré majú zhodné kriminalistické charakteristiky. Profil neznámeho páchatel'a, keď sa snažíme o jeho stotožnenie by mal obsahovať základné informácie o jeho pohlaví, veku, sociálnom zázemí, rodinnom stave, jeho úroveň intelektu a vzdelania ako aj kriminálnu úroveň. Podstatným znakom na skúmanie je aj jeho motivácia a reakcia na vyšetovanie a možnosť opätovného spáchania zločinu.⁸

S dynamikou osvojovania exogénnych činiteľov súvisí aktivita človeka, ktorá je podmienená motiváciou ako interpsychickým procesom, ktorý motiváciu u človeka vyvoláva a udržiava. V neposlednom rade musíme brať ohľad aj na samotné schopnosti páchatel'a, ktoré sú determinantom jeho výkonu a úspechu v páchaní takto motivovanej trestnej činnosti. So schopnosťami úzko súvisí inteligencia páchatel'a ako rozumový faktor jeho osobnosti. Elementárna paradigma motivácie je tvorená rôznymi činiteľmi, zmysel motivácie však spočíva v dosiahnutí stanoveného cieľa a ten vyjadruje vnútornú potrebu človeka.⁹ Páchatelia, ktorí sa dopúšťajú trestných činov extrémizmu sú často rázy emocionálne labilní, agresívni, impulzívni, neznášateľní, majú negatívne sebahodnotenie a zníženú sebakontrolu. Ešte viac komplikovaní sú recidivisti, u ktorých nedošlo k využitiu vlastnej individuálnej kapacity, ktorá by u nich viedla k pozitívnej zmene. Osobnosť páchatel'a vo všeobecnosti od bežnej populácie odlišuje:

- sklon k bezprostrednému uspokojovaniu svojich potrieb,
- sklon k subjektivizácii morálnych a právnych noriem,
- motivačné pochody sú zmenené v najrôznejšej podobe.¹⁰

Keď by sme mali kategorizovať páchatel'ov trestných činov extrémizmu podľa pohlavia, mohli by sme s určitosťou povedať, že páchatel'mi sú vo väčšej miere muži, no výnimkou nie sú ani ženy. Z vekového hľadiska by sme mohli týchto páchatel'ov zaradiť do vekovej kategórie medzi 14 a 28 rokov, pričom odborníci dvíhajú varovný prst na obdobie medzi 12. a 13. rokom života, nakoľko v tomto časovom horizonte sú jedinci náchylnejší na napodobňovanie starších a sú aj ľahšie ovplyviteľní. Organizátormi trestných činov extrémizmu by sme mohli zaradiť aj do vekovej kategórie nad 30 rokov, pričom tieto osoby označujeme ako extrémisti. Tieto osoby organizujú koncerty, distribuujú letáky, budujú miestne pobočky a zakladajú medzinárodné kontakty. Je dôležité podotknúť, že táto kategória tvorí len malé percento zo všetkých páchatel'ov, pretože vo veku okolo 25 rokov sa tieto osoby prestanú aktívne podieľať na páchaní trestnej činnosti a majú snahu sa zaradiť do spoločnosti. Najväčšie percento páchatel'ov pochádza z nižších sociálnych vrstiev, z rozvrátených alebo neúplných rodín. V škole sú tieto osoby väčšinou problémové, majú problém so študijnými výsledkami ako aj s dochádzkou. Za rozhodujúci faktor, ktorý vedie mladých ľudí k vytváraniu extrémistických hnutí a zapájaniu sa do nich predstavuje sociálna neistota, pocit neistoty, pocit neúspešnosti a podobne.

Obet'

⁸ HERETIK, A. *Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, 2004. 87 – 89 s.

⁹ NEKONEČNÝ, M. 1998. *Základy psychológie*. Vydání první. Praha: Academia, 1998. 455 s.

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, L. a kol. 2010. *Psychológia pre právnikov*. Prvé vydanie. Bratislava. Iura Edition, 2010.

Pri každom trestnom čine sa okrem páchatel'a nachádza aj obeť. Obeťou sa stáva jedinec vtedy, keď sú narušené jej práva a toto narušenie je sprevádzané silným emocionálnym prežívaním. Vzťah medzi obeťou a páchatel'om je forma zvrátenej sociálnej interakcie. Vzťah medzi páchatel'om a obeťou nie je jednostranný, avšak obeť v trestnom konaní vystupuje v značnej miere pasívne. Kriminológovia rozlišujú štyri druhy vzťahov medzi páchatel'om a obeťou:

- osobná angažovanosť a väzba medzi nimi,
- kontakt pred trestným činom,
- kontakt pri trestnom čine,
- anonymita obete trestného činu.

Okrem vzťahu medzi obeťou a páchatel'om rozlišujeme aj typy obetí a to sú:

- zúčastnená obeť – vzniká tu významná determinácia motivácie páchatel'a,
- nezúčastnená obeť- nie je tu žiadna interakcia medzi obeťou a páchatel'om pred spáchaním trestného činu, absentuje tu priama vzájomná väzba,
- provokujúca obeť – napríklad provokácia formou zvädzania, alebo formou osobnostných viktimgénnych faktorov,
- latentná obeť –ujma obete nie je formálne známa,
- nepravá obeť- je obeť, ktorá sa v tejto roly ocitne len omylom, zhodou okolností alebo nedorozumením.¹¹

Poškodený ako obeť extrémistických trestných činov sa pri vyšetrovaní zúčastňuje výsluchu a prehliadky tela poškodeného. Charakter a výber ostatných vyšetrovacích úkonov a opatrení je determinovaný práve týmito dvomi predchádzajúcimi úkonmi.

Záver

Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu, ako aj samotný pojem „extrémizmus“ sa dostáva do povedomia laickej verejnosti v čoraz väčšej miere. Ide o problematiku, ktorá sa neustále rozvíja, je aktuálna a dynamická, a práve z tohto dôvodu je potrebné jej venovať dostatočnú pozornosť. S extrémizmom, jeho formami a prejavmi sa ľudia stretávajú nielen na verejnosti, ale aj vo virtuálnej realite, na čo je potrebné reflektovať aj metódami a spôsobmi vyšetrovania.

Cieľom príspevku je poukázať na vybrané špecifiká vyšetrovania trestných činov extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky, ktorými sa odlišujú práve od vyšetrovania iných druhov trestnej činnosti, taktiež svoju pozornosť zamerať na vymedzenie základných pojmov so snahou priblížiť danú problematiku aj laickej verejnosti. Pozornosť je zameraná na psychologické aspekty a odlišnosti páchatel'ov extrémistických trestných činov vzhľadom k iným druhom trestnej činnosti. Účelom príspevku je upriamiť pozornosť a zvýšiť povedomie, nielen laickej verejnosti, o danej problematike a taktiež priblížiť spôsoby a metódy vyšetrovania trestných činov extrémizmu, nakoľko ide aktuálnu a pertraktovanú tému.

¹¹ ČÍRTKOVÁ, L. a kol. 2010. *Psychológia pre právnikov*. Prvé vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2010. 168-173 s.

Literatúra

- BLATNICKÝ, J., PALAREC, J., VIKTORYOVÁ, J. 2012. Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu. In *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 69-80. ISBN 978-80-8054-552-9.
- BOČÁKOVÁ, O., TOMÁŠIKOVÁ, 2013. A. Extrémizmus a jeho podoby. In: *Zborník prednášok Bezpečnosť, extrémizmus, terorizmus 2012“ Medzinárodná vedecká konferencia Slovenská republika*. Bratislava: Požiarnotechnický a expertízny ústav MV SR. s. 26-28. ISBN 978-80-89608-08-9.
- Extrémizmus*. [online]. [20.10.2019]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?extremizmus>>.
- Extrémizmus a jeho prejavy, ktoré sú predmetom záujmu trestného práva*. [online]. [22.10.2019]. Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/456/Extrémizmus-vseobecne-resp-extremizmus-vo-svetle-novely-Trestneho-zakona-c-2572009-Z-z_13818.aspx>.
- ČÍRTKOVÁ, L. a kol. 2010. *Psychológia pre právnikov*. Prvé vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2010. 258 s. ISBN 978-80-8078-358-7.
- HERETIK, A. *Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, 2004. 376 s. ISBN 80-10-00341-7
- KOČAN, Š. 2012. Metodika odhaľovania a vyšetrovania extrémizmu. In *Extrémizmus –hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 63-68. ISBN 978-80-8054-552-9.
- KOHAN, P. 2012. Definícia extrémizmu v podmienkach trestného práva Slovenskej republiky. In *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 17-26. ISBN 978-80-8054-552-9.
- LAVRINČÍK, M. 2012. Metódy odhaľovania trestných činov extrémistov na internete. In *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 159-166. ISBN 978-80-8054-552-9.
- ŠIKULA, B. 2012. Členenie extrémizmu v podmienkach Slovenskej republiky. In *Extrémizmus –hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava, 2012. s. 27-32. ISBN 978-80-8054-552-9.
- ŠIMOVČEK, I. a kol. *Kriminalistika*. Bratislava: Iura Edition, 2001. 326 s. ISBN 80-89047-12-2.
- VELŠIC, M. 2017. *Mladí ľudia a riziká extrémizmu*. Výskumná štúdia. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky. 26 s. ISBN 978-8-89345-65-6.
- VIKTORYOVÁ, a kol. 2013. *Vyšetrovanie*. 2. doplnené vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru. 653 s. ISBN 978-80-8054-548-2
- Zákon č. 3010/2005 Z.z. Trestný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Súhrn

Cieľom príspevku bolo poukázať na metodiku vyšetrovania trestných činov extrémizmu. Príspevok sa zameriava na vysvetlenie faktu, že každá osoba sa má potrebu združovať,

zokupovať alebo integrovať v určitých skupinách, avšak smerovanie nie každej skupiny vedie osoby k správnym veciam, ale práve naopak integrácia v skupinách ktoré sú agresívne nasmerované vedie k páchaniu trestnej činnosti. Z osôb, ktoré sa integrujú v skupinách, ktoré hlásajú agresivitu, nenávisť rasizmus a podobne sa stávajú páchatelia extrémisticky motivovaných trestných činov. Páchatelia takto motivovanej trestnej činnosti majú špecifické spoločné znaky, ktoré ich odlišujú od ostatných páchatel'ov. Cieľom príspevku bolo priblížiť práve tieto odlišnosti a prispieť tak ku lepšiemu pochopeniu metodiky vyšetrovania trestných činov extrémizmu. Okrem osoby páchatel'a sú v príspevku špecifikované aj osobitosti obeť takýchto trestných činov. Účelom príspevku bolo upriamiť pozornosť a zvýšiť povedomie, nielen laickej verejnosti, o danej problematike a taktiež priblížiť metodiku vyšetrovania trestných činov extrémizmu, nakoľko ide aktuálnu a pertraktovanú tému.

Key words: extremism, signs of extremism, criminal offenses, investigation, specifics of investigation

Summary

The aim of the paper was to point out the methodology of investigating the crimes of extremism. The paper aims to explain the fact that each person needs to associate, group or integrate in certain groups, but the direction of not every group leads people to the right things, but on the contrary, integration in groups that are aggressively directed leads to crime. People who integrate in groups that preach aggression, hatred, racism and the like become perpetrators of extremist-motivated crimes. The perpetrators of such motivated crime have specific common features that distinguish them from other perpetrators. The aim of the article was to approach these differences and thus contribute to a better understanding of the methodology of investigating crimes of extremism. In addition to the perpetrator, the article also specifies the specificities of the victim of such crimes. The purpose of the article was to draw attention and raise awareness, not only of the general public, about the issue and also to approach the methodology of investigating crimes of extremism, as it is a current and contracted topic.

*kpt. Mgr. JUDr. Nikola Kačkovič
externá doktorandka
Katedra kriminológie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Služ. zarad.: Krajské riaditeľstvo Policajného
zboru v Žiline, Oddelenie komunikácie a prevencie
t.č.: 0904474324
e-mail: nikola.kackovic@minv.sk*

Recenzenti: plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.; pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.,

Fenomén svedomia a jeho význam pre sebareguláciu

konania príslušníka Policajného zboru

Anotácia: Príspevok obsahuje stručné vymedzenie základných pojmov, metodologické predpoklady pripravovaného výskumu a prvé výsledky z fázy pilotáže a predvýskumu. V prvej časti sa autor venuje priblíženiu pojmov svedomia, sebaregulácie, integrity a morálky. V druhej predstavuje *Test etickosti policajtov*, ktorý je zameraný na tieto okruhy: citlivosť svedomia, sklon ku korupcii, lojalita, agresivita a vzťah k Policajnému zboru. Zámerom práce je prispieť k skvalitneniu budúcej prípravy, vzdelávania a ďalšieho vzdelávania príslušníkov Policajného zboru aj hľadáním alternatívnych možností v oblasti rozvoja morálky a etiky.

Kľúčové slová: svedomie, sebaregulácia, porušovanie etických a zákonných noriem príslušníkmi Policajného zboru.

Úvod do problematiky:

Špecifikom problematiky svedomia, morálnej sebaregulácie a vlastne všetkých etických fenoménov je, že každý z nás ich priamo na vlastnej skúsenosti takmer každodenne zažíva a bežne o nich komunikuje. Arzenbacher k tomu uvádza, že nám to umožňuje *predporozumenie* týchto pojmov, avšak zároveň dodáva, že *prítom je celkom možné, že sa toto predporozumenie pri bližšej analýze ukáže ako vágne, nepresné a chybné*.¹ Pri výkone služby príslušníka Policajného zboru vznikajú také situácie, ktoré sú istým spôsobom morálne špecifické, v ktorých musíme riešiť konkrétny morálny konflikt alebo dilemu. Pojmy ako konflikt či dilema, ktoré sa v týchto súvislostiach v etike používajú v nás vyvolávajú predstavu veľmi náročných situácií. V kontexte tohto príspevku však ide o každú voľbu, ktorou sa rozhodujeme, akým spôsobom sa zachováme, aký záujem uprednostíme. Väčšina z nás sa nad jednotlivými voľbami veľmi nezamýšľa a koná podľa pravidiel, ktoré si osvojil v procese socializácie. Nájdu sa aj takí, ktorí sa pravidlami nezaťažujú vôbec, ale osvojili si oportúnnu spôsob existencie, čiže bezzásadovosť, prispôbivosť a využívanie každej príležitosti na svoj osobný prospech. Úlohou spoločenských vied, osobitne filozofie a jej praktickej disciplíny etiky, je poukazovať aj na ďalšie kontexty jednotlivých rozhodnutí, napríklad na ich možné vzdialenejšie dôsledky a tým prinášať presnejšie porozumenie prvoplánových riešení. Uvedené problematizovanie jednotlivých *predporozumení* nie je samoúčelné, má prispieť k lepšiemu fungovaniu medzilidských vzťahov v spoločnosti. Na základe takéhoto vedeckého skúmania sa potom môžu korigovať konkrétne regule (pravidlá a zákony), ktorých dodržiavanie, ideálne formou morálnej sebaregulácie, od nás spoločnosť (komunita i štátna moc) očakáva.

Zároveň si uvedomujeme, že etickú problematiku posudzujeme v kontexte prípravy budúcich bojovníkov v prvej línii boja proti zločinu. *Neustále riešenie situácií, v ktorých sa stretávajú s klamstvami, so zakrývaním faktov, s podvodmi, so špekuláciami a s krádežami, vytvára u nich cynický postoj a ohrozuje aj ten najpevnější morálny základ, najmä ak sa takéto nečestné správanie objavuje u sudcov, prokurátorov, nadriadených i politikov*.² Súhlasíme, ide o náročné povolanie, po tejto stránke najnáročnejšie, ale aj v takomto boji sa musí postupovať čestne a v súlade s právnymi normami. Avšak nemôžeme celkom súhlasiť s takými názormi, že *politická štruktúra nesie morálnu zodpovednosť, nie jednotlivci*.³ Samozrejme, že každá spoločnosť má svoj hodnotový systém⁴ a ten má veľký vplyv na morálnu úroveň každého občana a teda aj na príslušníkov Policajného zboru, ale minimálne od Norimberských procesov

¹Arzenbacher, 1994, s.13

²Luknič, 1999, s. 111

³Ibidem, s. 139

⁴Palovičová, 2003, s. 406

je každému jasné, že na rozkazy z hora sa nedá vyhovárať. A už vôbec nemôžeme súhlasiť s názorom, že: *Je chyba dívať sa na policajnú etiku ako na záležitosť jednotlivca a jeho samostatného rozhodovacieho procesu*,⁵ lebo etické otázky sú individuálne a za svoje činy je zodpovedný každý sám, ostatné je len racionalizácia individuálneho zlyhania.

Vychádzame z toho, že etický rozmer vzdelávania a prípravy budúcich policajtov je najvhodnejšou prevenciou ich novej delikventnej činnosti v budúcnosti a touto prácou sa pokúsime prispieť k skvalitneniu policajného vzdelávacieho procesu. K tomu je najprv potrebné poznať, ako eticky-citlivo je nastavené svedomie nastávajúcich príslušníkov Policajného zboru. Náš výskum sa zameriava práve na túto problematiku a v tomto príspevku budeme informovať o prvých čiastkových výsledkoch získaných do fázy výskumu.

Teoretická časť

Svedomie: Z dostupnej filozofickej a psychologickéj literatúry ako aj rešeršnej činnosti sa nám nepodarilo zistiť všeobecne uznávanú definíciu svedomia a to ani v rámci jednotlivých vedných odborov. Napríklad doc. Kaliský⁶ zostavil dva obsiahle zborníky zo sympózia Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici o morálke zo psychologického a filozofického aspektu, ale ani jeden príspevok sa nepokúša o zjednocujúcu definíciu svedomia. Taktiež Dr. Burgan⁷ prináša veľmi pregnantnú polemiku s aktuálnymi vedeckými teóriami o podstate človeka v súvislosti so štúdiou Coenen a kol., 2009 o ľudskom zdokonaľovaní predloženou Európskemu parlamentu za účelom formulovania politiky EÚ v tejto oblasti. Dokonca aj Dr. Krámský v štúdií *Filozofické základy psychologie morálky* ponecháva pojem svedomia na čitateľovom predporozumení hoci ostatné základné termíny morálky veľmi dôkladne definuje.⁸ Okrem toho, že nemáme definíciu svedomia, pričasto používame rôzne významové substituenty ako napríklad *duša* či *duch*,⁹ alebo sa dokonca tomuto pojmu v odbornej literatúre úplne vyhýbame.¹⁰

Ustálené typy ponímania svedomia siahajú od jeho úplného popierania až po velebenie ako najvyššieho arbitra dobra a zla, ako *prienik transcendentna*¹¹ v nás. Dôvodom takého veľkého rozsahu vo vnímaní je jeho nestálosť, či vratkosť. Žijeme v dobe racionalizmu a objektivizmu, čiže vedecky sa môžeme zaoberať len tým, čo je poznateľné, vypočítateľné, merateľné. Avšak história nás učí, že nevenovať sa zodpovedajúcim spôsobom niektorým fenoménom, hoci ich nemožno odmerať, vypočítať ba dokonca ani len s istotou predpovedať, sa môže veľmi kruto vypomstiť. Napríklad všeobecné pozitivisticko-právne ambície zrealizovali až hrôzy druhej svetovej vojny, ktoré vyvrcholili „legálnymi“ genocídami „podľudí“. Jedinými obmedzeniami vyvražďovania a znásilňovania *bolševikov* (čiže obyvateľov ZSSR) vo *Výnose o vojnovnej súdnej právomoci v oblasti "Barbarossa"* z 13. 5. 1941 boli obavy zo *zdivočenia* nemeckých vojakov a *zničenia majetku, ktorý sa dá ešte využiť*.¹² Výsledkom zverstiev armády

⁵Luknič, 1999, s. 139

⁶Kaliský, 2013, [on-line] [28.01.2014] Dostupné na: <https://www.pdf.umb.sk/jankalisky/vedecke-symposium-2012.html>

⁷Burgan, 2014, [on-line] [Jún, 2014] Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/338408411_Preco_nie_je_mozne_vylepsit_ale_len_definitivne_nahradit_a_prekonat_cloveka/link/5e1331cd299bf10bc392eb61/download

⁸Krámský, 2015

⁹Burgan, 2014, s. 7 a 9

¹⁰Hoffman, 2018, [on-line] [23. 7. 2018] Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0963721418759317>

¹¹Telec, 2007, s. 251

¹²*Erlaß über die Ausübung der Kriegsgerichtsbarkeit im Gebiet "Barbarossa"* [online] [28.11.2020] dostupné na: https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0093_kgs&object=translation&l=de
Podľa renomovaného historika PhDr. Igora Baka, PhD. z Vojenského historického ústavu v Bratislave bola časť

„Übermenschen“ bolo vyvraždenie 17 miliónov civilných obyvateľov ZSSR, popri tom padlo 9 miliónov¹³ vojakov Červenej armády.¹⁴ Striktne vzaté mohol dehumanizovaný právny mechanizmus zlegalizovať čokoľvek. V dôsledku toho sformuloval v roku 1946 vrcholný predstaviteľ právneho pozitivizmu Gustav Radbruch všeobecne uznávanú Radbruchovú formulu: *...ak rozpor medzi pozitívnym zákonom a spravodlivosťou dosiahne neznesiteľnú mieru, tak zákon musí ustúpiť spravodlivosti ako „nenáležité právo“*.¹⁵ Nepoužil síce pojem svedomie, ale pojmom spravodlivosť chcel zhumanizovať právo aj za cenu použitia pojmu, ktorý patrí do slovníka prirodzeno-právnych koncepcií. Pojem svedomia sa však dostáva v roku 1948 do preambuly Všeobecnej deklarácie ľudských práv i do jej prvého článku: *Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti aj právach. Sú obdarení rozumom a svedomím a majú sa k sebe správať v duchu bratstva*.¹⁶

Na základe doterajšieho štúdia predkladáme nasledujúcu definíciu svedomia: **Človek sa nerodí len s piatimi rozvinutými zmyslami, ale aj s *esenciou*¹⁷ svedomia, čím rozumieme nerozvinutý zmysel pre hodnotovú orientáciu so sídlom v laterálnej prefrontálnej časti mozgu.**¹⁸ Rozvinutie tohto zmyslového orgánu (kvantitatívne aj kvalitatívne) závisí v prvom štádiu od rodičov (resp. vychovávateľov), v druhom od samotného jedinca, keď si v období puberty (prebúdzania vlastnej osobnosti) interiorizuje určité hodnoty a v treťom od spoločnosti v procese jeho socializácie, a to všetko v kontexte mravného vývoja danej kultúrnej oblasti i celého ľudstva. Pod hodnotovou orientáciou rozumieme samozrejme morálnu orientáciu v hodnotách, ktoré sú obsiahnuté takmer vo všetkom čo vnímame, či si to uvedomujeme, alebo nie. Konkrétni vychovatelia nimi rozvíjajú vrodenu *esenciu* svedomia svojho dieťaťa na základné akceptovaného systému mravov a právnych noriem, čím sa utvára jeho svedomie a formuje telesný orgán *zmyslu pre hodnotovú orientáciu* v laterálnej prefrontálnej časti mozgu. Predstavujeme si to tak, že v tejto časti mozgu sídli zmysel pre hierarchiu hodnôt od polohy *zlo* po *dobro*, obdobne ako u ostatných zmyslov (od najneprijemnejšie vnímanej polohy po najprijemnejšiu¹⁹). Po celý život nám tento

druhej svetovej vojny proti ZSSR, iná ako proti západným krajinám, mala genocídny „*rasovo vyhladzovací charakter*.“ [online] [28.11.2020] dostupné na: <https://zurnal.pravda.sk/rozhovory/clanok/551000-comu-sluzi-prekrucanie-dejin-najstrasnejsej-vojny/>

¹³Počty obetí sa rôznia, avšak *demografická strata celého Sovietskeho zväzu predstavovala 26,6 milióna ľudí*. [online] [28.11.2020] dostupné na: <https://dennikn.sk/91497/ktory-narod-zaplatil-za-nase-oslobodenie-najviac-rusi-ukrajinci-a-treba-to-riesit/>

¹⁴O tom, že tento obrátený pomer medzi civilnými a vojenskými obeťami (napríklad Nemcov - vojakov padlo 5,5 mil. a civilov 2,1 mil.) nebol náhodný svedčí Goebbelsovo vyhlásenie, že jeho *antibolševická* propaganda sleduje cieľ: *Prinútiť nemeckého vojaka bez váhania zabíjať, rozptýliť jeho pochybnosti o zákonnosti tejto vojny a rozvinúť jeho zmysel pre vlastnú nadradenosť*. Wette, 1979, [online] [28.11.2020] dostupné na: <https://iia-rrf.ru/sk/mittens/o-chem-gitler-peregovarivalsya-so-stalinym-vo-vremya-velikoi-otechestvennoi/> Zámer bol ešte ambicióznejší, len za rok 1941 počítal *plán vyhladovania* ministra Backeho s 20 – 30 mil. obetí na východ od Nemecka [online] [28.11.2020] dostupné na: <https://de.wikipedia.org/wiki/Hungerplan>

¹⁵„...*daß der Widerspruch des positiven Gesetzes zur Gerechtigkeit ein so unerträgliches Maß erreicht, daß das Gesetz als "unrichtiges Recht" der Gerechtigkeit zu weichen hat.*“ Radbruch, 1946, s. 105-108 [online] [28.11.2020] dostupné na: https://www.servat.unibe.ch/rphil/t/10.1_Radbruch_Formel_1945.pdf

¹⁶Všeobecná deklarácia ľudských práv (10.12.1948) [online] [28.11.2020] dostupné na: http://www.snsfp.sk/CCMS/files/Vseobecna_deklaracia_ludskych_prav.pdf

¹⁷Pojem *esencia* rozumej vo význame prof. J. Patočku: stav možnosti existencie, jej implicitný (nerozvinutý) stav, ktorý predznamenáva konkrétnu existenciu; ide len o potenciál svedomia, výzvu pre náš vlastný rozvoj. K tomu je potrebná *tvorba vlastní podstaty...bez ideálneho predurčení a rovněž bez záruky*. Patočka, 1990, s. 72 -80.

¹⁸prof. Matthew Rushworth z Oxfordskej univerzity v roku 2014 nezámerne objavil v mozgu človeka miesto, ktoré dokáže odkódovať, či ste nejakú vec urobili správne alebo nesprávne. [online] [12.11.2013] dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/245032/objavili-vedci-v-mozgu-svedomie/>

¹⁹Kant (1990) opačný pól „hryzenia“ svedomia opisuje v súvislosti s plnením si povinnosti takto: *S touto vzpruhou (čistého morálneho zákona) sa dá dobre zlučiť toľko životných podnetov a príjemností, že rozumný a o najväčšom životnom blahu premýšľajúci epikurovec by si už len kvôli nim (tým príjemnostiam) veľmi múdro zvolil mravne dobré správanie*.

„akumulátor“ morálnych hodnôt poskytuje feedback (orientáciu) o tom, či zamýšľaný alebo vykonaný konkrétny čin, myšlienka alebo zámer je spojený s nepríjemným alebo príjemným vnímaním (od „hryzenia“ svedomia po Kantom opísaný povznášajúci vnem).

Z uvedenej definície vyplýva, že svedomie nepovažujeme za výtvor akéhosi metafyzického, ale ani výchovy samotnej. Chápeme ho ako skutočný fenomén v ontologickom zmysle inherentný len človeku.²⁰ Ak ho nemajú ani primáty, tak potom zrejme môžeme konštatovať, že jedine človek má v tele fyzicky orgán pre svedomie. Výskum neurológov potvrdzuje zadokumentovaný prípad Phineasa Gageho, ktorý po úraze prišiel o tú časť mozgu, v ktorej vedci objavili orgán pre hodnotovú orientáciu. P. Gage žil ešte 12 rokov, ale so zmeneným správaním: *nevhodné sexuálne chovanie, promiskuita, absencia rozpakov či hanby, nedostatok reflexie, nezodpovednosť, neschopnosť urobiť morálne rozhodnutie* (zvýraznil M.K.), *agresivita a násilie, alkoholizmus, strata spoločenských konvencií a pod.*²¹ Teda Gage po úraze už nevnímal ostatných ľudí ako *subjekty ľudskosti* a nositeľov jedinečných morálnych hodnôt, ale len ako *objekty* uspokojovania svojich pudov.

Existencia svedomia de facto vyvažuje (reguluje) našu schopnosť slobody, individualizmu a egoizmu, čím je daná možnosť, aby sa ľudstvo nezlikvidovalo v boji každého s každým. Pre formovanie svedomia je potrebný istý predobraz módu spolužitia daný normami: dobrovoľný systém mravov, v ktorom sme vychovávaní a na ktoré nás následne svedomie orientuje. Takými môžu byť napríklad obyčaj, viera, alebo veda (rôzne etické systémy). Sloboda voľby správania človeka neakceptovať žiadny konštruktívny systém mravov, priniesol vznik aj vynútiteľného systému spolužitia: právne normy, ktorých dodržiavanie garantuje štát. V demokracii sú oba systémy v prieniku.²²

Vďaka schopnosti byť slobodným, nezávislým, individuálnym máme fantastické možnosti na prosperitu, ale zároveň aj možnosť správať sa seba-deštruktívne, napríklad genocídne. Nacisti vytvorili za účelom ulúpenia cudzích území a majetkov²³ osobitý systém mravov a právnych noriem a ešte sa pokúsili aj „vedecky“ zdôvodniť, že majitelia tých majetkov a území sú horší ako oni náukou o rasách (*die Rassenlehre*). Uvedené samozrejme nestačí na zdeformovanie orgánu pre hodnotovú orientáciu, nakoľko takmer všetci Nemci vyrastali vo Weimarskej demokracii a preto rodičia vo väčšine vychovávali deti v hodnotách mravného systému vtedajšej Európy. Na základe uvedeného sa domnievame, že pri všetkej úcte Rorty (1996, s. 35) nesprávne uvádza, že *tá istá žena môže byť na jednej strane milujúcou matkou a na strane druhej krutou dozorkyňou v koncentračnom tábore a to v absolútnom súlade s jej svedomím*.²⁴ Kruté zaobchádzanie nebolo v súlade s jej svedomím, veď aj my, ktorí sme vyrastali uprostred stabilného, zdalo sa že neutrasiteľného, bývalého režimu (s osobitým systémom mravov *MO-KO-BU-KO*²⁵ a právnych noriem) sme veľmi dobre vedeli, že nie je

²⁰Tím prof. Rushwortha zistil, že v mozgu našich najbližších zvieracích príbuzných - u primátov - sa podobný orgán nenachádza.

²¹Krámský, 2015, s. 35

²²Príklad pre právnu normu jednoznačne protirečiacu mravným normám je americký federálny telekomunikačný zákon, ktorý nedovoľuje štátom a lokálnym vládam regulovať umiestnenie bezdrôtových zariadení z dôvodu negatívnych dopadov na životné prostredie *environmental effects of radiofrequency emissions...* (reportáž CBS: <https://vimeo.com/310643428>). Hoci zákon vychádza z vedeckých poznatkov z roku 1996 slúži aktuálne jednej korporácii proti žalobám za poškodenie zdravia, ktorá zavádza globálnu sieť 12 000 družíc, ktoré spolu s pozemnými stanicami vytvoria hustú mikrovlnnú sieť na prevádzku autonómnych vozidiel a internetu vecí. Pre korporácie je prvoradá zisk a nie vedľajšie účinky a to dokonca ani v tom prípade, ak môžu ohroziť existenciu života na zemi. Zvieratá s istou sociálnou štruktúrou útočia svojimi „bojovníkmi“ na tieto pozemné stanice vyžarujúce smrtiace mikrovlnné žiarenie (nerešpektujúc federálny zákon©).

(<https://www.youtube.com/watch?v=7AXyQMbBTFQ>).

²³Ako si túto lúpež storočia vykonštruoval väzeň Hitler a už v rokoch 1925 – 26 (!) publikoval v *MeinKampf*.

²⁴Citované podľa: Dobro a zlo, alebo o morálke I, 2013, s.116

²⁵ *Morálny kódex budovateľa komunizmu*

správne zakročiť napríklad proti *sviečkovej demonstrácii*, či proti neskorším protestom koncom roku 1989 a že keď poslúchneme takýto rozkaz tak pôjdeme proti vlastnému svedomiu.

Zároveň podľa našej definície platí, že proces rozvíjania *orgánu pre hodnotovú orientáciu* nie je nijako kvalitatívne predurčený, takže rodičia ho môžu do veľkej miery ovplyvniť, aby bolo po celý život napríklad zdrojom oportúnneho prístupu k životu. Tým sú možné rôzne „druhy a typy“ svedomia, pričom nemožno zabúdať, že svedomie je permanentne tvarovateľné, prispôsobiteľné v celoživotnom procese socializácie.

Na záver tejto podkapitoly je potrebné uviesť, že pre nás bola idea ponímať svedomie ako ďalší ľudský zmysel s osobitným telesným orgánom „pôvodná“ od marca 2017 do decembra 2020, kedy sme sa dozvedeli, že *podle Verpalaetse et al. (2009) jsou to nicméně právě Benedikt a Vogt kdo položili základ konceptu „morálního mozku“*. *Vogtův pohled tak konvenuje i moderní hypotéze Antonia Damasia (1994) o „somatických markerech“, jež propojuje přirozenou vazbu mezi mentálními reprezentacemi, tělesnými smysly a morálním rozvojem osobnosti a předpokládá existenci mozkových oblastí zodpovědných za morální či amorální jednání.*²⁶

Morálna integrita: V súlade s názvom článku sa ďalej budeme zaoberať už len tým aspektom svedomia, ktorý má význam pre sebareguláciu konania človeka. Označujeme ho pojmom integrita, avšak ani koncept integrity nie je významovo ustálený. *Z hľadiska všeobecných teoretických východísk je jeho definícia veľmi široká a výkladovo nejednoznačná. V rôznych prácach predstavuje rôzne konštrukty, od pragmaticky ponímanej integrity podľa spokojnosti zamestnávateľa s dodržovaním firemných požiadaviek, chápanie integrity ako osobnostného rysu (napr. svedomitosti), po morálne ponímanú integritu meranú napr. metódami obsahujúcimi morálne dilemy.*²⁷ Naša predstava o integrite sa zhoduje s tou treťou menovanou, keď ju chápeme ako **kvalitu morálneho sebavedenia**.²⁸ V tomto stručnom vyjadrení je obsiahnutý morálny zmysel, morálne uvažovanie i morálny čin ako integritu chápe Dr. Kramský.²⁹ Autori štúdií o podobných témach napr. morálneho sebavedenia, sebaregulácie, či integrity sa nezaoberajú podľa nás tým najpodstatnejším a síce jej zdrojom.³⁰ Na jednej strane je to pochopiteľné, veď svedomie je z vlastnej podstaty výsostne individuálny fenomén, ako to ukazuje napríklad aj naša definícia. Avšak na druhej strane nezaoberať sa tým vôbec, považujeme za podobný nedostatok, ako keď pri výstavbe domu nevenujeme náležitú pozornosť základom, ale spoliehame sa, že to nejakou vydrží. Potom sa jednotlivé štúdie (i celé systémy etík) odlišujú od seba v takom rozsahu, v akom sa odlišujú jednotlivé ponímania pojmu svedomia, z ktorých často len implicitne vychádzajú.

Pre morálnu integritu ako **kvalitu morálneho sebavedenia** je dôležité, aby všetky tri základné komponenty osobnosti (kognitívny, afektívny, vôľový) boli vyvážené, aby človek nemal len vyzreté morálne usudzovanie, ale bol aj citovo zaangažovaný na preferencii dobra, ako aj schopný činu, odvázaného konania v súlade s tým, čo vie a cíti, že je správne.

Sebaregulácia: Pojem *regulácia* nota bene *sebaregulácia* nemá v súčasnom verejnom diskurze pozitívne konotácie;³¹ o niečo pozitívnejšie sú vnímané pojmy ako *samovedenie* (M. Zelina), *sebakontrola*, či *morálna integrita*, ale v kontexte tejto štúdie majú odlišné významové odtiene.

²⁶Kramský, 2015, s. 34

²⁷Preiss, Kramský, Příhodová, 2014, s. 23

²⁸S. Fine, 2010; In: Preiss, Kramský, Příhodová, 2014.

²⁹Kramský, 2015, s. 143 - 149

³⁰Kramský, 2015, (aj keď tento pojem v relevantnom kontexte používa nikdy sa pri ňom nepristaví a nepriblíži čitateľom čo pod ním chápe).

³¹Obzvlášť u nás od čias kedy sa nemenovaný politik stal terčom posmechu keď sa snažil o umlčanie médií výzvou k ich sebaregulácii.

Spoločným menovateľom pre všetky tieto pojmy je *zodpovednosť*, bez ktorej nie je možná sloboda a vice versa.³² Sloboda ako najpopulárnejší pojem ako keby sa vylučoval zo sebareguláciou, ale pritom je jej podmienkou. Bez sebaregulácie by nastala anarchia a tá by si vzápätí vyžiadala totalitu. **Sebaregulácia je slobodné konanie vedomé si svojej zodpovednosti za dôsledky svojich činov.** Ak by každý sám od seba konal zodpovedne (čo by malo byť **normálne**, čiže v súlade s **normami**), nebol by potrebný tak nákladný aparát na vynútiteľnosť práva. V prvom rade by mali dodržiavať zákonné a etické normy samotní *strážcovia* práva, ako sme o tom písali v zborníku z konferencie doktorantov.³³ *V autoregulačnej činnosti svedomia vidíme jediné riešenie „večnej“ otázky Qui scustodiet ipsos custodes?*³⁴ Ak máme na štandardnej úrovni demokratické a právne systémy transparentných procesov s vnútornými i vonkajšími kontrolami na jednotlivých mocenských aparátoch, potom škandalózne kauzy na policii, súdnictve a prokuratúre ukazujú, že povestným *čertovým kopytkom* sú ľudia - zamestnanci. Od vedomosti, svedomia a najmä odvahy jednotlivých pracovníkov dodržiavať zákonné a etické normy závisí funkčnosť každého systému. Od roku 1989 preberáme zo Západu najrôznejšie systémy, ale vždy sa v nich dajú nájsť „diery“, ktorými by sa dali obísť. Tieto snahy prestanú až vtedy, ak my sami budeme konať v súlade so svojim svedomím a regulovať svoje správanie aj v situáciách, keď sme nekontrolovateľní, neodhaliteľní a nepostihnuteľní. Morálna sebaregulácia však nie je len poslušnosť siahajúca aj do sfér mimo kontroly a vynútenia, k tomu sa skôr blíži pojem disciplinovanosť či svedomitosť. Pod morálnou sebareguláciou rozumieme zodpovedné a odvážne konanie v súlade so svojim svedomím a s normami.

Morálka: Z našej definície svedomia nám vychádza, že: niet morálky bez jej utvárania a formovania v procesoch interiorizácie a socializácie.³⁵ Potom v prípade, že rodičia, ktorí napríklad na základe nepriaznivých životných okolností dospeli k záveru, že oportúnny spôsob života je najvýhodnejší, môžu svoje deti vychovávať v tomto zmysle, aby ich potomkov nijako nezaťažovalo svedomie pri presadzovaní svojich cieľov, aby svoju morálnosť len predstierali. Utilitarista by mohol namietnuť, že medzi dobrým skutkom hoci len zahraným a identickým vykonaným z hlbokého presvedčenia nie je žiadny rozdiel. Avšak práve zmyslom tejto práce je

³²Platí to aj pre spoločnosť ako celok; ak sa kladie dôraz na jednu oslabuje to druhú. Napríklad oslabovanie slobody prinášajú tí, ktorí sú za *jednoduché a rýchle riešenia* na druhej strane oslabovanie zodpovednosti vnímame u toho čo mainstreamové médiá označujú za liberalizmus. Pritom nezdeformovaný liberalizmus pramení z boja človeka za oslobodenie od všetkých foriem nadvlády a útlaku a vyvrcholil prijatím *Všeobecnej deklarácie ľudských práv* (1948) a v politickej organizácii konštituovaním demokratického a právneho štátu blahobytu (*Welfare state*). Dosiadnutím týchto výdobytkov však nenastal Fukuyamov *Koniec dejín*. Neobmedzená sloboda koncentrácie kapitálu dala vznik korporáciám mnohonásobne bohatším ako mnohé štáty, ktoré tým pádom už reálne zodpovedajú len sami sebe. Šokujú nás potom výpovede whistleblowerov, ktorí vďaka pôsobeniu svedomia nedokázali ďalej kryť nekalé praktiky. Štát je najväčším nepriateľom korporácií, lebo ako jediný má možnosť volať ich na zodpovednosť, ak by v honbe za ziskom napríklad ohrozovali zdravie spotrebiteľov. Ich rukopis sa dá využiť za postupným odbúravaním jednotlivých atribútov štátu od začiatku 90-tych rokov minulého storočia. Zároveň sa vytratil z verejného diskurzu *štát blahobytu* a novým ideálom má byť *liberálna demokracia*. Avšak funkcie štátu zaručujú jednotlivé slobody, ako sú upravené napríklad aj v našej ústave (celá druhá hlava). Paradoxne z toho potom vyplýva, že naše slobody sú likvidované pod rúškom progresu k „liberalizmu“. Ale demokracia nemá byť jednostranná napr. liberálna, ak už má mať prívlastok tak jedine **humánna**, ako sme si už ukázali vyššie. Každý z nás si musí stále uvedomovať k čomu skutočne smeruje jeho konanie a v prípade, ak nás svedomie volá na zodpovednosť za dôsledky našich činov, tak ho nemáme zapredávať. Neprispievame k prehlbovaniu všeobecnej krízy, krízu svedomia nevynímajúc, ale hľadáme východiska z krízy; jedno z nich ponúka Husserl, podľa ktorého je svedomie vnútorná diskusia – maximálne kritická. (Krámky, 2015, s. 116.)

³³Vedecká konferencia doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave 2. časť, 2019, s. 139.

³⁴Kto ustráži samotných strážcov?

³⁵Avšak s Husserlom *fenomenologicky* akceptujeme prirodzenú morálnu rozmanitosť jednotlivcov už od narodenia často krát nevysvetliteľnú len výchovou a genetickou dedičnosťou. Odpovede na túto *rozmanitosť v jednote* hľadá napríklad aj hlbinná psychoanalýza.

upriamiť pozornosť na potrebu dosiahnutia takého stavu, aby príslušníci Policajného zboru konali morálne správne aj v takýchto prípadoch, *keď sa nikto nepozerá. To je možné len vtedy, ak konajú z vernosti k svedomiu a k prísaha, ktorú zložili pri vstupe do zboru.* Prisaháme na zákony a Ústavu Slovenskej republiky, ktoré vo funkčnom demokratickom štáte odrážajú mravný vývoj danej kultúrnej oblasti (istý systém mravov), a tým pádom aj ten kto nebol vychovaný v súlade s ním, čiže jeho svedomie ho v tomto smere nereguluje, vie ako má konať a aj to, že s vysokou pravdepodobnosťou bude potrestaný, ak tak konať nebude. Trest a hrozba trestom je však prekážkou aktívneho a iniciatívneho konania, ktoré od príslušníkov Policajného zboru vyžadujeme. *V stále väčšej miere sa presadzuje presvedčenie, že najlepšou prevenciou výskytu sociálno-patologických javov je namiesto dominancie reštrikcie a dozoru budovanie vnútorných zábran v osobnosti práve rozvojom „vnútornej morálky“ prostredníctvom procesu zvnútorňovania pravidiel, noriem a utvárania aktívneho svedomia.* Vacek, 2013³⁶ Podľa Koníčkovej *patrí do piatej vrstvy svedomia* (najvyššej na rozdiel napríklad od Kohlberga, čo osobitne vyhovuje nášmu kontextu morálky v hierarchický organizovanom zbore) *rešpektovanie noriem, pre ktoré sa jedinec rozhodol. Svedomie funguje ako autoregulačná činnosť, vzťahuje sa na vlastné činy a na základe svedomia sa rozhoduje, koná a hodnotí vykonané. Zdôrazňuje fakt, že jedinec za svoj čin nesie zodpovednosť. Stupeň rozvoja svedomia závisí od stupňa mravnej výchovy a sebavýchovy človeka.*³⁷

Naším cieľom je zistiť ako hlboko pociťujú študenti – budúci kolegovia tento sebaregulačný vplyv, svoju prepojenosť s právnym systémom v zmysle Lutherovho výroku pripútania svojho svedomia;³⁸ ved' čo iné je prísaha ako práve slávnostný akt pripútania svedomia k zákonnému republiky?³⁹ Z toho dôvodu sme naformulovali jednotlivé položky dotazníka tak, aby umožnili odhaliť *diabla v detailoch*, aby naznačili koľkí z nich by v daných situáciách konali principiálne v zmysle štúdie prof. Viktoryovej a Dr. Pažitku *ak sa policajt pri vyšetrovaní dopustí nezákonných praktík, prekračujúcich jeho právomoc, ktorú mu priznáva zákon, nie je ho už možné odlišovať od samotných páchatel'ov.*⁴⁰ Pritom nemáme na mysli len napríklad kladenie kapcióznych otázok, používanie účelových lží, či nezákonného „zobchodovania“ nepotrestania menej závažného trestného činu za dôkazy o spáchaní závažnejšieho druhými osobami, ale všeobecné rozlišovanie svojho nezákonného konania na takpovediac „banálne“,⁴¹ čiže ešte prípustné „dobré zlo“ a „závažné“ teda už neprípustne „zlé zlo“. Podľa nášho vnímania je vnútorné ospravedlňovanie svojich „drobných“ previnení rôznymi dôvodmi nástupným konaním pre závažnejšiu trestnú činnosť. Luknič označuje uvedený proces pojmom *kariéra amoralizmu*, ktorý charakterizuje takto: *Len čo sa im podarí prekonať prvú a základnú morálnu krízu, je už pre nich oveľa ľahšie zdôvodniť svoje ďalšie neetické správanie. Správanie v minulosti slúži ako pravidlo novej etickej normy, keďže pre uspokojenie vlastného svedomia sa policajt často snaží sám sebe odôvodniť svoje správanie.*⁴²

Metodologicko-praktická časť

³⁶Citované podľa: Dobro a zlo, alebo o morálke I, 2013, s. 18.

³⁷Koníčková, [online] [18.11.2020] dostupné na: <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/919/ako-sa-u-dietata-vyviija-svedomie>

³⁸*Moje svedomie je pripútané k Božiemu slovu...Tu stojím, inak nemôžem!* Kolektív autorov, 2017, Tu stojím, inak nemôžem. s. 424

³⁹Vhodnou pripomienkou aktu prísahy by pre každého nového príslušníka Policajného zboru bola napríklad takáto plaketa: [online] [28.11.2020] dostupné na: <http://www.fajnveci.sk/index.php/pz-služobna-prisaha>(Ved' by mala byť pre nás niečím podobným ako je pre lekárov Hippokratova prísaha.)

⁴⁰Viktoryová, Pažitka, 2003, s.11.

⁴¹Podrobné a výstižné rozpracovanie tejto tematiky: Herzogová, 2003, s.183.

⁴²Luknič, 1999, s. 33 – 36.

Špecifiká výskumného súboru: Výskumným súborom našej dizertačnej práce sú študenti na stredných odborných školách Policajného zboru a na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. V prevažnej väčšine ide o príslušníkov Policajného zboru alebo o kadetov Policajného zboru, čiže už boli podrobení predvstupovému psychologickému vyšetreniu, ktorého *cieľom je zhodnotiť úroveň psychických predpokladov uchádzača (...) odhaliť vlastnosti a zvláštnosti jednotlivéj osobnosti, poznať jej motívy, črty charakteru, schopnosti, zvláštnosti temperamentu, dispozícií pre vytváranie nových vzťahov (...) schopnosť regulácie vlastného správania v psychicky náročných situáciách.*⁴³ Z medializovaných prípadov vieme, že medzi mafiánmi a nájomnými vrahmi boli v minulosti viacerí bývalí príslušníci Policajného zboru z čoho je zrejmé, že samotné psychotesty ich nedokázali identifikovať, alebo sami demoralizovali v priebehu rokov. Povolanie príslušníka Policajného zboru nepriťahuje len takých, ktorí chcú *pomáhať a chrániť*, ale aj takých, ktorí majú sklon k agresivite, túžia len po moci či peniazoch. O to viac je potrebné zaoberať sa otázkami svedomia a mierou odhodlania regulovať svoje konanie podľa svedomia a prísahy, aby sme v procese prípravy, vzdelávania a ďalšieho vzdelávania mohli účinne pôsobiť na nastávajúcich policajtoch. Naším zámerom je pokúsiť sa prispieť ku skvalitneniu prípravy a vzdelávania, aby príslušníci Policajného zboru čestne konali v zmysle svojej prísahy, ktorá vrcholí slovami ***a to aj s nasadením vlastného života***; čo je požiadavka právne nevymožiteľná, avšak človek sám zo seba, zo svojho svedomia, takto konať dokáže.

HKS 38: „Odmerať“ mieru odhodlania istej skupiny konať v súlade so svedomím a prísahou je úloha veľmi náročná, vyžadujúca si psychologické vzdelanie alebo aspoň vysokú mieru skúseností z psychologického výskumu. Týmto nedisponujeme, preto sme nadviazali na vedeckú prácu renomovaných psychológov, ktorí vypracovali *Hannoverskú škálu korupcie* pozostávajúcu z 38 otázok označovaných ako *HKS 38*⁴⁴. Podrobnejšie sa venujeme tomuto psychometrickému nástroju v treťom zborníku z vedeckej konferencie doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave konanej v roku 2019⁴⁵ a to najmä z metodologického hľadiska. Na odporúčanie vedúceho autorského kolektívu sme odložili preklad dotazníka na deň publikovania jeho aktualizácie po skúsenostiach z výskumu v Rakúsku vo verzii *HKS 38 Ö*,⁴⁶ ktorú sme vzali ako východisko pre naformulovanie nášho dotazníka. Na podmienky Policajného zboru sme preformulovali všetky otázky, tak aby sme v čo najväčšej miere zachovali jeho validitu a reliabilitu. Dodržali sme aj rovnomerný počet položiek oslovujúcich jednotlivé zložky osobnosti človeka: kognitívnu, afektívnu a vôľovú, čo má veľký význam pre vyhodnotenie integrity osobnosti človeka. Samozrejmosťou bolo dodržanie nerovnomerného striedania inverzne formulovaných postojových prehlásení. Na skúšku pravdivosti sme adekvátne preformulovali dve tzv. *lži-položky*. Najvýstižnejším názvom pre tento novovzniknutý psychometrický nástroj by bol **test etickosti policajtov**, ale z dôvodu získania čo najobjektívnejších odpovedí bol v súlade s odporúčaním autorov HKS 38 zvolený hodnotovo neutrálny opisný názov: *Anonymná sumačná posudzovacia škála konsciencionálneho zaťaženia*⁴⁷ (*zaťaženia svedomím*) *pri plnení úloh príslušníkmi Policajného zboru*. Na základe vyššie uvedeného by sme mohli sformulovať **výskumnú otázku** nasledujúcim spôsobom: Ako odolávajú nastávajúci policajti porušovaniu etických a zákonných noriem pri výkone služby?

⁴³Vilková, 1998.

⁴⁴Litzcke, S.; Linssen, R.; Hermanutz, M., 2014.

⁴⁵Vedecká konferencia doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, 3. časť, 2021

⁴⁶Heber, F., Seibold, S., Schäffer, A., 2019.

⁴⁷Prof. PhDr. Jaroslav Erneker, DrSc. v diele *Profesia policajta* uvádza pojem konsciencionálne zaťaženie v zmysle *vnútorných konfliktov vo vedomí, a to najmä v prípadoch, keď sa povinnosť konať podľa predpisu či zákona, dostáva do rozporu s vlastným názorom, mravným hodnotením skutočnosti alebo s osobným postojom podľa svedomia*. Erneker, 2000, s. 69 a 74.

Objektivita: Vyjadrenie osobného postoja k prípadnému neetickému alebo nezákonnému konaniu, inak ako jednoznačne odsudzujúco je problematické. Preto sme sa tejto otázke podrobne venovali v inom príspevku.⁴⁸ Na tomto mieste zhrňme, že k dosiahnutiu čo najväčšej možnej objektivity odpovedí boli v predvýskume využité nasledujúce postupy na minimalizovanie pôsobenia intervenujúcich premenných:

- ✓ Názov dotazníka naformulovaný, tak aby pôsobil hodnotovo neutrálne, viď predchádzajúci odstavec.
- ✓ Apel v rámci úvodného oslovenia: *...Nezisťujeme ako odpovedali jednotlivci, ale aké sú výsledky za celú skupinu, tie však budú relevantné len ak označíte tú výpoveď, ktorá zodpovedá Vášmu osobnému chápaniu skutočnosti...*
- ✓ Explicitný záväzok uvedený na dotazníku: *Autor prehlasuje, že zachová anonymitu všetkých získaných informácií a že budú slúžiť len na vedecké účely.*
- ✓ Polovica prehlásení bola naformulovaná inverzne, aby konzekventný respondent musel nepravidelne obmieňať súhlasné a nesúhlasné stanovisko.
- ✓ Prezenčná forma testovania za podmienok zaručujúcich anonymitu pri odovzdávaní odpovedňových hárkov.
- ✓ Kontext testovacej situácie navodený bez učiteľa takým spôsobom, aby študenti boli uistení, že ich osobný postoj má pre náš výskum veľký význam a následne sa podľa jeho výsledkov môže upraviť príprava policajtov v budúcnosti.
- ✓ Stálou prítomnosťou autora dotazníka s explicitnou výzvou na možnosť opýtať sa ak niekto niečomu nerozumie bolo minimalizované riziko nesprávnej interpretácie jednotlivých položiek dotazníka.
- ✓ Prechádzaním sa po učebni bolo zaručené ticho počas vyplňovania a znížená možnosť vzájomného ovplyvňovania sa odpisovaním.
- ✓ Dotazník obsahuje dve takmer identické *lži-položky* na skúšku pravdivosti, ktoré sú medzi 38 prehláseniami „skryté“ na 14. a 35. mieste. Týmto spôsobom by mal byť odhalený neúprimné vyplnený odpovedňový hárok, čo by mala prezradiť nekonzekventnosť v týchto dvoch odpovediach. V prípade, že bol medzi uvedenými položkami rozdiel v odpovediach väčší ako jeden stupeň, taký hárok bol z vyhodnotenia vylúčený. V rámci predvýskumu bolo odovzdaných 56 odpovedňových hárkov, z ktorých 12 bolo vyradených, čo predstavuje 21 %.

Validita: *Validita je ukazovateľ pravdivosti, do akej miery test meria naozaj to, čo sme ním chceli odmerať.*⁴⁹ Z toho dôvodu je tomuto i nasledujúcemu ukazovateľu venovaná podstatná časť štúdie,⁵⁰ ktorou bol dotazník HKS 38 predstavený pre odbornú verejnosť, podobne aj pri jeho rakúskej verzii HKS 38 Ö.⁵¹ Na overenie validity nami preformulovaných otázok sme využili **pilotnú štúdiu**, skrátene pilotáž v zmysle metodologickej štúdie UPJŠ v Košiciach: *Po skonštruovaní dotazníka je užitočné realizovať pilotnú štúdiu, ktorá slúži na overenie zrozumiteľnosti dotazníka (prípadne použiteľnosti inej metódy). Výskumník osloví malý počet respondentov, ktorých požiada o vyplnenie dotazníka a spätnú väzbu.*⁵² Našej pilotáže sa zúčastnilo 19 aktívnych alebo bývalých príslušníkov Policajného zboru, ktorí sa v aktívnej službe venovali vzdelávaniu príslušníkov Policajného zboru a odborník na policajnú etiku PhDr. Petr Nesvadba, CSc., z katedry spoločenských vied Policajnej akadémie ČR. Výsledkom bola korekcia vo formuláciách viacerých postojových prehlásení. Na základe tejto skúsenosti

⁴⁸Vedecká konferencia doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, 3. časť, 2021, s. 133 - 140

⁴⁹Ferjenčík, 2000, s. 205

⁵⁰Litzcke, S.; Linssen, R.; Hermanutz, M., 2014

⁵¹Heber, F., Seibold, S., Schäffer, A., 2019

⁵²Bačíková, Janovská, 2018, s. 68 [online] [18. 12. 2018] dostupné na: www.unibook.upjs.sk

by sme radi odporúčali všetkým doktorandom absolvovať tento medzičlánok pred samotným výskumom.

Reliabilita: Pod pojmom *reliabilita* rozumieme *presnosť a konzistentnosť merania*.⁵³ Pre overenie reliability nami preformulovaných otázok sme využili ďalšiu metodologickú formu a to **predvýskum**. *Predvýskum sa má realizovať na osobách patriacich do cieľovej skupiny, za použitia kompletného dotazníka*,⁵⁴ v našom prípade to boli práve končiaci študenti pomaturitného kvalifikačného štúdia SOŠ PZ v Pezinku. Pri vyhodnocovaní odpovedových hárkov sme si overovali vnútornú konzistentnosť odpovedí jednotlivých respondentov. Takmer u všetkých bola vysoká miera konzistentnosti, len u dvoch – troch respondentov predpokladáme, že v úvodnej časti dotazníka im spôsobovala ťažkosť inverzná formulácia odpovedí, pri ktorých bolo potrebné vyjadriť napríklad pozitívne stanovisko negatívnou formuláciou *rozhodne nesúhlasím* a vice versa. Z odpovedí na ďalšie položky bolo zrejme, že si postupne zvykli na tento nekomfortný spôsob odpovedania a postupovali s vnútornou konzistentnosťou. Záverom je potrebné skonštatovať, že ani v jednom prípade sa nevyskytlo negovanie výskumu zo strany študentov aj keď ich prítomnosť na výskume bola povinná a vďaka zabezpečeniu anonymity si mohli zjednodušiť život a označiť len napríklad neutrálne odpovede. Vysoko oceňujeme, že odpovedali v celom rozsahu škály a v zásade podobne.

Operacionalizácia premenných: Ako sme už uviedli vyššie výskumná otázka znie: *Ako odolávajú nastávajúci policajti porušovaniu etických a zákonných noriem pri výkone služby?* Z toho dôvodu sme vytvorili postojové prehlásenia k situáciám, v ktorých sa *láme chlieb* čiže predstavujú určité morálne výzvy. Tie môžu naznačiť, ako by sa asi zachovali pri výkone služby. Podľa jednotlivých hypotéz sme vytvorili celkovo päť základných okruhov po minimálne štyroch položkách: **Citlivosť svedomia, sklon ku korupčnému správaniu, riešenie konfliktu lojality, sklon k agresivite a vzťah k Policajnému zboru**. Zaujatím postoja na stupnici v päťstupňovom rozsahu vyjadrovali respondenti stupeň citlivosti svojho svedomia v jednotlivých okruhoch a za všetky spolu stupeň svojej etickosti. Škála je dostatočná na vyjadrenie osobného postoja: *rozhodne nesúhlasím, nesúhlasím, súhlasím, rozhodne súhlasím, ani jedna možnosť*. Vyjadrenie každého postoja je následne prekódované do čísla 1 – 5 v takom význame ako pri školskom hodnotení; za 38 odpovedí je možné dostať max. 190 a minimálne 38 bodov; pričom stredová hodnota bola autormi HKS 38 metodologicky stanovená na **100 bodov**, hoci súčet neutrálnych (trojkových) odpovedí *ani jedna možnosť* je 114. Priemer stredových hodnotení *ani jedna možnosť* dáva výslednú „známku“ 3,00, ale respondent, ktorý by získal 100 bodov mal by priemernú známku **2,63**, preto budeme analogicky brať za metodologický stredový priemer práve túto hodnotu. Skóre môžeme zistiť pre každú demografickú skupinu respondentov zvlášť, ako aj pre verifikáciu jednotlivých hypotéz, ktoré sa kryjú s piatimi základnými okruhmi postojových prehlásení.

Výskumná časť

Prvotné vyhodnocovanie v štádiu predvýskumu je dôležitou súčasťou výskumu ako celku, aj keď na tomto mieste zatiaľ nehľadáme súvislosti a spojitosti s inými otázkami, ani neverifikujeme hypotézy.

Z demografických ukazovateľov sme žiadali o označenie pohlavia; veku v troch kategóriách: 18 - 21, 21 – 30, 30+; praxe v troch kategóriách: *bez praxe, prax v rámci štúdia, služobná prax v rokoch*. Z kolónky *Názov študijnej skupiny* bolo zrejme, či išlo o

⁵³Ibidem, s. 63

⁵⁴Ibidem, s. 67 - 68

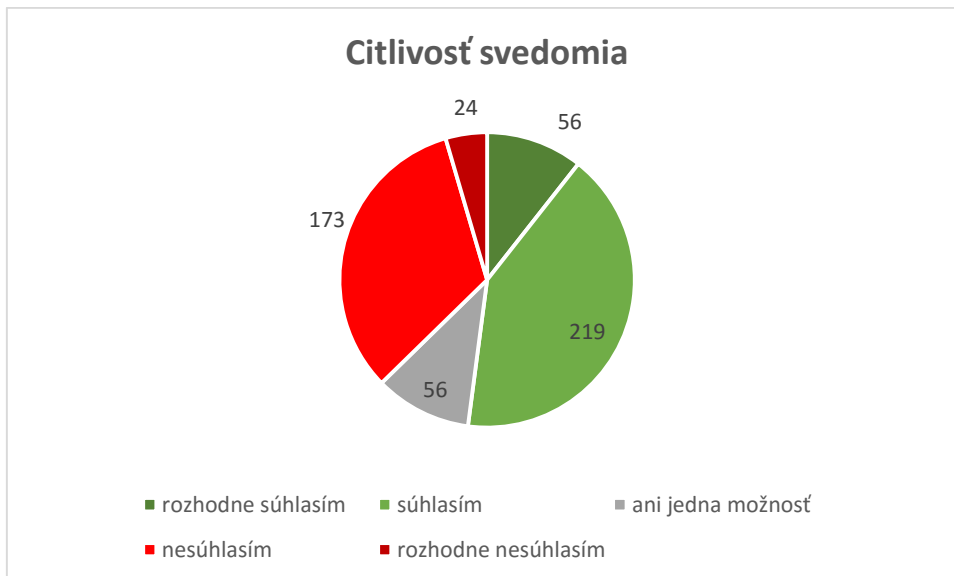
príslušníkov Policajného zboru alebo kadetov. V odpoved'ovom hárku upravenom pre výskum nahradíme kolónku *Názov študijnej skupiny* kolónkou *Príslušnosť k Policajnému zboru* v troch kategóriách: *príslušník PZ*, *kadet PZ*, *civil*, vzhľadom na to, že ak by sa dotazník mohol aplikovať aj na študentov Akadémie Policajného zboru, tak by mohol byť respondentom aj civilný študent, ktorý uvažuje o vstupe do Policajného zboru.

Zo 44 akceptovaných respondentov (teda tých, ktorí neboli vylúčení na základe odpovedí na *lži-položky*) bolo 29 mužov a 15 žien; z toho 34 vo veku 21 – 30, piati vo veku 18 - 21, a štyria vo veku nad 30 rokov. Podľa príslušností bolo 38 príslušníkov a 6 kadetov. Bez praxe boli len traja, takže vplyv policajnej subkultúry⁵⁵ sme nevyhodnocovali. Priemerná hodnota za všetkých respondentov: 2,61 (99,3 b.). Nasledujú postoje v závislosti od pohlavia, veku a príslušnosti k PZ: Priemerná hodnota za ženy: 2,48 (94,4 b.). Priemerná hodnota za kadetov: 2,39 (90,8 b.). Priemerná hodnota veku 18 - 21: 2,19 (83,4 b.). Priemerná hodnota veku 30+: 2,34 (86,5 b.).

Citlivosť svedomia: v rámci tohto okruhu sme vytvorili 12 postojových prehlásení. Napríklad položka č. 29 znie *Pocitujem výčitky svedomia keď si v službe trochu nedovolené zdriemnem* (neinverzná a afektívna formulácia). Z uvedeného postojového prehlásenia je zrejmé, že ide o nedovolené konanie, ale aj to, že každý kto bol aspoň raz v nočnej službe bojoval s nutkaním zdriemnuť si, minimálne v čase kedy najmenej hrozilo odhalenie prípadnou kontrolou. Predpokladáme, že takmer každý si aj zdriemol a k tomu, či potom pociťoval výčitky svedomia sa vyjadrili respondenti nasledovne: Priemerná hrubá hodnota bola 158 bodov (vysoko nad stredovú hodnotu 100) čo znamená, že prevažná väčšina sa vyjadrila, že s uvedeným výrokom *rozhodne nesúhlasí* alebo *nesúhlasí*. Len deväti súhlasili a nenašiel sa ani jeden, ktorý by rozhodne súhlasil. Vo vzorke predvýskumu boli aj štyria respondenti starší ako 30 rokov, ktorí v tomto ukazovateli, ale aj celkovo mali oveľa lepšie výsledky. Spoločná celková priemerná „známka“ za položku č. 29 predstavuje 3,59.

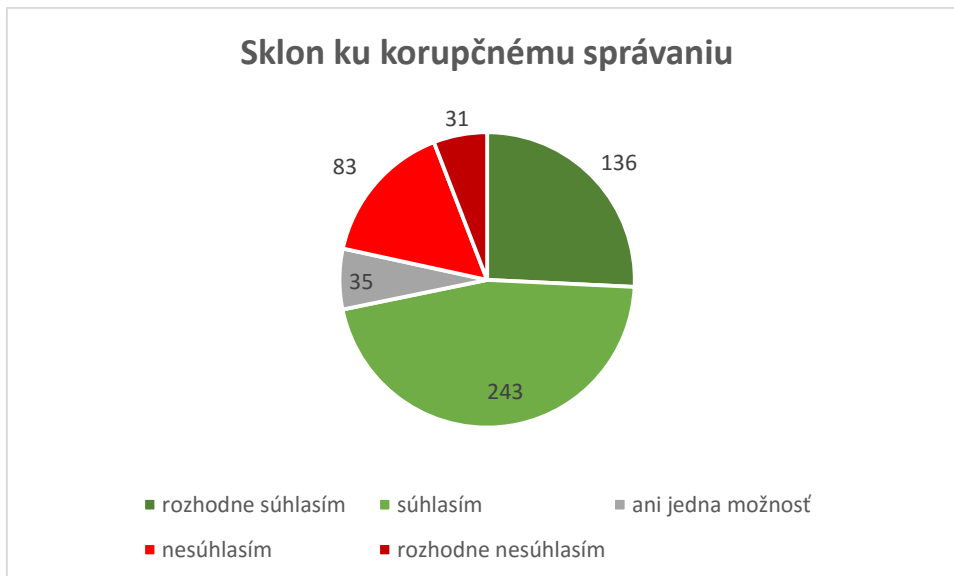
Spolu za všetky položky, ktoré sa týkali citlivosti svedomia v konaní policajta bola dosiahnutá „známka“ **2,79** (čiže prevyšujúca metodologickú stredovú „známku“ 2,63). Graf č. 1 znázorňuje všetky odpovede na položky skúmajúce citlivosť svedomia. Jednotlivé výseky sú farebne zobrazené podľa vyjadreného postoja po prekonvertovaní inverzne naformulovaných položiek. Tmavo zelený výsek tvoria odpovede v zmysle rozhodného dodržiavania noriem alebo rozhodne pozitívneho postoja. Svetlo zelený výsek označuje súhlasné stanovisko s dodržiavaním noriem alebo pozitívny postoj. Červený výsek označuje počet nesúhlasných stanovísk s dodržiavaním noriem a negatívnych postojov. Tmavo červený výsek znázorňuje rozhodný nesúhlas a rozhodne negatívny postoj k jednotlivým hodnotovým prehláseniam. Šedý výsek vyjadruje početnosť odpovedí: ani jedna z možností. Vďaka takémuto rozlíšeniu je už na prvý pohľad zrejmé, aký je postoj našich respondentov.

⁵⁵Waddington, 1999; Nesvadba, 2019; Murdza, 2019, s. 37-48

Graf č. 1

Sklon ku korupčnému správaniu. Z 38 prehlásení aj tento okruh obsahoval 12 položiek. Spolu za všetky položky, ktoré sa týkali korupcie bola priemerná „známka“ **2,29**, čo je podstatne lepší výsledok ako za predchádzajúci okruh. Názorne sú všetky odpovede zobrazené na grafe č. 2. Závažným zistením predvýskumu bolo, že takmer všetci respondenti si korupciu kategorizujú a jasne odlišujú svoj postoj k tzv. „banálnej“ čiže prípustnej korupcii a „faktickej“ už neprípustnej. Napríklad „banálnu“ korupciu najpregnantnejšie reprezentuje položka č. 4: *Nepáči sa mi, ak policajti dostanú v podnikoch bezplatne hoci len kávu* (inverzná a afektívna formulácia). Len 0,88 % respondentov (konkrétne dve ženy) *rozhodne súhlasilo* („známka“ 1) s postojom č. 4., ostatní považujú „banálnu“ korupciu za prípustnú, lebo celkové skóre za postoj č. 4. bol 182 bodov, čo predstavuje „známku“ 4,13 (najviac zo všetkých položiek). Avšak zásadne ju odlišujú od „ozajstnej“ korupcie (v našich formuláciách išlo o vyjadrenie expressis verbis pojmu *úplatok* aj keď v eufemistických podobách. Celkové skóre napríklad za postoj č. 20: *Malý úplatok je neškodný. Sú oblasti spoločenského života, kde sa prijímajú úplatky v oveľa vyšších sumách a všetko funguje bez problémov* (neinverzná a kognitívna formulácia) bolo 79 bodov to znamená priemernú „známku“ 1,79. Len dvaja respondenti odpovedali *súhlasím* a nikto *rozhodne súhlasím*, čo jasne odráža aj vysoké právne povedomie našich študentov. Avšak zároveň je z toho zrejme, že výučba by jasne mala poukazovať na fakt, že už aj prijímaním drobných pozorností postupne zoslabujeme našu nestrannosť, ako sme už uvádzali vyššie v súvislosti s fenoménom *kariéry amoralizmu*.

Graf č. 2

Z pravidelných správ o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za kalendárny rok vyplýva, že z *trestných činov proti poriadku vo verejných veciach je najviac zastúpený práve trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa....V 35 prípadoch bol tento trestný čin spáchaný v oblasti prejednávania priestupkov proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky.*⁵⁶ V našom dotazníku položka č. 17 operacionalizuje *trestný čin spáchaný v oblasti prejednávania priestupkov proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky* položka č. 34 *trestný čin spáchaný v oblasti prejednávania priestupkov všeobecne*. Obe položky budú na základe pilotáže preformulované, aby boli jednoznačnejšie. Formuláciu: *Pri dohode s vodičom - priestupcom na nižšej sume, mimo predpísaného postupu uloženia pokuty nie je nikto poškodený, takže je to vlastne v poriadku* preformulujeme pre potreby výskumu do jednoznačnejšej podoby: *Ak sa s vodičom - priestupcom dohodneme, že nám dá „do vrečka“ nižšiu sumu namiesto zaplatenia pokuty, tak nie je nikto poškodený a všetko je v poriadku*. Pôvodnú položku č. 34: *Ak sa dosiahne účel prejednávania priestupku zaplatením nižšej sumy priamo policajtovi, mimo predpísaného postupu uloženia pokuty, tak je to v poriadku* preformulujeme pre potreby výskumu do podoby: *Ak namiesto zaplatenia pokuty za priestupok prijme od priestupcu menšiu sumu „do vrečka“, tak je to v poriadku, lebo aj tým sa dosiahne účel prejednávania priestupku*.

Z dôvodu vyrovnaného štatistického zastúpenia bude zmenená položka č. 5 z operacionalizácie závažnej korupcie: *Kradnúť je normálne. Kto tvrdí niečo iné, je naivný, na banálnu: Drobný dar odovzdaný policajtovi po úkone (napríklad za vydanie cestovného pasu pred zákonnou lehotou) je úplne v poriadku.*⁵⁷ Touto zmenou dosiahneme, že dotazník bude obsahovať rovnaký počet postojov z oblasti „banálnej“ a „faktickej“ korupcie a to v pomere 6:6.

Na základe výskumu prof. Ernekeru bolo zistené, že na 52,9% policajtov pôsobí možnosť nečestného a protizákonného obohatenia (úplatky, sprenevera, rozkrádanie) silno, alebo veľmi silno.⁵⁸ V našom dotazníku by tomu zodpovedalo, ak by viac ako 50% respondentov získalo

⁵⁶Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2018, [online] [29.04.2019]

Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23813/1>

⁵⁷K problematike dar vs. úplatok pozri Uznesenie generálneho prokurátora Slovenskej republiky z 29. januára 2018, sp. zn. XVI/2 Pz 1/18/1000-3, vs. Rozsudok najvyššieho súdu Slovenskej republiky [online] [7. 6. 2018] dostupné na: https://www.nsud.sk/data/att/79896_subor.pdf

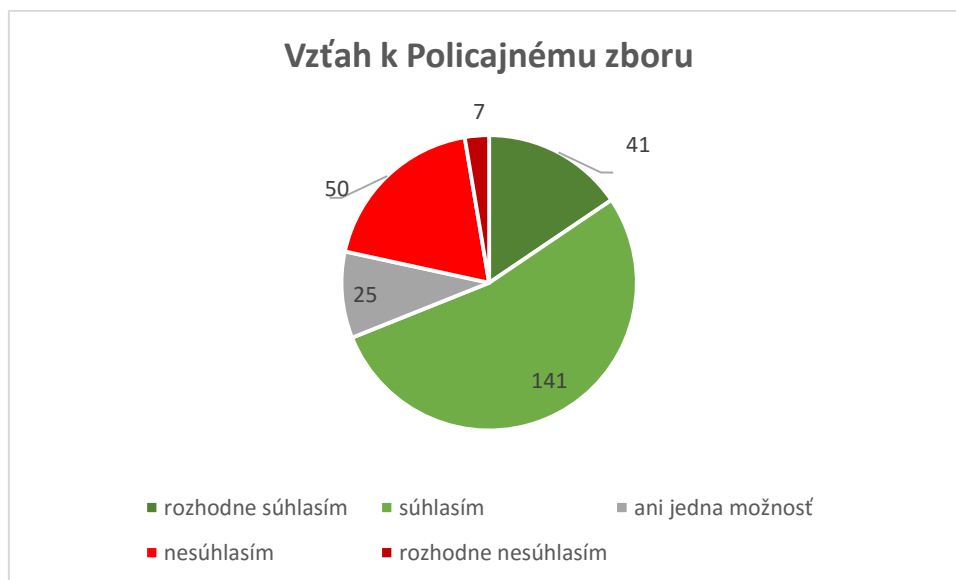
⁵⁸Erneker, 2000, s. 98

100 a viac bodov. Predvýskum ukázal, že zo 44 malo 23 respondentov 100 a viac bodov čo je 52,27%.

Vzťah k Policajnému zboru. Tento okruh obsahoval 6 položiek. Spolu za tieto prehlásenia získali respondenti priemernú „známku“ **2,39** čo znamená, že ide o najlepší výsledok za všetky sledované okruhy. Autor článku patrí medzi tých, ktorí súhlasia, že *hrdosť na Policajný zbor je najlepšou bariérou proti korupcii*.⁵⁹ Stavovská česť je práve tá hodnota, ktorú považujú aj mnohí vrcholoví funkcionári a policajní odboroví predáci za najlepšiu motiváciu pre vzorné plnenie úloh aj v situáciách, kedy sú policajti mimo akúkoľvek kontrolu. Väčšina prehlásení boli rôzne variácie v zmysle položky č. 18: *Mám veľmi zlý pocit, keď sa dopočujem o ďalšom prípade keď páchatelom trestného činu bol policajt*. Konkrétne za túto získali respondenti najlepšiu priemernú „známku“ 1,93.

Všetky ostatné boli ohodnotené pod stredovou hodnotou 2,63 s výnimkou položky č. 36: *Keď sa dozviem o závažnej trestnej činnosti v radoch slovenskej polície, je mi trápne, že som súčasťou tejto organizácie*, ktorá získala priemernú „známku“ 2,75. Tento rozdiel je priveľký, vysvetľujeme si to tým, že vo všetkých postojoch je vyjadrená hrdosť na Policajný zbor a v tomto prípade respondenti nechcú *rozhodne súhlasiť* (našli sa takí len štyria) s formuláciou, že im je *trápne, že sú súčasťou tejto organizácie*. To znamená, že im nie je trápne byť súčasťou Policajného zboru hoci sa v ňom občas odhalia aj „čierne ovce“.

V prípade položky č. 33 *Rozhnevá ma, keď si pomyslím, koľko veľa policajtov porušuje etické normy*, ktorá dostala ešte o niečo horšiu priemernú „známku“ 2,79 zohrala pravdepodobne svoju rolu tá skutočnosť, že emócia *rozhnevania sa* je vnímaná ako nepatričná pre príslušníka Policajného zboru. Ide o študentov SOŠ PZ, ktorým je zrejme často zdôrazňované, že za každých okolností majú konať s rozvahou a *chladnou hlavou*. Zhoršenie známky sa prejavilo aj v tom, že iba dvaja respondenti označili svoj postoj k tomuto prehláseniu *rozhodne súhlasím*.

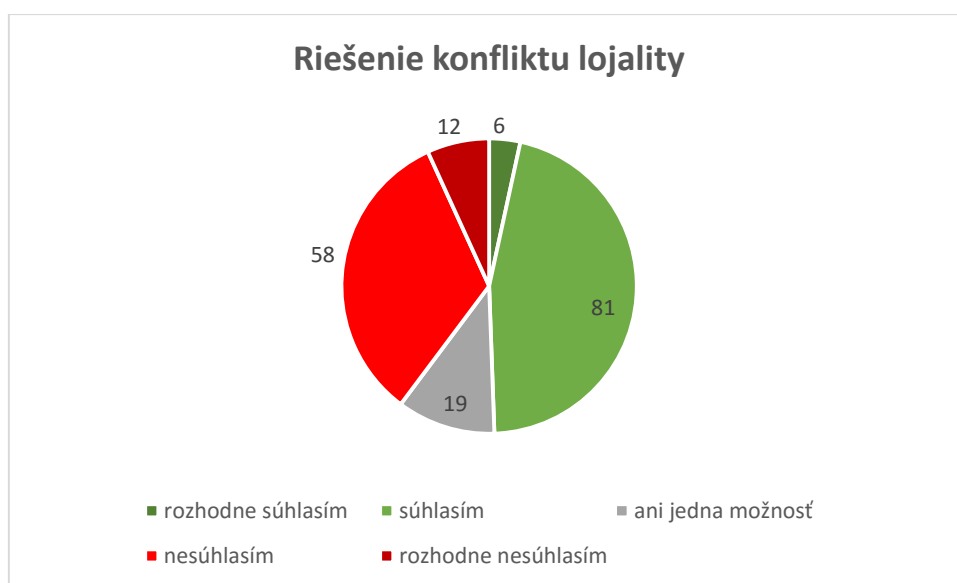

Graf č. 3

Riešenie konfliktu lojality nás zaujímalo najviac, pretože ako už aj podnadpis napovedá ide v tomto okruhu postojov o stret dvoch hodnôt: dodržiavania predpísaných noriem a férovosti. Anglický pojem *fairness* v sebe zahŕňa priateľskosť, spoľahlivosť, vernosť ku kolegom v zbrani, od ktorých potrebujeme, aby nám kryli chrbát pri zákrokoch, ale aj čestnosť ako opak

⁵⁹Herzogová, 2000, s. 201

zradcovstva a podobne. Z 38 prehlásení sa 4 týkali konfliktu lojality s priemernou „známkou“ **2,93**. Podľa nášho vnímania ide o zlyhanie, aj keď očakávané, lebo súhlasíme s Lukničom, že *lojalita k priateľom nesmie byť silnejšia než morálne presvedčenie, alebo dokonca formálna norma*.⁶⁰ Dve z postojových prehlásení dávali do konfliktu fairness a dodržiavanie etických noriem a dve fairness a dodržiavanie zákonných noriem. Respondenti to citlivo rozlišovali o čom svedčí tá skutočnosť, že postojové prehlásenie č. 28: *Keby som sa dozvedel/a, že niekto na útvare konal v rozpore s etickými normami patrične by som nahlásil/a previnenie kolegu - policajta*, získalo priemernú „známkou“ 3,18 (najhoršie hodnotenie z tohto okruhu) a prehlásenie č. 3: *Kto oznámi nadriadenému svojho kolegu, ktorý porušil etické normy je zradca - slangovo „bonzák“* dostalo hodnotenie 3,09. Prehlásenia č. 11 a 7 sa viac blížia k stredovej hodnote. Najlepšie výsledky preukázala formulácia č. 7 priamo uvádzajúca pojem *falošná kolegiálna*, ktorá explicitne znižuje hodnotnosť kolegiálnosti tým, že ju označuje za falošnú: *Keď vidím, ako často policajti tolerujú porušovanie etických (často aj zákonných) noriem u druhých policajtov (falošná kolegiálna), trápi ma to*.

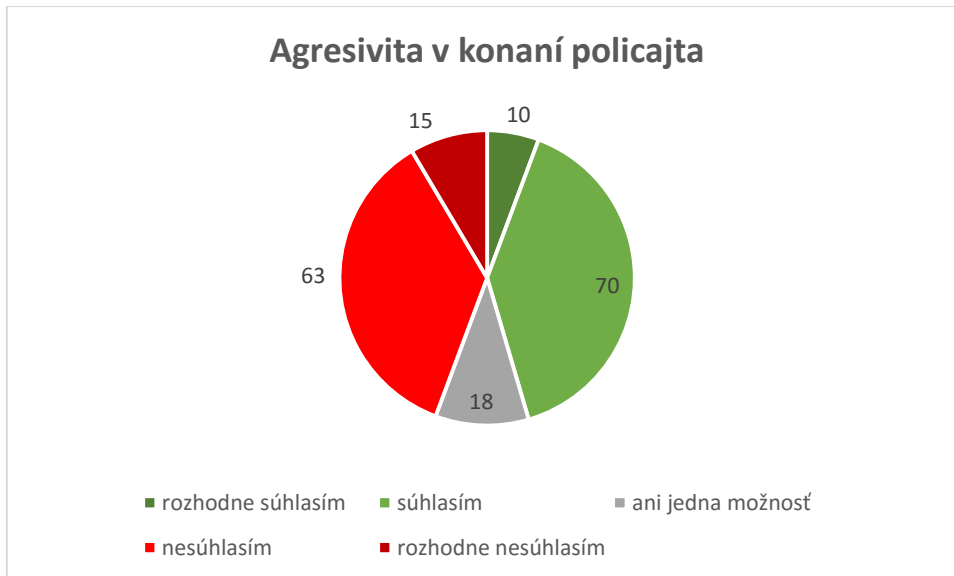

Graf č. 4

Agresivita v konaní policajta: Najmä v súčasnosti je mimoriadne citlivo pociťované zo strany médií a verejnosti každé agresívne konanie príslušníkov Policajného zboru. Tejto problematiky sa týkali štyri položky s celkovým priemerom **3,01**, čo je najhoršia „známkou“ zo všetkých okruhov. Poukazuje to na pomerne vysokú afinitu našich budúcich príslušníkov vypomáhať si pri riešení konfliktov týmto „zjednodušeným“ spôsobom. Najhoršiu známku:3,20 dostala položka č. 6: *Hnevá ma, že veľa policajtov nie je postihnutých za používanie násilia (akéhokolvek!) pri výsluchu kvôli nedostatku usvedčujúcich dôkazov*. Svojimi postojmi respondenti odmietli odsúdiť používanie *akéhokolvek násilia*, teda aj zvýšeného hlasu, vulgárnych výrazov a ďalších foriem psychického nátlaku. Vo výskume bude táto položka znieť takto: *Nemám z toho dobrý pocit, že veľa policajtov používa psychické násilie (krik, vulgarizmy, neprimeraný psychický nátlak) pri výsluchu*. Vysokú hodnotu (3,02) získala aj položka č. 32: *Prijímam so zadosťučinením keď sa dozviem, že za neprimerané fyzické násilie pri služobných zákrokoch sú policajti zaslúžene potrestaní*. V tejto formulácii sa okrem odsúdenia

⁶⁰Luknič, 1999, s. 33 – 36

neprimeraného fyzického násilia malo prijať so zadosťučinením ak bude príslušník Policajného zboru - teda kolega - zaslúžene potrestaný. Predpokladáme, že u oboch uvedených položiek sa prejavilo aj pôsobenie hodnoty kolegiality (fairness), ktorá je v našom Policajnom zbore veľmi vysoká ako to dokazuje už aj náš predvýskum.

Graf č. 5

Výsledky z hľadiska troch komponentov osobnosti. Pre účely posúdenia integrity a následne aj policajnej prípravy a vzdelávania sú dôležité výsledky z hľadiska troch komponentov osobnosti (kognitívny, afektívny, vôľový). Z 38 prehlásení sa 12 týkalo kognitívnej stránky s \bar{x} 2,56; 14 sa týkalo afektívnej stránky s \bar{x} 2,84; 12 sa týkalo vôľovej stránky s \bar{x} 2,39. Nad stredovou známkou (2,63) sa ocitli položky oslovujúce afektívnu stránku osobnosti. Ako sme už uvádzali v časti *Hrdosť na Policajný zbor* svoju rolu mohla zohrať tá skutočnosť, že emócia *rozhnovania* sa je vnímaná ako nepatričná pre príslušníka Policajného zboru. Aby sme zistili aktivitu afektívnej stránky osobnosti a predišli prípadnému skresleniu výsledku tým, že niektoré expresívne citové polohy odrádzajú od súhlasného postoja nahradíme vo výskume nasledujúce výrazy: *rozhnevá ma, som naozaj zhnusený/á* ako aj *som rozhorčený/á* miernejšími.

Záver

V teoretickej časti sme sa pokúsili ukázať, že svedomie nie je len teoretický konštrukt, ale reálny fenomén, ktorý však pre svoju individuálnu jedinečnosť a závislosť od slobodného rozhodovania sa policajta v konkrétnej situácii potrebuje oporou v Prísaha príslušníka Policajného zboru a v právnych normách demokratického štátu. Z toho dôvodu môže byť len doplnkom ostatných opatrení na zamedzenie neetickej a protiprávnej činnosti Príslušníkov ako sú napríklad psychologické vyšetrenie pred vstupom do Policajného zboru, príprava a vzdelávanie vo všetkých druhoch a formách, zákonná úprava trestnej činnosti policajtov, služobná prísaha príslušníka Policajného zboru, Etický kódex príslušníka Policajného zboru, kontrolná činnosť v Policajnom zbore, kontrola prostredníctvom techniky, skúšok spoľahlivosti ale aj zlepšovanie materiálnych podmienok na prácu v Policajnom zbore. Zároveň z našej definície svedomia vyplýva zodpovednosť, osobitne pedagógov, za formovanie svedomia u nastupujúcej generácie policajtov, aby sme dosiahli stav keď budú konať v súlade s prísahou a právnymi normami aj v prípadoch keď vedia, že nie sú kontrolovateľní.

V metodologicko-praktickej časti sme predstavili vytvorený psychometrický nástroj z hľadiska jeho objektívnosti, reliability a validity. Priblížili sme spôsob operacionalizácie

premenných, ktorými sme zamýšľali zistiť, ako by sa zachovali nastávajúci príslušníci Policajného zboru v zlomových situáciách, či by konali principiálne v súlade so svojim svedomím a právnymi normami.

Vo výskumnej časti informujeme na základe pilotáže a predvýskumu o predbežných výsledkoch získaných z malej vzorky respondentov, ktoré ukázali, že respondenti zaujímali svoje stanoviská úprimne a tým nám priniesli poznatky, ktoré sme mali zámer zistiť.

Záverom môžem konštatovať, že zvolená metodika sa osvedčila a prináša relevantné výsledky. Na konečné závery si musíme počkať po vyhodnotení a analýze výsledkov výskumu. Údaje z výskumu uvedenou dotazníkovou metódou plánujeme spracovať v programe Microsoft Office Excel a vyhodnotiť pomocou štatistického softvéru PSPP a následne verifikovať jednotlivé hypotézy. Zámerom celej našej práce je prispieť ku skvalitneniu budúcej prípravy, vzdelávania a ďalšieho vzdelávania príslušníkov Policajného zboru rozvojom morálky a etiky, pretože *zmyslom je vytváranie vnútorných zábran porušovania noriem a nedodržovania pravidiel na základe rozvoja patričných charakterových vlastností s vysokou mierou účinnosti.*⁶¹

Literatúra

- ARZENBACHER Arno, 1994, *Úvod do etiky*. Praha: Academia
- BAČÍKOVÁ, Mária a Anna JANOVSÁ, 2018. *Základy metodológie pedagogicko-psychologického výskumu. Sprievodca pre študentov učiteľstva*. Košice: Vydavateľstvo ŠafárikPress
- BOHM David, 1992. *Rozvíjení významu. Víkendový dialóg*. Praha: Unitaria
- FERJENČÍK, Ján, 2000. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál
- HERZOGOVÁ, Zuzana, 2003. *Policejní etika*. Praha: Zuzana Herzogová
- HOLLÄNDER, Pavel, 2012. *Filosofie práva*. Plzeň: A. Čeněk
- HUSSERL, Edmund, 1972. *Krizeevropských věd a transcendentální fenomenologie. Úvod do fenomenologické filosofie*. Praha: Academia
- KANT, Immanuel, 1990. *Kritika praktického rozumu*. Bratislava: Spektrum. KORENÝ, Peter, 1999. *Vybrané kapitoly z etiky pre policajtov: Relatívne a absolútne hranice policajnej činnosti*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru.
- KRÁMSKÝ, David, 2015. *Filosofické základy psychologie morálky*. Liberec: Nakladatelství BOR.
- LINSSEN, R. – SCHÄFFER, A. – HEBER, F. 2017. *Die Gretchenfrage oder „Wie hast Du's mit der Korruption?“* In: *SIAK Journal*, 14 ročník, číslo 2/2017, ISSN 1813-3495
- LUKNIČ, Arnold, 1999. *Etika v činnosti policajta*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru
- MURDZA, Karol, 2010. *Sociologický výskum*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií.
- MURDZA, Karol, 2009. *Policajná kultúra*. In: *Policajná teória a prax*. roč. XVII, číslo 1, s. 37-48. ISSN 1335-1370.
- NESVADBA, Petr, 2009. *Policejní etika*. Praha: A. Čeněk.
- NESVADBA, Petr, 2009. *Specifičnost policejní subkultúry*. In: *Policista*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 6., ISSN 1211-7943.
- PARDEL, Tomáš, 1977. *Motivácia ľudskej činnosti a správania*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- PALOVIČOVÁ Zuzana, 2003, *Etika cnosti a etika pravidiel. Komplementarita, či alternatívy?* Bratislava: FILOZOFIA, Ročník 58, č. 6, s. 396 Filozofický ústav SAV

⁶¹Dobro a zlo, alebo o morálke I, 2013, s.16.

- PATOČKA, Jan, 1990. *Negativní platonismus*, Praha: Československý spisovatel
- TELEC, Ivo, 2007. *Vědecká propedeutika*. (1. Vyd.), Brno: Elportál, Masarykova univerzita. ISSN 1802-128X
- THOMPSON, Mel, 2004. *Přehled etiky*. 1. vyd., Praha: Portál.
- Tu stojím, inak nemôžem. Reformácia od počiatkov do súčasnosti*, 2017. Kolektív autorov. Praha: Ústav prostudium totalitních režimů (ÚSTR) společně se Slovenským státním archivem v Bratislavě, 1. vydání, vaz.
- Vedecká konferencia doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, 2. časť* (konaná 7. 11. 2018), 2019. Kolektív autorov. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave ISBN 978-80-8054-824-7
- Vedecká konferencia doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, 3. časť* (konaná 05. 11. 2019), 2021. Kolektív autorov. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave ISBN 978-80-8054-876-6
- VIKTORYOVÁ, Jana a Jaroslav PAŽÍTKA, 2003. *Etika vyšetrovania*, Bratislava: Akadémia Policajného zboru
- VLKOVÁ, Viera, 1998. *Zvládnú nároky služby?* Bratislava: časopis Polícia č. 4, ročník VIII.
- WADDINGTON, Peter, 1999. *Police (Canteen) Sub-culture*. In: *The British Journal of Criminology*. Oxford: University Press.

Online dokumenty

- BACKE, Herbert, 1941. „Hungerplan“ 12 Gebote(n) für das Verhalten der Deutschen im Osten und die Behandlung der Russen. [on-line] [01.06.1941] Dostupné na: [https://de.wikipedia.org/wiki/Hungerplan#/media/Datei:Auszug_aus_den_\"12_Gebote\(n\)_für_das_Verhalten_der_Deutschen_im_Osten_und_die_Behandlung_der_Russen\".jpg](https://de.wikipedia.org/wiki/Hungerplan#/media/Datei:Auszug_aus_den_\)
- BAKA, Igor, 2020. *Čomu slúži prekrúcanie dejín najstrašnejšej vojny*. [online] [28.11.2020] dostupné na: <https://zurnal.pravda.sk/rozhovory/clanok/551000-comu-sluzi-prekrucanie-dejin-najstrasnejsej-vojny/>
- BURGAN, Robert, 2014. *Európsky parlament a (jeho) ľudská podstata*, E-Logos. ISSN 1211-0442 5/2014 University of Economics Prague [on-line] [June, 2014] Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/338408411_Precu_nie_je_mozne_vylepsit_ale_1_en_definitivne_nahradit_a_prekonat_cloveka/link/5e1331cd299bf10bc392eb61/download
- COENEN a kol., 2009, *O ľudskom zdokonaľovaní* [on-line] [23. 7. 2018] Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/259219567_Human_Enhancement_Study/link/5b9184d692851c78c4f3d13b/download
- Etický kódex príslušníka Policajného zboru*, 2020. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [on-line] [cit. 3/2020] Dostupné na: https://www.minv.sk/?eticky_kodex
- HEBER, F. - SEIBOLD, S. – SCHAEFFER, A., 2019. *Hannoversche Korruptionsskala Österreich-Version (HKS 38 Ö)*, 2018. Hannover: Hochschule Hannover. [on-line] [2018/11/15] Dostupné na: <https://serwiss.bib.hs-hannover.de/frontdoor/index/index/docId/1275>
- HOFFMAN a kol., 2018. *Morality and Self-Control: How They are Intertwined, and Where They Differ* [on-line] [23. 7. 2018] Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0963721418759317>
- KONÍČKOVÁ, Jaroslava, 2019. *Ako sa u dieťaťa vyvíja svedomie*. [online] [14. 12. 2020] Dostupné na: <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/919/ako-sa-u-dietata-vyviija-svedomie>
- LITZCKE, S. - LINSSEN, R. - HERMANUTZ, M., 2014. *Hannoversche Korruptionsskala (HKS 38)*, 2014. Kolektív autorov. Hannover: Hochschule Hannover. [on-line] [15.10.2014] Dostupné na: <https://serwiss.bib.hs->

hannover.de/frontdoor/index/index/start/2/rows/10/sortfield/score/sortorder/desc/searchtype/simply/query/Hannoversche+Korruptionsskala+%28HKS+38%29%2C+/docId/488

PATAJ, Roman, 2020. Koľko mŕtvych Rusov? Koľko Ukrajincov? Krvavá štatistika nie je tabu, bojuje sa o ňu. [online] [28.11.2020] dostupné na: <https://dennikn.sk/91497/ktory-narod-zaplatal-za-nase-oslobodenie-najviac-rusi-ukrajinci-a-treba-to-riesit/>

PREISS, M. - KRÁMSKÝ, D. - PŘÍHODOVÁ, T., 2014. *Morálniusuzování a jednáníjakosoučást integrity osobnosti*. E-psychologie. ISSN 1802-8853. [online] [14. 12. 2020] Dostupné na: http://e-psycholog.eu/pdf/preiss_etal2.pdf.

RADBRUCH, Gustav. 1946. Radbruch_Formel. s. 105-108 [online] [28.11.2020] dostupné na: https://www.servat.unibe.ch/rphil/t/10.1_Radbruch_Formel_1945.pdf

RUSHWORTH, Matthew, 2014. *ComparisonofHumanVentralFrontalCortexAreasforCognitiveControl and LanguagewithAreas in MonkeyFrontalCortex*, 2014. Kolektív autorov. Cambridge: Neuron. [on-line] [28.01.2014] Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24485097>

Informácie z tlačovej konferencie citované z:
<https://www.aktuality.sk/clanok/245032/objavili-vedci-v-mozgu-svedomie/> alebo aj
<https://www.independent.co.uk/voices/comment/you-say-lateral-frontal-pole-i-say-little-devil-angel-whispers-my-ear-9094043.html>

Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2018. 2020. Bratislava: Sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. [on-line] [cit. 3/2020] Dostupné na: <https://www.minv.sk/?urad-inspekcej-sluzby> 1

Dobro a zlo, alebo o morálke I. Psychologické a filozofické aspekty morálky v edukácii. (Zborník vedeckých štúdií), Banská Bystrica: PF UMB v Banskej Bystrici. ISBN 978-80-557-0538-5 [on-line] [28.01.2014] Dostupné na: <https://www.pdf.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=6658>

Všeobecná deklarácia ľudských práv (10.12.1948) [online] [28.11.2020] dostupné na: http://www.snslp.sk/CCMS/files/Vseobecna_deklaracia_ludskych_prav.pdf

WETTE, Wolfram, 1979. *Ideologien, Propaganda undInnenpolitikalsVoraussetzungen der Kriegspolitik des DrittenReiches*. Stuttgart: DeutscheVerlags-Anstalt. [online] [28.11.2020] dostupné na: <https://iia-rf.ru/sk/mittens/o-chem-gitler-peregovarivalsya-so-stalinym-vo-vremya-velikoi-otechestvennoi/>

Legislatívne dokumenty

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. ÚSTAVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY
 Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
 Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov
 Zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov
ErlaßüberdieAusübung der Kriegsgerichtsbarkeit im Gebiet "Barbarossa" [online] [28.11.2020] dostupné na:
https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0093_kgs&object=translation&l=de

Keywords: conscience, selfcontrol, violation of ethical and legal norms by police officers.

Summary

This paper contains brief definition of basic concepts, methodological concepts of the research to be taken and first results of the phase of pilot project research. In the first part of the paper, the author deals with the commentary

on the terms as: conscience, selfcontrol, integrity and morality. The second part is devoted to the *Test of ethics of police officers*, which focuses on sensibility of conscience, inclination to corruption, loyalty, aggression and relation to the Police Force. The aim of this paper is to conduce to the on-coming preparation enhancement, education and further education of the police officers, by means of searching for alternative possibilities in the field of morality and ethics development.

mjr. Mgr. Martin Kaščák
Zahraničný odbor
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
E-mail: martin.kascak@minv.sk
kl.: 57 106

Recenzenti: doc. Karol Murdza, PhD.; mjr. Mgr. Ivana Cipro

Majetkový profil páchatel'a v trestnom konaní

Anotácia

Príspevok prezentuje de *lege lata* doposiaľ neznámy inštitút finančného vyšetrovania, majetkový profil páchatel'a v trestnom konaní, ktorého právna existencia by mala riešiť pretrvávajúce nedostatky na poli vypracovania úplného súpisu majetkových hodnôt páchatel'a a jemu spriaznených osôb v trestnom konaní za účelom uloženia trestu prepadnutia majetku.

Kľúčové slová: majetkový profil páchatel'a, trestné konanie, finančné vyšetrovanie, konfiškácia majetku, výnosy z trestnej činnosti

Key words: property profile of the offender, criminal proceedings, financial investigation, confiscation of property, confiscation of property, proceeds of crime

Úvod

Trestné činy sú v určitých prípadoch páchané s cieľom získať majetkový prospech. Majetkový prospech, ktorý sa po spáchaní trestného činu dostane do dispozície páchatel'a, je však nelegálne získaným prospechom a je úlohou orgánov činných v trestnom konaní, aby takýto majetok zistili, zadokumentovali a úlohou súdov, aby ho odčerpali. V iných prípadoch dokonca zákonodarca postupuje ešte ďalej, keď prostredníctvom trestu odníma celý majetok páchatel'a vrátane toho, ktorý nebol nadobudnutý spáchaním trestného činu. Cieľom tohto príspevku bude, aby sme poukázali práve na tú časť trestného konania, ktorou sa celkový majetok páchatel'a zisťuje a vedie k vypracovaniu majetkového profilu páchatel'a v trestnom konaní alebo majetkového profilu páchatel'ovi spriaznených osôb. Právna existencia majetkového profilu páchatel'a je podľa nášho názoru možnou odpoveďou na stále pretrvávajúce nedostatky na poli ukladania trestov prepadnutia majetku. Momentálna právna úprava nekladie vo vyšetrovaní dostatočný dôraz na zisťovanie majetkových pomerov páchatel'a, z čoho vyvstávajú mnohé problémy, na ktoré bude poukávané v tomto príspevku.

Otázky, ktoré si kladieme v súvislosti s vypracovávaním majetkového profilu páchatel'a spočívajú práve v jeho existencii. Vynárajú sa však mnohé súvisiace právne otázky. Nie je účinná právna úprava zakotvená v zákone č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov dostatočná pre vykonávanie finančného vyšetrovania a vypracovania majetkového profilu páchatel'a? Je potrebné, aby bola táto právna úprava novelizovaná, alebo je dokonca potrebné, aby bola nahradená precíznejšou právnou úpravou?

Štruktúra príspevku bude rozdelená do častí, ktoré budú de *lege lata* definovať majetkový profil páchatel'a v trestnom konaní, jeho právne zakotvenie, zatiaľ čo v ďalšej časti bude analyzovaná jeho potreba pre účely ukladania trestov spojených so zásahom do majetkovej sféry páchatel'a a samotný postup, ktorý je potrebné v trestnom konaní určiť na to, aby bol tento profil vypracovaný. V poslednej časti bude v stručnosti charakterizované, čo nastáva po vypracovaní majetkového profilu páchatel'a s vypracovaním štatistických ukazovateľov ukladania trestov prepadnutia majetku, aby bolo zrejmé, či je aktuálna právna úprava dostatočná a v prípade, ak nie, budeme de *lege ferenda* skúmať, či by explicitné právne

zakotvenie majetkového profilu páchatel'a v trestnom konaní s určením presne definovaných pravidiel viedlo k väčšej efektívite.

Zároveň je nevyhnutné pripomenúť, že príspevok bol vytvorený v roku 2020, preto vychádzame z právneho stavu účinného v čase do účinnosti zákona č. 312/2020 Z. z., nezohľadňujúc právny stav účinný od 1.1.2021.

2 Charakteristika majetkového profilu páchatel'a a jeho právne zakotvenie

Majetkový profil páchatel'a v trestnom konaní¹ nie je právne zakotvený a nejde dokonca ani o právny pojem. V relevantných právnych predpisoch, ktoré upravujú hmotnoprávnu, ale aj procesnoprávnu úpravu trestného práva², nenájdeme toto slovné spojenie. Čo teda znamená jeho obsah? Na účely tohto príspevku sme sa pokúsili definovať, čo majetkový profil páchatel'a znamená. Rozdelili sme ho na poňatie v užšom zmysle a v širšom zmysle.

V **užšom zmysle** je majetkovým profilom ucelený informačný obraz o majetku páchatel'a, ku ktorému má vlastnícke, spoluvlastnícke alebo iné právo za účelom jeho zistenia a zaistenia a neskoršieho uloženia trestu prepadnutia majetku. V **širšom zmysle** ide o získavanie informácií o majetkových pomeroch spriaznených osôb páchatel'a, na ktoré mohol byť majetok účelovo prevádzaný s cieľom zmarenia jeho zistenia, zaistenia a neskoršieho uloženia trestu prepadnutia majetku alebo uloženia ochranného opatrenia zhabania vecí.

Obe definície majú však spoločného menovateľa v tom, že postup vedúci k vypracovaniu majetkového profilu je vykonávaný finančným vyšetrovaním, ktorého obsahom je „postup orgánov činných v trestnom konaní, ktorý je sekundárny a v zásade nezávislý od vedenia vyšetrovania za tzv. predikatívny trestný čin, a ktorého účelom je vyhľadávanie dôkazov a tvorba podkladu na to, aby súd mohol v rámci rozhodovania o sankciách postihnúť majetok alebo príjem pochádzajúci z trestnej činnosti trestom prepadnutia majetku.“³ Na tomto mieste je však vhodné upriamiť pozornosť na pojem „finančné vyšetrovanie“ a na pojem „majetkový profil páchatel'a v trestnom konaní“. Ide o pojmy, ktoré sa do veľkej miery prekrývajú, no možno ich rozlíšiť veľmi jednoducho z dôvodu, že finančné vyšetrovanie je procesný postup, ktorý vedie po svojom skončení k vypracovaniu majetkového profilu páchatel'a. Preto, aj napriek tomu, že predmetom príspevku je majetkový profil páchatel'a, nebude možné sa úplne vyhnúť čiastočným prienikom oboch spomínaných inštitútov.

Právna úprava, ktorá upravuje zisťovanie informácií o majetku páchatel'a sa nachádza v šiestej hlave, prvý diel zákona č. 301/2005 Z. z. (ďalej len „Trestný poriadok“). Ide o ustanovenie § 119 ods. 1 písm. f) Trestného poriadku, v ktorom je uvedené, že v trestnom konaní treba dokazovať najmä príjmy z trestnej činnosti a prostriedky na jej spáchanie, ich umiestnenie, povahu, stav a cenu. Je však možné použiť toto ustanovenie aj pri zisťovaní informácií o celom majetku páchatel'a, teda pri vypracovávaní majetkového profilu páchatel'a a nie iba pri príjmoch z trestnej činnosti?

¹ Majetkom sa rozumie súhrn všetkých majetkových hodnôt, t. j. vecí, pohľadávok a iných práv a iných hodnôt oceníteľných v peniazoch. Ide teda o súhrn všetkých aktív páchatel'a. Majetkom páchatel'a však nie je vec, ktorú páchatel' získal krádežou, hoci jej vlastník nie je známy, t.j. majetkové hodnoty získané trestnou činnosťou páchatel'a sa na účely trestu prepadnutia majetku nepovažujú za majetok, k tomu porovnaj (R 3/1976)

² Zákon č. 300/2005 Z. z. a zákon č. 301/2005 Z. z.

³ KORDÍK, M. Nedostatky postihu legalizácie príjmov z trestnej činnosti – finančné vyšetrovanie. In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2015. Bratislava: PraF UK, 2015.s. 1228.

V dôvodovej správe k tomuto ustanoveniu je uvedené, že „V trestnom konaní - tak ako doteraz - budú predmetom dokazovania všetky skutočnosti dôležité pre rozhodnutie vo veci samej, t.j. skutočnosti dôležité z hľadiska trestného práva hmotného. Bude treba dokazovať, či skutok bol spáchaný, či skutok má znaky trestného činu, kto ho spáchal. Predmetom dokazovania budú aj všetky skutočnosti, z ktorých možno zistiť, za akých okolností a ako bol trestný čin spáchaný, príčinná súvislosť a následky činu, všetky skutočnosti, ktoré charakterizujú osobu páchatel'a, jeho motiváciu a formu zavinenia, ako i skutočnosti, ktoré viedli k trestnej činnosti a umožnili jej spáchanie. Následky trestného činu a rozsah spôsobenej škody sa bude zisťovať aj z hľadiska rozhodovania o nárokoch poškodeného. Samozrejme predmetom dokazovania budú aj všetky skutočnosti dôležité z hľadiska trestného práva procesného.“⁴ V dôvodovej správe sa preto zákonodarca obmedzil len na stručnú charakteristiku dokazovania, neprecizoval ju do detailného rozporu procesu dokazovania.

V iných prameňoch nachádzame zasa definíciu, že „Odhalenie príjmov z trestnej činnosti a prostriedkov pripravených na jej spáchanie, vrátane ich umiestnenia, povahy, stavu a ceny, jednak objasňuje detaily konkrétneho vyšetrovaného trestného činu, jednak môže prispieť k odhaleniu ďalších trestných činov, či dokonca celých organizovaných, zločineckých alebo teroristických skupín. Následne je potrebné tieto príjmy a prostriedky zákonným spôsobom odňať z dispozičnej sféry páchatel'ov trestných činov a ďalších osôb s nimi spojených, čo prispieva k celkovému oslabovaniu organizovaného zločinu. Príjem z trestnej činnosti a prostriedky na jej spáchanie tiež môžu byť využité v prospech poškodených na náhradu škody.“⁵

Z uvedeného teda vyplýva, že Trestný poriadok explicitne **neupravuje žiadne ustanovenie**, ktoré by v trestnom konaní ukladalo orgánom činným v trestnom konaní povinnosť zisťovať a zadokumentovať celý majetok páchatel'a. Domnievame sa preto, že ustanovenie § 119 ods. 1 písm. f) Trestného poriadku možno vzťahovať iba na tie prípady, v ktorých je potrebné zistiť, či páchatel' nadobudol spáchaním trestnej činnosti príjem z trestnej činnosti alebo inú vec, a v ktorých do úvahy pripadá uloženie trestu prepadnutia majetku.

Otázkou však zostáva, či sa ustanovenie § 119 ods. 1 písm. f) Trestného poriadku alebo iné ustanovenie Trestného poriadku vzťahuje na vypracovanie majetkového profilu, ak chceme procesným postupom podľa Trestného poriadku zistiť informácie o majetkových pomeroch páchatel'a, teda o celom jeho majetku. Čiastočnou odpoveďou by mohlo poskytovať ustanovenie § 119 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku, v ktorom je uvedené, že „V trestnom konaní treba dokazovať najmä osobné pomery páchatel'a v rozsahu potrebnom na určenie druhu a výmery trestu a uloženie ochranného opatrenia a iné rozhodnutia.“ Zároveň individualizácia sankcie s dôrazom na čo najhladšie začlenenie páchatel'a do spoločnosti (resocializácia páchatel'a) sa neobíde bez zistenia osobných pomerov páchatel'a, či už ide o jeho fyzické a duševné predpoklady, vzdelanie, zručnosti, záujmy, sociálne a ekonomické postavenie, citové väzby v rodine a k priateľom a pod. alebo o prognózu resocializácie páchatel'a.⁶

Osobné pomery potom môžeme charakterizovať tak, že za pomery páchatel'a sa považujú okolnosti, ktoré sa týkajú jeho osoby, nesúvisia so spáchaným trestným činom, avšak môžu ovplyvniť úvahy o treste. Môže ísť napríklad o rodinné a osobné pomery, ktoré existujú nie v čase spáchania skutku, ale v čase rozhodovania o treste. Zároveň podľa nášho názoru

⁴ Dôvodová správa k zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. Dostupné online: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-301-2005-Z-z.htm>. 6.12.2020

⁵ Čentíš, J. a kol. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2012, s. 329.

⁶ Tamtiež, s. 329

môže ísť aj o majetkové pomery páchatel'a, nakoľko ich zistenie je potrebné zisťovať s ohľadom na určenie trestu prepadnutia majetku podľa § 58 Trestného zákona. *Pro futuro* by bolo však nepochybne prehľadnejšie, ak by ustanovenie § 119 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku bolo doplnené o dokazovanie majetkových pomerov páchatel'ov, aby nedochádzalo k rozdielnym právnym výkladom.

3 Majetkový profil páchatel'a ako predpoklad uloženia trestu prepadnutia majetku

Trest prepadnutia majetku predstavuje jeden z trestov postihujúcich majetok a je výnimkou z ústavnej ochrany nedotknuteľnosti majetku ako základného ľudského práva zakotveného v čl. 20 Ústavy SR. Podstata trestu prepadnutia majetku spočíva v tom, že sa rozhodnutím súdu odoberá vlastnícke právo páchatel'a k veci a majetku, ktoré sú v určitom vzťahu k spáchanému trestnému činu. Účelom tohto trestu je najmä postihnúť majetok, ktorý patrí páchatel'ovi, sťažiť mu podmienky na spáchanie ďalšej trestnej činnosti, odňať mu trestnou činnosťou neoprávnene získaný prospech a v neposlednom rade výchovne pôsobiť na páchatel'a.⁷ Ako sme spomínali v predošlej časti príspevku, predpokladom pre uloženie trestu prepadnutia majetku je jeho úplné zistenie, teda vypracovanie majetkového profilu páchatel'a.

V prvom rade je nutné, aby sme upriamili pozornosť na to, v akých konkrétnych prípadoch je nutné vykonávať zisťovanie celého majetku páchatel'a a teda vypracovať majetkový profil páchatel'a v trestnom konaní. Ide o prípady, kedy je nutné uložiť trest prepadnutia majetku. Trest prepadnutia majetku je obsiahnutý v § 58 Trestného zákona a to konkrétne v 3 odsekoch. V prvom odseku (§ 58 ods. 1 Trestného zákona) ide o možnosť súdu uložiť trest prepadnutia majetku, kde uloženie trestu sa viaže na splnenie kumulatívnych podmienok Materiálnu podmienku predstavuje skutočnosť, že takýto trest budú odôvodňovať okolnosti spáchaného trestného činu a pomery páchatel'a a formálne podmienky spočívajú buď v uložení trestu odňatia slobody na doživotie, alebo ak súd páchatel'a odsudzuje na nepodmienečný trest odňatia slobody za obzvlášť závažný zločin, ktorým získal alebo sa snažil získať majetkový prospech veľkého rozsahu, alebo ktorým spôsobil škodu veľkého rozsahu (133 000 eur a viac).

Na rozdiel od prvého odseku, odsek druhý a tretí (§ 58 ods. 2 a § 58 ods. 3 Trestného zákona) nezohľadňujú materiálne skutočnosti prípadu a súdy nemajú inú možnosť ako uložiť trest prepadnutia majetku pri taxatívne vymedzených trestných činoch, teda ide o obligatórne uloženie trestu. Ide o také trestné činy ako napríklad trestný čin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 173 ods. 3, trestný čin obchodovania s ľuďmi podľa § 179, trestný čin zverenia dieťaťa do moci iného podľa § 180 ods. 2 alebo 3 alebo § 181, trestný čin vydierania podľa § 189 ods. 2 písm. c), trestný čin hrubého nátlaku podľa § 190 ods. 1, 3, 4 alebo 5 alebo § 191 ods. 3 alebo 4, trestný čin nátlaku podľa § 192 ods. 3 alebo 4, trestný čin nepovolenej prevádzky lotérií a iných podobných hier podľa § 230 ods. 2, 3 alebo 4, trestný čin podielníctva podľa § 231 ods. 2, 3 alebo 4 alebo § 232 ods. 3 alebo 4, trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 ods. 1 alebo 2 apod. Rozdiel medzi odsekom 2 a 3 je však zároveň v tom, že pri treste prepadnutia majetku podľa § 58 ods. 2 Trestného zákona sa navyše vyžaduje, aby páchatel' nadobudol majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti.

⁷ Mencerová I., Tobiášová, L. Turayová, Y. a kol. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Šamorín : Heuréka, 201, s. 347.

Predošlé rozdelenie na „dve skupiny“, teda na obligatórne a fakultatívne ukladanie trestu prepadnutia majetku má význam vo vykonaní finančného vyšetrovania s cieľom vypracovania majetkového profilu páchatel'a. Je tomu tak z dôvodu, že ak ide o taký trestný čin, pre ktorý Trestný zákon ukladá trest prepadnutia majetku ako obligatórny, vykoná policajt finančné vyšetrovanie, aby bol takýto majetok zistený, zadokumentovaný a zaistený za účelom zabezpečenia jeho prepadnutia. V týchto prípadoch bude zisťovanie, zadokumentovanie (dokazovanie) a zaistenie (zabezpečenie zaistenia) v rámci finančného vyšetrovania v trestnom konaní smerovať aj k majetku páchatel'a ako celku a nie iba k príjmom z trestnej činnosti alebo inej veci. Ak ide o trestný čin, pre ktorý Trestný zákon neukladá trest prepadnutia majetku ako obligatórny, vo veci konajúci orgán činný v trestnom konaní v rámci vlastnej úvahy určí, či vykoná finančné vyšetrovanie v trestnom konaní ohľadom celého majetku obvineného. Pritom bude vychádzať najmä z účelnosti zisťovania a dokumentovania majetku páchatel'a vo vzťahu k tomu, či možno očakávať uloženie takého trestu, k reálnej možnosti jeho následného zaistenia na účely uloženia trestu jeho prepadnutia (napr. či sú alebo budú dané zákonné možnosti na jeho zaistenie, či je potrebné a možné ho zaistiť), ako aj vzhľadom na ďalší priebeh trestného konania. V takomto prípade, ak sa finančné vyšetrovanie v trestnom konaní nebude vykonávať ohľadom celého majetku páchatel'a a teda sa ani nebudú realizovať kroky smerujúce k zaisteniu majetku na účely prepadnutia, vykoná sa v celom rozsahu iba finančné vyšetrovanie vo vzťahu k príjmu z trestnej činnosti, alebo inej veci, čo však už nepovažujeme za vypracovanie majetkového profilu páchatel'a v trestnom konaní, nakoľko ide o zisťovanie príjmov z trestnej činnosti alebo inej veci.

Pre doplnenie možno len uviesť, že vypracovanie majetkového profilu páchatel'a v trestnom konaní (teda vypracovanie informačného základu pre neskoršie rozhodnutie súdu) je sprevádzané v mnohých prípadoch aj potrebou tento majetok zaistiť, nakoľko môže dôjsť k jeho účelovému prevádzaniu na iné osoby a teda v konečnom dôsledku tým môže byť zmarený samotný účel prepadnutia majetku. Samotný výkon trestu prepadnutia majetku je upravený v Trestnom poriadku v § 423 až § 427. Zaistenie výkonu trestu prepadnutia majetku podľa § 425 obsahuje právnu úpravu vyjadrenú slovami „*Ak je obvinený stíhaný pre trestný čin, za ktorý vzhľadom na povahu a závažnosť činu a na pomery obvineného treba očakávať uloženie trestu prepadnutia majetku, a je obava, že výkon tohto trestu bude zmarený alebo sťažený, môže súd a v prípravnom konaní prokurátor majetok obvineného zaistiť. Súd zaistí majetok obvineného vždy, ak uložil trest prepadnutia majetku rozsudkom, ktorý zatiaľ nenadobudol právoplatnosť. Pri zaistení majetku obvineného sa postupuje primerane podľa § 50 ods. 2 a 3, § 94 až 96. Po vyhlásení konkurzu sa pri výkone trestu prepadnutia majetku postupuje podľa osobitného predpisu upravujúceho konkurzné konanie; prevzatím majetku správcom konkurznej podstaty zaistenie zaniká.*“

Ďalšie ustanovenia, ktoré upravujú trest prepadnutia majetku sa nachádzajú v § 59 ods. 1 až ods. 3 Trestného zákona. V § 59 je potom upravené, že trest prepadnutia majetku postihuje, v rozsahu, ktorý patrí odsúdenému pri výkone trestu prepadnutia majetku po ukončení konkurzného konania, (1) výt'azok zo speňaženia majetku, (2) majetok vylúčený zo súpisu podstát a (3) majetok podliehajúci konkurzu, ak nedošlo k speňaženiu majetku. Zároveň vlastníkom prepadnutého majetku sa stáva štát.

Trest prepadnutia majetku nemožno uložiť popri peňažnom treste a popri treste prepadnutia veci, pretože súčasné uloženie týchto trestov je vylúčené z dôvodu ich nezlučiteľnosti podľa § 34 ods. 7 písm. c) a d) Trestného zákona.⁸

⁸ Mencerová I., Tobiášová, L. Turayová, Y. a kol. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Šamorín : Heuréka, 201, s. 349

3.1 Výkon trestu prepadnutia majetku

Po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia o prepadnutí majetku súd postupuje vec konkurznému súdu, ktorý následne začne konanie podľa zákona o konkurze a reštrukturalizácii č. 7/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov. Samotné začatie konkurzného konania je upravené tak, že po začatí konkurzný súd vydáva uznesenie, ktoré sa následne zverejňuje v Obchodnom vestníku. Zverejnením uznesenia v Obchodnom vestníku sa začína konkurzné konanie. Preto konanie, ktoré nasleduje po právoplatnosti rozhodnutia súdu o uložení trestu prepadnutia majetku, nie je upravené predpismi trestného práva ale samotným zákonom o konkurze a reštrukturalizácii. Na účely tejto práce charakterizujeme len v stručnosti, ako samotné konkurzné konanie prebieha.

Konkurzné právo prostredníctvom svojich základných inštitútov (konkurz, reštrukturalizácia, oddĺženie) zabezpečuje spravodlivejší výsledok uspokojovania pohľadávok veriteľov oproti tomu, ktorý by sa dosiahol pri ich individuálnom uspokojovaní v exekučnom konaní. Konkurzné právo umožňuje uspokojovať pohľadávky všetkých veriteľov bez ohľadu na to, či majú exekučný titul a dokonca bez ohľadu na to, či ich pohľadávky sú splatné. Pretože majetok dlžníka nestačí na uspokojenie pohľadávok všetkých veriteľov, **uspokojujú sa pomerne**. Okrem toho, že konkurzné právo umožňuje spravodlivejší spôsob uspokojovania veriteľov ako exekučné konanie, plní aj určitú ochranu na trhu a je filtrom proti tomu, aby ekonomický neúspech, najmä podnikateľských subjektov, negatívne nepostihol väčšiu skupinu podnikateľov alebo spotrebiteľov.

Včasné vyhlásenie konkurzu zabráni negatívne ekonomickému pôsobeniu neúspešného subjektu a tým aj tomu, aby takýto subjekt zvyšoval svoje záväzky a znižoval hodnotu aktív, teda aby aj naďalej pokračoval v zhoršovaní svojej finančnej situácie. Pokiaľ sa však tomu včas nezabráni, platobná neschopnosť jedného subjektu môže postupne vyvolávať platobnú neschopnosť ďalších. Z týchto dôvodov je potrebné pozeráť sa na bankrot ako na prirodzený objektívne nevyhnutný sprievodný znak podnikania. Účelom konkurzného práva nie je zabrániť bankrotu, pretože to nie je možné. Konkurzné právo môže riešiť len právne dôsledky krízového ekonomického stavu a môže vytvárať mechanizmy, ktoré umožnia, aby sa právne dôsledky bankrotu riešili súdom už v jeho počiatočnom štádiu. Týmto sa dosiahne predovšetkým to, aby sa dôsledky bankrotu nezväčšovali a neohrozovali dotknuté osoby, najmä veriteľov.⁹

Právna úprava konkurzu, kedy sa majetok úpadcu zistí prostredníctvom správcu konkurznej podstaty a z takto zisteného majetku sa uspokojujú veritelia úpadcu podľa zákonom stanovených kritérií, je teda postup, ktorý sa využíva aj po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia súdu o prepadnutí majetku. Existujú však určité odlišnosti, ktoré možno pozorovať už len v tom, čo je účelom toho ktorého postupu. V prípade konkurzného konania, ktoré nasleduje v nadväznosti na trestné konanie, je účelom výkon trestu prepadnutia majetku a sekundárne uspokojenie veriteľov, zatiaľ čo v prípade konkurzného konania, ktoré je uskutočňované z dôvodu úpadku dlžníka, je primárnym účelom uspokojenie pohľadávok veriteľov.

Konečným cieľom usporiadania majetkových pomerov dlžníka je uspokojenie veriteľov dlžníka v čo najvyššej miere a podľa možnosti v čo najkratšom čase. Preto možno vysloviť záver, že správca po uspokojení veriteľov dlžníka má povinnosť konkurz ukončiť. Je tomu tak aj v prípade konkurzného konania, ktoré nadväzuje na rozhodnutie o uložení trestu prepadnutia majetku, pričom samotný postup po konkurznom konaní je upravený ešte v Trestnom zákone.¹⁰

⁹ ĎURICA, J. Sprievodca konkurzným právom. Bratislava : Ministerstvo spravodlivosti SR, 2008, s. 5.

¹⁰ § 59 Trestného zákona

V ňom je uvedené, že trest prepadnutia majetku postihuje, v rozsahu, ktorý patrí odsúdenému pri výkone trestu prepadnutia majetku po ukončení konkurzného konania, výťažok zo speňaženia majetku, majetok vylúčený zo súpisu majetku podstát a majetok podliehajúci konkurzu, ak nedošlo k speňaženiu majetku. Teda konkurzným konaním sa v prvom rade uspokojujú veritelia a po ich uspokojení, ak zostane zvyšný majetok, ten pripadne štátu. Uvedeným postupom je trest prepadnutia majetku podľa trestného práva ale aj podľa konkurzného práva zavŕšený.

4 Spôsob vypracovania majetkového profilu páchatel'a

Majetkový profil páchatel'a v trestnom konaní sa vypracováva v rámci trestného konania vedeného o tom trestnom čine, pre ktorý hrozí uloženie trestu prepadnutia majetku, preto vypracovanie majetkového profilu páchatel'a je súčasťou „tradičného“ trestného konania. Ako sme uvádzali už v predošlej časti príspevku, simultánne zisťovanie a dokumentovanie celého majetku páchatel'a je procesom veľmi náročným, najmä ak si predstavíme, že páchatel' môže mať majetkovú účasť na mnohých právnických osobách, môže vlastniť rozsiahly majetok apod. Do popredia sa preto dostáva otázka, akým spôsobom možno zisťovať a dokumentovať majetok páchatel'a, inými slovami, ako možno čo najefektívnejšie vypracovať majetkový profil páchatel'a, aby bol dosiahnutý účel – uloženie trestu prepadnutia majetku a jeho následný výkon.

Trestné konanie možno označiť za najširší pojem, pričom komplexne pokrýva celé konanie upravené Trestným poriadkom od jeho začiatku (napr. postup pred začatím trestného stíhania) až do jeho úplného skončenia (napr. zahľadanie odsúdenia).¹¹ Vypracovanie majetkového profilu páchatel'a bude preto najpravdepodobnejšie vykonávané v priebehu trestného stíhania v prípravnom konaní, avšak nie je vylúčené, že by mohlo byť vykonávané aj v rámci konania pred súdom.

Majetok obvineného¹² môže mať rôznu formu, povahu, miesto, kde sa nachádza, preto je nutné sa zamerať na nehnuteľný majetok, ostatný majetok napr. v bankách a sporiteľniach (*účty, karty, úvery, bezpečnostné schránky, depozitár cenných papierov*), poisťovniach (*investičné životné poistenie, mimoriadne vklady životného poistenia*), obchodný register a živnostenský register (*obchodné podiely alebo iná majetková účasť v spoločnostiach*), evidencia motorových vozidiel, listiny preukazujúce existenciu majetkových práv (*vlastníctvo pohľadávok*). V prípade, ak dôjde k identifikácii predmetného majetku páchatel'a, je nutné tento majetok zadokumentovať procesne konformným spôsobom. Môže ísť napríklad o oznámenie údajov z finančných inštitúcií v podobe listinných dôkazov. Proces identifikácie môže byť ale náročný, pretože každá majetková hodnota (napr. vlastníctvo nehnuteľnosti, vozidla, peňažné prostriedky na účte v banke) má svoje charakteristické identifikačné prvky, ktoré je nutné zisťovať. Ide o ich formu, hodnotu, a vlastníctvo (výlučné vlastníctvo alebo napr. spoluvlastníctvo). V priebehu identifikácie majetku páchatel'a musí orgán činný v trestnom konaní správne posúdiť a právne kvalifikovať všetky charakteristické črty konkrétnej majetkovej hodnoty, aby došlo k presnému zisteniu, či ide o majetok, ktorý by mohol byť

¹¹ Čentěš, J. a kol. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2012, s. 448.

¹² Majetok nie je trestným právom definovaný, na účely tohto príspevku ho však môžeme definovať pomocou § 2 ods. 4 písm. a) zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve, v ktorom je definované, že *Majetok sú tie aktíva účtovnej jednotky, ktoré sú výsledkom minulých udalostí, je takmer isté, že v budúcnosti zvýšia ekonomické úžitky účtovnej jednotky a dajú sa spoľahlivo oceniť podľa § 24 až 28 vykazujú sa v účtovnej závierke v súvahe alebo vo výkaze o majetku a záväzkoch*

predmetom trestu prepadnutia majetku. Identifikácia by mala prebiehať v prvej fáze, ktorá zahŕňa len presnú identifikáciu majetkových hodnôt, napríklad ich umiestnenie, povahu, stav a hodnotu a v druhej fáze by identifikácia mala slúžiť na prípadné vyhodnotenie rizika, či v prípade jednoduchého zistenia a zadokumentovania nehrozí účelové zničenie, zatajenie alebo prevod, ktoré by znemožnili uloženie trestu prepadnutia majetku.

Samotné zaistenie majetku na účely uloženia trestu prepadnutia majetku je potom upravené v § 425 - § 427 Trestného poriadku. V týchto ustanoveniach sa nehovorí však o riziku, ako sme uviedli v tomto príspevku, avšak o „obave“ spočívajúcej v tom, že výkon trestu bude zmarený alebo sťažený. Na tento účel môže v prípravnom konaní prokurátor, a v konaní pred súdom súd majetok, zaistiť. Samotné zaistenie zaniká buď prevzatím majetku správcom konkurznej podstaty v konkurznom konaní, alebo zrušením zaistenia. Postupuje sa primerane podľa § 50 ods. 2 a 3 a § 94 až 96 Trestného poriadku. Dôležité je upriamiť pozornosť na skutočnosť, že majetok je možné zaistiť iba obvinenému. V prípade, ak dôjde k začatiu trestného stíhania, avšak nie k vzneseniu obvinenia, je majetok páchatel'a možné len zisťovať a dokumentovať, nie však zaisťovať na účely uloženia trestu prepadnutia majetku.

5 Súčasný stav ukladania prepadnutia majetku

V príspevku budeme štatisticky analyzovať ukladanie trestu prepadnutia majetku. Ako bolo uvedené v príspevku s názvom Ochrana veriteľ'a v trestnom konaní pri ukladaní trestu prepadnutia majetku¹³, trest prepadnutia majetku sa súdmi v Slovenskej republike neukladá. Jeden zo základných záverov je, že v príslušnom trestnom konaní neboli splnené zákonné podmienky na uloženie tohto trestu. Tento záver je však možné urobiť až potom, ako orgány činné v rámci vyšetrovania pre trestné činy, kde prichádza do úvahy uloženie trestu prepadnutia majetku, preverili pôvod, veľkosť, spôsob a okolnosti nadobudnutia majetku obžalovaného a zdokumentovali skutkový stav týkajúci sa jeho majetku.¹⁴ Druhou príčinou je skutočnosť, že tento trest je veľmi úzko spojený s právami tretích osôb, resp. so zásahom do práv tretích osôb, najmä veriteľ'ov odsúdeného, ktorí sa spravidla obávajú, či budú ich pohľadávky uspokojené alebo nie, a ak áno, tak v akom rozsahu. Uvedené pochybnosti ešte viac zneisťujú aplikačnú prax a znižujú vôľu súdov ukladať tento trest. Právny rámec výkonu trestu prepadnutia majetku je pritom dostatočne jasný a zrozumiteľný a poskytuje právnu istotu veriteľ'a vzhľadom na uspokojenie jeho pohľadávok.¹⁵

Vychádzajúc zo štatistického prehľadu trestnej a netrestnej činnosti¹⁶ budeme analyzovať štatistické údaje za roky 2011 až 2019. Tieto roky by nám mali poskytnúť dostatočný informačný základ pre vyvodenie záveru, či sa aj napriek nízkej početnosti ukladaných trestov prepadnutia majetku v príspevku s názvom Ochrana veriteľ'a v trestnom konaní pri ukladaní trestu prepadnutia majetku tento trend zmenil a či závery obsiahnuté v zmienenom príspevku aj naďalej pretrvávajú.

V analyzovanom období od roku 2011 do roku 2019 bol uložený trest prepadnutia majetku v celkovom počte 109 prípadov.

¹³ KORDÍK, M. AL. KURILOVSKÁ, 2016. Ochrana veriteľ'a v trestnom konaní pri ukladaní trestu prepadnutia majetku. Dostupné online na: <http://82.119.102.197:8080/webisnt/fulltext/clanky/PTaP2016-4/Ochrana%20veriteľ'a%20v%20trestnom%20konan%C3%AD%20%20KORDÍK%20KURILOVSKÁ.pdf>.

¹⁴ Tamtiež, s. 4.

¹⁵ Tamtiež, s. 5.

¹⁶ Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti . Generálna prokuratúra SR. Dostupné online na: <http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>. 6. 12. 2020

Rok	Počet trestov	Celkový počet odsúdení ¹⁷
rok 2011	6	31 456
rok 2012	4	35 166
rok 2013	7	35 825
rok 2014	5	34 898
rok 2015	13	30 513
rok 2016	6	28 155
rok 2017	23	26 760
rok 2018	15	25 917
rok 2019	30	26 095

Možno preto vidieť rastúcu tendenciu ukladania trestov prepadnutia majetku od roku 2015 (s výnimkou roku 2016). Tento počet trestov však vzhľadom na celkový počet odsúdení považujeme za nepomerný, nakoľko tresty prepadnutia majetku sú ukladané len v zanedbateľnom počte prípadov. Dôvody, pre ktoré boli ukladané tresty prepadnutia majetku v takom malom počte nie sú známe, možno sa však domnievať, že súvisia s predpokladmi, ktoré vo svojom príspevku načrtli Marek Kordík a Lucia Kurilovská. Zároveň však k uvedeným záverom možno pripojiť aj tretí záver spočívajúci v tom, že samotné vypracovanie majetkového profilu páchatel'a v trestnom konaní, či už v prípravnom konaní, tak aj v konaní pred súdom, je v mnohých prípadoch zložité, a preto sa spájajú s rezignáciou orgánov činných v trestnom konaní a súdov na jeho vypracovanie. Keď si zároveň uvedomíme skutočnosť, že vypracovanie takého profilu by malo prebiehať simultánne s trestným konaním ako takým, ktoré je samo o sebe náročné na dokazovanie a zisťovanie informácií, je tento predpoklad pochopiteľný. Otázkou však zostáva, ako vyriešiť tieto nedostatky, teda akým spôsobom zabezpečiť vypracovávanie majetkového profilu páchatel'a v trestnom konaní prostredníctvom finančného vyšetrovania, keď zároveň žiadne ustanovenie Trestného poriadku neprikazuje vypracovanie takého profilu.¹⁸ Domnievame sa preto, že jeho právne zakotvenie by mohlo byť prvým krokom, ktorým by sa neustále pretrvávajúce nízke počty ukladania trestov prepadnutia majetku odstránili, alebo by aspoň viedli k zvýšeniu ich počtu.

6 Súhrn

Majetkový profil páchatel'a v trestnom konaní ako predpoklad pre ukladanie trestu prepadnutia majetku bol skúmaný v našom príspevku s cieľom poukázať na viaceré nedostatky. Jeho právna neexistencia (aj keď faktickou existenciou) a s ňou sa spájajúce nedostatky vyvoláva otázky, na ktoré sme sa čiastočne pokúsili odpovedať v tomto príspevku. Zároveň sme sa snažili analyzovať aktuálnu právnu úpravu, ktorá vyplýva z právnych predpisov trestného práva. Analýza de lege lata majetkového profilu páchatel'a v trestnom konaní, jeho právne zakotvenie, jeho potreba pre účely ukladania trestov spojených so zásahom do majetkovej sféry páchatel'a a samotný postup, ktorý je potrebné v trestnom konaní uskutočniť, aby bol tento profil vypracovaný, boli zhrnuté v právnej analýze. Domnievame sa, že predpoklad, ktorý bol vyslovený v záverečnej časti tohto príspevku, a to, že právna existencia a z nej vyplývajúca povinnosť pre subjekty trestného konania vypracovávať v trestnom konaní

¹⁷ Celkový počet odsúdení zahŕňa aj prečiny, čo znamená, že reálny počet trestných činov z celkového počtu odsúdených, pri ktorých by bolo možné uložiť trest prepadnutia majetku, by bol nižší

¹⁸ Trestný zákon prikazuje iba obligatórne uloženie trestu prepadnutia majetku

majetkový profil páchatel'a by mohli viesť k tomu, aby dochádzalo k finančnému vyšetrovaniu vo vzťahu k tým trestným činom, pri ktorých pripadá do úvahy trest prepadnutia majetku.

Literatúra

ČENTÉŠ J. a kol. *Trestné právo procesné, Všeobecná a osobitná časť*. 2. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo Heuréka, 2012. 864 s. ISBN 978-80-89122-76-9.

KORDÍK, M. *Nedostatky postihu legalizácie príjmov z trestnej činnosti –finančné vyšetovanie*. In Zborník zmedzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2015. Bratislava: PraF UK, 2015.

MENCEROVÁ I., TOBIÁŠOVÁ, L. TURAYOVÁ, Y. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 201, 478 s. ISBN 978-80-89122-86-8.

Online zdroje

Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti . Generálna prokuratúra SR. Dostupné online na: <http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>. 6. 12. 2020

KORDÍK, M. A L.KURILOVSKÁ, 2016. Ochrana veriteľ'a v trestnom konaní pri ukladaní trestu prepadnutia majetku. Dostupné online na: <http://82.119.102.197:8080/webisnt/fulltext/clanky/PTaP2016-4/Ochrana%20veritel'a%20v%20trestnom%20konan%C3%AD%20%20KORDIK%20KURILOVSKA.pdf>

ĎURICA, J. Sprievodca konkurzným právom. Bratislava : Ministerstvo spravodlivosti SR, 2008, s. 5. Dostupné online na <http://files.fppj-externisti.sk/200000054-2707628013/SprievodcaKonkurznymPravom-1.pdf>.

Dôvodová správa k zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. Dostupné online na: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-301-2005-Z-z.htm>

Summary

The property profile of the offender in criminal proceedings as a precondition for imposing the penalty of forfeiture of property was examined in our article in order to point out several shortcomings. Its legal non-existence (albeit de facto existence) and the shortcomings associated with it raise questions which we have partially tried to answer in this post. At the same time, we tried to analyze the current legislation, which follows from the legislation of criminal law. The analysis de lege lata of the property profile of the offender in criminal proceedings, its legal basis, its need for the purpose of imposing penalties associated with interference with the offender's property and the procedure to be followed in criminal proceedings to develop this profile were summarized in the legal analysis. We believe that the assumption made in the concluding part of this article, namely that the legal existence and the consequent obligation for criminal proceedings to draw up the property profile of the offender

in criminal proceedings could lead to a financial investigation in relation to those offenses for which the penalty of confiscation of property is possible.

kpt. JUDr. Richard Kollarovič
vyšetrovateľ PZ, OR PZ Trnava
externý doktorand APZ v Bratislave
Email : richard.kollarovic@minv.sk

Recenzenti: mjr. doc. JUDr. Marek Kordík, PhD., LL.M.; pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.

Výcvik sebaobrany kadetov s využitím online prostriedkov

Anotácia: *Ochranu najdôležitejších životných potrieb, vrátane pocitu bezpečia zaisteného ochranou života, zdravia a majetku, zabezpečujú príslušníci Policajného zboru Slovenskej republiky. Tí plnia tieto náročné úlohy s nasadením vlastného života, na čo je nevyhnutná ich fyzická, psychická a zdravotná zdatnosť a absolvovanie náročného výcviku, či už ide o kadetov alebo policajtov. Na jeho zefektívnenie je možné využívať technické prostriedky, ktoré dokážu čiastočne nahrádzať osobný kontakt – ako sa v súčasnej krízovej situácii pandémie Covid-19 potvrdilo a súčasne dokážu poskytnúť opakované záznamy s dôrazom na najpodstatnejšie prvky. Tieto predpoklady vytvárajú priestor pre skúmanie miery využiteľnosti technických prostriedkov pri výcviku sebaobrany. Príspevok vychádza z riešenia vedeckovýskumnej úlohy č. 161 Metódy spracovania policajne relevantných informácií riešenej na Akadémii Policajného zboru v Bratislave.*

Kľúčové slová: *sebaobrana, výcvik, kadeti, online výučba, technické prostriedky*

Úvod

V súčasnej dobe zabezpečuje ochrannú, represívnu a preventívnu činnosť pre štát a jeho občanov Policajný zbor (ďalej len „PZ“) Slovenskej republiky. Spoločnosť, ktorá vychádza zo základných potrieb človeka, potrebuje pocit bezpečia, ktorý zabezpečuje štát prostredníctvom svojich výkonných zložiek – polície. Jej štruktúra je presne definovaná, pričom vychádza zo zákonov, nariadení a iných právnych predpisov. Služobná činnosť Policajného zboru je zameraná na ochranu života, zdravia a majetku a každý príslušník Policajného zboru (ďalej len policajt) pri vstupe do Policajného zboru Slovenskej republiky prisahá slovami „*Slubujem vernosť Slovenskej republike. Budem čestný, statočný a disciplinovaný. Svoje sily a schopnosti vynaložím na to, aby som chránil práva občanov, ich bezpečnosť a verejný poriadok, a to aj s nasadením vlastného života. Budem sa riadiť ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi a ďalšími všeobecne záväznými právnymi predpismi. Tak prisahám!*“¹. Z uvedeného vyplýva, že občan pri vstupe do Policajného zboru sľubuje, že v prípade potreby nasadí na ochranu občanov svoj vlastný život, čo sa v mnohých prípadoch deje, počas toho ako policajti zakročujú nie len proti páchatelom trestnej a inej protispoločenskej činnosti, ale aj vtedy keď zachraňujú ľudské životy. Takéto nasadenie si vyžaduje okrem pevného presvedčenia aj ďalšie činitele, ktorými sú fyzická zdatnosť, psychická spôsobilosť, schopnosť ovládať stres, dostatočné materiálo-technické vybavenie a znalosť jeho používania, ovládanie zbrane a ďalšieho vybavenia. Aj napriek tomu, že nikdy nemôžeme hovoriť o absolútnej pripravenosti policajtov na každú situáciu, vzhľadom na nevyspytateľnosť prípadov, efektívne výcvikové cvičenia umožňujú ich lepšiu pripravenosť a spôsobilosť vykonávať službu. Hlavným cieľom príspevku je poukázať na možnosti využitia technických prostriedkov, ktoré v súčasnej dobe patria do bežnej súčasti života ľudí tak v súkromnej, ako aj profesionálnej oblasti. Technológie dokážu čiastočne nahrádzať určité aktivity, ktoré je možné preniesť na audiovizuálny záznam a opakovane prehrávať prakticky z akéhokoľvek miesta, kde je k dispozícii potrebné zariadenie. V tejto súvislosti vnímame potenciál, ktorý nachádzame pri prepojení výcvikovej činnosti s technickými prostriedkami na dosahovanie efektívnejších výsledkov, čo sa ako predpokladáme, odrazí pri výkone služby policajtov v pozitívnom smere. Čiastkové ciele príspevku sú jednak popísať požiadavky kladené na výcvik policajtov, jednak poukázať na používanie donucovacích prostriedkov policajtom v zmysle § 50 ods.1 písm. a) zákona NR SR č.171/1993 Z. z. o Policajnom zbore pri vykonávaní služobných zákrokov. Našou snahou je reflektovať na potrebu vzdelávacích materiálov, ktoré je možné sledovať online a nahratých techník, ktoré by bolo možné precvičovať kedykoľvek a odkiaľkoľvek. V súčasnosti narastá táto potreba v dôsledku pandémie Covid-19, ktorá zasiahla celý svet. Dnes je hlavnou prioritou

¹Zákon 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, §17

ochrániť ľudský život a zdravie, pričom najefektívnejším spôsobom je v prípade tohto vírusového ochorenia, ktoré sa šíri kvapôčkami priamo, prostredníctvom predmetov alebo po zmiešaní so vzduchom vo forme aerosólu, maximálna možná izolácia a obmedzenie osobného kontaktu – obzvlášť zhromažďovaniu väčších skupín osôb. Aj napriek tomu však trestná činnosť neutícha a aj naďalej potrebujeme vycvičených policajtov, ktorí potrebujú kvalitný výcvik potrebný pre plnenie úloh vyplývajúcich z ich služobného zaradenia. Okrem policajtov zaradených do priameho výkonu služby sa to týka aj kadetov, ktorí v rámci Akadémie Policajného zboru v Bratislave vzhľadom na opatrenia nemajú možnosť prezenčnej formy výučby a prichádzajú tak o nenahraditeľné poznatky a skúsenosti, ktoré po nástupe do výkonu služby budú nepochybne potrebovať. Pedagógovia Akadémie Policajného zboru v Bratislave a odborníci z praxe prakticky okamžite reflektovali na túto situáciu a zabezpečili pokračovanie výcviku kadetov prostredníctvom dostupných technických prostriedkov.

Služobný pomer kadeta

Občan Slovenskej republiky sa v súčasnosti môže uchádzať o vstup do Policajnému zboru po dovŕšení 21. roku života. Táto minimálna veková hranica bola zvýšená 01.01.2016 účinnosťou zákona č. 406/2015, ktorým sa menil zákon č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a železničnej polície. Dôvodom bolo, že vo veku od 18 – 21 rokov mali uchádzači nedostatočné osobnostné predpoklady a vyspelosť.² Následkom prijatého rozhodnutia však bolo, že hneď po ukončení stredných škôl sa potenciálni záujemcovia nemohli stať policajtmí a museli dočasne hľadať iné existenčné riešenie, po ktorom sa už vo väčšine prípadov nevrátili ku rozhodnutiu vstúpiť do Policajného zboru. Vzhľadom na dlhodobý nedostatok policajtov vo výkone služby, bolo nutné nájsť riešenie na vzniknutý problém. Riešením sa stalo zavedenie dvojročného štúdia na Stredných odborných školách Policajného zboru v Košiciach a Pezinku pre civilných žiakov, ktorých prijatie spočívalo v podmienke minimálneho veku 18 rokov a úspešné absolvovanie maturitnej skúšky. Keďže išlo o civilných študentov neboli im pridelené služobné uniformy, plat a v konečnom dôsledku neboli ani v služobnom pomere. Aby bola zabezpečená ich udržateľnosť v Policajnom zbore, tak pri začiatku štúdia sa zaväzujú, že ak úspešne ukončia štúdium, ktorým získajú základné kvalifikačné predpoklady, podajú si prihlášky do Policajného zboru. Je zrejmé, že uchádzači vo veku od 18 – 21 rokov boli napriek svojim osobnostným predpokladom a vyspelosti potrební, avšak v inom postavení, aké nadobúda policajt, ktorý absolvuje 10 mesačné kvalifikačné štúdium s maturitou je zaradený v rámci prípravnej štátnej služby na základný útvar. V tejto podobe nastávali problémy najmä z pohľadu civilných žiakov, ktorí sa necítili počas štúdia ako policajti, aj napriek tomu, že náplňou ich štúdia bola príprava na prijímacie konanie do služobného pomeru, výkon štátnej služby policajta a tiež z pohľadu, že aj napriek záväzku o vstupe k polícii po ukončení štúdia neabsolvovali všetci prijímacie konanie úspešne.³ Novelou zákona o Policajnom zbore účinného od 01.02.2019 bol zavedený nový druh služobného pomeru - štátna služba kadeta, ktorá umožňuje uchádzačom mladším ako 21 rokov vstúpiť k PZ.

V súčasnosti sú podľa platnej právnej úpravy 4 druhy štátnej služby, v ktorej môže byť zaradený policajt, t.j. štátna služba kadeta, prípravná, stála a dočasná štátna služba⁴.

²Veková hranica pre vstup do Policajného zboru sa zvýšila na 21 rokov. [online] [cit. 01.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-2&sprava=vekova-hranica-pre-vstup-do-policajneho-zboru-sa-zvysila-na-21-rokov>

³HAJKO, R. Štúdium v oboch SOŠ PZ úspešne ukončili prví kadeti. In: *Noviny odborového zväzu polícia*. 2019. s. 5

⁴Zákon 73/1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, §6

Za kadeta sa považuje občan, ktorý bol zaradený v štátnej službe kadeta⁵. Zo zákona musí uchádzač spĺňať podmienku minimálneho veku 18 rokov, trvalého pobytu na území Slovenskej republiky, spôsobilosti na právne úkony a kvalifikačných predpokladov, ktoré sú stanovené na ukončenie úplného stredného vzdelania s maturitou. Súčasťou prijímacieho konania je previerka zo slovenského jazyka na overenie jeho ovládania. Ďalšou je podmienka bezúhonnosti, ktorá sa preukazuje odpisom z registra trestov za účelom zistenia, či uchádzač nebol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin alebo na nepodmienečný trest odňatia slobody. Ďalšou podmienkou je spoľahlivosť, ktorú preveruje PZ aby sa zistilo, či uchádzač preukázateľne nepožíva nadmerné množstvo alkoholických nápojov, omamné, psychotropné látky alebo prípravky, ktoré môžu vyvolať závislosť alebo nedáva záruku spoľahlivosti podľa iných skutočností. Nezlučiteľným s výkonom služby kadeta je aj stav, keď občan už bol z predchádzajúceho služobného pomeru prepustený z dôvodov služobného hodnotenia s výsledkom nespôsobilosti na výkon akejkoľvek funkcie v štátnej službe, porušenia služobnej prísahy alebo povinnosti zvlášť hrubým spôsobom, alebo ak bol právoplatne odsúdený na nepodmienečný trest odňatia slobody, úmyselný trestný čin alebo dostal trest zákazu činnosti na výkon funkcie policajta.⁶ Ďalším predpokladom je zdravotná, telesná a duševná spôsobilosť, ktorá sa preveruje pri prijímacom konaní absolvovaním psychologického vyšetrenia, previerkou duševnej spôsobilosti a previerkou fyzickej zdatnosti.⁷

Lekárske vyšetrenie pozostáva z vyšetrenia u všeobecného lekára, ktorý môže za účelom potreby ďalších vyšetrení poslať uchádzača k ďalším odborníkom.

Previerka duševnej spôsobilosti sa vykonáva na určenom mieste, za prítomnosti služobného psychológa s ktorým je po absolvovaní súboru osobnostných a výkonnostných testov realizovaný osobný pohovor. Previerka fyzickej zdatnosti sa kategorizuje na mužov, ktorí môžu získať maximálne 24 bodov a ženy so súčtom bodov maximálne 20. Fyzická previerka pozostáva z disciplín, z ktorých je potrebné získať aspoň jeden bod. Patrí sem beh na 100 metrov u mužov alebo 50 metrov u žien, vzdialenosť odbehnutá za 12 minút, plávanie na 100 metrov, počet sed ľahov vykonaných za 2 minúty. Ženy vykonávajú maximálnu výdrž v zhybe, zatiaľ čo muži počet opakovaných zhybov na hrazde a skok do diaľky.⁸

Občan je ku dňu prijatia do štátnej služby povinný ukončiť členstvo v politických stranách a hnutiach a tiež činnosti, ktoré sú podľa §48 Zákona č. 73/1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície zakázané.

Občan sa stáva kadetom v služobnom pomere ten deň, v ktorý nastúpi na výkon štátnej služby určenom v rozhodnutí nadriadeného o prijatí občana do služobného pomeru.⁹ Potom, ako je občan prijatý do služobného pomeru kadeta, začína mu plynúť skúšobná doba stanovená na 3 – 18 mesiacov.¹⁰ Pri prijímacom konaní neskladá občan služobnú prísahu. Jej zloženie je podmienkou po tom, ako získa kvalifikačné predpoklady a ako sa zaradí do prípravnej štátnej

⁵Zákon 73/1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, §2, ods. 3

⁶Prijímacie konanie. [online] [cit. 01.12.2020]. Dostupné na internete <http://www.minv.sk/?kurzy-2>

⁷Zákon 73/1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, §14, ods. 1

⁸Prijímacie konanie. [online] [cit. 01.12.2020]. Dostupné na internete <http://www.minv.sk/?kurzy-2>

⁹Zákon 73/1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, §16

¹⁰Zákon 73/1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, §8 ods. 1

služby, ktorá v prípade kadeta trvá jeden rok.¹¹ Služobný príjem kadeta je stanovený na výšku minimálnej mzdy, počas štúdia mu je hrazené ubytovanie a strava.¹²

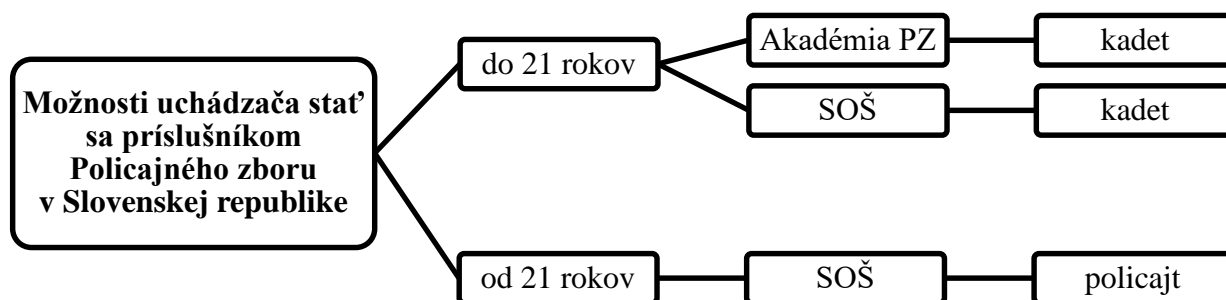

Schéma 6 Možnosti uchádzača vstúpiť k Policajnému zboru Slovenskej republiky
Zdroj: vlastná schéma

Z uvedeného vyplýva, že možnosti vstupu k Policajnému zboru nového uchádzača sú diferencované podľa jeho veku. Ak má do 21 rokov môže sa stať kadetom, čo je možné na SOŠ Pezinok alebo Košice v trvaní 12 mesiacov, alebo kadetom na Akadémii Policajného zboru v Bratislave v rámci študijného programu bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku s dĺžkou štúdia 3 roky.

Služobná príprava policajtov a kadetov

Podľa N MV SR č. 147/2012 o zabezpečovaní a vykonávaní služobnej prípravy príslušníkov Policajného zboru sa policajt zúčastňuje služobnej prípravy počas celého výkonu štátnej služby. Vykonáva sa výlučne v priebehu času služby a započítava sa do základného času. Služobnou prípravou sa rozumie „*cieľavedomá, organizovaná činnosť, pri ktorej policajti získavajú nové vedomosti, intelektuálne spôsobilosti, praktické návyky a zručnosti, rozvíjajú a upevňujú si schopnosti, postoje, vzťahy, alebo sa zdokonaľujú v uvedených činnostiach pri rešpektovaní zásad osobnej bezpečnosti práce a dodržiavaní všeobecne záväzných právnych predpisov, ktoré sú potrebné pre úspešný výkon štátnej služby*“¹³ Základným obsahom služobnej prípravy je telesná, strelecká a taktická príprava¹⁴ ktoré sú zamerané na všestrannú a špeciálnu telesnú prípravu, praktickú policajnú strelbu a získanie a rozvíjanie služobných činností v zmysle vykonávania služobných zákrokov.

Zabezpečovanie služobnej prípravy má na starosti odbor výcviku prezídia PZ a ďalšie poverené osoby podľa určenia. Na SOŠ PZ zodpovedajú za výcvik učiteľia služobnej a telesnej prípravy, na Akadémii PZ v Bratislave zodpovedajú pedagógovia zaradení na Katedre telesnej výchovy a športu. Na vykonávanie služobnej prípravy je spôsobilý len taký inštruktor alebo pedagóg, ktorý má platné osvedčenie. Ich povinnosťou je aspoň 5 hodín v týždni vykonávať sebazdokonaľovaciu činnosť zameranú na telesnú, streleckú a taktickú prípravu za účelom nadobudnutia nových poznatkov, zručností a skúseností. Konkrétny obsah telesnej prípravy študentov Akadémie Policajného zboru v Bratislave upravujú študijné plány a programy, ktoré sú diferencované podľa formy a druhu štúdia.¹⁵

¹¹Zákon 73/1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, §6a, ods. 1-2, §7, ods. 2 - 3

¹²Zákon 73/1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, §103a

¹³N MV SR č. 147/ 2012 o zabezpečovaní a vykonávaní služobnej prípravy príslušníkov Policajného zboru, čl. 2, ods. 1

¹⁴Patrí sem aj chemická, zdravotnícka, spojovacia, špeciálna, psychologická príprava, branné a športové súťaže a poradová príprava.

¹⁵N MV SR č. 147/ 2012 o zabezpečovaní a vykonávaní služobnej prípravy príslušníkov Policajného zboru, čl. 3 a čl. 9a

Požiadavky na policajtov, čo sa týka sebaobrany¹⁶, sú kladené najmä na ich schopnosť prostredníctvom hmatov, chvatov, úderov a kopov odolať aktívnemu a pasívnemu odporu útočníka a zabrániť mu v ďalšom konaní. Ide pritom o dlhodobý výcvik, ktorý je potrebné prostredníctvom tzv. drilu neustále trénovať a zdokonaľovať sa. Úloha Ministerstva vnútra je prostredníctvom správne nastaveného výcviku reflektovať na kriminálnu činnosť a predbiehať jej páchatel'ov prostredníctvom pripravenosti svojich výkonných zložiek. Za týmto účelom musí neustále hľadať nové formy a metódy, prostredníctvom ktorých je možné efektívne bojovať proti nelegálnej trestnej činnosti, ich páchatel'om a jej organizovaným formám. „*Základným cieľom a motívom policajného výcviku je pripraviť policajtov na výkon služby tak, aby kedykoľvek profesionálne vedeli zakročiť v zmysle zákona o Policajnom zbore.*“¹⁷

Sebaobranu možno charakterizovať ako naučené reakcie a postupy, ktoré aby boli využiteľné musia byť vštepené do zmyslovej a nervovej sústavy. Ide o obranné konanie, ktoré sa dostáva na úroveň inštinktu kontrolovaného vôľou.¹⁸ Základom pri výcviku sebaobrany je správny postoj, ktorý umožňuje reagovať na útočníka a zároveň zabezpečuje dostatočnú stabilitu. Zo základného postoja následne vychádzajú ďalšie techniky, ktorými sú pády, ku ktorým počas boja častokrát dochádza. Pokiaľ osoba neovláda pády a pri boji je útočníkom zhodená na určitú plochu – betón, štrk, dlažbu a iné, je pravdepodobné, že dôjde k poraneniu hlavy, narazeniu alebo zlomeniu končatiny, ku krátkodobému zastaveniu dýchania alebo iným poraneniam, ktoré môžu mať zásadný vplyv na ďalší priebeh súboja. Na odvrátenie útoku a odvrátenie aktívneho a pasívneho odporu útočníka musí policajt použiť údery, kopy, hmaty a chvaty.

Tento základný princíp na výcvik sebaobrany sa vzťahuje aj na pripravujúcich sa kadetov na výkon služby, ktorých je potrebné pripravovať obdobne ako policajtov v stálej štátnej službe. „*Potreba cvičenia kadetov je dôležitá v tom aby získali správne návyky, naučili sa základy sebaobrany a manipulácie so zbraňou a technickými prostriedkami, ktoré majú policajti pridelené vo výkone služby, aby boli schopní vykonať služobné zákroky.*“¹⁹ Schopnosť vykonať služobný zákrok je dôležité aplikovať nie len na prípad, keď osoba kladie aktívny odpor, čo znamená, že útočí, používa zbrane atď. Pokiaľ osoba bez vynakladania fyzickej energie odmietne uposlúchnuť výzvu, nechce sa nechať spútať alebo inak pasívne bráni vykonaniu služobného zákroku, hovoríme že vyvíja pasívny odpor.

Vybrané technické možnosti využiteľné pri výcviku sebaobrany kadetov

Kvôli situácii súvisiacej s pandemiou Covid-19 sa pristúpilo k ochrane spoločnosti prostredníctvom opatrení, medzi ktorými je aj obmedzenie prezenčnej formy vzdelávania na vysokých školách. Pedagógovia a študenti boli situáciou donútení v relatívne krátkom čase začať využívať technické prostriedky a online priestor na to, aby výučba mohla pokračovať v dištančnej podobe. Čo sa týka mnohých vyučovaných predmetov na školách, aj napriek prvotným obavám sa podarilo výučbu premostiť do doposiaľ netypickej podoby online vzdelávania. Problematickými sa stali predmety, ktorých výučba je účinnejšia s fyzickou prítomnosťou študentov, medzi ktoré patrí napríklad telesná výchova a všetky predmety, pri ktorých sa vyžaduje praktická činnosť.

Na zabezpečenie dištančného vzdelávania je dostupných viacero aplikácií, prostredníctvom ktorých je možné vyučovať online, vytvárať interakciu medzi pedagógmi, študentami a ich rodičmi, poskytovať výklad učiva, zadávať úlohy, kontrolovať dochádzku,

¹⁶ Sebaobrana v zmysle odolávaniu aktívnemu a pasívnemu odporu útočníka.

¹⁷ Policajný výcvik. [online] [cit. 04.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.minv.sk/?policajny-vycvik-1>

¹⁸ Sebaobrana, osobná a situačná bezpečnosť. [online] [cit. 04.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.prodefense.sk/>

¹⁹ mjr. Ing. Martin Matejíček, vedúci oddelenia streleckej a telesnej prípravy, Odbor výcviku Prezídia Policajného zboru Ministerstva vnútra Slovenskej republiky

plánovať udalosti a mnoho ďalších činností. Ide o online nástroje, ktoré za súčasnej situácie dokázali čiastočne nahradiť osobnú prítomnosť a stali sa tak alternatívnou substitúciou osobného kontaktu.

Prehľad vybraných programov využiteľných pri online vzdelávaní:

Blackboard poskytuje online vysokoškolské vzdelávanie a vyznačuje sa integrovanou flexibilnou platformou edtech, ktorá prepája skúsenosti so schopnosťami, ktoré sú zamerané na zvýšenie úspechov pri vzdelávaní študentov a inštitucionálnych výkonoch.²⁰

CenturyTech je program vyvinutý tímom pedagógov, neurovedcov a technológov pre vzdelávanie študentov prostredníctvom lekcii. Zamestnanci disponujú živými analýzami a dokážu kontrolovať zaťaženie.²¹

ClassDojo je komunita pre pedagógov, žiakov a ich rodičov, ktorí sa môžu pripojiť do virtuálnej triedy kedykoľvek a odkiaľkoľvek.²²

Dingtalk slúži na vykonávanie videohovorov, posielanie správ, vytváranie udalostí, sledovanie dochádzky a ďalších funkcií, ktoré sú využiteľné pri online vzdelávaní.²³

Google Učebňa je vytvorená za účelom zdieľania súborov medzi pedagógmi a študentami, organizovať online triedy, úlohy a zabezpečovať komunikáciu buď v reálnom čase alebo mimo neho.²⁴

Google Meet je služba spoločnosti Google poskytujúca prémiové videokonferencie, ktorá poskytuje možnosť vytvárania zabezpečených videostretnutí.²⁵

Moodle je systém riadenia výučby, online vzdelávací web poskytujúci pedagógom, študentom a administrátorom bezpečný integrovaný systém zameraný na vytváranie prispôbeného učebného prostredia.²⁶

MS Teams je platforma Microsoftu, ktorá slúži na posielanie textových správ, súborov, videohovory, plánovanie udalostí v kalendári, vytváranie online tried, skupín a mnoho ďalšieho. Je to súčasť Office 365, v rámci čoho je prepojený aj s ďalšími balíkmi.²⁷

Skype je aplikácia na online konverzácie prostredníctvom chatu, videohovory a konferenčné hovory čo je možné využiť napríklad na online konzultácie alebo ďalšie vzdelávanie.²⁸

Youtube je populárna internetová databáza videí rôzneho obsahu, ktorá je často krát využívaná na zverejňovanie prednášok, lekcii alebo iného obsahu, ktorý slúži na vzdelávanie študentov.

Zoom je softvér, ktorý slúži na organizovanie online stretnutí a chatu, video semináre, vytváranie konferenčných miestností a telefónneho systému. Počas pandémie Covid-19 bolo rozhodnuté o zrušení 40 minútového časového limitu pre bezplatné základné účty. Zoom využívaný na vzdelávanie zvyšuje účasť študentov a udržiava ich učenie počas virtuálnych a hybridných hodín a poskytuje zabezpečené virtuálne učebne.²⁹

²⁰Blackboard. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.blackboard.com/about-us>

²¹Century. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.century.tech/about-us/>

²²Bring every family into your classroom. [online] [cit. 04.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.classdojo.com/sk-sk/?redirect=true>

²³DingTalk. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete https://page.dingtalk.com/wow/dingtalk/act/en-home?spm=a21312.14171110.8665136909.1.78d0549dbiDgps&wh_biz=tm&acm=lb-zebra-628064-7993265.1003.4.7488222&scm=1003.4.lb-zebra-628064-7993265.OTHER_15836248332742_7488222

²⁴Google Classroom. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete

<https://chrome.google.com/webstore/detail/google-classroom/mfhehppjhmmnlfbopchdfldgimhfhfk?hl=sk>

²⁵GoogleMeet. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://meet.google.com/>

²⁶Moodle. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete https://docs.moodle.org/310/en/About_Moodle

²⁷Microsoft Teams. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.microsoft.com/sk-sk/microsoft-365/microsoft-teams/group-chat-software>

²⁸Skype. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.skype.com/en/>

²⁹Zoom for education. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete https://explore.zoom.us/education?_ga=2.147968951.1455328353.1608389426-20876751.1608389426

Členovia Katedry telesnej výchovy a športu Akadémie Policajného zboru v Bratislave tak, ako bolo uvedené v predchádzajúcej kapitole, plnia úlohy zamerané na prípravu policajtov – kadetov na budúci výkon služby. Vzhľadom na to, že je táto príprava náročná nie len na realizáciu ale aj časový rozsah, museli sa pedagógovia vysporiadať s náročnou otázkou, ako zabezpečiť ďalší priebeh výučby počas krízovej situácie súvisiacej s pandémiou Covid-19. Výcvik kadetov nie je možné zrušiť ani odložiť, vzhľadom na vysokú potrebu týchto praktických zručností pri plnení náročných úloh, ktoré ich čakajú po úspešnom absolvovaní tretieho ročníka. Jediným riešením bolo využitie moderných technológií, ktoré umožňujú dištančné vzdelávanie a kontakt pedagógov so študentami na diaľku. Na výber bolo mnoho softvérov, avšak MS Teams využívaný na pôde Akadémie Policajného zboru v Bratislave neponúkal potrebné funkcie. Tie aspoň do určitej miery ponúkol program Zoom, v ktorom mohli pedagógovia sledovať naraz viacero kadetov súčasne a individuálne si zobrazovať konkrétnych cvičiacich. Aby bolo možné realizovať túto formu výučby, bolo potrebné na jednej strane zabezpečiť prenosné technické vybavenie do telocvične, v prostredí ktorej bolo realizované precvičovanie všetkých techník pedagógmi. Na druhej strane dostali študenti pokyny, aby si zabezpečili vhodný priestor v domácnosti, kde mohli vykonávať fyzickú aktivitu, dostatočné internetové pripojenie, zariadenie s kamerou a mikrofónom a vhodný odev na cvičenie. Výcvik pozostával z tzv. drilu, t.j. študenti vykonávali opakovanú činnosť, ktorú s nimi po celú dobu realizovali pedagógovia. Ide o cvičenia zamerané na lepšie zvládnutie techník sebaobrany, ktoré slúžia na vytváranie inštinktívneho chovania ovládaného vôľou. Čím častejšie sú dané cviky opakované, tým jednoduchšie a prirodzenejšie je zvládnutie náročnejších techník. Okrem toho bolo možné prostredníctvom kamery prezentovať a precvičovať základné údery a kopy sebaobrany, pričom pedagógovia mohli sledovať úspešnosť kadetov cez kameru. V prípade, ak to bolo potrebné, vyzývali pedagógovia konkrétnych študentov prostredníctvom mikrofónu aby zlepšili alebo zrýchlili svoje cvičenie. Po celý priebeh hodiny museli pedagógovia dbať na správnu vzdialenosť od kamery, aby kadetom zabezpečili zreteľný obraz a zároveň museli používať dostatočnú intenzitu hlasu, aby boli zrozumiteľné ich pokyny, prípadne počítanie zostávajúcich opakovaní precvičovaných úkonov. *„V roku 2020 sa Akadémia Policajného zboru musela vysporiadať s novými skutočnosťami. Tou prvou bola pandémia COVID-19 a zavedenie dištančného vzdelávania. Druhou, na ktorú bola pripravená je štúdium kadetov v rámci študijného programu bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku. V septembri 2020 sa začala výuka kadetov na katedre telesnej výchovy a športu, kde sme začali učiť kadetov vybrané techniky ju jutsu a karate, ktoré sú použiteľné pre potreby služobných zákrokov. Z dôvodu koronavírusu sme boli nútení sa prispôbovať epidemiologickej situácii, a preto aj pre potreby dištančného vzdelávania začala výroba zvukovo obrazového materiálu. Primárnym cieľom projektu je, ale zavedenie hybridného vzdelávania kadetov v oblasti služobných zákrokov.“*³⁰

Virtuálne skriptá na výcvik sebaobrany kadetov

V súvislosti s výučbou kadetov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave je v súčasnosti pedagógmi a odborníkmi z policajnej praxe realizovaná tvorba virtuálnych skript, ktorých účelom je poskytnutie vzdelávacieho materiálu pre študentov – kadetov, aby im bolo umožnené získať poznatky nie len počas vyučovacích hodín, ktoré sú im k dispozícii, ale kedykoľvek a odkiaľkoľvek. Obsahom virtuálnych skript budú ukážky vybraných techník *ju jutsu* a *karate*, ktoré sú využiteľné v policajnej praxi, ukážky úkonov vhodných na opakované precvičovanie potrebných pre zvládnutie náročnejších techník a praktické ukážky odvracania útoku páchatel'a policajtom. Tvorba virtuálnych skript si vyžaduje technické vybavenie, ktoré pozostáva z full HD kamery a umelého osvetlenia. Obsahom audiovizuálnych záznamov sú

³⁰ Ing. Pavol Kocán bývalý riaditeľ protiteroristickej jednotky exp. západ P PZ

figuranti, ktorí simulujú vybrané techniky sebaobrany. Materiál je ukladaný na SD pamäťovú kartu, z ktorej je materiál stiahnutý do počítača na následnú úpravu. V dostupnom programe prebieha úprava materiálu, ktorá spočíva vo výbere najvhodnejších záznamov a odstránení zvuku. Ďalším krokom je úprava jednotlivých techník, to znamená spomaľovanie, zrýchľovanie, približovanie vybraných častí záznamu, pridávanie textu alebo pozastavenie vizuálneho záznamu v preferovanom snímku. Po zhotovení všetkých úprav je následne osobitne nahrávaný audio komentár, ktorý je v príslušnom programe vložený do videa. Po zhotovení čiastkových videí je nutné ich hierarchické usporiadanie, ktoré je logicky rozčlenené podľa pedagogických potrieb do súborov. Podľa technických možností sa následne stanoví forma virtuálnych skript, ktoré môžu byť uložené na DVD nosiči alebo v online priestore. Vzhľadom na to, že ide o policajné techniky ktoré slúžia na odvrátenie útoku a zaistenie páchateľa, je potrebné uchovať tento materiál výlučne na účely vzdelávania kadetov. Cieľom je vytvoriť materiál, ktorý umožňuje pozorovateľovi pochopiť jednotlivé techniky s dôrazom na detaily, ktoré si bežným okom nemusí všimnúť. Technické prostriedky čiastočne nahrádzajú živé pozorovanie a súčasne umožňujú opakované prehrávanie záznamu, jeho pozastavovanie, pretáčanie do vybraných pasáží a jeho uschovávanie je možné na veľmi dlhú dobu.

Záver

Príprava kadetov a policajtov do výkonu služby je náročný proces, ktorý si vyžaduje systematické nadobúdanie teoretických a praktických poznatkov a zručností. Zatiaľ čo nadobúdanie teoretických poznatkov spočíva predovšetkým v štúdiu príslušnej odbornej literatúry, praktické činnosti ako streleckú prípravu a čiastočne služobnú prípravu nie je možné v súčasnosti realizovať dištančne alebo v rámci samoštúdia. Dôvodom je špecifický obsah týchto činností, ktorý nie je verejne dostupný na internete. Vo video databáze Youtube je možné nájsť viaceré vybrané služobné zákroky zahraničnej polície, avšak ucelená metodika služobnej prípravy policajtov v Slovenskej republike má svoj špecifický charakter. Jedná sa o dokumenty, ktoré z objektívnych dôvodov nie sú a ani nemôžu byť verejnosti prístupné.

Na vzdelávanie špecifických metód a postupov vykonávania služobných zákrokov polície sú odborne preškolení pedagógovia Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Na zabezpečenie výučby kadetov a civilných študentov je za súčasných podmienok možné využiť technické prostriedky, ktoré umožnia názorné vyobrazenie vybraných techník zo sebaobrany a ktoré budú dostupné online po prihlásení sa do akademického konta. To znamená, že na zabezpečenie výučby a doplnenie jej prezenčnej formy je možné vytvoriť videozáznamy, na základe ktorých budú môcť študenti precvičovať opakované cvičenia a techniky v domácom prostredí a ktoré následne, po zaradení do výkonu služby, dokážu využiť proti páchateľovi kladúcemu aktívny alebo pasívny odpor pri vykonávaní služobného zákroku. Na tvorbu takého materiálu je potrebné zohľadniť nasledovné:

- nahrávanie audiovizuálnych záznamov si vyžaduje technické prostriedky a programy,
- materiál je potrebné spracovať do prijateľnej podoby so zameraním na dôležité detaily a vhodnú úpravu rýchlosti vybraných pasáží,
- do upravených záznamov je najefektívnejšou formou audio komentár, ktorý si vyžaduje dodatočný dabing,
- hotový materiál je potrebné logicky rozčleniť do štruktúry, aby nadobudol prehľadnú formu pre študentov pri jeho prezeraní,
- materiál je potrebné ponechať neprístupný pre verejnosť, preferovanou možnosťou by bolo jeho sprístupnenie kadetom v online úložisku, možnosti sú aj jeho napálenie na DVD nosič.

Pretrvávajúca pandémia Covid-19 spôsobila celému svetu problémy veľkého rozsahu, ktoré sa dotkli takmer všetkých oblastí života. Jednou z vynútených zmien bola aj potreba flexibility a premostenie sa do online prostredia v súvislosti so vzdelávaním. Pre vzdelávanie

je dôležité udržiavať kontinuitu a neprerušovať ho, resp. minimalizovať obdobie jeho vynúteného prerušenia. Aj keď online vzdelávanie so sebou prináša výhody spočívajúce v časovej a miestnej efektívnosti, keďže sa dá vykonávať prakticky odkiaľkoľvek bez nutnosti dochádzania do školy, kde je možné zabezpečiť internetové pripojenie, fyzická interakcia má nepochybne nenahraditeľný význam pri vzdelávaní, ktorý zatiaľ nie je možné úplne vymeniť za online priestor. V súčasnosti existuje niekoľko programov ktoré je možné využívať na vedenie prednášok alebo interaktívnych cvičení, avšak pre náročné praktické činnosti týkajúce sa špecifického zaradenia kadetov nie sú postačujúce. Zabezpečenie tohto typu vzdelávania by si vyžadovalo softvér a hardvér na virtuálnu realitu, ktorú by musel mať k dispozícii každý kadet a dokázal by v domácom prostredí trénovať simulácie, ktoré by sa približovali realite. Zatiaľ však nie sme na takej technologickej úrovni a aktuálne existujúce zariadenia na trhu, ktoré neponúkajú potrebný špecifický obsah pre políciu, sú finančne náročné.

Literatúra

- Blackboard. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.blackboard.com/about-us>
- Bring every family into your classroom. [online] [cit. 04.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.classdojo.com/sk-sk/?redirect=true>
- Century. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.century.tech/about-us/>
- DingTalk. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete https://page.dingtalk.com/wow/dingtalk/act/en-home?spm=a21312.14171110.8665136909.1.78d0549dbiDgps&wh_biz=tm&acm=lb-zebra-628064-7993265.1003.4.7488222&scm=1003.4.lb-zebra-628064-7993265.OTHER_15836248332742_7488222
- Google Classroom. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://chrome.google.com/webstore/detail/google-classroom/mfhehppjhmmnlfbopchdfldgimhfhfk?hl=sk>
- GoogleMeet. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://meet.google.com/>
- HAKO, R. Štúdium v oboch SOŠ PZ úspešne ukončili prví kadeti. In: Noviny odborového zväzu polícia. 2019. s. 5
- Misrosoft Teams. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.microsoft.com/sk-sk/microsoft-365/microsoft-teams/group-chat-software>
- Moodle. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete https://docs.moodle.org/310/en/About_Moodle
- N MV SR č. 147/ 2012 o zabezpečovaní a vykonávaní služobnej prípravy príslušníkov Policajného zboru, čl. 2, ods. 1
- N MV SR č. 147/ 2012 o zabezpečovaní a vykonávaní služobnej prípravy príslušníkov Policajného zboru, čl. 3 a čl. 9a
- Patrí sem aj chemická, zdravotnícka, spojovacia, špeciálna, psychologická príprava, branné a športové súťaže a poradová príprava.
- Policajný výcvik. [online] [cit. 04.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.minv.sk/?policajny-vycvik-1>
- Sebaobrana v zmysle odolávaniu aktívnemu a pasívnemu odporu útočníka.
- Sebaobrana, osobná a situačná bezpečnosť. [online] [cit. 04.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.prodefense.sk/>
- Skype. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.skype.com/en/>
- Veková hranica pre vstup do Policajného zboru sa zvýšila na 21 rokov. [online] [cit. 01.12.2020]. Dostupné na internete <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-2&sprava=vekova-hranica-pre-vstup-do-policajneho-zboru-sa-zvysila-na-21-rokov>

Zákon 73/1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, §6a, ods. 1-2, §7, ods. 2 - 3

Zákon 73/1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, §103a

Zákon 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície
Zoom for education. [online] [cit. 06.12.2020]. Dostupné na internete
https://explore.zoom.us/education?_ga=2.147968951.1455328353.1608389426-20876751.1608389426

Keywords: self - defense, training, cadets, online teaching, technical means

Summary

The training of cadet self-defense using online resources is, in the current situation related to the Covid-19 pandemic, a challenge that the Academy of the Police Force in Bratislava has to deal with. Currently, there are many applications and platforms offering online education, many of which are free during the pandemic, but there were considerable problems in teaching practical subjects related to the preparation of cadets for service in the Police Force of the Slovak Republic. From the beginning, it was inconceivable to teach physical training online, but after analyzing the available programs, it turned out that it is possible to monitor more students at once through the Zoom application, compared to the MS Teams application. This allowed teachers to monitor the whole group at once and at the same time individuals in detail. As for practicing repeated tasks - punches, kicks of self-defense, it proved to be an effective tool for practice. Problems arose with demonstrations of self-defense techniques. In a short time and in difficult conditions, the students could not notice and memorize the necessary details, which they could then repeat. Therefore, teachers of the Academy of the Police Force in Bratislava and experts from police practice decided to develop virtual scripts that will contain techniques important for the performance of a service intervention, whether the perpetrator puts active or passive resistance. These are audiovisual recordings that can be played repeatedly. For a better understanding of individual techniques, the recordings will be edited in the program, in which they can be slowed down, zoomed in on selected details, added text or audio commentary.

*npor. JUDr. Jana Kuchtová
Katedra informatiky a manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: jana.kuchtova@akademiapz.sk*

Recenzenti: pplk. doc. RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.; mjr. Mgr. Juraj Gažo, PhD.,

Vplyv mimoriadnej situácie v súvislosti s pandémiou COVID-19 na obchodovanie s ľuďmi a inú trestnú činnosť

Anotácia: Príspevok obsahuje prehľad vplyvu opatrení počas mimoriadnej situácie zavedených v dôsledku vzniku pandémie vírusu COVID-19 v roku 2020. Obchodovanie s ľuďmi sa v čase pandémie stalo ešte vážnejším a latentnejším trestným činom. Osoby z rizikových skupín majú väčšiu pravdepodobnosť stať sa obeťou obchodovania s ľuďmi, najmä z dôvodu ekonomických problémov, ktoré spôsobujú aj opatrenia počas mimoriadnej situácie. Príspevok zahŕňa aj vplyv pandémie na legálnu migráciu ľudí.

Kľúčové slová: obchodovanie s ľuďmi, pandémie, COVID-19, mimoriadna situácia, obeť, opatrenia, migrácia

Úvod

Obchodovanie s ľuďmi je vážny problém vyskytujúci sa v spoločnosti. Ak sa spoločnosť ocitne v neistých časoch plných strachu a nedôvery, pozornosť sa prikláňa k existenčným problémom a odvracia sa od iných stále pretrvávajúcich problémov akým je aj obchodovanie s ľuďmi. V roku 2020 sme si pripomenuli výročie Palermského protokolu, ktorý ako prvý medzinárodný dokument určil mieru prevencie, potlačania a trestania obchodovania s ľuďmi. Rok 2020 však celý svet zasiahla pandémia vírusu COVID-19. Pandémia ovplyvňuje priority riešenia problémov jednotlivých ministerstiev a iných ústredných orgánov štátnej správy. Obchodovanie s ľuďmi sa tak dostáva na druhú koľaj. Organizácie na čele s OBSE apelujú na zvýšenie pozornosti páchania tohto trestného činu dokonca vo väčšej miere ako tomu bolo pred vypuknutím pandémie. Pandémia podporuje zlú situáciu obetí a možnosť ich úspešnej integrácie do spoločnosti. Preto všetky rozhodnutia a opatrenia, ktoré by mala vláda s ohľadom na odporúčania pandemickej komisie a krízového štábu vydávať a prijímať musia byť nevyhnutného charakteru na zabránenie šírenia pandémie s čo najmenším vplyvom na iné problémové oblasti.

Vírus COVID-19

Vírus **COVID-19**, odborne nazývaný SARS-CoV-2, u nás známy ako *korona vírus*, bol prvýkrát zaznamenaný v decembri 2019 v Číne, v provincii Chu-pej v meste Wu-chan. Predpokladá sa, že pochádza zo zmutovaného zvieracieho vírusu, ktorým trpia netopiery. Následne sa potvrdil prenos z človeka na človeka kvapôčkami uvoľňovanými do prostredia kýchaním, kašľaním a rozprávaním. COVID-19 je vírus, ktorý spôsobuje respiračné ochorenie sprevádzané problémami s dýchaním, horúčkou, bolesťou svalov a hlavy, stratou chuti a čuchu a inými prejavmi. Ak sa v *pomerne krátkom čase nahromadí ochorenie na ohraničenom území tým istým pôvodcom nákazy*¹ nastane stav nazývaný **epidémia**.

Pandémia

Do Európy sa vírus preniesol začiatkom roka 2020. Svetová zdravotnícka organizácia (ďalej len „WHO“) 30. januára vyhlásila mimoriadnu udalosť verejného zdravia. Následne 11. marca vyhlásila pandémiu COVID-19. **Pandémia** predstavuje *stav rozsiahlej epidémie s neurčitým časovým ohraničením a prakticky bez ohraničenia v mieste, zároveň býva*

¹https://www.sukl.sk/hlavna-stranka/slovenska-verzia/o-nas/poradne-organy/pandemicky-tim/glosar-odbornych-terminov?page_id=2091 [cit. dňa 07.01.2021]

postihnuté veľké množstvo ľudí na rozsiahlom území. Od vypuknutia pandémie zomrelo na ochorenie COVID-19 viac ako 1,89 milióna ľudí po celom svete. Potvrdených prípadov je viac ako 87 miliónov. Najviac postihnutými krajinami týmto vírusom sú USA, Rusko, India, Brazília a Spojené kráľovstvo.²

Mimoriadna situácia a núdzový stav

Slovensko potvrdilo prvý prípad vírusu COVID-19 6. marca 2020, keď ešte WHO nevyhlásilo pandémiu. Postupne každý deň rástol počet nových prípadov na Slovensku, ale aj na vo svete, čo dospelo k vyhláseniu celosvetovej pandémie 11. marca 2020. Slovensko zareagovalo na vzniknutú situáciu hneď o deň neskôr 12. marca a vláda na čele s dosluhujúcim premiérom Petrom Pellegrinim vyhlásila mimoriadnu situáciu. **Mimoriadna situácia** je definovaná v § 3 ods. 1 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva nasledovne: „*mimoriadnou situáciou sa rozumie obdobie ohrozenia alebo obdobie pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti na život, zdravie alebo majetok, ktorá je vyhlásená podľa tohto zákona; počas nej sa vykonávajú opatrenia na záchranu života, zdravia alebo majetku, na znižovanie rizík ohrozenia alebo činnosti nevyhnutné na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti.*“³ Mimoriadnou udalosťou je *živelná pohroma, havária, katastrofa, ohrozenie verejného zdravia II. stupňa alebo teroristický útok.*⁴ Keďže nastala mimoriadna udalosť, konkrétne ohrozenie verejného zdravia II. stupňa, vláda musela prijať opatrenia ustanovené v § 6 – § 9 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva. Tým, že sa vyskytlo prenosné ochorenie, resp. vzniklo podozrenie na prenosné ochorenie alebo na úmrtie nad predpokladanú úroveň, naplnilo sa tak ustanovenie § 48 ods. 2 písm. a) zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia, definujúce ohrozenie verejného zdravia II. stupňa⁵. Vláda informovala verejnosť o pripravovaných opatreniach prostredníctvom hromadných informačných prostriedkov, ktoré prijala na zníženie rizika ohrozenia a určila postupy a činnosti, ktoré bude plniť odstraňovaním následkov prenosného ochorenia.

Slovenská republika dňa 16. marca vyhlásila núdzový stav. Podľa čl. 5 ods. 1 ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu môže **núdzový stav** „*vláda vyhlásiť len za podmienky, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k ohrozeniu života a zdravia osôb, a to aj v príčinnej súvislosti so vznikom pandémie, k ohrozeniu životného prostredia alebo k ohrozeniu značných majetkových hodnôt v dôsledku živelných pohromy, katastrofy, priemyselnej, dopravnej alebo inej prevádzkovej havárie; núdzový stav možno vyhlásiť len na postihnutom alebo na bezprostredne ohrozenom území, ktorým môže byť aj celé územie Slovenskej republiky.*“⁶ Núdzový stav môže byť vyhlásený vládou na maximálne 90 dní, respektíve najnovšia novela tohto ústavného zákona pripúšťa predĺženie núdzového stavu z dôvodu ohrozenia života a zdravia o 40 dní a aj opakovane, ak existuje príčinná súvislosť so vznikom pandémie. Predĺženie núdzového stavu musí byť schválené Národnou radou Slovenskej republiky. Počas trvania núdzového stavu môžu byť obmedzené základné práva a slobody v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas. Ide napríklad obmedzenie práva na slobodu pohybu a pobytu

² www.worldmeters.info/coronavirus/#countries [cit. dňa 07.01.2021]

³ Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva, § 3, ods. 1

⁴ Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva, § 3, ods. 2

⁵ Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia, § 48 ods. 2 písm. a)

⁶ zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu, čl. 5 ods. 1

alebo obmedzenie či zákaz uplatňovania si práva pokojného zhromažďovania sa a iné. Na Slovensku skončil núdzový stav 13. júna. Po lete sa však zase situácie zhoršila, a preto sa vláda rozhodla znova vyhlásiť núdzový stav na návrh už nového premiéra Igora Matoviča, ktorý začal trvať od 1. októbra 2020 opäť na celom území Slovenskej republiky. Vláda tak postupovala na základe odporúčania ústredného krízového štábu. Tento núdzový stav bol vyhlásený na 45 dní, po ich uplynutí ho vláda predĺžila ešte o 45 dní do 29. decembra 2020. Keďže sa pandémia stále nezlepšila a zvýšil sa počet obetí, ktoré podľahli vírusu COVID-19, vláda predĺžila núdzový stav ďalších 40 dní. Predĺženie núdzového stavu je možné od prijatia spomínanej novely ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu z 29. decembra 2020. Momentálne platí núdzový stav do 7. februára 2021. Núdzový stav bude predlžovaný aj opakovane, ak sa pandemická situácia na Slovensku nezlepší. Odborníci majú zato, že vytvorením kolektívnej imunity celoplošnou vakcináciou môžeme negatívny vývoj pandémie zvrátiť. Vyhlásenie núdzového stavu a opatrenia, ktoré sa v spojitosti s ním prijali a prijímajú ovplyvňujú mnohé oblasti spoločnosti a najmä tie, ktoré sú problematické aj za štandardnej spoločenskej situácie.

Obchodovanie s ľuďmi

Trestného činu **obchodovania s ľuďmi** sa dopustí ten, *kto zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného* za využitia explicitne uvedených prostriedkov v § 179 ods. 1 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z., ktoré sú *hrozba alebo použitie násilia, iné formy donucovania, únos, podvod, lesť, zneužitie právomoci a zraniteľného postavenie*. Aby naplnil skutkovú podstatu trestného činu musí jeho konanie smerovať aspoň k jednému z účelov a to **prostitúcii, sexuálnemu vykorisťovaniu, pornografii, nútenej práci, nútenej služby, žobraníu, otroctvu, nevoľníctvu, nútenému sobášu, zneužívaniu na páchanie trestnej činnosti, odoberaniu orgánov, tkanív, buniek**.⁷

Tento trestný čin výrazne ovplyvňuje život obetí, ktorých počet je enormný. Medzinárodné organizácie sa domnievajú, že ročne pribudne **700 000 až 2 milióny** obetí po celom svete. Obchodovanie s ľuďmi predstavuje mimoriadny zásah do ľudských práv osôb a formy jeho páchania stále pribúdajú z dôvodu vynaliezavosti páchatel'ov. Motiváciou páchatel'ov je fakt, že táto nelegálna činnosť sa považuje za **celosvetovo najvýnosnejšiu** spolu s obchodovaním s drogami.

Medzinárodné organizácie aktívne poukazujú na tento problém v spoločnosti s dôrazom na následky, ktoré spôsobuje. Organizácie vyvíjajú snahu nájsť tieto obeť a pomôcť im. Hoci sa veľmi ťažko vedľa integrovať naspäť do spoločnosti, zaradením obetí do **programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi** proces integrácie zjednodušujú svojimi odbornými skúsenosťami.

Za normálnych okolností a štandardnom stave v spoločnosti predstavuje obchodovanie s ľuďmi problém, ktorým vlády venujú veľkú pozornosť a snažia sa ho odstrániť nielen zmenami v legislatíve. V momentálne vyhlásenej mimoriadnej situácii, kedy svet čelí obrovskému tlaku na záchranu ľudských životov sa pozornosť venovaná obchodovaniu s ľuďmi presunula na riešenie problémov bezprostredne súvisiacich s pandemiou. Pandémia tak prehĺbila **spoločenské a hospodárske rozdiely** predstavujúce základnú príčinu vzniku obchodovania s ľuďmi. Ďalšími príčinami sú **chudoba, vysoká nezamestnanosť**,

⁷ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, § 179, ods. 1

neadekvátny prístup k vzdelaniu, nerovnosť príležitostí, obmedzovanie osobných slobôd, nestabilná politická situácia, represie, vojnové konflikty a pod. Je potrebné zdôrazniť, že obeťou sa stávajú aj osoby, ktoré sa nenachádzajú v núdzi a netrpia žiadnymi sociálnymi rozdielmi. Tieto prípady sa vyskytujú v menšom počte. Keď si porovnáme následky pandémie na spoločnosť s príčinami vzniku obchodovania s ľuďmi, tak sú veľmi podobné. Čiže dopad pandémie bez primeraného zásahu oprávnených subjektov môže byť adekvátnou pôdou pre páchanie obchodovania s ľuďmi.

Nezamestnanosť

Pandémia prehľbuje nezamestnanosť neschopnosťou zamestnávateľov znášať náklady na zamestnancov a nájom zatvorených prevádzok a predajní. Čo sa týka súvisu nezamestnanosti a obchodovania s ľuďmi, štatistiky ukazujú, že práve **nezamestnaní ľudia sa stávajú jednými z najfrekventovanejších obchodovaných ľudí**. Nezamestnaní sa snažia získať zamestnanie aj v zahraničí, kde nepoznajú jazyk a ani nikoho, kto by im v problémových situáciách pomohol. Za vidinou lepšieho života sú ochotní akceptovať rôzne ponuky s nevýhodnými podmienkami výkonu práce. Samotné inzeráty na ponuku práce bývajú zavádzajúce, čo si nezamestnaní neuvedomí, keďže získanie príjmu je prioritou. Práve tieto núdzové situácie využívajú obchodníci s ľuďmi. So zvyšujúcou sa nezamestnanosťou priamo súvisí **nerovnosť príležitostí na opätovné zamestnanie** sa v určitých regiónoch Slovenska, kde trh ponúka len veľmi špecifické pracovné pozície. Preto sú najohrozenejšie potencionálne obeť práve z týchto regiónov.

Neadekvátny prístup k vzdelaniu

Pandémia spôsobila vážne problémy aj v školstve. Neadekvátny prístup k vzdelaniu majú najmä tie skupiny obyvateľov, ktoré **nemajú technické vybavenie** (počítač, notebook, internetové pripojenie) na zabezpečenie **dištančného vzdelávania** v čase uzatvorenia škôl. Vzniká tak priestor na samoštúdium, kde však rodičia plnohodnotne nevedia zastúpiť pedagóga a žiaci tak prichádzajú o dôležité poznatky i návyky vzdelávania sa. Nevýhodou dištančného vzdelávania je veľký priestor pre online aktivity detí, ktoré majú prístup k internetu. Nekontrolované trávenie času na sociálnych sieťach zvyšuje riziko pre dieťa stať sa obeťou sexuálnych predátorov. Vo svete je prístup k vzdelaniu, resp. školskému zariadeniu aj hlavným zdrojom prístrešia a výživy. Ak je škola zatvorená, deti si musia hľadať iné alternatívy stravovania sa. Hľadanie potravy v uliciach však zvyšuje riziko nákazy vírusom COVID-19. Práve **nevzdelaní ľudia sa neskôr ľahko stanú obeťami obchodovania**, pretože nevedia kriticky zhodnotiť klamlivú ponuku práce od páchatel'a, respektíve nevzdelaným ľuďom je ponúknutá podradná práca, žobranie, výkon sexuálnych služieb a svoju situáciu si uvedomia až keď nie je cesty späť.

Obmedzovanie osobných slobôd

Pandémia prináša so sebou aj obmedzovanie osobných slobôd. Obmedzenie sa týka napríklad **slobody pohybu a slobody pobytu** z dôvodu zabránenia šírenia sa vírusu COVID-19. Tieto obmedzenia slobôd sa vyskytujú aj pri obchodovaní, kde obeť **nemá možnosť slobodne sa rozhodnúť** kde sa bude pohybovať a kde bude bývať. Vo väčšine prípadov obeť prespáva v nehumánných nehygienických podmienkach bez prístupu k vode a jedlu. Sú izolovaní od sveta a **nemajú prístup k informáciám o pandémii** a iných dôležitých informáciách. Zároveň pandémia rozšírila **výskyt násilia** v rodinách a iných obdobných

vzt'ahoch. Vysoké emočné vypätie si násilník ventiluje na členoch domácnosti. Vtedy si členovia domácnosti hľadajú rôzne spôsoby, aby unikli z domu. Tieto situácie využívajú obchodníci a lákajú svoje obeť s vidinou lepšej budúcnosti bez násilia. Ale **násilie je sprievodným javom obchodovania s ľuďmi**, ktorým sa páchatel' snaží prinútiť obeť vykonávať činnosti, ktoré mu nie sú po vôli. Násilie na obeť sa môže vyskytnúť aj ako **sprievodný jav**, keď obchodník prichádza o svoje finančné zisky kvôli pandémie, ale vinu pripisuje svojej obeť. Opatrenia izolovania sa a karantény hrajú v prospech páchatel'om, ktorí svoje obeť ešte viac odstrihnú od okolitého sveta a ich praktiky sú tak prehliadnuté.

Nestabilná politická situácia

Aj keď sa možno na prvý pohľad nezdá, aj stabilita politickej situácie ovplyvňuje ako pandémiu tak aj páchanie obchodovania s ľuďmi. Pri početnom **striedaní vlády** alebo **názorových konfliktov** ústredných orgánov štátnej správy sa menia aj stanovené opatrenia a legislatíva vzhľadom na ich **preferované ciele** ich programového vyhlásenia. To spôsobuje zmenu formy eliminácie týchto problémov, napríklad aj obchodovania s ľuďmi, a tak aj zmätok v platných právnych predpisoch. Preto štát musí prijať **zreteľné opatrenia**, ktoré zastavia pandémiu a **zmiernia jej negatívny dopad aj na iné oblasti**, ktoré vytvárajú živnú pôdu na páchanie trestnej činnosti.

Prijaté opatrenia majú vplyv na každého, čiže aj na obeť obchodovania s ľuďmi. Nútená karanténa, zákaz vychádzania, cestovateľské obmedzenia, obmedzenia v pracovnej oblasti a oblasti verejného života sú opatreniami, ktoré počas pandémie zaviedol skoro každý členský štát. Prinášajú so sebou zvýšený výskyt príslušníkov Policajného zboru v uliciach a na hraniciach, čo by mohlo budiť dojem väčšej bezpečnosti a zníženého výskytu páchania trestnej činnosti. Opak je však pravdou. Niektorí páchatelia sa situácii prispôbili a využili ju na pokračovanie v páchaní trestnej činnosti v ešte latentnejšej forme. Páchatelia vedia pružne reagovať na neštandardné situácie. Svoju oblasť pôsobenia presunuli do online priestoru využitím moderných komunikačných prostriedkov – sociálnych sietí. Zároveň prijaté opatrenia sťažili možnosť prístupu štátnych orgánov a mimovládnych organizácii k obeť. Poskytovanie základných služieb a realizácia ich návratu je podmienená negatívnym testom na COVID-19. Cestovateľské obmedzenia ochromili leteckú dopravu, preto využitie tohto druhu dopravy v niektorých prípadoch nepripadá do úvahy.

Obete obchodovania s ľuďmi

Slovenská republika predstavovala v minulosti zdrojovú krajinu obeť obchodu s ľuďmi. Dôslednejšími kontrolami a identifikáciou obeť sa zistilo, že Slovensko už predstavuje aj cieľovú a tranzitnú krajinu pre obeť, kde páchatel' svoju trestnú činnosť realizuje. Medzi krajiny s najvyšším počtom identifikovaných obeť patrí **Nemecko, Veľká Británia, Švajčiarsko, Rakúsko, Švédsko a Taliansko**. Slovenské orgány činné v trestnom konaní od roku 2016 do roku 2019 identifikovali **175 obeť**. Keďže ide o vysoko latentný trestný čin, odhaduje sa, že tento počet ani zďaleka **nepredstavuje reálny počet obeť** obchodovania s ľuďmi.

Profil obeť nie je presne určený, avšak stále platí, že najväčšie zastúpenie majú obeť sociálne znevýhodnené. Najčastejšie sú obchodované ženy na poskytovanie sexuálnych služieb. Tento trend je postupne nahrádzaný mužskými obeťami, ktorí sú využívaní na nútenú prácu. Obeťami sa často stávajú osoby, ktoré počas života (najmä v detstve) zažili emočné výkyvy

a traumy. Sú to osoby, ktoré doma zažívali násilie. Takáto skúsenosť u nich spôsobuje nižšiu sebaúctu, labilnosť a zraniteľnosť. Indikátorom je aj spomínaná nezamestnanosť. Medzinárodné organizácie uvádzajú početný výskyt obetí z našej rómskej národnostnej menšiny. Náchylné sú aj skupiny z detských a reedukačných domovov.

Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi je veľmi náročný proces. Prepracovanosť organizovaného zločinu je na vysokej úrovni latencie. Túto skutočnosť podporuje aj fakt, že samotná obeť nevie, nechce alebo nemôže kvôli obavám svoju viktímnosť oznámiť. V niektorých prípadoch identifikujú obeť ošetrojúci lekári, ak má obeť vôbec prístup k zdravotnej starostlivosti. Pandémia túto možnosť veľmi obmedzila. Prístup k zdravotnej starostlivosti sa úplne obmedzil, nemocnice poskytujú len nevyhnutnú zdravotnú starostlivosť. Obete obchodovania s ľuďmi častokrát nedisponujú ochrannými pomôckami a riziko ich nákazy je veľmi vysoké. Spôsob, akým je s nimi zaobchádzané spôsobuje, že ich zdravotný stav nie je v optimálnom stave. Dlhodobá nútená náročná práca, fyzické útoky, mučenie, hlad, psychické týranie, znásilňovanie a neliečených úrazov a chorôb má výrazný vplyv na zdravotnú ich zdravotnú kondíciu. Obete sú tak náchylnejšie na vznik infekcie a nákazu vírusom COVID-19. Následná liečba je skôr nereálna, keďže pre obchodníka predstavuje stratu zárobku a riziko odhalenia. Obchodníci s ľuďmi si často ponechajú osobné doklady i cestovný pas obeť, čím jej zabránia k prístupu zdravotníckym službám.

Prístup k pomoci

Mimovládne organizácie počas pandémie čelia mnohým výzvam, aby naďalej mohli pomáhať obetiam. Pandemická situácia prinútila vlády prijať rôzne opatrenia. Sú to opatrenia spojené so *znížením migrácie, lockdown, zrušenie množstva medzinárodných letov, povinnosť preukázania sa negatívnym testom, kontroly na vnútorných hraniciach, povinný odstup a ochranné pomôcky*, ktoré eliminujú prenos ochorenia, na druhej strane však niektoré z nich výrazne ovplyvňujú prístup k pomoci. Na Slovensku pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi poskytuje **Slovenská katolícka charita** približne 30 obetiam ročne. Pre poskytnutie pomoci sú potrebné **konzultácie** na aktivizáciu obeť. Realizácia konzultácií sa začala vykonávať online, ale len s obeťami, ktoré majú prístup k internetu a telefónu. Jedným z prvkov potrebných sa úspešnú integráciu obeť predstavuje **poskytnutie práce a bývania**. Identifikované obeť sa nemajú kam uchýliť, keďže domovy pre takéto obeť sú buď preplnené alebo v karanténnom režime. Niektoré štáty ponúkli podporu obetiam vo forme financovania dočasného ubytovania, ktoré by si obeť inak nemohla dovoliť a to počas celej pandémie. Aj na pracovnom trhu sa situácia zhoršila a nájsť si zamestnanie je oveľa náročnejšie. Preto mimovládne organizácie počas pandémie takúto formu pomoci len veľmi ťažko vedú poskytnúť. Situácií neprospieva ani prerušená spolupráca s vládnymi inštitúciami. Proces návratu a integrácie sa začne hneď ako to pandemická situácia dovoľí. Ďalším problémom, ktorý pandémia priniesla je **obmedzený režim na úradoch**. Ak obeť skončila platnosť víza, respektíve iných pobytových dokumentov, strácajú prístup k zdravotnej starostlivosti, ktorá je v čase pandémie nesmierne dôležitá. Niektoré štáty zareagovali predĺžením všetkých udelených víz a pobytov alebo niektoré nevyberajú pokuty po využitie zdravotnej starostlivosti. Zároveň je **obmedzená aj činnosť súdov**. Súdne pojednávania, kde sa malo rozhodnúť o nároku na odškodné, resp. súdne pojednávania s páchatel'mi obchodovania s ľuďmi sa presunuli na neurčito, a tým sa predlžuje doba druhotnej viktimizácie obeť. Obete tak prichádzajú o finančné zabezpečenie (odškodné) a ľahko môžu znova padnúť do rúk obchodníka s ľuďmi. Obetiam zaradených do programu na podporu obetí obchodovania s ľuďmi sa sťažil prístup k zdravotnej starostlivosti aj

psychologickej pomoci. Narastá tak počet depresívnych stavov a stresových porúch a iných psychologických problémov. Nátlak na psychiku obetí spôsobuje aj izolácia a obava z budúcnosti.

Vykorisťovanie

Pandémia priniesla veľké ekonomické problémy od odevného priemyslu, poľnohospodárstva, gastronomického priemyslu, cestovného ruchu až po výrobu. Snahou zamestnávateľov **znižit' výrobné náklady**, a to aj vykorisťovaním svojich zamestnancov. Kontroly úradmi sa počas pandémie nevykonávajú, aby sa obmedzil kontakt ľudí a šírenie vírusu. Takto vznikol priestor pre vznik nelegálnej činnosti obchodovanie s ľuďmi vykorisťovaním.

Najväčšie nebezpečenstvo počas pandémie predstavuje pre obeť **výkon sexuálnych služieb**, k výkonu ktorých ich páchatelia nútia. Obete nemajú schopnosť sa izolovať a sociálne distancovať podľa nariadení hygienikov a vlád. Pri praktizovaní sexuálnych služieb je obeť bez prekrytia horných dýchacích ciest, bez odstupu, pričom navzájom nastáva aj výmena slín či iného biologického materiálu. Možnosť nákazy vírusom COVID-19 je tak veľmi vysoká. Ak sa obeť nakazí, páchatel' jej s veľkou pravdepodobnosťou neposkytne prístup k adekvátnej zdravotnej starostlivosti. Sexuálne vykorisťovanie predstavuje najpočetnejšiu formu účelu. Globálne predstavuje až tri pätiny všetkých zistených prípadov obchodovania s ľuďmi. Chudoba a neschopnosť získať prístup k dôstojnej práci nútí najmä ženy a deti z marginalizovaných skupín hľadať aj rizikové miesta ekonomických príležitostí, kde im hrozí nátlak a zneužívanie.⁸

Migrácia ako príčina obchodovania s ľuďmi

Migrácia je s obchodovaním s ľuďmi veľmi prepojená. Výpovede žien a skúsenosti počas vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní poukazujú na **migráciu ako jeden z prvkov vzniku viktimizácie**. Migrujúce ženy, ktoré sa premiestňujú z dôvodov konfliktov, humanitárnych katastrof a enviromentálnych zmien sú oveľa viac zraniteľné, a len ťažko sa vedia ubrániť zločincom. Pandémia v tomto smere však legálnu **migráciu spomalila**, čo ukázala aj porovnávací tabuľka č. 1. Ekonomické dôsledky pandémie budú mať významný vplyv na túžbu a schopnosť ľudí migrovať, ako aj na motiváciu a príležitosti zločincov profitovať z nelegálnej migrácie, ktorá sa tiež pravdepodobne zvýši.

Tabuľka č. 1 poukazuje na skutočnosť, že v rovnakom sledovanom období sa aj vplyvom prijatých opatrení migrácia osôb na Slovensko a zo Slovenska znížila na o 71,15%. Najvýraznejší pokles sa zaznamenali na našich medzinárodných letiskách, ktoré zaznamenali pokles migrácie o 77,95%. Zároveň tabuľka zahŕňa aj údaje z mesiaca január a február, keď ešte neboli zavedené opatrenia a obmedzená doprava, takže reálne zníženie mobility môže byť ešte vyššie. Predpokladá sa, že sprísnenie opatrení v druhom polroku 2020 bude mať za následok ešte väčšie zníženie migrácie ľudí.

⁸ ČEČOT, Vladimír, 2013. *Obchodovanie s ľuďmi alebo Otroctvo 21. storočia*. s. 122.

Tabuľka č. 1 Porovnanie legálnej migrácie cez hraničné priechody Slovenskej republiky od 01.01. do 31.08. 2019 a od 01.01. do 31.08.2020

		01. 01. – 31. 08. 2019		01. 01. – 31. 08. 2020	
		zo SR	do SR	zo SR	do SR
POZEMNÁ HRANICA	Počet osôb podľa smeru pohybu spolu	879 423	866 016	288 488	316 335
	Z toho: občania EÚ a občania SR	235 681	234 669	52 230	56 586
	štátni príslušníci tretích krajín	643 742	631 347	236 258	259 749
	POČET OSÔB SPOLU	1 745 439		604 823	
	Počet dopravných prostriedkov podľa smeru pohybu spolu	202 504	193 714	93 777	93 551
	Z toho: osobné automobily	161 358	150 791	59 460	56 613
	autobusy	7 168	7 468	2 112	2 219
	nákladné automobily	29 632	31 108	28 952	31 440
	osobné vlaky	1 141	1 141	776	776
	nákladné vlaky	3 205	3 206	2 477	2 503
	POČET DOPRAVNÝCH PROSTRIEDKOV SPOLU	396 218		187 328	
LETISKÁ	Počet osôb podľa smeru pohybu spolu	758 140	731 762	164 515	164 036
	Z toho: občania EÚ a občania SR	649 925	624 653	127 489	128 423
	štátni príslušníci tretích krajín	108 215	107 109	37 026	35 613
	POČET OSÔB SPOLU	1 489 902		328 551	
	Počet dopravných prostriedkov (lietadiel) podľa smeru pohybu spolu	5 597	5 568	1 893	1 999
	POČET DOPRAVNÝCH PROSTRIEDKOV (LIETADIEL) SPOLU	11 165		3 892	
SPOLU POČET OSÔB		3 235 341		933 374	
SPOLU POČET DOPRAVNÝCH PROSTRIEDKOV		407 383		191 220	

Návrhy zlepšenia situácie

Pandémia spôsobila výrazný zásah do plánov, programov a stratégií vypracovaných ešte pred výskytom vírusu COVID-19. Každá krajina by mala vo vlastnom záujme **prepracovať a aktualizovať** svoje plány, programy a stratégie s ohľadom na dopad pandémie pre spoločnosť. Nevyhnutným krokom je implementácia opatrení na zníženie výskytu obchodovania s ľuďmi a posilnenie medzinárodných právnych rámcov. Negatívny dopad pandémie na slabších skupiny obyvateľstva (ženy a deti) potvrdzuje potrebu zabezpečiť ich ochranu pred viktimizáciou.

Všetky subjekty, ktoré sa snažia identifikovať obeť a páchatel'ov si musia uvedomovať, že komunikácia s páchatel'om prináša **riziká**. Tie riziká môžu vzniknúť nie len týmto subjektom, ale aj obeť, jej rodine a priateľom, s cieľom neodhaliť svoju identitu a činnosti. Celkový postup treba zvážiť s ohľadom na hodnotenie citlivých rodových aspektov v komunite, kde sa páchatel' a obeť vyskytuje. Napríklad rómska komunita pristupuje k tejto problematike bez náležitej vážnosti a niektoré formy obchodovania s ľuďmi, ako napríklad nútený sobáš, pokladajú za svoje tradície a zvyky.

Na zlepšenie situácie je potrebná **rozšírená osвета, poskytovanie informácií** rizikovým aj nerizikovým skupinám o obchodovaní s ľuďmi. Preventívne komunitné informačné kampane aj v online priestore môžu zachrániť množstvo žien, detí a iných obetí obchodovania s ľuďmi. Dôležité je šírenie informácie o obchodovaní s ľuďmi aj medzi ľuďmi

navzájom, aby sa možnosti pomoci reálne dostali k obetiam. Preventívne kampane aktivizujú ľudí, aby si všímali svoje okolie a tak pomohli identifikovať obeť obchodu s ľuďmi.

Keďže obeť častokrát žijú v dezolátnych priestoroch ubytovní, pivniciach, izbách minimálnych rozmerov alebo v marginalizovaných táboroch, počas pandémie je nutné **zabezpečiť hygienu** v najväčšej možnej miere. Práve do takýchto komunít a na miesta kde sa takíto ľudia pohybujú je nevyhnutné zabezpečiť distribúciu hygienických pomôcok a prostriedkov, zároveň zabezpečiť likvidáciu odpadu, ktorý môže byť kontaminovaný vírusom COVID-19.

Ústredné orgány štátnej správy by mali svoju pomoc zamerať najmä na udržanie **miery zamestnanosti a zabezpečenie prístupu k vzdelávaniu**. Tieto dva faktory výrazne ovplyvňujú možnosť stať sa obeťou obchodovania s ľuďmi. Podporou zamestnávateľov, prípadne následnou podporou občanov v nezamestnanosti sa udrží dobrá ekonomická situácia ľudí. Otvorením škôl a školských zariadení sa zlepší vyučovací proces, vzdelanosť detí a zníži sa riziko, že deti budú zlákané obchodníkmi v online priestore.

Záver

Vyhlásená mimoriadna situácia a prijaté opatrenia v súvislosti s pandemiou COVID-19 ovplyvňujú skoro každú sféru spoločnosti. Na zabránenie šírenia vírusu vlády všetkých štátov prijímajú rôzne opatrenia, ktoré však môžu napomôcť k páchaniu istých druhov trestnej činnosti. Práve obchod s ľuďmi je v tomto čase veľmi nebezpečne rozširujúci sa. Obchodníci s ľuďmi profitujú z ľudských, sociálnych, ekonomických a materiálnych strát a z ich následnej zraniteľnosti spôsobenými mimoriadnymi udalosťami. Sťažená schopnosť vlád, rodín a mimovládnych organizácií zabezpečiť základné potreby a poskytnúť pomoc je varovným signálom na vytvorenie systému pomoci aj pri iných mimoriadnych udalostiach zasahujúcich najzraniteľnejšie skupiny. Vírus COVID-19 ovplyvňuje komunity po celom svete, narúša funkcie štátu, ekonomické aktivity a možnosti obživy, rodinné a sociálne vzťahy, a to aj v oblastiach ktoré už boli zasiahnuté krízou. Strata zamestnania predstavuje veľké riziko, keď sa obeť s cieľom zabezpečiť si príjem nechá zlákať obchodníkom. Ďalším rizikom je školstvo a prístup k vzdelaniu. Nevzdelaní ľudia si náchylnejší uverit' pochybných inzerátom. Pandémia obmedzila proces vyučovania na dištančnú formu, čo môže mať vplyv na celkový intelektuál potencionalnej obeť. S dištančnou formou výučby súvisí množstvo času stráveného v online priestore. Internet a sociálne siete počas pandémie slúžia obchodníkom na hľadanie obetí a na ich zlákanie na sexuálne aktivity postupným vykorisťovaním. Pandémia obmedzila aj niektoré osobné slobody. Najmä sloboda pobytu a pohybu. Zníženie migrácie osôb mohlo spôsobiť pokles trestnej činnosti v jej spojitosti. Obchodovanie s ľuďmi má priamy súvis s migráciou. Aj keď sa momentálne na Slovensku znížila o viac ako 70%, dôsledky jej zníženia sa negatívne prejavia v neskoršom období. Opatrenia na hraniciach pri vstupe na územie a povinnosť disponovať negatívnym testom, ako aj prerušená letecká doprava však výrazne ovplyvnili poskytovanie pomoci pre identifikované obeť. Páchatelia trestného činu obchodovania s ľuďmi sa vedia rýchlo etablovať na vzniknutú situáciu, aby mohli naďalej pokračovať v nelegálnej činnosti. Orgány štátnej správy nesmú zabúdať, že v týchto bezprecedentných časoch je potrebné urgentne riešiť aj na iné problémy spoločnosti akým je aj obchodovanie s ľuďmi.

Literatúra

ČEČOT, Vladimír, 2013. *Obchodovanie s ľuďmi alebo Otroctvo 21. storočia*. Sládkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove. ISBN 9788089267903.

IOM, 2009. Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi - príručka, s. 4 – 29,
MARKOVÁ, V., 2016. Obchodovanie s ľuďmi ako jeden z trestných činov proti slobode (nielen v sexuálnej oblasti). In: *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi*, roč. 4, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s.185 – 193, ISBN 978–80–8054–682–3
UNODC. 2020. *Impact of the COVID-19 pandemic on trafficking in persons*. Vienna: United Nations office on Drugs and Crime, Human Trafficking and Migrant Suggling Section. s. 4. Dostupné na internete: <https://www.un.org/ruleoflaw/wp-content/uploads/2020/05/Thematic-Brief-on-COVID-19-EN-ver.21.pdf>

Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

Zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia v znení neskorších predpisov

Internetové zdroje

https://www.sukl.sk/hlavna-stranka/slovenska-verzia/o-nas/poradne-organy/pandemicky-tim/glosar-odbornych-terminov?page_id=2091 [citované dňa 07.01.2021]

www.worldmeters.info/coronavirus/#countries [citované dňa 07.01.2021]

<https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2020/COVID-19-impact-on-migrant-smuggling-and-human-trafficking> [citované dňa 14.01.2021]

https://www.globalprotectioncluster.org/wp-content/uploads/GPC-Task-Team-on-Anti-Trafficking_COVID-guidance_final_SM.pdf [citované dňa 14.01.2021]

<https://rosanjose.iom.int/site/en/blog/why-has-vulnerability-victims-human-trafficking-increased-during-covid-19> [citované dňa 17.01.2021]

Keywords: trafficking in human beings, pandemics, COVID-19, emergency situation, victim, measures, migration

Súhrn

Vplyv pandémie COVID-19 na obchodovanie s ľuďmi je ťažko hodnotiteľný z dôvodu jeho latencie. Realizované prieskumy mimovládnych organizácií a ich skúsenosti pri výskyte iných pandémiei, ako napríklad pandémie eboly, očakávajú vysoko negatívny dopad na obeť a zapríčinia zvýšenie počtu rizikových osôb pre ich ekonomickú nestabilitu. Ak sa včas tieto skupiny neochránia, v blízkom časovom horizonte budú podvedení, vykorisťovaní a následne obchodovaní. Pandémia a s ňou spojené opatrenia s vyhlásením mimoriadnej situácie spôsobili, že sa obchodovanie s ľuďmi presunulo z už dosť vysokej latencie do ešte väčšej. Opatrenia s úmyslom izolovať obyvateľstvo spôsobujú presunutie obchodovania s ľuďmi a najmä sexuálne vykorisťovanie za zatvorené dvere. Opatrenia na zníženie mobility spôsobili, že množstvo ľudí prišlo o zamestnanie a tak aj o zdroj príjmu. Táto situácia nesmierne vplýva na pravdepodobnosť stať sa obeťou obchodovania s ľuďmi. Práve tu by sa mal štát postarať o svojich občanov a pomôcť im prekonať zlú ekonomickú situáciu, a tak vytrhnúť rizikových občanov z rúk obchodníkov s ľuďmi. Tí využívajú momentálnu situáciu a presunuli sa do online priestoru, kde lákajú svoje obeť. Ochromenie vyučovacieho procesu dištančnou formou spôsobuje, že práve deti a mládež trávia množstvo času za počítačmi a prostredníctvom sociálnych sietí nadväzujú kontakty aj s pochybnými ľuďmi. Tu už musia zasiahnuť rodičia.

V čase vyhláseného núdzového stavu rodiny trávajú oveľa viac času spolu. Prieskumy ukazujú, že tento čas, bohužiaľ, niektorí po psychickej stránke nezvládnu a prepukne násilné chovanie. Násilie je sprievodným javom obchodovania s ľuďmi, aby obeť vykonala to, o čo ju žiada obchodník. Je preto veľmi dôležité všímať si okolie a aj v čase, keď je odstup dôležitý, zachrániť tak ľudský život podaním pomocnej ruky. Pandémia COVID-19 zasiahla mnohé oblasti a v dôsledku nákazy vírusu zomrelo množstvo ľudí. Svojou pozornosťou, opatrnosťou a zodpovednosťou však môžeme zachrániť aspoň niekoľko obetí obchodovania s ľuďmi.

Summary

The impact of the COVID-19 pandemic on trafficking is difficult to assess due to its latency. Conducted NGO surveys and their experience in other pandemics, such as the Ebola pandemic, expect a highly negative impact on victims and increase the number of people at risk for their economic instability. If these groups are not protected in time, they will be deceived, exploited and subsequently trafficked in the near future. The pandemic and the associated emergency measures have caused trafficking in human beings to move from a fairly high latency to an even greater latency. Measures aimed at isolating the population are causing the relocation of human trafficking and, in particular, sexual exploitation behind closed doors. Measures to reduce mobility have caused many people to lose their jobs and thus their source of income. This situation has a huge impact on the likelihood of becoming a victim of trafficking. It is here that the state should take care of its citizens and help them overcome the bad economic situation, and thus snatch at-risk citizens from the hands of traffickers. They take advantage of the current situation and have moved to an online space where they attract their victims. The paralysis of the teaching process in the distance form causes children and young people to spend a lot of time at computers and to establish contacts with doubtful people through social networks. Parents have to intervene here. At a time of declared emergency, families spend much more time together. Surveys show that, unfortunately, some will not be able to cope mentally this time and violent behavior will break out. Violence is an accompanying phenomenon of human trafficking so that the victim does what the trafficker asks her to do. It is therefore very important to pay attention to the surroundings and even at a time when distance is important, to save human life by giving a helping hand. The COVID-19 pandemic affected many areas and many people died as a result of the virus infection. However, with our attention, caution and responsibility, we can save at least a few victims of human trafficking.

*npor. JUDr. Jana Kul'ková
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava 35
jana.kulkova2@minv.sk, klp. 57 609*

Recenzenti: doc. JUDr. Robert Odler, PhD.; kpt. Ing. Vincent Holubiczky, PhD.,

Procesné východiská výkonu preventívnych a ochranných opatrení štátu pri zabezpečovaní riadnej výchovy dieťaťa v podmienkach Slovenskej republiky

Anotácia: Otázka spôsobu a rozsahu zásahov do autonómie správania sa jednotlivých subjektov rodinnoprávných vzťahov je veľmi citlivá. Adekvátna zákonná reflexia je preto zásadná ako v hmotnoprávnej tak v procesnej rovine. Autorka sa v príspevku venuje vybraným východiskám rekonštrukcie civilného procesu v kontexte ochrany dieťaťa s dôrazom na mimosporové konanie, participácii dieťaťa na ňom, princípom predmetných procesných postupov v konaniach vo veciach maloletých, ako aj samotnému výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých, predstavujúcemu osobitný druh civilného procesu, s upriamením pozornosti na jeho preventívnu fázu.

KLúčové slová: dieťa, rodinnoprávne vzťahy, výchova dieťaťa, mimosporové konanie, najlepší záujem dieťaťa, participačné práva dieťaťa, nezákonne získaný dôkaz, verejný záujem

Úvod do problematiky

Súčasná právna reglementácia ako vnútroštátna, tak nadnárodná apeluje na dôležitosť rodinných vzťahov pre dieťa odkazujúc na právo dieťaťa¹ nebyť zbavené styku so svojimi rodičmi s výnimkou, keď je to v rozpore s najlepšími záujmami dieťaťa. Dosiahnutie rovnováhy medzi zaistením toho, aby dieťa zostalo so svojou rodinou, v súlade s rešpektovaním rodinného života a ochranou dieťaťa pred ujmom, nie je ľahké. Najlepší záujem dieťaťa² je komplexným, pružným a adaptabilným pojmom, ktorého obsah je nutné stanovovať v závislosti od konkrétnych prípadov. Je potrebné jeho prispôsobenie a definovanie podľa konkrétnej situácie dotknutého dieťaťa a zohľadniť pri tom osobný kontext, situáciu a potreby dieťaťa. Koncepcia najlepšieho záujmu dieťaťa, vyznačujúca sa flexibilitou, umožňuje reagovať na situáciu jednotlivých detí. Rovnako ale ponúka priestor na manipuláciu. Posúdenie najlepšieho záujmu dieťaťa spočíva v zohľadnení komplexu prvkov (názory dieťaťa, identita dieťaťa, zachovanie rodinného prostredia a udržiavanie vzťahov, starostlivosť, ochrana a bezpečnosť dieťaťa, jeho zraniteľnosť, právo dieťaťa na zdravie a vzdelanie), ktorých váha je navzájom od seba závislá. Je evidentné, že pre každý prípad sa nebudú hodiť všetky prvky a rovnako aj spôsob využitia jednotlivých prvkov v rôznych prípadoch bude individuálny.³

Pri výkone rodičovských práv a povinností voči deťom majú autonómne postavenie rodičia. Úlohou štátu v tomto ohľade je vytvoriť podmienky a nastaviť pravidlá k napĺňaniu funkcie rodiny. Intervencia štátu do právneho vzťahu rodič – dieťa je prípustná v prípade ohrozenia práv dieťaťa.⁴ Rovnako Európsky súd pre ľudské práva zdôrazňuje, že článok 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd zavádza predovšetkým povinnosť

¹ V zmysle Dohovoru o právach dieťaťa sa za dieťa považuje každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov. Bližšie: *Príručka o európskom práve týkajúcom sa práv dieťaťa*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. Agentúra Európskej únie pre základné práva a Rada Európy. 2016. s. 18. Dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_sk.pdf

² Reflexia slovenského právneho poriadku prichádza dňa 1. januára 2016, kedy nadobudol účinnosť zákon č. 175/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o rodine“). Touto novelou postavenie základnej zásady získala aj zásada záujmu maloletého dieťaťa. Bližšie: WÄLDL, E. Úprava základných zásad zákona o rodine po jeho ostatnej novele. In: WÄLDL, E., MARKO, V. *Aktuálne otázky súkromného práva a ich priemet do pedagogického procesu*: Zborník príspevkov z teoreticko-praktického seminára s medzinárodnou účasťou zo dňa 07. a 08. septembra 2015. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 117 – 123.

³ Bližšie: Všeobecný komentár Výboru Organizácie spojených národov pre práva dieťaťa č. 14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu

⁴ LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné I*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2010. s. 372.

štátu nezasahovať do rodinného života, na strane druhej sú štáty povinné prijímať opatrenia na podporu rodičov, rodín a na ochranu detí pred možným zneužívaním. Deti by mali byť od rodičov odlúčené iba za výnimočných okolností, pričom je nutné urobiť všetko pre zachovanie vzťahov a obnovu rodiny. Právo a povinnosť rodičov vychovávať svoje maloleté dieťa v hierarchii rodičovských práv zastáva najvyššie miesto.⁵ Ich právny základ nachádzame v podmienkach Slovenskej republiky v obsahu Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej len „Ústava“), v zmysle ktorej sú manželstvo, rodičovstvo a rodina pod ochranou zákona. Článok 41 ods. 4 Ústavy⁶ zdôrazňuje rozhodujúcu úlohu rodičov pri výchove dieťaťa. Zákon o rodine rovnako rešpektuje autonómne, prvotné postavenie rodičov v oblasti výchovy detí, čo dokazuje obsah ustanovenia § 30 ods. 1.⁷ Výchova dieťaťa predstavuje dlhodobý proces. Pojem výchova zákonodarca bližšie nedefinuje a je používaný v rôznom kontexte právnej úpravy.⁸ „V najširšom zmysle slova výchova ako významná zložka rodičovských práv a povinností je starostlivosť o komplexný rozvoj dieťaťa, a to rozvoj duševný, telesný, mravný, citový, zdravotný a rozumový, čo znamená rozhodovanie o dieťati v tom rámci, v akom dieťa o sebe nemôže rozhodovať samo.“⁹ Do oblasti starostlivosti o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývin maloletého dieťaťa možno zasiahnuť, ak žiaden z rodičov nemôže alebo nechce realizovať výkon svojich rodičovských práv a povinností, rovnako ak zanedbáva výchovu detí svojím správaním, životným štýlom v rozpore s etickými zásadami čím predstavuje nevhodný príklad pre svoje maloleté deti.¹⁰

Otázka spôsobu a rozsahu zásahov do autonómie správania sa jednotlivých subjektov v rodinnoprávnych vzťahoch je veľmi citlivá. Adekvátne zákonné reflexia je preto zásadná ako v rovine hmotnoprávnej tak v rovine procesnoprávnych vzťahov medzi účastníkmi konania pri autoritatívnej úprave výkonu rodičovských práv a povinností. Ochrana rodinnoprávnych vzťahov je záujmom štátu, záujmom verejným. „V situáciách, kedy reálne dochádza k zásahu do výkonu rodičovských práv a povinností voči dieťatu a subjektom zviazaným na určité správanie, lebo tieto subjekty povinnosti nerešpektujú, je rovnako zásadné zdôraznenie využitia existencie verejného záujmu, ako hodnotiaceho kritéria, ktoré by malo byť „filtrom“ pre nastavenia spôsobu a rozsahu intervencie do týchto vzťahov.“¹¹

Východiská rekodifikácie civilného procesu v kontexte ochrany dieťaťa

Rekodifikácia noriem procesného práva z roku 2015 so sebou priniesla, dovolíme si tvrdiť, mnoho pozitívnych zmien ako formálneho tak obsahového charakteru. Zásadná formálna zmena spočíva v samotnej systematike, a síce rozčlenení civilného procesného práva do troch kódexov: Civilného sporového poriadku, Civilného mimosporového poriadku (zákona č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, ďalej len

⁵ Tamtiež, s. 116.

⁶ „Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.“ Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, čl. 41 ods. 4

⁷ „Pri výchove dieťaťa majú rozhodujúcu úlohu rodičia.“ Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov, § 30 ods. 1

⁸ Článok 29 Dohovoru o právach dieťaťa pojednáva o výchove detí formuláciou cieľov, ku ktorým má výchova detí smerovať, medzi iným k rozvoju osobnosti dieťaťa, rozumových aj fyzických schopností, výchove zameranej na posilňovanie úcty k ľudským právam a základným slobodám, príprave dieťaťa na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, mieru, znášanlivosti, rovnosti pohlavia, etnických, národnostných a náboženských skupín a pod.

⁹ VLČEK, R., HRUBEŠOVÁ, Z. *Sociálnoprávna ochrana maloletých. Vybrané aspekty*. Bratislava: EPOS, 2006. s. 14.

¹⁰ Bližšie: PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*. Praha: C.H. Beck, 2011. s. 126.

¹¹ SMYČKOVÁ, R., LÖWY, A. *Základné aspekty výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých*. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektívnosť výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifikácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 9.

„Civilný mimosporový poriadok“) a Správneho súdneho poriadku. „Zmyslom tohto členenia je zavedenie jasnej diferenciácie medzi sporovým a mimosporovým konaním a tiež odčlenenie správneho súdnictva. Táto demonštrácia odlišného charakteru jednotlivých konaní výrazne pomohla k pochopeniu odlišného prístupu súdu pri prejednávaní sporov a mimosporov.“¹² Predmetné rozdelenie kódexov predstavuje veľkú koncepčnú zmenu prinášajúcu prehľad do otázky vedenia konania, ktoré má byť rozdielne v prípade sporových a mimosporových vecí. „Na rozdiel od konania sporového („spor o hmotné právo“) bude Civilný mimosporový poriadok vychádzať z toho, že existuje skupina takých vzťahov, v ktorých sa spor o právo zásadne nepredpokladá. V týchto právnych otázkach je potrebná ingerencia štátu, vyvažovanie, hľadanie, udržiavanie a ochrana rovnováhy. Dôvodom je záujem na ochrane rodiny, statusu, vyššieho záujmu maloletého, ochrane hodnôt s cieľom zachovania právnej istoty.“¹³ Špecifikácia určitých osobitých spoločenských vzťahov vyžadujúcich svojou právnou povahou iný rozsah a formu ochrany, vyvoláva potrebu diferencovania právnej úpravy procesného postupu, čo sa stalo východiskom rekodifikácie procesných kódexov civilného práva.

Dalším východiskom rozdelenia civilných kódexov boli rovnako odlišnosti v označení subjektov konania. Nakoľko v mimosporovom konaní nejde o spor dvoch proti sebe stojacich subjektov, ale o konanie pojednávajúce o právach a povinnostiach všetkých účastníkov konaním dotknutých, nepoužíva mimosporové konanie pojem strany sporu, rovnako pojmy žalobca a žalovaný. Účastníctvo v ňom je vnímané materiálne, vyplýva z noriem hmotného práva.¹⁴ Súd v mimosporovom konaní sám zabezpečuje, aby sa účastníkmi stali osoby, ktoré označuje zákon, resp. ktorých sa konanie týka. Civilný mimosporový poriadok zotrval na pojme „účastník konania“, ktorého uplatnenie upúšťa od protichodného postoja účastníkov konania. Civilný mimosporový poriadok rovnako upúšťa od pojmu „odporca“, nakoľko je účastníkov konania častokrát viac a uplatnenie tejto terminológie – postavenie ich proti sebe nie je účelné.¹⁵

Procesná úprava mimosporového konania musí poskytovať súdu dostatok priestoru na to, aby zistil stav veci, preto je mimosporové konanie potrebné vnímať ako „materiálne konanie“ ovládané vyhľadávacím princípom. „V tejto súvislosti môže a musí zasahovať do dokazovania, čím ovplyvňuje procesné práva a povinnosti účastníkov konania. Vyšetrovací (vyhľadávací) princíp teda subsumuje mieru dôkaznej iniciatívy a procesnej aktivity súdu.“¹⁶ Okrem zmienenej vyšetrovacieho princípu, je východiskovým princípom mimosporového konania princíp ochrany verejného záujmu. K dôslednému naplneniu cieľa vyjadreného týmto princípom sa uplatňujú aj iné metódy súdneho konania, a síce, princíp

¹² GEŠKOVÁ, K. K prínosom rekodifikácie civilného procesu vo veciach starostlivosti súdu o maloletých s osobitným dôrazom na výkon rozhodnutí. Námety de lege ferenda. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektívita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifikácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 35 – 36.

¹³ Dôvodová správa k Civilnému mimosporovému poriadku, Všeobecná časť. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=408722>

¹⁴ „Naopak, v sporovom konaní ide o formálny prístup, pričom žalovaným sa stáva osoba označená žalobcom, a to aj keď nemá vecnú legitimitáciu. Súd do vecnej legitímácie zasahovať nemôže, prejaví sa až v súdnom rozhodnutí (napr. pri zamietnutí žaloby pre nedostatok pasívnej vecnej legitímácie).“ GEŠKOVÁ, K. K prínosom rekodifikácie civilného procesu vo veciach starostlivosti súdu o maloletých s osobitným dôrazom na výkon rozhodnutí. Námety de lege ferenda. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektívita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifikácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 36.

¹⁵ Blížšie: GEŠKOVÁ, K. K prínosom rekodifikácie civilného procesu vo veciach starostlivosti súdu o maloletých s osobitným dôrazom na výkon rozhodnutí. Námety de lege ferenda. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektívita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifikácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 36.

¹⁶ Dôvodová správa k Civilnému mimosporovému poriadku, Všeobecná časť. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=408722>

oficiality, princíp materiálnej pravdy, princíp ochrany slabšieho subjektu, princíp neformálnosti procesných úkonov a i.¹⁷ Osobitosť mimosporového konania je rovnako úzko spojená s preventívnou funkciou, preto sa má v týchto vzťahoch poskytovať ochrana právam a záujmom ešte pred ich porušením resp. ohrozením.

Osobitosti princípov procesných postupov v konaniach vo veciach maloletých

Princíp ochrany verejného záujmu normuje ustanovenie článku 1 Civilného mimosporového poriadku.¹⁸ Predmetný princíp predstavuje východiskový princíp mimosporových konaní. Verejný záujem sa v konaniach vo veci maloletých uplatňuje ako hodnotiace kritérium určitej činnosti predstavujúc prizmu hodnôt, ktoré štát na danom stupni vývoja chráni a rešpektuje. Princíp ochrany verejného záujmu ma primárne ústavnoprávny fundament a je reflexiou ako nemajetkových tak majetkových chránených hodnôt. V kontexte ochrany maloletého dávame osobitne do pozornosti, vyššie citované, ustanovenie článku 41 Ústavy. Verejný záujem predstavuje v mimosporovom procese významné interpretačné pravidlo. Pre jeho využitie je potrebné zohľadniť test legitímnosti cieľa a účelu v tom danom právnom vzťahu a teda pomeriavanie hodnôt, ktorým má byť poskytnutá ochrana.¹⁹

Rovnako nosným je v konaniach vo veciach maloletých uplatňovanie *princípu rovnosti*²⁰ so zámerom naplnenie práva na spravodlivý proces, čo predpokladá efektívny postup súdu ako aj subjektov na konaní zúčastnených.²¹ Akceptácia princípu rovnosti v mimosporovom kódexe poskytuje ochranu pomyselným slabším účastníkom. Identifikácia slabšieho subjektu v mimosporovom konaní vychádza z takých okolností na strane účastníka konania, ktoré by ho mohli potenciálne znevýhodniť pri realizácii procesných úkonov v súdnom konaní, pričom touto okolnosťou môže byť rovnako nedostatok veku.²² S ohľadom na predmet Civilného mimosporového poriadku a druhy konaní prejednávanych v tomto procesnom režime je „výskyt“ subjektov vyžadujúcich zvýšenú právnu ochranu v mimosporovom konaní značný. Medzi subjekty so zvýšenou ochranou radíme o. i.²³ maloleté dieťa. Kompenzácia naznačeného hendikepu, v tomto prípade veku, sa napríklad prejavuje v rámci osobitného prístupu pri vedení výsluchu maloletého dieťaťa, ako aj zohľadnenie jeho možností vyjadriť svoj názor k prejednávanej veci a vôbec všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú, čo je okrem predmetného článku 4 obsiahnuté v ustanovení § 38 Civilného mimosporového poriadku, rovnako v práve maloletého byť informovaný o priebehu konania garantovaného ustanovením § 116 Civilného mimosporového poriadku a i. „*Modifikovanie princípu rovnosti cez zabezpečenie účinného*

¹⁷ Bližšie: SMYČKOVÁ, R., LÖWY, A. Základné aspekty výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekonštrukcii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 10.

¹⁸ „Súd postupuje v konaní v súlade s ochranou verejného záujmu a práv zaručených zákonom a prihliada na dobré mravy. Oprávnenia niekoho iného ako účastníka konania vyplývajúce zo zabezpečenia ochrany verejného záujmu upraví zákon.“ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, čl. 1

¹⁹ Bližšie: SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 2 – 3.

²⁰ „Súd aplikuje a interpretuje právo rovnako vo vzťahu ku všetkým účastníkom konania. Ak je účastníkom konania maloleté dieťa, koná súd v jeho najlepšom záujme a ak je to vhodné, informuje dieťa o všetkých podstatných otázkach týkajúcich sa priebehu konania a veci samej. Ak je účastníkom konania osoba so zdravotným postihnutím, zabezpečí súd účinný prístup k spravodlivosti na rovnakom základe s ostatnými účastníkmi konania.“ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, čl. 4

²¹ Východiskom predmetného princípu je okrem záväzkov plynúcich z dokumentov nadnárodnej povahy samotná textácia Ústavy, konkrétne v čl. 47, v zmysle ktorého „(2) Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom. (3) Všetci účastníci sú si v konaní podľa odseku 2 rovní.“

²² Bližšie: SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 15.

²³ Rovnako napr. osoby so zdravotným postihnutím, nezvestné osoby.

*prístupu k spravodlivosti nemá za cieľ negovať jeho všeobecný zmysel, neprímeraným spôsobom zasahovať do práva ostatných účastníkov, resp. subjektov s odvodenými procesnými právami a povinnosťami, ale práve naopak, kompenzovať a vyvažovať postavenie tých účastníkov, u ktorých je to dôvodné.*²⁴

Ďalším významným princípom odlišujúcim konanie sporové a mimosporové je *princíp oficiality*, vyjadrený v článku 5 Civilného mimosporového poriadku.²⁵ Princíp oficiality ako jeden z najcharakteristickejších princípov mimosporového konania sa v priebehu konania prejavuje napríklad ingerenciou súdu do dispozície s návrhom (späťvzatie návrhu na začatie konania), kedy súd konanie nezastaví, ak považuje za dôvodné pokračovať v konaní.²⁶ Ochrana záujmov dieťaťa môže byť v mimosporovom konaní efektívne zabezpečená jedine možnosťou orgánov ochrany práva (najmä súdu) postupovať aj bez procesnej iniciatívy účastníkov konania, ktorých iniciatíva však môže zostať ako fakultatívny a subsidiárny nástroj tejto ochrany.²⁷

V mimosporových konaniach ovládaných výlučne dispozičným princípom sa pri zisťovaní skutočného stavu veci uplatňuje rovnako *vyšetrovací princíp*, majúci svoje vyjadrenie v článku 6 Civilného mimosporového poriadku.²⁸ Má zásadný význam pre objem informačného základu, z ktorého súd vychádza pri formulácii meritórneho rozhodnutia a rovnako na procesnú aktivitu subjektov týchto procesnoprávných vzťahov. „*Vyšetrovací princíp je vyjadrením toho, kto a v akom rozsahu má povinnosť vyvinúť procesnú aktivitu (sudca, účastníci konania), pri substancovaní skutkového základu veci, do penza dôkazov nevyhnutných pre vydanie meritórneho rozhodnutia.*“²⁹ Predmetný princíp možno identifikovať ako „*potlačenie subjektívneho dôkazného bremena*“ účastníkov konania a presunutie dôkaznej iniciatívy na súd.³⁰

Napriek formalizmu procesného práva je ten vo viacerých prípadoch mimosporového konania prelomený, čoho dôvodom je časté vystupovanie účastníkov konania vyžadujúcich zvýšenú právnu ochranu. V zmysle článku 7 Civilného mimosporového poriadku³¹ normujúceho *princíp neformálnosti* preferencie obsahu procesných úkonom účastníkov konania, je teda záležitosť súdu, aby pri realizácii určitých procesných úkonov uplatnil formu zodpovednú okolnostiam na strane účastníkov konania.³² Princíp neformálnosti je zvlášť

²⁴ SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 15.

²⁵ „(1) *Súd koná aj bez návrhu, na návrh prokurátora alebo na návrh účastníka konania. Predmet konania vymedzuje zákon. (2) Súd postupuje z úradnej povinnosti na základe zákona na účely prejednávania a rozhodnutia veci tak, aby ochrana práv bola rýchla a účinná.*“ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, čl. 5.

²⁶ Bližšie: SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 17.

²⁷ Bližšie: Dôvodová správa k Civilnému mimosporovému poriadku. Osobitná časť. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=408723>

²⁸ „*Súd postupuje v súčinnosti s účastníkmi konania tak, aby zistil skutočný stav veci. Súd je povinný na účely zistenia skutočného stavu veci vykonať všetky potrebné dôkazy, aj keď ich účastníci konania nenavrhl.*“ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, čl. 6.

²⁹ SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 21.

³⁰ Dôvodová správa k Civilnému mimosporovému poriadku. Osobitná časť. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=408723>

³¹ „*Úkony účastníkov konania sa posudzujú s prihliadnutím na ich obsah. Formálne pochybenie možno namietať iba vtedy, ak by bol pri správnom procesnom postupe dosiahnutý iný výsledok konania. V záujme hospodárnosti konania a ochrany práv a právom chránených záujmov účastníkov konania môže súd upustiť od vykonania určitých úkonov alebo prispôbiť ich realizáciu tak, aby dosiahol spravodlivé rozhodnutie vo veci.*“ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, čl. 7

³² Bližšie: SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 26.

uplatňovaný v prípade, že sa v priebehu mimosporového konania pristúpi k priamemu zisťovaniu názoru maloletého, kedy sa neformálnosť prejavuje vo voľbe priestorov, v ktorých sa zisťuje názor maloletého (mimo pojednávacej miestnosti, v priestoroch školy, v iných na to vhodne prispôbených priestoroch), neformálnosti komunikácie (rešpektujúc vek a vyspelosť dieťaťa s tým spojené vyjadrovacie schopnosti, prípadne zabezpečenie hračiek, kresliacich pomôcok, príp. uplatnenie neverbálnej komunikácie).

V rámci výpočtu princípov procesných postupov v konaniach vo veciach maloletých nemožno opomenúť *legalitu* ako kľúčový ústavnoprávny princíp predstavujúci viazanosť súdu a sudcov zákonom. Avšak skutočnosť, že súd, sudcovia postupujú v súlade s platným právom, nevyklučuje možnosť uplatniť výnimky z tohto pravidla. Postoj judikatúry k prípustnosti nezákonne získaných dôkazov prešiel svojim vývojom, až sa premietol do aktuálne platnej formulácie ustanovenia článku 11 Civilného mimosporového poriadku.³³ Spočiatku odmietavý prístup vychádzajúci z bezvýnimočného uplatňovania princípu legality bez ohľadu na povahu prejedávaného prípadu nahradila na ceste akceptácie nezákonne získaných dôkazov etapa akceptovania za určitých okolností, a síce v prípade ich uznania, teda udelenia súhlasu druhým účastníkom konania. „*Samozrejme, tento judikatúrny trend predmetný problém nijako zásadne nevyriešil, pretože bolo vysoko nepravdepodobné, aby protistrana, uvedomujúc si nepriaznivé následky udelenia súhlasu, tento súhlas v konaní udelila.*“³⁴ Judikatúrny vývoj vyústil v koncept mimoriadnej prípustnosti nezákonných dôkazov v civilnom mimosporovom konaní zakladajúci sa na teste proporcionality. Prostredníctvom neho dochádza k vyvažovaniu dvoch navzájom kolidujúcich práv s výsledkom uprednostnenia vždy jedného z týchto práv. Záver pomerovania kolidujúcich práv závisí od posúdenia primeranosti zásahu, ktoré je trojstupňové a zahŕňa posúdenie vhodnosti, spočívajúce v skúmaní otázky, či je ten daný dôkaz skutočne vhodný na zistenie dokazovanej skutočnosti, v potrebnosti, čo je podmienené skutočnosťou, či je možné náležité zistenie skutkového stavu dosiahnuť aj inými dôkaznými prostriedkami a primeranosti porušenia práva druhej strany, čo predstavuje najzložitejšie kritériom z hľadiska posúdenia jeho naplnenia, preto si vyžaduje dôkladný a citlivý argumentačný prístup. V rámci primeranosti sa posudzuje závažnosť ako aj intenzita zásahu a rovnako aj to, či miera zásahu do práva je primeraná cieľu, ktorý sa má dosiahnuť nezákonným dôkazom. „*V postate ide o skúmanie, či je v okolnostiach daného prípadu vyšší (silnejší) záujem o unesenie dôkazného bremena... To, ktorý záujem je silnejší, bude do istej miery determinované aj tým, na ochranu akého práva sa má nezákonný dôkaz použiť, teda porušenie akého práva sa má nezákonným dôkazom preukázať a či záujem o ochranu tohto práva prevyšuje nad záujmom porušeného práva.*“³⁵ Významným elementom, ktorý sa pri pomerovaní kolidujúcich práv bude zohľadňovať a môže zavážiť na pomyselnéj miske váh je práve verejný záujem, ktorého ochrana sa v danom mimosporovom konaní bude sledovať.³⁶

³³ „(1) Súd postupuje a rozhoduje v súlade s platnými a účinnými právnymi predpismi pri zohľadnení ich vzájomného vzťahu a v súlade so základnými princípmi tohto zákona. (2) Súd pri prejednávaní a rozhodovaní veci nezohľadňuje skutočnosti a dôkazy, ktoré boli získané v rozpore so zákonom, ibaže vykonanie dôkazu získaného v rozpore so zákonom je odôvodnené uplatnením čl. 2 ods. 1.“ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, čl. 11 „Každé ustanovenie tohto zákona je potrebné vykladať v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, verejným poriadkom, princípmi, na ktorých spočíva tento zákon, s medzinárodnoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky, ktoré majú prednosť pred zákonom, judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie, a to s trvalým zreteľom na hodnoty, ktoré sú nimi vyjadrené a chránené.“ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, čl. 2 ods. 1

³⁴ SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 33 – 34.

³⁵ Tamtiež, s. 38 – 39.

³⁶ Bližšie: KOTRECOVÁ, A. Rekodifikácia civilného procesného práva: Dokazovanie. II. Civilný mimosporový poriadok. In: *Bulletin slovenskej advokácie*. Bratislava: Slovenská advokátska komora, Roč. XXII. č. 11/2016 s. 5 – 7. Dostupné na: <https://www.sak.sk/web/sk/cms/sak/bulletin/archiv/proxy/list/form/picker/event/page/40>

Zisťovanie názoru dieťaťa v mimosporovom konaní

Nutnosť zisťovania názoru maloletého dieťaťa v konaní, ktoré sa ho týka, má svoje východiská v normotvorbe nadnárodnej povahy, na ilustráciu uvádzame Dohovor o právach dieťaťa so zreteľom na ustanovenie článku 12³⁷ pojednávajúceho o právnom a sociálnom postavení detí, ktoré nemajú plnú autonómiu dospelých, no sú nositeľmi (subjektmi) práv. Toto právo dieťaťa byť vypočuté predstavuje jednu zo základných hodnôt Dohovoru o právach dieťaťa, preto ho Výbor Organizácie spojených národov pre práva dieťaťa identifikoval ako jeden zo štyroch hlavných všeobecných princípov predmetného Dohovoru. Článok 12 Dohovoru o právach dieťaťa „*nezakladá len právo ako také, no mal by sa brať do úvahy aj pri výklade a implementácii všetkých ostatných práv*“.³⁸ Z jeho obsahu vyplýva, že každému dieťaťu schopnému vytvoriť si vlastné názory sa zaručuje právo tieto názory voľne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom detí musí venovať primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni vyspelosti. Článok 12 ods. 2 Dohovoru o právach dieťaťa uvádza, že možnosť vypočutia musí byť poskytnutá obzvlášť „*v akomkoľvek súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa dieťaťa týkajú*“. Výbor Organizácie spojených národov pre práva dieťaťa zdôrazňuje, „*že sa toto ustanovenie vzťahuje bez obmedzenia na všetky relevantné súdne konania, ktoré sa dieťaťa týkajú, vrátane napríklad rozluky rodičov, zverenia do opatrovníctva, náhradnej starostlivosti a adopcie, na deti, ktoré majú konflikt so zákonom, deti, ktoré sú obeťami fyzického alebo psychického násillia, sexuálneho zneužívania či iných zločinov, poskytovania zdravotnej starostlivosti, sociálneho zabezpečenia, na deti bez sprievodu, detských žiadateľov o azyl alebo utečencov, a na obeť ozbrojených konfliktov a iných mimoriadnych okolností*“.³⁹

Ďalším dokumentom medzinárodnej povahy garantujúcim právo na spravodlivý súdny proces je Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (ďalej len „Pakt“), v ktorom sa tomuto právu, konkrétne v článku 14, venuje široký priestor, a tak sa predmetný článok radí medzi najobsiahlejšie a najpodrobnejšie členené články celého Paktu. Aj tento široký priestor venovaný právu na spravodlivý proces v rámci ustanovení Paktu dokazuje dôležitosť predmetného práva ako kľúčového nástroja ochrany ľudských práv. Prejavom jeho absolútnosti je skutočnosť, že zmluvné štáty predmetného Paktu nedisponujú žiadnou mierou uváženia, pokiaľ ide o základný obsah procesných záruk obsiahnutých v uvedenom článku 14. Zmluvné štáty rovnako nemajú právo sa od základných zásad spravodlivého súdneho procesu žiadnym spôsobom odchýliť, a to ani v prípade vyhlásenia mimoriadnej situácie ohrozujúcej život národa. Článok 14 sa vyznačuje svojou absolútnou povahou aj napriek tomu, že nepatrí medzi nederogovateľné články uvedené v článku 4 ods. 2 predmetného Paktu. Dôvodom, prečo je venovaná pozornosť ustanoveniu článku 14, ktorý výslovne nepojednáva o procesných zárukách priznaných dieťaťu, je vyjadrenie Výboru Organizácie spojených národov pre ľudské práva, v zmysle ktorého musia byť aj deťom poskytnuté všetky základné procesné záruky vyplývajúce z pojednávaného článku 14 Paktu.⁴⁰

Spomedzi prameňov európskeho práva uvádzame v kontexte procesných práv dieťaťa Európsky dohovor o výkone práv detí, vzťahujúci sa na osoby, ktoré nedosiahli vek 18 rokov.

³⁷ „*Štáty — zmluvné strany musia zabezpečiť dieťaťu, ktoré je schopné si utvárať vlastné názory, právo ich vyjadrovať slobodne vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho týkajú, pripisujúc názorom dieťaťa náležitú váhu podľa jeho veku a zrelosti. Na tento účel musí byť dieťaťu predovšetkým poskytnutá možnosť byť vypočuté v akomkoľvek súdnom alebo administratívnom konaní, ktoré sa ho týka buď priamo, alebo prostredníctvom zástupcu, resp. príslušnej osoby, spôsobom zlučiteľným s procesnými pravidlami vnútroštátneho práva.*“ Dohovor o právach dieťaťa čl. 12

³⁸ Všeobecný komentár Výboru Organizácie spojených národov pre práva dieťaťa č. 12 (2009) k právu dieťaťa byť vypočuté, ods. 1, 2.

³⁹ Tamtiež, ods. 32.

⁴⁰ Bližšie: HOFSCHNEIDEROVÁ, A. *Ochrana práv detí v konflikte se zákonom v mezinárodněprávních dokumentech*. Brno: Liga lidských práv, 2014. s. 23.

Jeho predmetom je v najlepšom záujme detí podporiť ich práva, poskytnúť im procesné práva a uľahčiť výkon týchto práv tým, že sa zaručí, aby deti samostatne alebo prostredníctvom iných osôb alebo orgánov boli informované a bolo im umožnené zúčastniť sa tých konaní pred justičnými orgánmi⁴¹, ktoré sa ich týkajú. Za konania pred justičnými orgánmi sa považujú rodinnoprávne konania, ktoré sa týkajú detí, ako napr. konania týkajúce sa výkonu práv a povinností rodičov, umiestnenia detí a styk s nimi.⁴² V kontexte zisťovania názoru dieťaťa je kľúčová kapitola II Európskeho dohovoru o výkone práv detí pojednávajúca o procesných opatreniach na podporu práv detí. Európsky dohovor o výkone práv detí garantuje dieťaťu právo vyjadriť slobodne svoj názor. Jeho cieľom je podporovať práva detí tým, že vymedzuje konkrétne procesné práva v súdnych konaniach týkajúcich sa rodinných vecí. Deti majú právo byť informované a majú právo vyjadriť svoj názor.

Odrazom nadnárodnej legislatívy je rovnako v tejto oblasti vnútroštátne právo, rešpektujúce záväzky plynúce z obsahu medzinárodných zmlúv a dohovorov, ktorých obsahom je Slovenská republika viazaná. V Civilnom mimosporovom poriadku sa otázke zisťovania názoru maloletého venuje ustanovenie § 38,⁴³ z ktorého obsahu plynie záväzok vytvorenia optimálneho a vyváženého procesného priestoru na realizáciu procesných práv subjektom vyžadujúcim si osobitnú ochranu, na strane druhej rešpektovanie základných procesných oprávnení maloletých vo veciach, ktoré sa ich týkajú. V súčasnosti je aplikačnou praxou preferované práve nepriame zisťovanie názoru maloletého, spočívajúce v sprostredkovanom získaní informácií z interpretácie treťou osobou. Názory dieťaťa sú oprávnení vypočítať zástupca dieťaťa (zákonný zástupca, procesný opatrovník), orgán sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately (kolízny opatrovník), ako aj iné subjekty (napr. riaditeľ školy, predškolského zariadenia, resocializačného zariadenia, psychológ, obec a pod.).⁴⁴ Pre vyhodnotenie spôsobu zisťovania názoru dieťaťa sú rozhodujúce 2 kritéria, a síce vek a vyspelosť dieťaťa, ktoré je nutné posúdiť vo vzájomnej súvislosti a v každom prípade individuálne. Stanoviť vekovú hranicu procesnej aktivity maloletého nie je vhodné, preto je posúdenie spôsobu zistenia názoru maloletého ponechané na individualite sudcu. V aplikačnej praxi súdy zohľadňujú okrem veku dieťaťa aj stanovisko kolízneho opatrovníka, zákonného zástupcu, psychológa, povahu dieťaťa jeho rozumovú a vôľovú vyspelosť.

S obsahom predmetného ustanovenia § 38 rovnako súvisí obsah § 116 Civilného mimosporového poriadku⁴⁵ uzákoňujúci participačné práva dieťaťa, subsumujúce právo dieťaťa byť informované, poučené a právo vyjadriť svoj názor. Civilný mimosporový poriadok normuje výnimky, resp. prekážky participácie dieťaťa. Tie sú v článku 4 Civilného mimosporového poriadku obsiahnuté formuláciou (ak to nie je vhodné), v § 38 (ak dieťa nie je schopné vyjadriť svoj názor), ako aj v § 116, v zmysle ktorého umožňuje zákon dieťa neinformovať o konaní, ak sa to prieči účelu konania, ak dieťa nie je schopné pochopiť význam konania.⁴⁶ Predmetné ustanovenia sú dôkazom značného pokroku vo veci participácie dieťaťa na konaní v rodinnoprávných veciach, v rámci ktorých už dieťa nepredstavuje objekt konania,

⁴¹ Termín "justičný orgán" vymedzuje Európsky dohovor o výkone práv detí vo svojom čl. 2 nasledovne - „súd alebo administratívny orgán, ktorý má porovnateľné právomoci“.

⁴² Európsky dohovor o výkone práv detí, čl.1, 2

⁴³ „Ak je účastníkom maloletý, ktorý je schopný vyjadriť samostatne svoj názor, súd na jeho názor prihliadne. Názor maloletého zisťuje súd spôsobom zodpovedajúcim jeho veku a vyspelosti. Podľa povahy veci zisťuje súd názor maloletého bez prítomnosti iných osôb.“ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, § 38, ods. 1, 2

⁴⁴ Bližšie: SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 173 – 179.

⁴⁵ „Ak sa to neprieči účelu konania, súd je povinný informovať o prebiehajúcom konaní maloletého, ktorý je s prihliadnutím na rozumovú a vôľovú vyspelosť schopný pochopiť jeho význam, a objasniť mu dôsledky súdneho rozhodnutia vo veci.“ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, § 116

⁴⁶ Bližšie: SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 449.

ale je jeho účastníkom, v porovnaní s predošlou právnou úpravou, v zmysle ktorej súd ukladal povinnosť vypočúť maloletého len v prípade, že to bolo vhodné.⁴⁷

Konanie vo veciach starostlivosti súdu o maloletých

Otázke konania vo veciach starostlivosti súdu o maloletých sa venuje Civilný mimosporový poriadok osobitne v piatom diele počnúc ustanovením § 111, ktorý obsahuje tzv. *numerus clausus* konaní predstavujúcich veci starostlivosti súdu o maloletých, medzi iným aj úpravu výkonu rodičovských práv a povinností,⁴⁸ ústavnú starostlivosť a iné výchovné opatrenia.⁴⁹

V zmysle ustanovení Civilného mimosporového poriadku nepredstavuje starostlivosť súdu o maloletých len rozhodovaciu činnosť súdu. Toho dôkazom je ustanovenie § 115,⁵⁰ v zmysle ktorého súd rovnako vybavuje podnety fyzických a právnických osôb a vykonáva opatrenia smerujúce k zabezpečeniu riadnej starostlivosti o maloleté dieťa. Výkon starostlivosti súdu o maloletých nepredstavuje len konanie o konkrétnej veci, ide o osobitnú činnosť súdu realizovanú viacerými formami, pričom súdne konanie predstavuje jednu z týchto foriem. Je povinnosťou súdu sústavne sledovať vykonávanie ním nariadeného výchovného opatrenia s cieľom možnosti okamžitého zásahu v záujme dieťaťa v prípade potreby. Napriek nemožnosti preniesť plnenie tejto povinnosti na iný orgán, vykonáva dohľad v súčinnosti s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí, obcou, neštátnym subjektom a s príslušným zariadením. Rovnako je prípustné, aby túto povinnosť súd plnil prostredníctvom ďalších inštitúcií, ako sú školy a mimoškolské zariadenia. Prostriedkom k posúdeniu vykonávania a teda plnenia účelu uložených výchovných opatrení súdom bývajú správy predkladané kompetentnými subjektmi. Tie súd vyžaduje v určitých časových intervaloch. Okrem dohľadu nad spôsobom výkonu nariadených výchovných opatrení, súd rovnako v zmysle § 37 ods. 8 zákona o rodine hodnotí celkovú účinnosť uloženého výchovného opatrenia, ako aj mieru naplnenia požadovaného cieľa, ktorý sa uloženým opatrením sledoval. Ak súd svojím sledovaním a hodnotením zistí naplnenie sledovaného účelu, nariadené výchovné opatrenie zruší, v prípade záveru

⁴⁷ „O vhodnosti a účelnosti navrhnutých alebo zamýšľaných opatrení súd spravidla zistí názor orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, orgánu obce, prípadne aj fyzických osôb a právnických osôb, ktoré sú oboznámené s pomermi. Ak je to vhodné, vyslúchne o nich aj maloletého.“ Občiansky súdny poriadok, § 178 ods. 2

⁴⁸ Pod rozhodovanie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností patrí okrem iného pozastavenie, obmedzenie, pozbavenie výkonu rodičovských práv a povinností, ako aj rozhodnutia o zmene alebo zrušení rozhodnutí p výkone rodičovských práv a povinností...

⁴⁹ V tomto kontexte je na mieste dať pozornosť termín ústavnej starostlivosti. „Označenie tohto predmetu konania starostlivosti o maloletých nemožno hodnotiť ako najšťastnejšie. Problém je v tom, že ústavná starostlivosť nie len formou výchovného opatrenia, ako to z názvu nepriamo vyplýva. Je pravdou, že určitá forma ústavnej starostlivosti je v zmysle § 37 ZR chápaná ako prísnejšie výchovné opatrenie (súd odnime dieťa z doterajšieho výchovného prostredia a nariadi jeho pobyt v konkrétnom zariadení), ale bežne sa ňou rozumie skôr forma náhradnej starostlivosti o dieťa.“ Pod predmet konania o ústavnej starostlivosti a iných výchovných opatreniach patrí jednak rozhodovanie o výchovných opatreniach upravených v § 37 zákona o rodine, ako aj rozhodovanie o ústavnej starostlivosti ako o forme náhradnej starostlivosti upravenej v § 54 a 55 zákona o rodine. Rovnako je patrí každé rozhodnutie o zmene už nariadeného výchovného opatrenia, ako aj ústavnej starostlivosti. Bližšie: SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 421.

⁵⁰ „Súd vybavuje podnety a upozornenia fyzických osôb a právnických osôb a vykonáva opatrenia na zabezpečenie riadnej starostlivosti o maloletých. Na tento účel môže súd aj pred začatím konania vykonať potrebné procesné úkony, najmä predvolanie na výsluch, obhliadku, žiadosť o vyjadrenie alebo o súčinnosť orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, obce alebo iných fyzických osôb a právnických osôb.“ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, § 115

spočívajúceho v nenaplnení sledovaného cieľa môže nariadené výchovné opatrenie rozšíriť, prípadne nariadiť iné opatrenie.⁵¹

Niekoľko osobitostí výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých

Výkon rozhodnutia vo veciach maloletých predstavuje osobitný druh civilného procesu. Toto vykonávacie konanie je predmetom úpravy 4. časti Civilného mimosporového poriadku. Práve osobitnou systematikou zákonodarca zdôrazňuje osobitosť predmetného vykonávacieho konania označovaného ako personálna exekúcia.⁵² Predmetné vykonávacie konanie nepredstavuje typické exekučné konanie, ako je to v prípade námietkového konania, alebo príkaze na výkon rozhodnutia. Predmetným vykonávacím konaním súd realizuje výkon práv a povinností judikovaných v základnom konaní, preto výkon rozhodnutia vo veciach maloletých môže „nasledovať (nie však nevyhnutne) až po tom, ako rozhodnutie vydané v základnom konaní nadobudne vykonateľnosť.“⁵³ Východiskom osobitého výkonu rozhodnutí vo veciach maloletých je sám predmet personálnej exekúcie, a síce maloleté dieťa, ktoré je rovnako účastníkom tohto konania. Vykonávacie konanie v tomto kontexte nastupuje v prípade, ak nedôjde k dobrovoľnému plneniu, rešpektovaniu práv a povinností judikovaných súdnym rozhodnutím.

Výkon rozhodnutia vo veciach maloletého dieťaťa je završením ochrany práv dieťaťa ako aj rodičovských práv, musí prebiehať spravodlivo, efektívne, v súlade s najlepším záujmom dieťaťa sledujúc účel základného konania. Právo na súdnu ochranu garantovanú článkom 46 Ústavy rovnako nekončí vydaním právoplatného a vykonateľného súdneho rozhodnutia, ale rovnako musí byť jeho súčasťou možnosť núteného plnenia, aj proti vôli povinného, ak to nebolo splnené dobrovoľne. Výkon rozhodnutia vo veciach maloletých prebieha v jednotlivých na seba nadväzujúcich etapách, a síce: fáza začatia vykonávacieho konania (na návrh, alebo ex offo), fáza preverovanie plnenia obsahu rozhodnutia, ako aj preverovania existencie ospravedlniteľných dôvodov, pre ktoré sa povinný rozhodnutiu podrobovať nemôže, fáza vydania uznesenia o nariadení výkonu rozhodnutia, prípadne vydania uznesenia o zamietnutí návrhu na nariadenie výkonu rozhodnutia. V prípade nariadenia výkonu rozhodnutia, prechádza konanie do fakultatívnej preventívnej fázy, o ktorej realizovaní rozhoduje súd. „V rámci preventívnej fázy, ktorá predchádza samotnému odňatiu dieťaťa, má súd niekoľko možností, ktoré môže využiť kumulatívne alebo jednotlivo: a) Výzva na plnenie – písomne alebo na pojednávaní, b) Zisťovanie dôvodov neplnenia u Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny a obce, c) Odkázať sa stretnutie s mediátorom, d) Pokuta, e) Pozastavenie výplat.“⁵⁴ V prípade, že preventívna fáza nevedla k dobrovoľnému plneniu, ak jej realizácia bola nariadená, nastupuje posledná fáza samotného odňatia dieťaťa.

Bližšiu pozornosť upriamime na zákonné možnosti preventívnej fázy, ktoré sú predmetom úpravy ustanovení § 378 – 383 Civilného mimosporového poriadku. Výkon rozhodnutia je pokračovaním v ochrane maloletého, ak nedôjde k vykonávaniu práv a povinností určených súdom. Aktuálna právna úprava v podobe Civilného mimosporového poriadku nadväzuje na obsah Občianskeho súdneho poriadku s ambíciou zefektívniť výkon predmetných rozhodnutí. Významnou je v tomto ohľade vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 207/2016 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých, v zmysle ktorej súd zisťuje či sa povinný podrobuje rozhodnutiu

⁵¹ Bližšie: BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. *Zákon o rodine – Veľký komentár*. Žilina: EUROKÓDEX, s.r.o., 2020. s. 160, 161.

⁵² Bližšie: Dôvodová správa k Civilnému mimosporovému poriadku. Osobitná časť. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=408723>

⁵³ SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 1009.

⁵⁴ Tamtiež, s. 1011 – 1012.

a či existujú ospravedlniteľné dôvody, pre ktoré sa povinný nemôže podrobovať rozhodnutiu, pri čom súd zohľadňuje najmä správanie sa povinného pri plnení povinností a správanie sa oprávneného pri realizácii práv vyplývajúcich z rozhodnutia, ako aj správanie sa a názor maloletého.⁵⁵ Preventívnou fázou zákonodarca umožňuje súdu v konaní o výkon rozhodnutia použiť rôzne nástroje, ako napr. uloženie povinnosti rodičom podrobiť sa psychologickému, sociálnemu alebo inému odbornému poradenstvu, s ambíciou zabezpečiť dobrovoľné plnenie povinnosti, ak je to v najlepšom záujme dieťaťa.⁵⁶

V zmysle ustanovenia § 380 Civilného mimosporového poriadku môže súd pred uskutočnením výkonu rozhodnutia „požiadať príslušný orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, prípadne príslušný orgán obce o poskytnutie súčinnosti pri zisťovaní informácií o dôvodoch nepodrobenia sa rozhodnutiu a o poskytnutie súčinnosti pri preverení týchto dôvodov“. Medzi vyššie uvedené možnosti súdu uplatňované počas preventívnej fázy rovnako patrí pokuta, ktorú môže súd uložiť povinnému vo výške do 1 000 eur, ak zostala jeho výzva na dobrovoľné splnenie povinnosti bezvýsledná, pričom „pokutu možno uložiť aj opakovane za každé porušenie povinnosti vyplývajúcej z rozhodnutia“.⁵⁷ Ak to povaha veci pripúšťa, môže súd rovnako rozhodnúť o zastavení vyplácania rodičovského príspevku povinnému, prídavku na dieťa a príplatku k prídavku na dieťa povinnému.⁵⁸ V rámci preventívnej fázy môže mať svoje opodstatnenie aj využitie cochenského modelu. Jeho hlavným princípom je nastavenie plnenia funkcie rodiny za uplatnenia odborníkov z rôznych oblastí, nakoľko spoločným postupom vhodne zvolených odborných profesií je možné opätovne priviesť rodičov k ich zodpovednosti.⁵⁹

Civilný mimosporový poriadok zavádza rovnako možnosť odkladu výkonu rozhodnutia, čím sa zákonodarca snaží flexibilne reagovať na situácie, kedy je namieste vo výkone rozhodnutia nepokračovať a výkon rozhodnutia odložiť. „Účelom odkladu je ochrana najlepšieho záujmu dieťaťa, ako aj rešpektovanie vykonateľnosti rozhodnutí podľa osobitných predpisov.“⁶⁰

Vybrané neodkladné opatrenia vo veci ochrany maloletých

Povinnosť podrobiť sa poradenstvu, ako možnosti odstránenia ospravedlniteľných dôvodov doterajšieho neplnenia rozhodnutia súdu vo veci týkajúcej sa maloletého možno nariadiť neodkladným opatrením. To možno určiť po predchádzajúcom posúdení vhodnosti a predpokladaného času trvania neodkladného opatrenia osobou, u ktorej sa má poradenstvo vykonať.⁶¹ Neodkladné opatrenia v zmysle Civilného mimosporového poriadku nahrádzajú doterajší inštitút predbežných opatrení. Okrem terminologickej zmeny, vykazuje inštitút neodkladných opatrení v porovnaní s predbežnými výrazné odlišnosti z hľadiska východísk

⁵⁵ Bližšie: Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 207/2016 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých, § 3

⁵⁶ Bližšie: GEŠKOVÁ, K. K prínosom rekodifikácie civilného procesu vo veciach starostlivosti súdu o maloletých s osobitným dôrazom na výkon rozhodnutí. Námety de lege ferenda. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifikácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 38.

⁵⁷ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, § 382 ods. 1, 2

⁵⁸ Tamtiež, § 383 ods. 1, 2

⁵⁹ Bližšie: SMYČKOVÁ, R., LÖWY, A. Základné aspekty výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifikácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 18.

⁶⁰ GEŠKOVÁ, K. K prínosom rekodifikácie civilného procesu vo veciach starostlivosti súdu o maloletých s osobitným dôrazom na výkon rozhodnutí. Námety de lege ferenda. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifikácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 38.

⁶¹ Bližšie: Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 207/2016 Z. z. z 27. júna 2016, ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých, § 3 ods. 3

a charakteru, nakoľko koncepcia neodkladných opatrení na rozdiel od predbežných upúšťa od znaku dočasnosti a provizórnosti, ktoré sú pri neodkladných opatreniach negovaná tým, že na nariadené neodkladné opatrenie obligatórne nemusí nadväzovať konanie vo veci samej. Touto úpravou sa sleduje eliminovanie zbytočných konaní, z dôvodu nevyhnutnosti vyvolania konania vo veci samej aj v prípade, že sa sledovaný cieľ dosiahol (pôvodne) predbežným opatrením. K uvedenému dochádzala aj v konaniach vo veci starostlivosti súdu o maloletých. Takto obsahovo pozmenený inštitút pôvodných predbežných opatrení umožňuje predchádzať množeniu konaní, kedy konanie o neodkladnom opatrení nemusí byť spojené s konaním vo veci samej.⁶²

Predpokladom nariadenia neodkladného opatrenia vo veciach ochrany maloletého v zmysle § 365 Civilného mimosporového poriadku je stav „*Ak sa ocitne maloletý bez akejkoľvek starostlivosti alebo ak je jeho život, zdravie a priaznivý vývoj vážne ohrozený alebo narušený...*“ Prvý z uvedených prípadov predstavuje situácie, kedy napr. v dôsledku tragickej udalosti, akou je úmrtie rodičov, sa deti stali opustenými, druhý pojednáva o prípadoch, keď osoby zabezpečujúce starostlivosť o maloleté dieťa, tú nevykonávajú dostatočne, v dôsledku čoho je dieťa vystavené vážnemu ohrozeniu jeho života, zdravia, ako aj priaznivého vývoja. Neodkladné opatrenie podľa tohto ustanovenia predstavuje bezprostredné zabezpečenie ochrany maloletého dieťaťa „*prostredníctvom okamžitého zákroku súdnou mocou*“.⁶³ Zabezpečenie bezodkladnosti vykonania tohto zákroku normotvorca sleduje uložením výnimky z nutnosti zastúpenia dieťaťa opatrovníkom v zmysle § 117 Civilného mimosporového poriadku, nakoľko dieťa nie je plne spôsobilé na právne úkony, preto nie je ani procesne spôsobilé v plnom rozsahu. Predmetná výnimka je normovaná v ustanovení § 365 ods. 4 Civilného mimosporového poriadku nasledovne: „*V konaní o nariadenie neodkladného opatrenia netreba ustanovovať maloletému procesného opatrovníka.*“ Pri rozhodovaní o určení osoby, ktorej má byť dieťa týmto neodkladným opatrením zverené do starostlivosti, by mal súd primárne zachovávať pôvodné rodinné vzťahy, väzby, hoci len dočasné umiestnenie do ústavnej starostlivosti by malo byť poslednou možnou voľbou.

Na rozdiel od obsahu ustanovenia § 75a predchádzajúceho Občianskeho súdneho poriadku Civilný mimosporový poriadok uloženie neodkladného opatrenia časovo neohraničuje, preto môže neodkladné opatrenie trvať až do skončenia konania vo veci samej. Osobitostí rozhodnutia o návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia sledujúť nutnosť bezodkladného zásahu súdnej moci spočívajú rovnako v ustanovení kratšej lehoty na rozhodnutie o predmetnom návrhu a síce: „*O návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia rozhodne súd najneskôr do 24 hodín od doručenia návrhu. V tejto lehote súd uznesenie vyhotoví.*“⁶⁴ V kontexte zabezpečenia neodkladnosti predmetného opatrenia uvádzame obsah vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, Špecializovaný trestný súd a vojenské sudy, v zmysle ktorej, konkrétne ustanovenia § 33, sa primerane uplatňujú ustanovenia § 27 a 28 predmetnej vyhlášky o pracovnej pohotovosti sudcov.⁶⁵

⁶² SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 984 – 985.

⁶³ Tamtiež, s. 994 – 995.

⁶⁴ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, § 365 ods. 2

⁶⁵ „*Ustanovenia § 27 a 28 sa primerane použijú aj pri rozhodovaní súdu o neodkladnom opatrení podľa osobitného predpisu,¹⁶⁾ adresu a číslo telefónnej linky, na ktorej sú službukonajúci sudcovia dosiahnuteľní, predseda súdu oznámi príslušnému orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v obvode tohto súdu. Na túto adresu doručuje v čase trvania pracovnej pohotovosti orgán sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately všetky písomnosti určené súdu, ak sa s nimi určený sudca nedohodne inak. Pri doručení písomností sudca alebo asistent potvrdí dátum a čas prevzatia svojím podpisom...*“ Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, Špecializovaný trestný súd a vojenské sudy, § 33. Rovnako dopĺňame, že aj na strane orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej

Civilný mimosporový poriadok normuje v § 368 nový druh neodkladného opatrenia o povolení súdu na výkon oprávnenia vo veci starostlivosti o maloletých ako reflexiu na problémy aplikačnej praxe vo veciach maloletých, kedy orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately disponujúci podozrením ohrozenia života, či zdravia maloletého dieťaťa častokrát nemohol spoľahlivo preveriť úroveň ochrany života, zdravia dieťaťa, ako aj to či je dieťa vystavené zlému, neľudskému zaobchádzaniu. Osobitne na problém narážali snahy o preverenie stavu, v akom sa nachádzali deti predškolského veku, teda deti bez pravidelného kontaktu s verejnými orgánmi, školou, lekárom. Účelom predmetného neodkladného opatrenia „je zabezpečenie decíznej právomoci orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, spočívajúcej v povolení vstupu do obydliia. Procesný režim reflektuje čo najmenej komplikované nastavenie, za účelom dosiahnutia efektívneho rozhodnutia a realizácie oprávnení legitimovaného subjektu.“⁶⁶ Uplatnením tohto vstupového oprávnenia môže orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately získať informácie potrebné k prípadnému iniciovaniu opatrenia alebo konania na zabezpečenie riadnej výchovy maloletého dieťaťa. Podľa zistených informácií môžu zodpovedné orgány pristúpiť k primeranému, efektívnemu a rýchlemu opatreniu.

Predmetné vstupové oprávnenie ako prostriedok ultima ratio predstavuje krajné riešenie, o ktorom súd rozhodne len v odôvodnených prípadoch. Pri výklade pojmu v odôvodnených prípadoch je potrebné v tomto prípade vychádzať z ustanovení normovaných v zákone č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately“). „V prípade, že má orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately informácie nasvedčujúce tomu, že dieťa je vystavené ohrozeniu života, zdravia, neľudskému alebo zlému zaobchádzaniu, ktoré nie je možné overiť podľa osobného overenie maloletého dieťaťa v mieste jeho bydliska, alebo sa maloleté dieťa spolu s jeho rodičmi alebo zákonnými zástupcami nedostavilo na predvolanie a zamestnancovi orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nie je možné preveriť stav dieťaťa, môže orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podať súdu návrh na povolenie vstupu do obydliia na účel preverenia stavu dieťaťa...“⁶⁷ Podaniu návrhu na nariadenie tohto neodkladného opatrenia predchádza informovanie rodiča alebo inej osoby, ktorá sa o dieťa osobne stará zo strany orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately o svojom zámere podať návrh na podvolenie. Táto povinnosť odpadá, ak to nie je možné alebo účelné, čo sa rovnako musí odôvodniť v návrhu na nariadenie predmetného neodkladného opatrenia.⁶⁸ Predmetné neodkladné opatrenie možno nariadiť len na návrh, jeho osobitosti upravuje ustanovenie § 93f ods. 3 zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately. Pri rozhodovaní súdu o nariadení tohto neodkladného opatrenia musí súd rovnako reflektovať na otázku proporcionality medzi dvomi právami a sice právom na ochranu súkromia na jednej strane a právom na ochranu života,

kurately v kontexte zabezpečená nepretržitá služba: „Pre potrebu riešenia situácií, keď je rozhodnutím súdu potrebné dieťa zo starostlivosti rodičov odňať, je zabezpečená nepretržitá 24 hodinová telefonická pohotovosť zamestnancov orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, a to v každom okrese Slovenskej republiky. Aj po odňatí dieťaťa zo starostlivosti jeho rodičov, musia byť využité všetky možnosti smerujúce k obnoveniu rodinného prostredia dieťaťa, aby sa do tohto prostredia mohlo dieťa vrátiť. Odňatím dieťaťa nestrácajú jeho rodičia automaticky svoje rodičovské práva a povinnosti.“ Bližšie: Výkon sociálnoprávnej ochrany detí. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/socialnopravna-ochrana-deti-socialna-kuratela/vykon-socialnopravnej-ochrany-deti.html>

⁶⁵ Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, § 365 ods. 2

⁶⁶ Bližšie: Dôvodová správa k Civilnému mimosporovému poriadku. Osobitná časť. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=408723>

⁶⁷ SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. s. 1003.

⁶⁸ Bližšie: Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kurately, 93 f ods. 2

zdravia a priaznivého vývoja dieťaťa na strane druhej. Ak to okolnosti v návrhu odôvodňujú, preferuje sa ochrana maloletého dieťaťa.

Subjektom oprávneným podať návrh na nariadenie predmetného neodkladného opatrenia, ako aj samotný vstup do obydlija je orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. K vstupu do obydlija sa v zmysle § 93 g ods. 1 zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele priberie príslušník Policajného zboru, pričom ak je to s ohľadom na najlepší záujem dieťaťa vhodné, môže zamestnanec orgánu sociálnoprávnej ochrany vyzvať príslušníka Policajného zboru, alebo prizvanú fyzickú osobu,⁶⁹ aby ho počas preverenia stavu dieťaťa nesprevádzali. Zo vstupu do obydlija na základe povolenia súdu a preverenia stavu dieťaťa je orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately povinný zabezpečiť obrazovo-zvukový záznam. Súhlas prítomných osôb sa k realizácii uvedeného nevyžaduje.⁷⁰

Záver

S cieľom obhajoby najlepšieho záujmu dieťaťa je nevyhnuté venovať pozornosť vytvoreniu mechanizmov na národnej, regionálnej a miestnej úrovni, ako aj mechanizmov a postupov na podávanie sťažností, odvolaní s cieľom v plnej miere realizovať právo dieťaťa na riadnu integráciu svojho najlepšieho záujmu a jeho konzistentnú aplikáciu vo všetkých vykonávacích opatreniach, súdnych a správnych konaniach relevantných pre dieťa alebo s vplyvom na dieťa. Rodičia majú prvoradú povinnosť zabezpečiť dieťaťu primeranú životnú úroveň. Povinnosťou štátu je zabezpečiť, aby sa táto povinnosť plnila a mohla plniť.⁷¹ Úlohou zodpovedných orgánov je pristúpiť k voľbe primeraného, vhodného, efektívneho a rýchleho opatrenia majúca na zreteli práva dieťaťa ale aj jeho rodičov, teda právo na rešpektovanie rodinného života zohľadňujúca najlepší záujem dieťaťa. V oblasti garancie práv, v kontexte ochrany detí osobitne, je potrebné rozlišovať procesné prostriedky priznané zákonom a samotné inštitucionálne mechanizmy ochrany. „*Len kombináciou inštitucionálneho mechanizmu s primeranými procesnými prostriedkami je možné chápať základné práva a slobody ako verejné subjektívne práva a uplatňovať si ich proti štátu.*“⁷²

Procesné východiská výkonu opatrení rôzneho druhu a rôznej miery zásahu do výkonu práv a povinností rodičov sú v súčasnosti predmetom úpravy Civilného mimosporového poriadku. Mimosporové konanie, ktoré je normované jeho ustanoveniami, ponecháva širší priestor pre ingerenciu štátu a realizáciu verejnej moci pri poskytovaní právnej ochrany, a to z úradnej povinnosti s cieľom ochrany práva účastníkov pri súčasnom presadzovaní verejného záujmu. Ustanovenia Civilného mimosporového poriadku akcentujú práva detí vyplývajúce z Dohovoru o právach dieťaťa, ako aj súvisiacich Všeobecných komentárov k Dohovoru o právach dieťaťa (predovšetkým č. 10 práva detí v súdnom konaní, 12 právo dieťaťa byť vypočuté a 14 o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu) a i.⁷³ Rešpektujúc uvedené Civilný mimosporový poriadok normuje základné princípy pre toto konanie. V kontexte ochrany práv dieťaťa dávame osobitne do pozornosti princípy ochrany verejného záujmu, rovnosti, oficiality, legality, neformálnosti, ktorých uplatňovanie si v konaniach vo veci maloletých vyžaduje osobitný prístup, výklad, prípustnú modifikáciu

⁶⁹ Inou fyzickou osobou mohli byť zástupca školy, školského zariadenia, všeobecného lekára pre deti dorast... Prizvanou fyzickou osobou nemôže byť osoba sledujúca vstupom do obydlija a preverovaním stavu dieťaťa svoj vlastný záujem. Bližšie: Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, § 93g ods. 2

⁷⁰ Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, § 93 g ods. 8

⁷¹ Bližšie: MARCZYOVÁ, K. Práva dieťaťa a systém ich ochrany v Slovenskej republike. In: *Policajná teória a prax*. Roč. 18, č. 4/2010, s. 6.

⁷² CIBULKA, L. a kol. *Ústavné právo (ústavný systém Slovenskej republiky)*. Bratislava: PraF UK, 2014. s. 146.

⁷³ Dôvodová správa k Civilnému mimosporovému poriadku. Osobitná časť. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=408723>

so zámerom nie zvýhodnenia subjektu dieťaťa ale jeho zrovnoprávnenia v rodinnoprávnom vzťahu, v ktorom má rodič výhodu silnejšieho postavenia z titulu svojho rodičovstva. V dôsledku svojej nezrelosti dieťa nie je schopné domôcť sa právne relevantným spôsobom riadneho plnenia práv a povinností zo strany rodičov. V záujme ochrany maloletého dieťaťa právo koriguje reálnu nerovnosť medzi rodičom a dieťaťom tým, že umožňuje štátu zásah do tohto právneho vzťahu aj proti vôli jeho subjektov. Zásada rovnosti je v tomto prípade modifikovaná potrebou ochrany slabšej strany. Ochrana slabšieho subjektu sa ako imanentná súčasť zásady rovnosti prelína celou právnou reglementáciou rodinnoprávnych vzťahov.⁷⁴

Mimosporové konanie je sprevádzané procesnými odlišnosťami v každej svojej fáze počnúc začatím konania, v priebehu dokazovania, ako aj samotnom výkone rozhodnutia. V predkladanom príspevku priblížené odlišnosti normuje zákonodarca so zámerom naplnenie účelu osobitného konania upraveného Civilným mimosporovým poriadkom. Hlavnou funkciou mimosporového konania je ochrana spoločenských vzťahov pro futuro, teda preventívna funkcia.⁷⁵ Zohľadňujúc najlepší záujem maloletého je súd vo svojej rozhodovacej fáze schopný prijať také opatrenia, že reálne k výkonu rozhodnutia nepríde, ale uplatnením možností preventívnej fázy dosiahne dobrovoľné plnenie povinného. „*Pokiaľ je ale výkon rozhodnutia skutočne nutný, a opätovne reflektuje na záujem dieťaťa mal by súd postupovať nielen direktívnym spôsobom, ale aj v možnostiach preventívneho pôsobenia a sanovania narušených vzťahov. Ideálnym, avšak nepochybne utopickým stavom by bolo, keby žiadna ingerencia do rodinnoprávnych vzťahov prostredníctvom autoritatívneho zásahu súdu nebola potrebná. Toto je ale v priamej úmere s vyspelosťou rodičov, že ich primárnou hodnotou a cieľom by malo byť sledovanie záujmu dieťaťa jeho ochrana.*“⁷⁶

Literatúra

- BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. *Zákon o rodine – Veľký komentár*. Žilina: EUROKÓDEX, s.r.o., 2020. 492 s. ISBN 978-80-8155-092-8.
- CIBULKA, L. a kol. *Ústavné právo (ústavný systém Slovenskej republiky)*. Bratislava: PraF UK, 2014. 407 s. ISBN 978-807-1603-665.
- DÁNI, M., KLINCOVÁ, Z. Vývoj právnej úpravy výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifii kácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 24 – 34. ISBN 978-80-571-0139-0. Dostupné na: <https://www.flaw.uniba.sk/uploads/media/Efektivita-vykonu-rozhodnutia.pdf>
- GEŠKOVÁ, K. K prínosom rekodifikácie civilného procesu vo veciach starostlivosti súdu o maloletých s osobitným dôrazom na výkon rozhodnutí. *Námety de lege ferenda*. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifii kácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 35 – 46. ISBN 978-80-571-0139-0. Dostupné na: <https://www.flaw.uniba.sk/uploads/media/Efektivita-vykonu-rozhodnutia.pdf>
- HOFSCHNEIDEROVÁ, A. *Ochrana práv detí v konflikte se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Brno: Liga lidských práv, 2014. 113 s. ISBN 978-80-87414-19-4.
- KOTRECOVÁ, A. *Rekodifikácia civilného procesného práva: Dokazovanie. II. Civilný mimosporový poriadok*. In: *Bulletin slovenskej advokácie*. Bratislava: Slovenská advokátska

⁷⁴ Bližšie: LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné 1*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2010. s. 230.

⁷⁵ Bližšie: DÁNI, M., KLINCOVÁ, Z. Vývoj právnej úpravy výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifii kácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 31

⁷⁶ SMYČKOVÁ, R., LÖWY, A. Základné aspekty výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifii kácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 22 – 23.

- komora, Roč. XXII. č. 11/2016 s. 5 – 7. ISSN 1335-1079. Dostupné na: <https://www.sak.sk/web/sk/cms/sak/bulletin/archiv/proxy/list/form/picker/event/page/40>
- LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné 1*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2010. 715 s. ISBN 978-80-8078-364-4.
- MARCZYOVÁ, K. Práva dieťaťa a systém ich ochrany v Slovenskej republike. In: *Policajná teória a prax*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Roč. 18, č. 4, s. 5 – 27. ISSN 1335-1370.
- PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*. Praha: C.H. Beck, 2011. 640 s. ISBN 978-80-7400-359-2.
- SMYČKOVÁ, R., LÖWY, A. Základné aspekty výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých. In: ČIPKOVÁ, T. *Efektivita výkonu rozhodnutia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých po rekodifikácii civilného procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019. s. 9 – 23. ISBN 978-80-571-0139-0. Dostupné na: <https://www.flaw.uniba.sk/uploads/media/Efektivita-vykonu-rozhodnutia.pdf>
- SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2017. 1112 s. ISBN 978-80-89603-54-1.
- VLČEK, R., HRUBEŠOVÁ, Z. *Sociálnoprávna ochrana maloletých. Vybrané aspekty*. Bratislava: EPOS, 2006. 254 s. ISBN 80-8057-675-0.
- WÄLDL, L. Úprava základných zásad zákona o rodine po jeho ostatnej novele. In: WÄLDL, L., MARKO, V. *Aktuálne otázky súkromného práva a ich priemet do pedagogického procesu*: Zborník príspevkov z teoreticko-praktického seminára medzinárodnou účasťou zo dňa 07. a 08. septembra 2015. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 117 – 123. ISBN 978-80-8054-659-5.
- Príručka o európskom práve týkajúcom sa práv dieťaťa*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie; Agentúra Európskej únie pre základné práva a Rada Európy, 2016. 256 s. ISBN 978-92-871-9898-3. Dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_sk.pdf
- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
- Dohovor o právach dieťaťa
- Všeobecný komentár Výboru Organizácie spojených národov pre práva dieťaťa č. 14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu
- Všeobecný komentár Výboru Organizácie spojených národov pre práva dieťaťa č. 12 (2009) k právu dieťaťa byť vypočuté
- Európsky dohovor o výkone práv detí
- Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov
- Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 207/2016 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých
- Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, Špecializovaný trestný súd a vojenské sudy
- Dôvodová správa k Civilnému mimosporovému poriadku. Osobitná časť. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=408723>

Keywords: child, family relations, child rearing, non-dispute proceedings, best interests of the child, participatory rights of the child, illegally obtained evidence, public interest

Summary

The issue of the manner and extent of interventions in the autonomy of behaviour of individual subjects of family law relationships is very sensitive. Adequate legal reflection is essential both in substantive and procedural terms. Procedural bases for the execution of measures of various kinds and different degrees of interference in the exercise of the rights and obligations of parents are currently the subject of the Civil Code. The out-of-court proceedings, which are regulated by the provisions of the Civil Out-of-Procedure Code, leave a wider space for state intervention and the exercise of public power in providing legal protection, ex officio in order to protect participants' rights while promoting the public interest.

The civil non-dispute order regulates the basic principles of non-dispute proceedings. In the context of the protection of the rights of a minor child, the author paid special attention to the principles of protection of the public interest, equality, officiality, legality, informality. Their application in proceedings concerning minors requires a special approach, interpretation, permissible modification with the intention not to favour the subject of the child but its equality in a family relationship in which the parent has the advantage of a stronger position due to his parenthood. Due to his immaturity, the child is not able to recover in a legally relevant manner the proper fulfilment of rights and obligations by the parents. In the interest of the protection of a minor child, the law corrects a real inequality between a parent and a child by allowing the state to intervene in this legal relationship also against the will of its subjects. The principle of equality in this case is modified by the need to protect the weaker party. The protection of a weaker subject is intertwined with the whole legal regulation of family law relations.

The author also deals with selected starting points for the recodification of civil proceedings in the context of child protection with emphasis on out-of-court proceedings, child participation in it, as well as the enforcement of decisions in juvenile matters, representing a special type of civil proceedings, focusing on its preventive phase. Considering the best interests of the child, the court has the possibility in its decision-making phase to take such measures that it will not actually enforce the decision but will achieve voluntary fulfilment of the obligor by exercising the possibilities of the preventive phase. However, if the enforcement of the decision is necessary and again reflects the best interests of the child, the court should proceed not only in a directive way, but also in the possibilities of preventive action and remediation of broken relationships.

*Mgr. Ivana Rubisová
Katedra verejnoprávných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: ivana.rubisova@akademiapz.sk*

Recenzent: plk. doc. JUDr. Klaudia Marczyová, PhD.; doc. JUDr. Antonín Nesvadba, PhD.,

Monika Szabová

Právne normy upravujúce extrémizmus na športových podujatiach

Anotácia: Príspevok je zameraný na právne normy upravujúce problematiku extrémizmu na športových podujatiach. Autorka v príspevku venuje pozornosť extrémizmu vo všeobecnom poňatí, tým že sa zaoberá ľudskými právami a slobodami, právnymi úpravami na medzinárodnej, európskej úrovni. Taktiež sa zaoberá právnymi predpismi v Slovenskej republike upravujúce problematiku extrémizmu na verejných športových podujatiach.

Kľúčové slová: extrémizmus, divácke násilie, právne normy, Slovenská republika, športové podujatie.

Anotation: The article is focused on legal norms regulating the issue of extremism during the sports games or events. The author is paying attention to extremism in general, by dealing with human rights and freedoms which are legislation at the international and European level. The author also deals with legal regulations in the Slovak Republic which regulate the issue of extremism during the public sports events.

Keywords: extremism, spectator violence, legal norms, Slovak Republic, sporting event

Úvod

Každý demokratický štát garantuje jednotlivcovi väčšie množstvo práv a slobôd, ako je tomu v nedemokratických krajinách, ktoré nedodržiavajú ľudské a občianske práva. Aj európsky právny systém je založený na rešpekte k právam a slobodám jednotlivca, ktoré sú uvedené nielen v Deklarácii práv a slobôd ale sú súčasťou aj ústavného poriadku. Slobody garantované štátom však majú svoje limity, ktoré sú všeobecne definované v Charte základných práv a slobôd. Štát je viazaný chrániť záujmy občanov a to bez ohľadu na ich sociálny pôvod, vyznávané náboženstvo, politické presvedčenie, farbu pleti, národnosť, sexuálnu orientáciu. Podľa môjho názoru v súčasnej dobe v našom právnom systéme sú tieto záujmy občanov chránené primerane, avšak špecifiká prejavov extrémizmu vo všeobecnosti si vyžadujú vysokú odbornosť ľudí k uvedenej problematike.¹

Problematika extrémizmu sa výrazne začlenila aj do rôznych právnych noriem či už na vnútroštátnej alebo medzinárodnej úrovni. V rámci Európskej únie, sa každý členský štát aktívne pripojil k rôznym medzinárodným zmluvám a dohovorom, ktorých účelom je boj proti extrémizmu ako takému. Legislatíva každého štátu vychádza z vnútra štátu ale aj implementáciou medzinárodných a európskych právnych noriem. Ide o tému mnohostranného spoločenského problému, pretože extrémizmus podlieha dynamickému vývoju spoločnosti. Článok je zameraný na právne normy upravujúce problematiku extrémizmu na športových podujatiach. Ďalej sa v článku budem zameriavať na extrémizmus vo všeobecnom poňatí, tým že sa uvedú najdôležitejšie právne dokumenty, ktoré slúžia na ochranu ľudských práv a slobôd alebo smerujú proti diskriminácii, právnymi normami na medzinárodnej, európskej úrovni. Taktiež sa v príspevku zaoberám právnymi predpismi v Slovenskej republike upravujúce problematiku extrémizmu na verejných športových podujatiach.

Medzinárodná, európska a slovenská právna úprava extrémizmu

Na medzinárodnej úrovni upravuje problematiku extrémizmu viacero dokumentov, ktoré s ňou priamo súvisia, dopĺňajú ju alebo boli prijaté subsidiárne k danej problematike. Hlavným dôvodom pre vznik viacerých dokumentov, ktoré sa zaoberajú problematikou

¹ SVOBODA, I. - ŠIŠULÁK, S. 2016, Vyšetřování extrémismu a forenzní metody. s. 5

extrémizmu môžeme označiť krutosť druhej svetovej vojny. „Skúsenosti z druhej svetovej vojny viedli k presvedčeniu, že akékoľvek učenie o nadradenosti založenej na rasovom rozlíšení je z vedeckého hľadiska falošné, morálne odsúdeniahodné, sociálne nespravodlivé a nebezpečné a že rasová diskriminácia v teórii a praxi, nech sa vyskytuje kdekoľvek, nie je ospravedlniteľná.“ Za najdôležitejšie právne dokumenty, ktoré slúžia na ochranu ľudských práv a základných slobôd alebo smerujú proti diskriminácii (rasy, národnosti, menšín) sa považujú najmä rôzne právne dokumenty pochádzajúce z pôdy Organizácie spojených národov, Rady Európy a Európskej únie a iných nadnárodných organizácií. Pre účely článku uvediem v základných rysoch niektoré z nich :

- Charta Organizácie spojených národov, podpísaná 26. 6. 1945 v San Franciscu, ktorej podstatou je zásada dôstojnosti a rovnosti všetkých ľudí a zároveň sa zaviazali všetky členské štáty vykonávať v spolupráci s OSN spoločne ale aj individuálne akcie, z dôvodu podpory, posilnenia a zachovania všeobecnej úcty k ľudským právam a základným slobodám pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva,²
- Všeobecná deklarácia ľudských práv, prijatá Valným zhromaždením OSN 10. 12. 1948, ktorej podstatou je že ľudia sa rodia slobodní a seberovní a každý má mať všetky práva a slobody, ktoré sú v deklarácii uvedené a to bez akéhokoľvek rozlišovania, najmä podľa rasy, farby alebo národnostného pôvodu,³
- Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídy VZ OSN 09.12.1948,
- Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (New York, 21. 12. 1965, vyhláška č. 95/1974 Zb.),
- Dohovor o nepremlčateľnosti vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti (New York, 26. novembra 1968, vyhláška č. 53/1974),
- Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach(New York, 16. 12.1966 vyhláška č. 120/1976 Zb.),
- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (New York, 16. 12.1966 vyhláška č. 120/1976 Zb.),
- Medzinárodný dohovor o potlačení a trestaní zločinu apartheidu (New York, 30. novembra 1973, vyhláška č. 116/1976),
- Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (New York, 10. decembra 1984, vyhláška č. 143/1988 Zb.),
- Deklarácia OSN o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám, r. 1992,⁴
- Medzinárodný dohovor proti apartheidu v športe z r. 1985 - „**Apartheid** – označuje systém inštitucionalizovanej rasovej segregácie a diskriminácie za účelom vytvoriť a upevniť nadvládu jednej rasovej skupiny osôb nad inou rasovou skupinou osôb a systematicky tieto osoby utláčať , ako je to v Južnej Afrike. „**Apartheid v športe**“ – označuje uskutočňovanie politiky a praktík takého systému v športovej činnosti tak medzi profesionálmi ako aj medzi amatérmi.“⁵

V rámci Európskej únie sa problematikou extrémizmu taktiež zaoberá viacero právnych aktov. Na úrovni európskych právnych noriem a predpisov pri organizovaní športových podujatí sa danou problematikou zaoberajú tieto:

² Charta Organizácie spojených národov zo dňa 26.06.1945.

³ Všeobecná deklarácia ľudských práv, prijatá Valným zhromaždením OSN 10. 12. 1948.

⁴ Konceptia boja proti extrémizmu na roky 2011-2014.

⁵ ODLEROVÁ, M.: Súčasný stav a možnosti eliminácie diváckeho násillia. 2020.

- Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a jeho dodatkové protokoly (Rím, 4. november 1950, oznámenie č. 209/1992 Zb.),
- Európska sociálna charta (Turín, 18. október 1961, oznámenie č. 329/1998 Z. z) - podpis uznaný v rámci sukcesie po bývalej ČSFR,
- Európsky dohovor o zabránení mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (Štrasburg, 26. November 1987, oznámenie č. 26/1995 Z. z.),
- Jednotná akcia Rady EÚ 96/442/SVV týkajúca sa potlačenia rasizmu a xenofóbie (15. 7. 1996),
- Smernica Rady EÚ 2000/43 ES ustanovujúca zásadu rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod,
- Rámcové rozhodnutie Rady EÚ 2008/913/SVV o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva,
- Záverečný dokument z kodanskej schôdzky o ľudskej dimenzii Konferencie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, 1990,
- Dohovor Rady Európy o integrovanom prístupe k ochrane, bezpečnosti a usporiadateľským službám na futbalových zápasoch a iných športových podujatiach
- Rozhodnutie Rady (EÚ) 2019/683, ktorým sa členským štátom povoľuje, aby sa v záujme Európskej únie stali zmluvnými stranami Dohovoru Rady Európy o integrovanom prístupe k ochrane, bezpečnosti a usporiadateľským službám na futbalových zápasoch a iných športových podujatiach,
- Rozhodnutie Rady 2002/348/SVV z 25. apríla 2002 týkajúce sa bezpečnosti v súvislosti s futbalovými zápasmi s medzinárodným rozmerom zmenené a doplnené rozhodnutím Rady 2007/412/SW z 12. júna 2007,⁶
- Európsky dohovor o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí, a najmä na futbalových zápasoch z roku 1985, ktorým sa členské štáty dohodli na cieľoch ako je predchádzanie a zvládnutie násilia a neviazanosti divákov počas športových podujatí a najmä na futbalových zápasoch, v rámci vnútroštátnej a medzinárodnej koordinácie riadia politiku a činnosť svojich ministerstiev a iných štátnych orgánov, ktoré sú namierené proti násiliu a neviazanosti divákov podľa realizovaných opatrení určených na predchádzanie a zvládnutie násilia na športových podujatiach. Ide hlavne zabezpečenie dostatok poriadkových síl na štadiónoch a v ich bezprostrednej blízkosti, s následnou spoluprácou medzi policajnými zložkami.⁷

Medzinárodné dohovory a iné právne akty, ktoré boli prijaté zo strany Organizácie spojených národov, rady Európy a Európskej únie, tvoria základný právny rámec pre ochranu ľudských práv a slobôd a pre zamedzenie diskriminácie.

Právne predpisy v Slovenskej republike

Právne predpisy v Slovenskej republike, ktorými sú upravené základné práva a slobody občanov je v prvom rade Ústava Slovenskej republiky, prijatá 1. septembra 1992 ako hierarchicky najvyššie postavený právny predpis platný v Slovenskej republike. V Ústave Slovenskej republiky sú okrem iných ustanovení zakotvené v čl. 12 až čl. 54 základné práva a slobody na území Slovenskej republiky pre všetkých. Keď hovoríme o základných právach a slobodách, tieto v zmysle ústavy patria každému bez ohľadu na pohlavie, farbu pleti, rasu, jazyk, náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, národný alebo sociálny pôvod, rod alebo iné postavenie a majetok. Každý človek je vo svojich

⁶ Všeobecne záväzné právne predpisy v oblasti ľudských práv v Slovenskej republike, príloha č. 2.

⁷ SEPEŠI, P. 2011. Európsky dohovor o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí a najmä na futbalových zápasoch (Štrasburg;19.08.1985)

právach a dôstojnosti s ostatnými rovný a slobodný. Žiadne právo alebo sloboda nesmie byť odcudzené, premlčané, zrušené alebo odňaté. Z týchto dôvodov nesmie byť nik znevýhodňovaný, poškodzovaný alebo inak zvýhodňovaný. Okrem iných práv uvedených v Ústave sa v článku 12 rozoberá právo každého na výber svojej národnosti. Je možné sa prihlásiť k národnostiam žijúcim na území Slovenskej republiky ale aj k národnostiam ktoré na jej území nie sú alebo ani nikdy neboli. Možno sa prihlásiť aj k etnickej skupine. Každé rozhodnutie k výberu národnosti musí byť samostatné, bez žiadneho fyzického alebo psychického nátlaku zo strany inej osoby. Výber národnosti musí byť jednoducho slobodný. Nezáleží, či patríme k väčšine alebo početnej menšine, nátlak z inej strany k odnárrodneniu je tiež zakázaný. Ochrana sa poskytuje všetkým rovnako. V poslednom štvrtom odseku článku 12 sa v Ústave Slovenskej republiky hovorí o tom, že uplatnenie akýchkoľvek základných práv a slobôd nesmie vyústiť k porušeniu iných práv.⁸ Ďalej sa v článku 33 a 34 Ústavy uvádza konkrétne právam národnostných menšín a etnických skupín, kde vzhľadom na rôzne národnostné menšiny na našom území má toto zakotvenie práv značný význam. Úprava práva národnostných menšín a etnických skupín je v súlade s medzinárodným štandardom.⁹

Priestupky a trestné činy súvisiace s extrémizmom na verejných športových podujatiach

Pri verejných športových podujatiach, hlavne počas futbalových zápasov, sa stretávame s protiprávnymi konaniami fanúšikov teda s diváckym násilím, ktorých konania majú znaky priestupkov. Tieto rôzne konania diváckeho násillia sú okrem zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“) uvedené aj v zákone o organizovaní verejných športových podujatí. Účastníci diváckeho násillia na športových podujatiach naplňajú skutkovú podstatu priestupku proti verejnemu poriadku podľa § 47 a 48 zákona o priestupkoch, priestupku proti občianskemu spolunažívaniu podľa § 49 zákona o priestupkoch, priestupku proti majetku podľa § 50 zákona o priestupkoch.¹⁰

Prijatím zákona č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov s účinnosťou od 1. februára 2014 boli do slovenského právneho poriadku zavedené priestupky extrémizmu, ktorým sa zároveň novelizoval aj zákon SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch a to doplnením § 47a s názvom priestupky extrémizmu v ktorom sa uvádza, že priestupku extrémizmu sa dopustí ten, kto použije na verejnosti písomné, grafické, obrazové, zvukové alebo obrazovo-zvukové vyhotovenie textov a vyhlásení, zástav, odznakov, hesiel alebo symbolov skupín alebo hnutí a ich programov alebo ideológií, ktoré *smierujú k potláčaniu základných ľudských práv a slobôd*¹¹, použije na verejnosti písomné, grafické, obrazové, zvukové alebo obrazovo-zvukové vyhotovenie obhajujúce, podporujúce alebo podnecujúce *nenávisť, násillie alebo neodôvodnene odlišné zaobchádzanie voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie*¹², dopustí sa priestupku proti občianskemu spolunažívaniu podľa § 49 ods. 1 písm. a), b) a d) alebo priestupku proti majetku podľa § 50 úmyselným zničením alebo poškodením veci z *dôvodu národnostnej, etnickej alebo rasovej nenávisťi alebo nenávisťi z dôvodu farby pleti, pôvodu rodu alebo z dôvodu náboženského vyznania*¹³, napriek zákazu podľa osobitného predpisu umiestni na pamätníku, pomníku alebo pamätnej tabuli text, vyobrazenie alebo symbol oslavujúci, propagujúci alebo obhajujúci režim založený na komunistickej, fašistickej alebo nacistickej ideológii alebo jeho

⁸ Čl. 12, Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. zo dňa 01.09.1992.

⁹ Čl. 33, 34 Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. zo dňa 01.09.1992.

¹⁰ ODLEROVÁ, M.: Súčasný stav a možnosti eliminácie diváckeho násillia. 2020.

¹¹ §47a ods. 1 písm. a) priestupky extrémizmu zákona č. 372/1990Zb. o priestupkoch.

¹² §47a ods. 1 písm. b) priestupky extrémizmu zákona č. 372/1990Zb. o priestupkoch.

¹³ §47a ods. 1 písm. c) priestupky extrémizmu zákona č. 372/1990Zb. o priestupkoch.

predstaviteľ'a, alebo takéto umiestnenie iniciuje, rozhodne o ňom, umožní ho alebo sa na ňom inak podieľa¹⁴. Za uvedené priestupky je v zmysle zákona o priestupkoch možné uložiť obvinenému z priestupku aj odstránenie protiprávneho stavu v lehote do 60 dní. Páchateľovi za priestupok uvedený v odsekoch 1 písm. a) až c) je možné uložiť pokutu do 500 Eur, a za priestupok uvedený v odseku 1 písm. d) pokutu do 1.000,-Eur, ktorú je možné uložiť opakovane a to až do odstránenia protiprávneho stavu.¹⁵

V súvislosti s uskutočňovaním verejne prístupných športových podujatí prichádzajú do úvahy rôzne protiprávne konania účastníkov, ktoré sú druhovo rozdielne v závislosti od subjektu, ktorý sa ich dopustil. Problematika diváckeho násillia sa priamo prelína s problematikou pravicového extrémizmu, keďže členovia najrizikovejších futbalových divízií a skupín sa pravidelne zúčastňujú demonštrácií a pochodov organizovaných extrémistickými združeniami. Všeobecne ide o osoby zaraďujúce sa medzi rasistov, fašistov a futbalových chuligánov, ktorí sa prezentujú na futbalových a hokejových štadiónoch extrémistickými prejavmi a názormi a páchaním trestnej činnosti. Spoločným cieľom týchto futbalových chuligánov je boj proti represívnym zločkám a majetku, ktorý páchajú zväčša formou vandalizmu, výtržníctva, prejavmi extrémizmu, rasizmu, xenofóbie a intolerancie.¹⁶

Na športových podujatiach je spravidla možné identifikovať tieto skupiny subjektov:

- **pasívni** účastníci: diváci, usporiadatelia, bezpečnostné zložky, osoby poskytujúce služby (občerstvenie a pod.),
- **aktívni** účastníci: hráči, tréneri, lekári, ostatní členovia družstiev, rozhodcovia, delegáti, *športovci* = muži a ženy, ktorí sa zúčastňujú na športových akciách individuálne alebo ako členovia družstva, ako aj manažéri, tréneri, inštruktori a iné úradné osoby, ktoré plnia funkcie dôležité pre družstvo (definícia uvedená v článku 1 písm. g/ Medzinárodného dohovoru OSN proti apartheidu v športe). Najčastejšie prichádza do úvahy spáchanie trestných činov vo väčšine prípadov pôjde o prečiny.¹⁷

Pri trestnoprávnej úprave konania extrémistických skupín alebo jednotlivcov môžeme zaradiť jednotlivé prejavy do troch skupín.

Prvá skupina tvorí pravicovo orientovaných extrémistov. Medzi najčastejšie znaky, podľa ktorých vieme rozlíšiť či sa jedná o extrémizmus pravicový je, že tieto trestné činy sú motivované nenávisťou voči inej rase, či etnickej skupine alebo národu, no môže ísť aj o náboženskú neznášanlivosť. Nebezpečnosť týchto činov vyplýva zo skutkovej podstaty tohto konania, pri ohrození záujmu chráneného trestným zákonom. Môže ísť o trestné činy : podľa § 140a extrémizmu, §144 usmrtenie, § 147 zabitie, § 154 účasť na samovražde, § 155 až § 158 ublíženie na zdraví, § 193 obmedzenie slobody vyznania, § 211 ohrozovanie mravnej výchovy mládeže, § 359 ods. 1 násillie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi, § 360 nebezpečné vyhrážanie, § 418, ods. 1 genocídium, § 421 ods. 1 založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd, § 423 ods. 1 hanobenie národa rasy a presvedčenia, § 424 ods. 1 podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej neznášanlivosti, § 424a trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb.

Do druhej skupiny zaraďujeme ľavicovo orientovaných extrémistov, najväčším problémom pri akciách ľavicových extrémistov býva väčšinou narušenie verejnej dopravy, pretože dochádza skôr k poškodeniu súkromného či verejného majetku, rôzne protesty pred budovami orgánov štátu. Takéto akcie môžu byť spojené aj s požívaním omamných látok ako napríklad marihuana. Väčšinou organizátori týchto extrémistických výjazdov pripravujú propagačné materiály, ktoré rozdáujú verejnosti naokolo, ak sa jedná o radikálnych ekologov,

¹⁴ § 47a ods. 1 písm. d) priestupky extrémizmu zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch.

¹⁵ § 47a ods. 2, 3 priestupky extrémizmu zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch.

¹⁶ Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2011 -2015.

¹⁷ SEPEŠI, P.: 2011. Najčastejšie trestné činy pri športových podujatiach.

anarchistov alebo antiglobalistov a iných. Takéto konania najviac naplňajú skutkové podstaty priestupkov. Avšak nie je vylúčené, že dochádza aj k niektorým trestným činom ako napr. podľa § 364 ods. 1 výtržníctvo, § 323 ods. 1 útok na verejného činiteľa, § 286 ods. 1 poškodzovanie a ohrozovanie prevádzky všeobecne prospešného zariadenia, ďalej podľa § 171, 172 ods. 1 nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi.

V tretej skupine sú nábožensky orientovaní extrémisti. Už v samotnej Ústave Slovenskej republiky sa píše, že náš štát je čo sa týka náboženstva alebo rôznych ideológií neutrálny a opiera sa v tomto prípade o Listinu základných práv a slobôd. Prítomnosť nábožensky orientovaných siekt, kultov a iných zoskupení ale pretrváva naďalej aj na našom území.¹⁸

Zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon o organizovaní verejných športových podujatí je vypracovaný v súlade s koncepciou boja proti diváckemu násiliu 2013-2016, nakoľko závažnosť a rozšírenie fenoménu diváckeho násilia je síce najsilnejší na futbalových stretnutiach, zároveň však existuje reálna hrozba, že po vytlačení tohto negatívneho javu z futbalových štadiónov sa môže vyskytovať na iných športových podujatiach. Problematika diváckeho násilia a jej vývoj je neustále predmetom skúmania Stáleho výboru Rady Európy k uvedenému dohovoru. Stály výbor k aplikácii dohovoru v praxi vypracoval viacero odborných dokumentov obsahujúcich odporúčania a najlepšie postupy pre členské štáty, ktorých cieľom je prevencia a eliminácia diváckeho násilia.¹⁹

Pre účely článku sa budem zaoberať hlavne priestupkami diváckeho násilia, ktoré sú uvedené v § 26 osobitne od ostatných priestupkov zákona č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí.

Zákon vymedzuje priestupky diváckeho násilia, ktorých sa účastník dopúšťa na športovom podujatí. Za priestupky diváckeho násilia sa považuje :

- vnášanie na miesto konania podujatia a používanie pyrotechnického výrobku, strelnej zbrane, chladnej zbrane alebo inej veci, ktorou možno urobiť útok proti telu dôraznejším,
- používanie štátnych symbolov cudzích štátov alebo ich predchodcov znevažujúcim spôsobom alebo iným spôsobom, ktorým možno podnecovať k narušeniu verejného poriadku alebo ohrozeniu riadneho priebehu domáceho podujatia riadeného príslušným športovým zväzom,
- vstupovanie v čase konania podujatia do priestorov športoviska bez súhlasu organizátora,
- vhadzovanie predmetov do priestoru športoviska,
- hrubé znevažovanie, urážanie, ohrozovanie alebo provokovanie organizátora, hlavného usporiadateľa, usporiadateľa, bezpečnostného manažéra, člena súkromnej bezpečnostnej služby, dozorného orgánu, delegáta zväzu, príslušníka obecnej polície, príslušníka Policajného zboru alebo dobrovoľníka vykonané verbálne, gestom, grafickým zobrazením alebo iným spôsobom v súvislosti s účasťou na podujatí,
- neoprávnené bránenie v pokojnom prístupe účastníkov podujatia na miesto konania podujatia, alebo neoprávnené bránenie účastníkom podujatia v tom, aby sa pokojne rozišli,
- čin, ktorý má znaky priestupku proti verejnému poriadku, priestupku extrémizmu, priestupku proti občianskemu spolunažívaniu alebo priestupku proti majetku podľa Priestupkového zákona, ak je násilnej/agresívnej povahy a ak bol spáchaný v súvislosti s

¹⁸ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2021 Z. z.,

¹⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 – všeobecná časť.

účasťou na podujatí, t. j. ak sa ho dopustí účastník verejného podujatia v čase a mieste konania verejného podujatia alebo v jeho okolí alebo na inom mieste počas premiestňovania sa na miesto konania podujatia alebo z miesta konania podujatia, vrátane dopravných prostriedkov alebo prevádzok služieb,

Spáchanie uvedených priestupkov, agresívnym spôsobom na verejnom podujatí, veľmi často za prítomnosti veľkého počtu osôb (mládeže, žien a detí) významne zvyšuje závažnosť týchto deliktov, čo odôvodňuje špeciálnu právnu úpravu v osobitnom zákone s možnosťou uloženia vyššej sankcie ako pri bežných priestupkoch. Zákon upravuje výšku pokút za priestupky diváckeho násillia a to v závislosti od rizikovosti podujatia v rozmedzí od 1.500,- eur do 3.000,- eur.²⁰

Zákon kladie dôraz na právne inštitúty preventívnej povahy, v záujme preventívneho pôsobenia sankcií umožňuje postupné sprísňovanie sankcií za priestupky v závislosti od druhu a závažnosti deliktu i osoby páchatel'a. Zákon tiež sprísnil možný postih za priestupky diváckeho násillia a priestupkovú recidívu. V rámci trestného konania prináša alternatívny druh trestu – trest zákazu účasti na verejných podujatiach. Primárnym cieľom tohto trestu je to, aby sa páchatel' nemohol zúčastňovať na verejných podujatiach, ktorých rozsah v súlade s účelom trestu a so zásadou primeranosti určí súd.²¹

Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu na roky 2020 – 2024

Hlavným zámerom koncepcie je presadzovať, obhajovať a brániť demokratický právny štát, jeho základné hodnoty a atribúty a apelovať na vytváranie silného demokratického a politického prostredia odmietajúceho nenávistné prejavy národnostnej, rasovej, etnickej, náboženskej alebo inej neznášanlivosti. Súčasťou koncepcie je analýza a zhrnutie trendov vývoja radikalizácie a extrémizmu v Slovenskej republike a v Európskej únii, vrátane reportu o postojoch a meniacich sa prioritách ľavicovej a pravicovej extrémistickej scény či rizikových náboženských zoskupení. Materiál konštatuje aj značný nárast nenávistných prejavov a úpadok verejnej diskusie, čo je živná pôda pre prehlbovanie extrémizmu a nenávistných prejavov najmä v ére sociálnych sietí. Rovnako fakt, že extrémistické skupiny sa snažia pôsobiť na verejnosť aj cez voľnočasové a záujmové kluby, k čomu inklinujú aj osoby z prostredia ozbrojených zložiek.²²

Koncepcia tiež prehľadne mapuje stav v Slovenskej republike v rokoch 2015-2019, pričom konštatuje vzostup protirómskej agendy, falošných správ či konšpiračných teórií. Do prehľadu sú zahrnuté aj výskumy o rasizme a xenofóbii medzi mladými ľuďmi na Slovensku realizované Slovenským národným strediskom pre ľudské práva a Iuventou.

Koncepcia zdôrazňuje posilnenie postavenia obetí a to prijatím zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov zohľadňujúceho osobitú potrebu ochrany obetí násillia páchaného pre rasovú či etnickú príslušnosť sexuálnu orientáciu, národnosť, pohlavie alebo náboženské vyznanie. Na túto skupinu obetí sa budú zameriavať aj informačné kancelárie pre obeť trestných činov pôsobiace na okresných úradoch v sídlach kraja.

Práve analýza a úprava právnych predpisov týkajúcich sa extrémizmu v slovenskom právnom poriadku má byť popri monitoringu, prieskumoch, spravodajskej činnosti a včasnej identifikácii nebezpečia jedným z účinných predpokladov pre pôsobenie bezpečnostných a spravodajských zložiek v oblasti boja s extrémizmom. Schválený koncepčný dokument štátnym inštitúciám ukladá 41 úloh, ktorými sa majú plniť štyri základné ciele:

²⁰ Dôvodová správa k § 26 zákona č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²¹ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²² Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu na roky 2020-2024.

- ochrana základov demokratického právneho štátu a jeho hodnôt vrátane bezpečnosti obyvateľov pred konaním osôb alebo hnutí obhajujúcich extrémistické ideológie,
- posilnenie demokratickej kultúry v spoločnosti zvyšovaním povedomia o ľudských právach a odbúraním negatívnych stereotypov,
- obnova dôvery v inštitúcie a podpora nahlasovania protiprávneho konania,
- podpora deradikalizácie, spoločenskej integrácie a sociálnej prevencie.²³

Interné právne normy Ministerstva vnútra Slovenskej republiky

V boji proti diváckemu násiliu a extrémizmu sú v rámci Ministerstva vnútra SR a Prezídia Policajného zboru vydávané interné právne akty riadenia – nariadenia, rozkazy, metodické usmernenia, ktorými sú upravené činnosti príslušných policajných útvarov pri predchádzaní, odhaľovaní, preverovaní, objasňovaní, dokumentovaní, skrátenom vyšetrowaní a vyšetrowaní trestných činov súvisiacich s diváckym násilím a extrémizmom. Zároveň aj o predchádzaní, zamedzovaní, odhaľovaní, objasňovaní a dokumentovaní priestupkov diváckeho násilia a extrémizmu. Ako napr. nariadenie Ministerstva vnútra SR č. 42/2018 o boji proti extrémizmu a diváckemu násiliu definuje vo svojom čl. 2 písm. b), čo sa rozumie ***trestným činom súvisiacim s diváckym násilím***, v ktorom sa uvádza, že ide o trestný čin okrem trestného činu extrémizmu podľa § 140a Trestného zákona, ktorý bol spáchaný v priamej súvislosti s konaním verejného športového podujatia alebo bol spáchaný účastníkom verejného športového podujatia. Trestné činy, ktoré súvisia s diváckym násilím pri športových podujatiach sa pácha na území SR pomerne málo, napr. v roku 2018 bolo zistených iba 32 takýchto trestných činov, v roku 2017 iba 28, z toho najviac v Trnavskom a v Žilinskom kraji z dôvodu konania vyššieho počtu medzinárodných a domácich rizikových športových podujatí.²⁴

V období od 1.1.2017 do 31.12.2019 bol zaznamenaný nápad trestných vecí týkajúci sa trestných činov extrémizmu v celkovom počte 745 prípadov, z toho bolo začatých 415 trestných stíhaní, 176 vznesených obvinení a z toho 38 väzobne stíhaných páchatel'ov. Je potrebné upozorniť aj na skutočnosť, že pokiaľ ide o tolerovanie nenávisťných prejavov na športoviskách, sú do veľkej miery ignorované aj samotnými usporiadateľmi športových podujatí.²⁵

Kazuistika: Prezentovanie nenávisťných prejavov sa najčastejšie do povedomia širokej verejnosti doma aj v zahraničí dostáva prostredníctvom radikálnych fanúšikov, takzvaných chuligánov. V tejto kategórii trestných činov je najznámejším prípadom z roku 2018, kde bol odsúdený funkcionár športového klubu Ivan K. ml. za trestný čin hanobenia rasy, národa a presvedčenia, ako aj verejné prejavy sympatií hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd. V máji 2018 generálny riaditeľ ŠK Slovan Bratislava Ivan K. ml. po víťazstve Slovana vo finále Slovnaft Cupu nad Ružomberkom na hracej ploche „ prudko predpažil hore pravú ruku s otvorenou vystretou dľaňou otočenou smerom k zemi so spojenými prstami a to nad úroveň hlavy a súčasne zakričal „Heil Hitler“, po vyslovení ktorých ešte chvíľku držal pravú ruku vystretú v opísanej polohe, a až následne ju pripažil“. Uvedeným konaním Ivan K. ml. takto prezentoval pozdrav, ktorý sa spája s nacistickou ideológiou nemeckej Tretej ríše na čele s Adolfom Hitlerom v rokoch 1933-1945 a následne s neonacistickým hnutím. Právoplatným rozsudkom pre Ivana K. ml. bolo udelenie peňažného trestu vo výške päťtisíc eur.²⁶

²³ Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu na roky 2020-2024.

²⁴ ODLEROVÁ, M.: Súčasný stav a možnosti eliminácie diváckeho násilia.

²⁵ Extrémistická trestná činnosť na Slovensku je takmer výhradne pravicového charakteru. 2020.

²⁶ Športový newsfilter: Ivana Kmotríka ml. právoplatne odsúdili za hajlovanie, 2019.

Záver

Problematika diváckeho násilia, ktoré neraz vyústi na športových podujatiach do extrémistických prejavov (ako je to zväčša na futbalových zápasoch) je rozsiahla a zložitá. Pri organizovaní domácich športových podujatí, ale aj pri medzinárodných podujatiach vznikajú fanúšikmi na podujatiach či už z fanklubov alebo chuligánmi rôzne hanlivé pokriky, vyrobené transparenty s extrémistickým alebo rasistickým obsahom, v neposlednom rade aj fyzickým útokom zo strany fanúšikov na hráčov, ktoré sú považované ako priestupky alebo trestné činy proti iným národom, národnostiam a rasám, ktoré svojím obsahom podnecujú k hanobeniu a neznášanlivosti.²⁷

Násilné konfrontácie sa neodohrávajú len v súvislosti s konkrétnymi futbalovými zápasmi, ale často sú výsledkom dohôd jednotlivých chuligánskych skupín. Preto ústredné štátne orgány pri prijímaní právnych noriem musia adekvátne reagovať a to hlavne k eliminácii hrozieb extrémizmu. Z uvedených dôvodov sú zo strany štátu vytvárané právne normy upravujúce problematiku extrémizmu, a to v podobe legislatívnych a preventívnych noriem, opatrení, metodických postupov ale aj koncepcie. V súčasnosti možno považovať za kľúčový dokument v boji proti extrémizmu Koncepciu boja proti extrémizmu a radikalizmu na roky 2020-2024.

Literatúra

1. Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 – všeobecná časť. [online]. [cit. 2020.12.15]. http://www.ucps.sk/zakon_1_2014
2. Dôvodová správa k zákonu č. 1/2021 Z. z., [online]. [cit. 2020.12.15]. <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2014/1-2014-z-z.html?print=1>
3. Dôvodová správa k § 26 zákona č. 1/2014.[online]. [cit. 2020.12.15]. http://www.ucps.sk/zakon_1_2014
4. Dôvodová správa k zákonu č. 1-2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online]. [cit. 2020.11.15] <<https://www.minv.sk/?extremizmus&subor=232294>>
5. Extrémistická trestná činnosť na Slovensku je takmer výhradne pravicového charakteru. 2020. [online]. [cit.2020.11.15] <<https://www.konzervativnyweb.sk/c/22569764/extremisticka-trestna-cinnost-na-slovensku-je-takmer-vyhradne-pravicoveho-charakteru.html>>
6. Charta Organizácie spojených národov zo dňa 26.06.1945, [online]. [cit. 2020.12.15] <<https://www.amnesty.sk/dokumenty-a-dohovory-organizacie-spojonych-narodov/>>
7. JURISOVÁ, M. – SZABOVÁ, M. : *Prejavy extrémizmu vo virtuálnom prostredí*. In: Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti, SPECIAL EDITION 2020. Zborník príspevkov. Bratislava. 2020. ISBN 978-80-8054-879-7, s. 59-66
8. Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2011-2015, [online]. [cit. 2020.12.13] www.minv.sk
9. Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu na roky 2020-2024. 2021. [online]. [cit. 2021.01.05],<<https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=vlada-schvalila-koncepciu-boja-proti-radikalizacii-a-extremizmu-do-roku-2024>>

²⁷ Szabová, M.: Futbalové štadióny – aréna extrémistov. Vedecká konferencia doktorandov 3. Ročník. 2019.

10. ODLEROVÁ, M.: Súčasný stav a možnosti eliminácie diváckeho násilia. 2020. [online].[cit.2020.12.15], http://www.ucps.sk/SUCASNY_STAV_A_MOZNOSTI_ELIMINACIE_DIVACKEHO_NASILIA_
11. SEPEŠI, P. 2011. Európsky dohovor o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí a najmä na futbalových zápasoch (Štrasburg;19.08.1985) 2020. [online]. [cit. 2020.11.15] http://www.ucps.sk/EUROPSKY_DOHOVOR_o_nasili_a_neviazanosti_divakov_pocas_sportovych_podujati_a_najma_na_futbalovych_zapasoch
12. SEPEŠI, P.: 2011. Najčastejšie trestné činy pri športové podujatiach. [online]. [cit. 2020.12.05] http://www.ucps.sk/Trestne_ciny_pri_sportovych_podujatiach
13. SVOBODA, I. - ŠIŠULÁK, S. : Vyšetřování extrémismu a forenzní metody. 1. vyd. - Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2016. – 5 s.
14. SZABOVÁ, M.: *Futbalové štadióny – aréna extrémistov*. In: Zborník príspevkov z 3. ročníka Vedecká konferencia doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, 3. Ročník. Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2020. ISBN 978-80-8054-875-9. 258-2264 s.
15. Športový newsfilter: Ivana Kmotríka ml. právoplatne odsúdili za hajlovanie, In: DenníkN. 2019. [online]. [cit. 2020.11.15] https://dennikn.sk/1625004/sportovy-newsfilter-ivana-kmotrika-ml-pravoplatne-odsudili-za-hajlovanie/
16. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. zo dňa 01.09.1992
17. Všeobecná deklarácia ľudských práv, prijatá Valným zhromaždením OSN 10. 12. 1948, [online]. [cit. 2020.12.15], <https://www.amnesty.sk/dokumenty-a-dohovory-organizacie-spojonych-narodov/>
18. Všeobecne záväzné právne predpisy v oblasti ľudských práv v slovenskej republike, príloha č. 2. [online]. [cit. 2020.12.14] https://www.minedu.sk/data/files/5112_pri2.pdf
19. Zákona č. 372/1990Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov

Summary

Pri organizovaní futbalových podujatí vznikajú fanúšikmi či už z fanklubov alebo futbalovými chuligánmi – „ultras“ rôzne hanlivé pokriky, vyrobené transparenty s extrémistickým alebo rasistickým obsahom. V neposlednom rade aj fyzickým útokom zo strany fanúšikov na hráčov. Takéto konania je možné považovať ako priestupky alebo trestné činy proti ľudským právam a základným slobodám, iným národom, národnostiam a rasám, ktoré svojím obsahom podnecujú k hanobeniu a neznášanlivosti. Počas futbalových zápasov sa stretávame s protiprávnymi konaniami fanúšikov ako je divácke násilie, ktoré majú znaky priestupkov alebo trestných činov. Z uvedených dôvodov sú na medzinárodnej, európskej a vnútroštátnej úrovni vytvorené legislatívne právne normy a predpisy týkajúce sa problematiky diváckeho násilia a extrémizmu na športových podujatiach, ktoré eliminujú hrozby extrémizmu v podobe niektorých legislatívnych a preventívnych opatrení alebo koncepcií.

Summary

During the organization of sport events by fans from fan clubs or football hooligans - ultras, are created various defamatory shouts, home made banners with extremist or racist content. Last but not least, a physical attack by fans on players. Such acts can be considered as offenses or crimes against human rights and fundamental freedoms, other nations, nationalities and races, which incite defamatory and intolerance by their content. During the football matches, we are faced with fan illegal actions such as spectator violence, which have the

characteristics of offenses or crime. For these reasons, legislative legal norms and regulations were issued at International, European and national level. They relate the issue of spectator violence and extremism at sporting events, which eliminate the threats of extremism in the form of some legislative and preventive measures or concepts.

mjr. JUDr. Monika Szabová
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Kancelária rektorky
monika.szabova@minv.sk
0961 057306

Recenzenti: plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.; mjr. JUDr. Michaela Jurisová, PhD.,

Legislatívne a technické predpoklady hlásenia kybernetických bezpečnostných incidentov

Anotácia: Príspevok pojednáva o legislatívnych predpokladoch a technických náležitostiach, ktoré sú potrebné pri hlásení kybernetických bezpečnostných incidentov. Príspevok objasňuje národné legislatívne implikácie pri hlásení kybernetických bezpečnostných incidentov, legislatívnu kategorizáciu, povinné subjekty, ako aj potrebné technické obsahové náležitosti hlásenia.

Kľúčové slová: kybernetický bezpečnostný incident, hlásenie, kybernetická bezpečnosť, CSIRT, viditeľnosť.

Keywords: cybersecurity incident, reporting, cybersecurity, CSIRT, visibility.

Úvod

Kybernetická bezpečnosť je komplexnou oblasťou, ktorá zahŕňa strategické plánovanie, inštitucionálne a organizačné súvislosti, procesné postupy a technické nástroje. Vhodnou kombináciou týchto prvkov vzniká systém, ktorý môže byť aplikovaný na rôznych úrovniach či už v malej organizácii alebo na národnej úrovni. V rámci tohto systému a uplatňujú rôzne princípy a štandardy, ktoré sú zamerané na ochranu informačných aktív, sietí, zariadení a iných prvkov, ktoré sú významné pre fungovanie organizácie, prípadne sú kritické v infraštruktúre štátu.

Súčasťou systému kybernetickej bezpečnosti je aj riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov. Ide o proces, ktorého účelom je riadiť životný cyklus incidentu od jeho zistenia až po jeho vyriešenie¹. Typicky sa riešeniu incidentov venuje oddelenie kybernetickej (informačnej, IKT) bezpečnosti organizácie, v ideálnom prípade aj jednotka CSIRT². Spôsob, akým sa takáto jednotka dozvie o incidente, môže byť rôzny – monitorovaním systémov a sietí, ktoré jednotka chráni, hlásením od používateľov alebo analýzou iného incidentu, prípadne nesúvisiacej udalosti.

Hlásenie kybernetických bezpečnostných incidentov používateľmi je výzvou pre každú jednotku CSIRT - najmä nastavenie správnej komunikácie, vytvorenie pochopiteľného spôsobu hlásenia a spracovanie takéhoto hlásenia efektívnym spôsobom. To neplatí iba pri malých jednotkách CSIRT, ktoré poskytujú svoje služby len určitej organizácii, ale aj pre Národné jednotky CSIRT, ktorých konštituenciou³ je de facto každý občan, najmä však kritická informačná infraštruktúra štátu.

Význam hlásenia kybernetických bezpečnostných incidentov

Pre každú jednotku CSIRT je dôležitá tzv. viditeľnosť. Pod týmto pojmom si možno predstaviť schopnosť jednotky CSIRT dozvedieť sa o hrozbách, zraniteľnostiach, incidentoch prípadne iných udalostiach, ktoré sa vyskytujú v kybernetickom priestore ich konštituencie. Čím vyššiu viditeľnosť jednotka CSIRT má, tým lepšie vie reagovať na vzniknuté problémy a pokrývať väčšiu množinu takýchto problémov. Napríklad ak má vhodne nastavený proces zisťovania a manažmentu zraniteľností, vie včas upozorňovať svoju konštituenciu na kritické chyby v systémoch a tak predchádzať kybernetickým bezpečnostným incidentom. Alebo ak má dostatok

¹ NIST Computer Security Incident Response Guide, str. 7, dostupné na internete: <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/SpecialPublications/NIST.SP.800-61r2.pdf>, 03.11.2020

² Cyber Security Incident response team – jednotka na riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov

³ Konštituencia – okruh subjektov, ktorým jednotka CSIRT poskytuje svoje služby

informácií o aktivitách v sieťach konštituencie, môže ich aj efektívne spracovať, vyhodnocovať jednotlivé udalosti a následne riešiť vzniknuté incidenty.

V niektorých prípadoch má CSIRT jednotka buď veľmi veľkú, alebo veľmi neurčitú konštituenciu. Typicky sú takýmito jednotkami národné CSIRT jednotky, ktoré už zo svojej podstaty majú veľmi širokú a rozmanitú konštituenciu. V slovenských reáliách sú konštituenciou národnej CSIRT jednotky de iure najmä prvky kritickej infraštruktúry, prevádzkovatelia základných služieb a poskytovatelia digitálnych služieb (definované v zákone⁴), no de facto je to národný CSIRT, do ktorého konštituencie spadajú všetky entity v slovenskom kybernetickom priestore. Z tohto dôvodu je veľmi ťažké mať aktuálny a dostatočný prehľad o systémoch, službách, softvéri a zariadeniach v konštituencii národnej CSIRT jednotky, nakoľko ide o kvantitatívne obrovské množstvo dát a informácií, ktorých získanie a spracovanie si vyžaduje značné personálne a technické kapacity.

Aby teda národný CSIRT mohol efektívne riešiť a koordinovať riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov v slovenskom kybernetickom priestore, je nevyhnutné nastaviť také pravidlá a procesy, ktoré budú zvyšovať viditeľnosť národnej jednotky CSIRT v slovenskom kybernetickom priestore. Jedným z týchto nástrojov je práve hlásenie kybernetických bezpečnostných incidentov od povinných subjektov a možnosť hlásiť akýkoľvek kybernetický bezpečnostný incident kýmkoľvek.

Zákonné povinnosti

Hlásenie kybernetických bezpečnostných incidentov sa musí riadiť štandardnými a overenými postupmi, ktoré vyplývajú z rôznych metodík a v slovenskom kybernetickom priestore má aj svoje legislatívne ukotvenie. Transpozíciou smernice NIS⁵ do slovenského právneho poriadku, konkrétne prijatím zákona o kybernetickej bezpečnosti⁶, sa pre identifikované povinné subjekty definovali nové povinnosti, medzi inými aj povinnosť hlásiť závažný kybernetický bezpečnostný incident.

Povinné subjekty a povinnosť hlásiť

Vyšplývajúc zo smernice NIS, zákon o kybernetickej bezpečnosti definuje dve kategórie subjektov, ktorým sa ukladajú podľa zákona povinnosti⁷:

- Prevádzkovateľ základnej služby – pojem prevádzkovateľ základnej služby upravuje § 3 písmeno l) zákona o kybernetickej bezpečnosti. Táto definícia je priamo spojená s pojmom základná služba, ktorú upravuje rovnaký zákon v § 3 písm. k). Aby bol subjekt prevádzkovateľom základnej služby, musí prevádzkovať minimálne jednu základnú službu. Základnou službou je služba, ktorý prekročí identifikačné kritériá podľa § 18 zákona o kybernetickej bezpečnosti, pričom tieto určuje vykonávacia vyhláška⁸.
- Poskytovateľ digitálnej služby – je ním každý subjekt, ktorý prevádzkuje jednu z nasledujúcich služieb:
 - o Online trhovisko – ide o službu, ktorá umožňuje používateľom nakupovať tovary a služby vo virtuálnom priestore.

⁴ Zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 69/2018 Z. z.“)

⁵ Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1148 zo 6. júla 2016 o opatreniach na zabezpečenie vysokej spoločnej úrovne bezpečnosti sietí a informačných systémov v Únii

⁶ zák. č. 69/2018 Z. z.

⁷ CHLIPALA M., MAKATURA I., PILÁR Š., *Zákon o kybernetickej bezpečnosti. Komentár*, Eurokódex, 2019, str. 30

⁸ Vyhláška Národného bezpečnostného úradu č. 164/2018 Z.z., ktorou sa určujú identifikačné kritériá prevádzkovej služby (kritériá základnej služby)

- o Internetový vyhľadávač – služba, ktorá používateľom poskytuje možnosť vyhľadávať naprieč internetom informácie o akejkoľvek téme na základe kľúčových slov alebo iných údajov.
- o Služba v oblasti cloud computingu – táto služba dovoľuje prístup k škálovateľnému a pružnému súboru počítačových zdrojov, ktoré je možné zdieľať.

Povinnosť hlásiť kybernetický bezpečnostný incident majú prevádzkovatelia základných služieb zakotvený v § 19, odseku 6, písmene b) zákona o kybernetickej bezpečnosti. Toto ustanovenie ukladá priamu povinnosť prevádzkovateľovi bezodkladne hlásiť závažný kybernetický bezpečnostný incident. Bezodkladnosť znamená, že subjekt je povinný hlásiť incident ihneď po tom, ako sa o tomto dozvie. Za nesplnenie takejto povinnosti môže Národný bezpečnostný úrad uložiť pokutu od 300 EUR až do výšky 1% celkového ročného obratu za predchádzajúci (účtovný) rok s limitom do 300 000 EUR.

Prevádzkovatelia základných služieb a poskytovatelia digitálnych služieb podľa zákona o kybernetickej bezpečnosti kybernetické bezpečnostné incidenty hlásia Národnému bezpečnostnému úradu.

Závažný kybernetický bezpečnostný incident a jeho kategorizácia

Pri definovaní kybernetického bezpečnostného incidentu je potrebné vymedziť viacero pojmov, ktoré priamo súvisia s incidentom, resp. vedú k jeho vzniku. V prvom rade je potrebné uviesť, že v rámci kybernetického priestoru existuje nespočetné množstvo zariadení, ktoré navzájom komunikujú pomocou rôznych protokolov. Vytvárajú tak záznamy, pomocou ktorých sa dá definovať, ktoré zariadenia medzi sebou komunikovali, aké a koľko dát si vymenili, aké mali IP adresy, cez aký port komunikovali a podobne. Všetky tieto aktivity môžeme zhrnúť pod pojem udalosť, resp. udalosti. Udalosťou je teda každá aktivita, ktorú zaznamenáme v kybernetickom priestore alebo v sieti (z pohľadu organizácie). Udalostí v kybernetickom priestore sa len za sekundu udeje niekoľko miliónov. Z týchto udalostí je väčšina legítimných. No v kybernetickom priestore prebiehajú aj udalosti, ktoré sú minimálne podozrivé, typicky nelegitímne a škodlivé. Tieto udalosti môžeme definovať ako kybernetický bezpečnostný incident.

Podľa § 3 písmeno j)⁹ je „kybernetickým bezpečnostným incidentom akákoľvek udalosť, ktorá má z dôvodu narušenia bezpečnosti siete a informačného systému, alebo porušenia bezpečnostnej politiky alebo záväznej metodiky negatívny vplyv na kybernetickú bezpečnosť alebo ktorej následkom je

1. strata dôvernosti údajov, zničenie údajov alebo narušenie integrity systému,
2. obmedzenie alebo odmietnutie dostupnosti základnej služby alebo digitálnej služby,
3. vysoká pravdepodobnosť kompromitácie činností základnej služby alebo digitálnej služby alebo
4. ohrozenie bezpečnosti informácií“.

Toto zákonné vymedzenie pomáha najmä povinným subjektom zo zákona definovať, ktoré udalosti môžu vyhodnotiť ako kybernetický bezpečnostný incident.

V mnohých štandardoch a publikáciách¹⁰ je incidentom všeobecne každá udalosť, ktorá je spôsobilá narušiť dôvernosť, integritu a dostupnosť informácií.

⁹ zákon č. 69/2018 Z. z.

¹⁰ napr. ISO 27000, NIST SP 800-61

Dôvernosťou¹¹ rozumieme stav, kedy sú informačné aktíva chránené proti prístupu neoprávnenej osoby alebo systému.

Zabezpečenie Integrity¹² znamená ochranu informačných aktív pred ich zničením alebo pozmenením, pričom je zachovaná ich nepopierateľnosť a autenticita.

Dostupnosť¹³ definujeme ako časovo nelimitovaný a spoľahlivý prístup k dátam a informačným aktívam.

Zákon o kybernetickej bezpečnosti ďalej pracuje s pojmom závažný kybernetický bezpečnostný incident. Ide o incident, ktorý sa delí na tri kategórie v závislosti od dopadov na počet používateľov základnej služby alebo digitálnej služby, dĺžky jeho trvania, geografického dosahu, stupňa narušenia fungovania základnej alebo digitálnej služby a rozsah vplyvu incidentu na hospodárske a spoločenské činnosti štátu. Tieto aspekty precizuje vyhláška Národného bezpečnostného úradu¹⁴:

Závažným kybernetickým bezpečnostným incidentom kategórie I. sa rozumie incident, ktorý

- má dopad na viac ako 25 000 osôb
- obmedzenie alebo narušenie prevádzky základnej alebo digitálnej služby na viac ako 15 000 používateľských hodín
- spôsobil
 - o hospodársku stratu alebo hmotnú škodu viac ako 250 000 EUR,
 - o viac ako 1000 zranených osôb alebo stratu jedného života,
 - o narušenie verejného poriadku vo významnej časti okresu

Závažným kybernetickým bezpečnostným incidentom kategórie II. Sa rozumie incident, ktorý

- má dopad na viac ako 50 000 osôb
- obmedzenie alebo narušenie prevádzky základnej alebo digitálnej služby na viac ako 100 000 používateľských hodín
- spôsobil úplnú nedostupnosť služby, pre ktorú je možné zabezpečiť náhradné riešenie
- spôsobil
 - o hospodársku stratu alebo hmotnú škodu viac ako 500 000 EUR
 - o viac ako 3500 zranených osôb alebo stratu viac ako 100 životov
 - o narušenie verejného poriadku vo významnej časti kraja

Závažným kybernetickým bezpečnostným incidentom kategórie III. Sa rozumie incident, ktorý

- má dopad na viac ako 100 000 osôb
- obmedzenie alebo narušenie prevádzky základnej alebo digitálnej služby na viac ako 500 000 používateľských hodín
- spôsobil úplnú nedostupnosť služby, pre ktorú nie je možné zabezpečiť náhradné riešenie
- spôsobil
 - o hospodársku stratu alebo hmotnú škodu viac ako 1 000 000 EUR
 - o viac ako 5000 zranených osôb alebo stratu viac ako 500 životov
 - o narušenie verejného poriadku vo významnej časti kraja

¹¹ NIST Introduction to Information Security, str. 2, dostupné na internete:

<https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/SpecialPublications/NIST.SP.800-12r1.pdf>, 03.11.2020

¹² tamtiež, str. 3

¹³ tamtiež, str. 3

¹⁴ Vyhláška Národného bezpečnostného úradu č. 165/2018 Z. z., ktorou sa určujú identifikačné kritériá pre jednotlivé kategórie závažných kybernetických bezpečnostných incidentov a podrobnosti hlásenia kybernetických bezpečnostných incidentov

Dobrovoľné hlásenie

Pri hlásení kybernetických bezpečnostných incidentov sa však nemožno zameriavať len na tie incidenty, ktoré je povinné hlásiť podľa zákona a ktoré presahujú určité hraničné hodnoty. Ako bolo spomenuté vyššie, Národná jednotka CSIRT musí mať dostatočnú viditeľnosť a tá sa dá dosiahnuť aj možnosťou dobrovoľných hlásení, kde môže prakticky ktokoľvek nahlásiť akýkoľvek kybernetický bezpečnostný incident bez toho, aby tento musel prekročiť hraničné hodnoty dané vyhláškou.

Zákon o kybernetickej bezpečnosti myslí aj na túto možnosť, ktorú upravuje v § 26, pričom nelimituje ani subjekty, ktoré môžu takéto incidenty hlásiť ani predpoklady, ktoré musí incident splniť. Jedinou limitáciou je nutnosť hlásiť tieto incidenty prostredníctvom jednotného informačného systému kybernetickej bezpečnosti. Takisto ako v prípade povinného hlásenia, aj dobrovoľné hlásenia sa hlásia Národnému bezpečnostnému úradu.

Automatizované hlásenie

Ak to prevádzkovateľovi základnej služby alebo poskytovateľovi digitálnej služby umožňujú technické možnosti a spôsobilosti, môže využiť zákonnú možnosť hlásiť kybernetické bezpečnostné incidenty automatizovane podľa § 24 ods. 6 (resp. § 25 ods. 3) zákona o kybernetickej bezpečnosti. Ten umožňuje Národnému bezpečnostnému úradu uzavrieť s prevádzkovateľom základnej služby alebo poskytovateľom digitálnej služby zmluvu, ktorá určí presné podmienky hlásenia kybernetických bezpečnostných incidentov. Typicky to môže byť automatizované poskytovanie údajov o udalostiach a incidentoch v prostredí prevádzkovateľa.

Technické náležitosti hlásenia incidentu

Prevádzkovateľ základnej služby, poskytovateľ digitálnej služby a de facto ktokoľvek môže nahlásiť kybernetický incident rôznymi spôsobmi. Avšak najefektívnejší z nich je použiť formulár, ktorý obsahuje najmä obligatórne náležitosti vyplývajúce z vyhlášky¹⁵. Všetky údaje v tomto formulári, ktorý je dostupný na webovom sídle Národného centra kybernetickej bezpečnosti SK-CERT Národného bezpečnostného úradu¹⁶, tvoria hlavne technický pohľad na incident, jeho dopady, spôsob jeho riešenia a iné potrebné náležitosti, slúžiace na jeho identifikáciu, triedenie, riešenie alebo koordináciu jeho riešenia.

Typ hlásenia

V tomto prípade označuje oznamovateľ, či ide o prvotné hlásenie alebo doplnujúce hlásenie k už hlásenému incidentu. Tento údaj je pre Národný bezpečnostný úrad dôležitý, aby vedel efektívne priradiť informácie k správne incidentu alebo pracovať s novými informáciami.

Druh údajov potencionálne zasiahnutých bezpečnostným incidentom

Pri vzniku kybernetického bezpečnostného incidentu môžu byť kompromitované alebo zničené rôzne druhy informačných aktív, resp. dát. Nemusí ísť len o prevádzkové údaje alebo citlivé údaje organizácie, ale napríklad aj o údaje, ktoré podliehajú špeciálnemu režimu alebo tajomstvu - osobné údaje, bankové údaje, daňové údaje, utajované skutočnosti, lekárske údaje a podobne. Ich označenie ďalej spúšťa osobitné procesy pri riešení incidentu a režim, akým sa s nimi bude nakladať.

Sektor

Pri konkretizovaní sektora môže oznamovateľ vychádzať z viacerých predpokladov:

¹⁵ Vyhláška Národného bezpečnostného úradu č. 165/2018 Z. z., ktorou sa určujú identifikačné kritériá pre jednotlivé kategórie závažných kybernetických bezpečnostných incidentov a podrobnosti hlásenia kybernetických bezpečnostných incidentov

¹⁶ dostupné na: <https://www.sk-cert.sk/sk/rady-a-navody/nahlasit-incident/index.html>, 03.11.2020

- Oznamovateľ je prevádzkovateľ základnej služby a každý prevádzkovateľ je zaradený do sektora podľa prílohy č. 1 zákona o kybernetickej bezpečnosti. Ak sa teda incident týka základnej služby prevádzkovateľa, označuje sektor, do ktorého patrí
- Ak oznamovateľ nahlasuje incident, ktorý nezasiahol žiadny sektor, resp. ide o dobrovoľné hlásenie, tak označí možnosť bez sektora

Zákon v prílohe č. 1 uvádza 11 sektorov a 25 podsektorov

Identifikátor

Ak je subjekt identifikovaný v jednotnom informačnom systéme kybernetickej bezpečnosti, má pridelený svoj vlastný unikátny identifikátor, pod ktorým komunikuje s Národným bezpečnostným úradom. Úrad vie tento identifikátor priradiť konkrétnemu subjektu a jeho údajom.

Názov a sídlo prevádzkovateľa základnej služby alebo poskytovateľa digitálnej služby

Aby bolo možné identifikovať subjekt a v prípade, že subjekt nemá priradený identifikátor, uvedie názov a sídlo prevádzkovateľa. Úrad môže na základe týchto údajov následne priradiť identifikátor, ktorý bude používaný pri ďalšej komunikácii.

Názov poskytovanej základnej alebo digitálnej služby

Oznamovateľ na základe incidentom zasiahnutých aktív uvedie, ktorá základná služba alebo digitálna služba bola zasiahnutá. Ide o presný názov konkrétnej služby, nie o všeobecný popis zo zákona. V prípade dobrovoľného hlásenia, ktoré sa netýka základnej alebo digitálnej služby, môže oznamovateľ uviesť službu, ktorá bola incidentom zasiahnutá.

Kontaktné údaje osoby oprávnenej riešiť hlásený závažný kybernetický bezpečnostný incident

Komunikácia a koordinácia pri riešení kybernetického bezpečnostného incidentu je kľúčová pre efektívne vyriešenie a mitigáciu incidentu v zasiahnutej organizácii. Je dôležité, aby v tomto bode oznamovateľ poskytol kontaktné údaje na osobu, ktorá naozaj operatívne rieši alebo koordinuje riešenie incidentu v organizácii. Uvádzanie kontaktu na vyšší manažment, prípadne štatutára spoločnosti môže byť kontraproduktívne a mohlo by spomaliť alebo narušiť procesy riešenia kybernetického bezpečnostného incidentu.

Kategória závažného kybernetického bezpečnostného incidentu

V tejto časti oznamovateľ uvedie, podľa závažnosti incidentu, jeho zákonnú kategóriu. Ak incident neprekročil hraničné kritériá, môže incident označiť ako dobrovoľné hlásenie. Je dôležité, aby bol incident dobre zanalyzovaný a boli dobre určené jeho dopadové atribúty. Ak existujú akékoľvek pochybnosti pri kategorizácii incidentu, je odporúčané zvoliť si vyšší stupeň incidentu.

Typ závažného kybernetického bezpečnostného incidentu

Typizácia incidentu hovorí o jeho technickej povahe a teda spôsobe, akým sa prejavil. Existuje niekoľko typov incidentov, ktoré môže oznamovateľ zvoliť. Vychádzajú z praxe bezpečnostnej komunity a slúžia nie len na štatistické zaevidovanie, ale aj na správne zvolenie procesného postupu. Existuje NN typov kybernetických bezpečnostných incidentov:

- Nežiadúci obsah
- Škodlivý kód
- Získavanie informácií
- Pokus o prienik do systému

- Podozrenie na úspešný prienik vrátane APT¹⁷
- Nedostupnosť
- Neoprávnený prístup k informáciám, únik informácií, poškodenie informácií
- Podvod
- Zraniteľnosť
- Iné

Časové údaje zistenia a vzniku závažného kybernetického bezpečnostného incidentu

Pri časových údajoch je potrebné dbať na to, aby oznamovateľ vedel rozlíšiť čas, kedy sa incident stal a čas, kedy na to prišiel. Ten sa môže líšiť v závislosti od detekčných schopností oznamovateľa. Rozlíšenie tohto času je dôležité aj pre to, aby sa pri riešení incidentu mohol ohraničiť napríklad zber ďalších dát alebo poskytnutie informácií len z určitého obdobia.

Detailný opis priebehu závažného kybernetického bezpečnostného incidentu a jeho prvotná príčina

Pri detailnom opise by mal oznamovateľ uviesť najmä:

- Ako sa dozvedel o kybernetickom bezpečnostnom incidente
- Akým spôsobom tento incident nastal
- V čom sa incident prejavil (výpadok služby, obmedzenie služby, strata dôvernosti dát, strata integrity dát a podobne)
- Technické podrobnosti
 - o Indikátory kompromitácie (v skratke IOC) – technické údaje, ktoré označujú súbor škodlivých indikátorov napríklad IP adresy, doménových mien, mailových adres, názvov súborov a podobne, ktoré identifikujú škodlivé pôsobenie útočníka
 - o vzorky škodlivého kódu, ktoré bezpečným spôsobom doručí Národnému bezpečnostnému úradu
 - o iné vzorky, obsahujúce škodlivé dáta, napríklad e-mail, e-mailové hlavičky, škodlivé prílohy a podobne
 - o analýzu škodlivého kódu, ak ňou oznamovateľ disponuje
- podrobnú časovú os incidentu
- iné dôležité údaje, ktoré sú potrebné na riešenie kybernetického bezpečnostného incidentu

Popis rozsahu škôd

Pri popisovaní škôd môže oznamovateľ ich výšku vyčísliť nie len vo finančných ukazovateľoch, ale napríklad aj na základe dopadu na používateľov služby alebo organizáciu. Môže takisto určiť, ktoré dáta alebo zariadenia boli poškodené, narušené alebo kompromitované, koľko používateľov incident zasiahol alebo ovplyvnil a podobne.

Odhad závažnosti dopadu závažného kybernetického bezpečnostného incidentu na užívateľov základnej služby alebo digitálnej služby

Odhad závažnosti dopadu úzko súvisí s rozsahom škôd, pričom však popisuje skôr následné dopady a konzekvencie kybernetického bezpečnostného incidentu na používateľov služby. Tu môže na základe exaktných dát o incidente pomerne presne uviesť dopady na používateľov, či už v podobe nedostupnosti služby, kompromitácie dát používateľov alebo zmeny dát, ktorá zásadným spôsobom ovplyvňuje používateľov služby.

¹⁷ Advanced persistent threat – ide o pokročilú, pretrvávajúcu hrozbu, typ veľmi sofistikovaného útoku s cieľom získavať veľmi citlivé dáta alebo spôsobiť masívne škody

Prvotne zasiahnuté aktíva (Host/IP, vrátane identifikácie informačného systému a prevádzkových parametrov služby)

V tomto prípade oznamovateľ uvádza podrobné technické parametre v súvislosti s poskytovanou službou. Ide o informácie technického charakteru, napríklad IP adresy zasiahnutého systému, názov a verzia operačného systému, prevádzkovaných systémov a podobne.

Informácia, či ide o kritické aktíva z pohľadu zabezpečenia kontinuity služby alebo činnosti, a či je zariadenie v čase podávania hlásenia v prevádzke

Pre efektívnu prioritizáciu a zvolenie vhodného procesného postupu musí oznamovateľ uviesť aj to, či zasiahnuté aktíva sú kritické pri zabezpečovaní zasiahnutej služby. Ak tieto nie sú v prevádzke alebo sú poškodené, aktivizujú sa procesy na obnovu služby a riešenie incidentu je primárne zamerané práve na obnovu prerušenej služby.

Stav riešenia závažného kybernetického bezpečnostného incidentu

Hlásenie kybernetického bezpečnostného incidentu je pre subjekty podľa zákona povinné aj v prípade, že incident vyriešili vo veľmi krátkom čase ešte pred tým, ako ho nahlásili (s dodržaním podmienky bezodkladnosti). Takéto situácie sú bežné a preto je potrebné, aby oznamovateľ uviedol aj stav, v akom sa nachádza riešenie kybernetického bezpečnostného incidentu napríklad aj z dôvodu, aby sa zbytočne nevyužívali personálne a technické zdroje na už vyriešený incident a aby opatrenia smerovali skôr na predchádzanie podobných typov incidentov. V každom prípade, stav riešenia incidentu je dôležitou informáciou pre Národný bezpečnostný úrad, aby vedel napríklad vydať odporúčania alebo začať s koordináciou riešenia tak, aby nedochádzalo k neefektívnemu vykonávaniu aktivít, ktoré už boli zo strany oznamovateľa vykonané.

Informácia o vykonaní nápravných opatrení smerujúcich k riešeniu hláseného závažného kybernetického bezpečnostného incidentu

Nie len stav, ale aj vykonané opatrenia sú dôležitou informáciou, aby Národný bezpečnostný úrad vedel, aké kroky oznamovateľ podnikol pri riešení incidentu. Vie sa tak dobre identifikovať stav riešenia incidentu a definovať kroky a opatrenia, ktoré doposiaľ neboli vykonané a vedú k mitigácii alebo vyriešeniu kybernetického bezpečnostného incidentu.

Opatrenia na zamedzenie opakovania závažného kybernetického bezpečnostného incidentu

Výsledkom riešenia kybernetického bezpečnostného incidentu nie je len odstránenie jeho následkov a obnovenie zasiahnutých systémov, ale aj opatrenia, ktoré zabránia ďalším opakovaným podobným incidentom. Z postupu riešenia incidentu a informácií, ktoré boli počas riešenia incidentu získané, musí byť vypracovaná analýza, ktorá ukáže presné opatrenia, zamedzujúce opakujúcemu vzniku podobných incidentov. Môže ísť napríklad o zmenu konfigurácie zariadení, ich pravidelné aktualizovanie, pridanie nových pravidiel na bezpečnostných zariadeniach, zavedenie nových procesov a podobne.

Výsledok opatrení

V tejto časti by mal oznamovateľ popísať, akým spôsobom boli opatrenia implementované, či boli účinné a ako boli zdokumentované. Výsledok opatrení však nemusí byť známy hneď – prejavenie zmien, resp. úspešnosť opatrení si môže vyžadovať určitý čas – napríklad pri zavedení nového procesu môže byť jeho merateľnosť úspešná aj o niekoľko mesiacov.

Zhrnutie

Hlásenie kybernetických bezpečnostných incidentov je veľmi dôležitým prvkom pri riešení kybernetických bezpečnostných incidentov, ako aj monitorovaní kybernetického priestoru na

národnej úrovni. Dobre nastavené mechanizmy hlásenia kybernetických bezpečnostných incidentov by mala mať implementované každá organizácia, ktorá zodpovedne pristupuje k ochrane svojich aktív. Eskalácia na správne entity dopomáhajú k efektívnemu riešeniu incidentu a v prípade potreby aj obnovy zasiahnutých systémov. Pri vzniku závažných kybernetických bezpečnostných incidentov je v slovenskom právnom systéme nastavená legislatívna povinnosť pre prevádzkovateľov základných služieb a poskytovateľov digitálnych služieb hlásiť takéto incidenty Národnému bezpečnostnému úradu. Nejde však len o splnenie si obligatórnej náležitosti zo zákona, nakoľko Národný bezpečnostný úrad následne koordinuje riešenie kybernetického bezpečnostného incidentu, prípadne ho priamo rieši a vykonáva ďalšie úkony, aby sa zmiernili následky incidentu a predchádzalo sa vzniku ďalších podobných incidentov. Predpokladom je samozrejme dobrá spolupráca medzi povinným subjektom a úradom, bez ktorej by nemohol takýto systém fungovať.

Summary

Cybersecurity incidents reporting is an important part in incident response, as well as in monitoring on national level. Well developed reporting processes should be an essential component of each organization's incident response plans as a part of responsible security of assets. Escalation mechanism to appropriate entities helps to effective incident handling and recovery of systems. If serious cybersecurity incident occurs, Slovak legal system have obligatory processes for operators of essential services and digital service providers to report this incident to National security authority. This is not only a legal duty, because National security authority do an incident response coordination, or incident handle directly and work on another activities to mitigate incident and prevent organization from another similar incidents. Good cooperation between National security authority and obligated entity is the crucial premise, without which this system will never work.

Zoznam použitej literatúry

CHLIPALA M., MAKATURA I., PILÁR Š., 2019. *Zákon o kybernetickej bezpečnosti. Komentár*, Eurokódex, 460 s., ISBN 9788081550867

NIST Computer Security Incident Response Guide, str. 7, dostupné na internete: <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/SpecialPublications/NIST.SP.800-61r2.pdf>, 03.11.2020

NIST Introduction to Information Security, str. 2, dostupné na internete: <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/SpecialPublications/NIST.SP.800-12r1.pdf>, 03.11.2020

zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zák. č. 69/2018 Z. z.)

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1148 zo 6. júla 2016 o opatreniach na zabezpečenie vysokej spoločnej úrovne bezpečnosti sietí a informačných systémov v Únii

Vyhláška Národného bezpečnostného úradu č. 164/2018 Z.z., ktorou sa určujú identifikačné kritériá prevádzkovej služby (kritériá základnej služby)

Vyhláška Národného bezpečnostného úradu č. 165/2018 Z. z., ktorou sa určujú identifikačné kritériá pre jednotlivé kategórie závažných kybernetických bezpečnostných incidentov a podrobnosti hlásenia kybernetických bezpečnostných incidentov

kpt. JUDr. Matej Šalmík
matej.salmik@akademiapz.sk

Recenzenti: plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.; mjr. JUDr. Matej Kostrec, PhD.,

Správna úvaha pri administratívnom vyhostení cudzinca

Anotácia: Príspevok rozoberá inštitút správnej úvahy a jeho uplatnenie pri administratívnom vyhostení. Popisuje nielen teóriu správnej úvahy, ale predovšetkým jej uplatnenie v procese administratívneho vyhostenia. Oboznamuje s Odporúčaním Výboru ministrov o vykonávaní právomoci voľnej úvahy správnymi orgánmi a jeho uplatnením pri jednotlivých dôvodoch administratívneho vyhostenia. Príspevok tiež rozoberá výnimky z uplatnenia správnej úvahy pri administratívnom vyhostení.

Kľúčové slová: administratívne vyhostenie, cudzinec, správna úvaha

Úvod

Vyhostenie cudzinca ako opatrenie v oblasti migrácie je upravené na úrovni medzinárodnej, európskej ako aj vnútroštátnej. Uvedené úrovne právnej úpravy sú navzájom prepojené, pričom nie je možné vyhostenie posudzovať izolovane len z hľadiska jednej z uvedených úrovní právnej úpravy. Počiatok inštitútu vyhostenia siaha až do staroveku. V súčasnej histórii je vyhostenie upravené predovšetkým Všeobecnou deklaráciou ľudských práv, Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Ústavou Slovenskej republiky a ďalšími medzinárodnými, európskymi, ako aj vnútroštátnymi právnymi dokumentmi. Pri uplatnení vyhostenia cudzinca sa aplikujú aj iné medzinárodné, európske ako aj vnútroštátne právne dokumenty. Administratívne vyhostenie cudzinca je v právomoci jednotlivých štátov a je len na ich právnej úprave, ako upravujú podmienky administratívneho vyhostenia cudzinca. Samozrejme väčšina európskych štátov je súčasťou Európskej únie a preto na úpravu administratívneho vyhostenia majú vplyv aj právne akty Európskej únie. V našom príspevku sa zaoberáme predovšetkým uplatnením správnej úvahy pri administratívnom vyhostení cudzinca, a preto niektoré ďalšie aspekty administratívneho vyhostenia sme neobsiahli. Správna úvaha je inštitútom správneho práva a nakoľko administratívne vyhostenie je taktiež inštitútom správneho práva ich prepojenie prebieha v odvetví správneho práva.

Správna úvaha ako inštitút správneho práva

Inštitút správnej úvahy nie je definovaný právnou úpravou. Právna teória definuje predmetný pojem ako právom založený priestor pre voľbu určitého postupu, riešenia, resp. rozhodnutia, pričom sa musí odvíjať od ustanovenia právneho predpisu.¹ Nejde o jedinú definíciu predmetného pojmu právnou teóriou. Pojem správna úvaha je tiež možné definovať ako rozhodovací proces, v rámci ktorého si správny orgán vyberá jedno riešenie najmenej z dvoch alternatív, pričom kritéria pre rozhodnutie sú viac menej určité.² Správna úvaha môže byť tiež definovaná ako situácia, keď zákon s určitým skutkovým stavom nespojuje len jeden následok a umožňuje, aby si správny orgán vybral minimálne z dvoch možností dovolených zákonom.³

Okrem teoreticko-právneho definovania pojmu správna úvaha je predmetný pojem definovaný aj judikatúrou. Najvyšší súd Slovenskej republiky uvádza vo svojom rozsudku spis.

¹ PEKÁR, B. *Rozsah preskúmania správnej úvahy*. In: VRABKO, M. a kol. *Teoretické problémy správneho súdnictva*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7160-356-6, s. 262-263.

² MATES, P. *Správni uvážení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-424-4, s. 84.

³ SKULOVÁ, S. *Správni uvážení: základní charakteristika a souvislosti pojmu*. 1. vydanie. Brno: Masarykova univerzita, 2003. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-3237-5, s. 15.

zn. 7Sžo/3/2016 zo dňa 20. októbra 2016: „*Správna úvaha, resp. voľná úvaha správneho orgánu vyjadruje určitý stupeň voľnosti rozhodovania správneho orgánu, ktoré mu umožňuje v medziach zákona prijať také rozhodnutie, aké uzná za najvhodnejšie, a to s prihliadnutím na konkrétne okolnosti veci.*“ a tiež: „*Ide teda o právomoc (na účely Odporúčania R (80) 2 Výboru ministrov o vykonávaní právomoci voľnej úvahy správnymi orgánmi prijatého Výborom ministrov dňa 11. marca 1980 na 316. zasadaní zástupcov ministrov, možno hovoriť aj o právomoci voľnej úvahy - discretionary power), na základe ktorej má správny orgán istý stupeň slobody pri prijímaní rozhodnutia, pričom si môže vybrať z viacerých právne prijateľných rozhodnutí jedno, ktoré pokladá za najvhodnejšie.*“.

Z predmetných definícií je možné vyvodíť, že správna úvaha je „určitý právom umožnený výber“ z viacerých možností. Takýto výber umožňujú dispozitívne právne normy. Podstatou správnej úvahy je určitý priestor správneho orgánu na výber najlepšieho riešenia, avšak v medziach zákona. Inštitút správnej úvahy, ako vyplýva už z pomenovania tohto inštitútu, je inštitútom správneho práva, resp. správneho práva procesného. Preto pri jeho aplikácii je predovšetkým potrebné dodržať zásady správneho konania, ako napr. zásadu zákonnosti, materiálnej pravdy, zásadu dispozičnú a pod.⁴ Taktiež je potrebné dodržať aj ustanovenia osobitných predpisov (*lex specialis*), ktoré upravujú konkrétny správny proces.⁵ Okrem uvedených zásad je potrebné dodržať aj ďalšie zásady ako napr. ústavné zásady, všeobecné právne princípy. Rozhodovanie správneho orgánu nemôže byť mimo uvedených hraníc a nesmie ísť o „svojvoľné rozhodnutie“. K otázke viazanosti správnej úvahy právnymi princípmi sa vyjadril aj Nejvyšší správni súd České republiky vo svojom uznesení spis. zn. 6 A 25/2002 - 42 zo dňa 23. marca 2005 nasledovne: „*Správni uvážení je v prvé radě vždy limitováno princípy vyplývajícími z ústavního pořádku České republiky; z nich lze vyvodit, že i tam, kde vydání rozhodnutí závisí toliko na uvážení správního orgánu, je tento orgán omezen zákazem libovůle, příkazem rozhodovat v obdobných věcech obdobně a ve stejných věcech stejně (různost rozhodování ve stejných či obdobných věcech může být právě projevem ústavně reprobované libovůle), tj. principem rovnosti, zákazem diskriminace, příkazem zachovávat lidskou důstojnost, jakož i povinností výslovně uvést, jaká kritéria v rámci své úvahy použil, jaké důkazní prostředky si opatřil, jaké důkazy provedl a jak je hodnotil, a k jakým skutkovým a právním závěrům dospěl. V této souvislosti je namístě poukázat i na Doporučení Rady ministrů Rady Evropy č. (80) 2, týkající se výkonu správního uvážení správními orgány, které upravuje řadu požadavků na výkon správního uvážení (zákaz sledovat jiný účel než ten, pro který byla diskreční pravomoc stanovena; objektivnost a nestrannost; rovnost a zákaz diskriminace; proporcionalita mezi negativními dopady rozhodnutí na práva, svobody a zájmy osoby, a sledovaným účelem), jakož i požadavek na přezkum zákonnosti správního uvážení soudem nebo jiným nezávislým orgánem.*“ Z uvedeného uznesenia vyplýva, že pri aplikácii správnej úvahy je potrebné prihliadať na všetky relevantné princípy nielen správneho práva a vydať rozhodnutie v súlade s nimi.

Ďalšou dôležitou otázkou pri aplikácii správnej úvahy je rešpektovanie ľudských práv. Jedným z najdôležitejších právnych dokumentov upravujúcich problematiku ľudských práv je Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“).⁶ Dohovor upravuje široký diapazón ľudských práv a základných slobôd nielen vo vzťahu k občanom

⁴ Zásady správneho konania sú základné interpretačné pravidlá, ktorými sa riadi správne konanie a sú upravené ustanovením § 3 a 4 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) a vyplývajú aj z ďalších ustanovení predmetného právneho predpisu.

⁵ Nakoľko témou tohto príspevku je administratívne vyhostenie, je potrebné dodržať aj ustanovenia zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov.

⁶ Pozri Európsky dohovor o ľudských právach [online]. Dostupné na internete: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLK.pdf.

členských štátov Rady Európy, ale aj vo vzťahu k cudzincom. Viacero judikátov Európskeho súdu pre ľudské práva poukazuje na porušenie ľudských práv cudzincov vo vzťahu k administratívne mu vyhosteniu.⁷

Správnu úvahu môžeme rozdeliť na:

- a) viazanú správnu úvahu,
- b) absolútnu správnu úvahu.⁸

Ad 1) Viazaná správna úvaha je správna úvaha, pri ktorej je správny orgán viazaný povinnosťou vydať rozhodnutie. Pritom môže obsah práva alebo povinnosti modifikovať alebo vybrať z alternatív. Pri viazanej správnej úvahe sa nemôže správny orgán rozhodnúť, že rozhodnutie nevydá.

Ad 2) Pri absolútnej správnej úvahe má správny orgán väčšiu voľnosť rozhodovania a môže aj vôbec nerozhodnúť. Pri absolútnej správnej úvahe nevzniká právny nárok na vydanie rozhodnutia, teda ak sa správny orgán rozhodne, že rozhodnutie nevydá, nedopustí sa porušenia práva účastníka konania. Súčasne je potrebné uviesť, že nielenže nemusí vydať rozhodnutie, ale môže aj odpustiť uloženie povinnosti, pokuty a pod. Typickou zákonnou dikciou je v prípade absolútnej správnej úvahy použitie slova „môže“ v právnom predpise. Je však potrebné tiež uviesť, že výklad slova „môže“ závisí od konkrétneho právneho predpisu a jeho výkladu, pričom uvedené slovo v určitých prípadoch znamená „musí“. Je preto potrebné vychádzať z konkrétneho právneho predpisu a jeho znenia a výkladom ustáliť, či slovo „môže“ znamená možnosť alebo znamená povinnosť správneho orgánu na určité konanie.

V súvislosti s administratívnym vyhostením je potrebné uviesť, že v našom príspevku sa budeme venovať predovšetkým dôvodom administratívneho vyhostenia a uplatnenia správnej úvahy pri rozhodovaní založenom na predmetných dôvodoch.

Od pojmu správna úvaha je potrebné odlišovať pojem „neurčité právne pojmy“. Neurčité právne pojmy sú pojmy, ktorých obsah nie je presne definovaný. Správny orgán má v prípade aplikácie neurčitého právneho pojmu určitú voľnosť, a to pri rozhodnutí, či konkrétna situácia spadá pod neurčitý právny pojem a tiež voľnosť pri jeho výklade. Nejvyšší správny súd České republiky sa vo svojom rozsudku spis. zn. 5 Afs 151/2004 - 73 zo dňa 28. júla 2005 vyjadril nasledovne: „*Neurčité právní pojmy zahrnují jevy, nebo skutečnosti, které nelze úspěšně zcela přesně právně definovat; jejich obsah a rozsah se může měnit, často bývá podmíněn časem a místem aplikace normy. Při interpretaci neurčitého právního pojmu se správní orgán musí zabývat konkrétní skutkovou podstatou, jakož i ostatními okolnostmi případu, přičemž sám musí alespoň rámcově obsah a význam užitého neurčitého pojmu objasnit, a to z toho hlediska, zda posuzovanou věc lze do rámce vytvořeného rozsahem neurčitého pojmu zařadit. Proto se zjištění, zda v daném případě dochází ke krácení daně, musí odvíjet od hodnocení všech okolností konkrétního případu, z nichž správce daně učiní závěr, zda je daný pojem naplněn či nikoli. Zákonodárce užitím neurčitých pojmů dává orgánu aplikujícímu právní předpis prostor, aby posoudil, zda konkrétní situace patří do rozsahu neurčitého pojmu či nikoli. Současně však dbá na to, aby v zákoně byly uvedeny alespoň některé charakteristické znaky, popř. umožňuje tak učinit v prováděcím předpise.“.*

⁷ Napr. případ Beldjoudi proti Francúzsku (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku z 26. marca 1992, týkajúceho sa sťažnosti č. 12083/86) [online]. [cit. 2020.12.02.]. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int>.

prípad Boultif proti Švajčiarsku (rozsudok z 26. marca 1992, týkajúci sa sťažnosti č. 12083/86) [online]. [cit. 2020.12.02.]. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int>.

⁸ MAZANEC, M. *Neurčité právní pojmy, volné správní uvážení, volné hodnocení důkazů a správní soud. Poznámky k článku Mgr. Ing. Radka Jurčíka (BA 10/1999, str. 31)*. In: *Bulletin advokacie*, 2000, roč. 7, č. 4. s. 14 [online]. [cit. 2020.12.02.]. Dostupné na internete: https://www.cak.cz/assets/files/180/BA_00_04.pdf.

Aj keď neurčité právne pojmy možno na prvý pohľad zameniť so správnu úvahou, ide o odlišné právne inštitúty. Kým pri správnej úvahe sa správny orgán rozhoduje vybrať jedno z alternatív riešenia, pri neurčitom právnom pojme správny orgán nielen vyberá, ale aj v konkrétnom prípade definuje obsah neurčitého právneho pojmu.

Odporúčanie R (80) 2 Výboru ministrov o vykonávaní právomoci voľnej úvahy správnymi orgánmi

Jedným z prameňov európskeho správneho práva sú *odporúčania* Výboru ministrov Rady Európy. Rada Európy je medzinárodná (medzivládna) organizácia európskych štátov, ktorej hlavným cieľom je ochrana ľudských práv a posilňovanie pluralitnej demokracie, prispievanie k uvedomovaniu si a rozvoju európskej kultúrnej identity, harmonizácia práva európskych krajín, hľadanie riešenia problémov typu xenofóbia, ochrana životného prostredia a podobne. Bola založená dňa 5. mája 1949 v Londýne, a to podpísaním Štatútu Rady Európy. Je najstaršou medzinárodnou politickou organizáciou Európy.

Výbor ministrov ako jeden z orgánov Rady Európy vydáva okrem iných právnych aktov aj *odporúčania*. Odporúčania sú typom právnych aktov *soft law*, teda nemajú právnu záväznosť. Výbor ministrov však môže požiadať vlády členských štátov, aby ho informovali o krokoch, ktoré podnikli v súvislosti s týmito odporúčaniami.

Odporúčanie R (80) 2 Výboru ministrov o vykonávaní právomoci voľnej úvahy správnymi orgánmi (ďalej len „Odporúčanie“) upravuje zásady, konanie a kontrolu pri vykonávaní voľnej úvahy správnymi orgánmi. Pojme voľná úvaha je obdobný pojmu správna úvaha používanému vo vnútroštátnom kontexte. Voľná úvaha na základe predmetného Odporúčania sa rozumie právomoc, na základe ktorej má správny orgán istý stupeň slobody pri prijímaní rozhodnutia, pričom si môže vybrať z viacerých právne prijateľných rozhodnutí jedno, ktoré pokladá za najvhodnejšie.

Administratívne vyhostenie cudzinca

Právo rozhodovať o skončení pobytu cudzinca na území štátu je jedným z prejavov suverenity štátu. Jednotlivé štáty môže upraviť vo svojej vnútroštátnej legislatíve, kedy a za akých okolností ukončia pobyt cudzincovi na svojom území. K právu štátu regulovať pobyt, resp. rozhodnúť o ukončení pobytu cudzinca na území štátu uvádzame uznesenie Ústavného soudu České republiky spis. zn. II.ÚS 1396/12 zo dňa 20. marca 2013: „*Všetchny stížnosti Ústavní soud odmítl s tím, že neexistuje subjektivní ústavně zaručené právo cizinců na pobyt na území České republiky. Každý stát si může sám rozhodnout, za jakých podmínek připustí pobyt cizinců na svém území. Žádné z práv zakotvených v Listině nezakládá nárok cizinců na pobyt na území České republiky. Čl. 14 odst. 4 Listiny takové právo garantuje pouze občanům České republiky (a nyní též unijním občanům), zatímco ostatní cizinci mají pouze právo svobodně území České republiky opustit (čl. 14 odst. 4 Listiny). Týž závěr vyslovil Ústavní soud i v dalších obdobných řízeních dotýkajících se cizineckého práva, v nichž přezkoumával další kategorie rozhodnutí. Šlo kupř. o usnesení sp. zn. II. ÚS 2336/10, II. ÚS 2332/10, II. ÚS 2345/10, I. ÚS 2318/10, III. ÚS 2954/09, a zejména pak náleží sp. zn. Pl. ÚS 10/08 (č. 229/2009 Sb.; N 115/53 SbNU 427), v němž Ústavní soud opakovaně vyslovil, že "subjektivní ústavně zaručené právo cizinců na pobyt na území ČR neexistuje, neboť je věcí suverénního státu, za jakých (nediskriminujících) podmínek připustí pobyt cizinců na svém území ... Žádné z práv zakotvených v Listině nezakládá nárok cizinců na pobyt na území České republiky. Takové právo je dáno pouze občanům České republiky (po vstupu České republiky do Evropské unie též unijním občanům), a to článkem 14 odst. 4 Listiny, zatímco odst. 2 téhož článku, který se vztahuje na ostatní cizince, zakládá pouze jejich právo svobodně území České republiky opustit".“.* Citované uznesenie síce nie je súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky, avšak uvedená Listina základných práv a slobôd je súčasťou právneho poriadku Slovenskej

republiky. Predmetné uznesenie sme uviedli z dôvodu, že jasne a zreteľne popisuje nárok, resp. nenárokovateľnosť cudzincov na pobyt na území Slovenskej republiky a tým súvisiace právo rozhodnúť o ukončení ich pobytu na území Slovenskej republiky.

Administratívne vyhostenie je upravené na úrovni medzinárodnej, európskej ako aj vnútroštátnej. V našom príspevku pominieme medzinárodnú a európsku úpravu, okrem už uvedeného Odporúčania, a zameriame sa na vnútroštátnu právnu úpravu. Administratívne vyhostenie je upravené zákonom č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o pobyte cudzincov“). Administratívne vyhostiť možno cudzinca, pričom pojem cudzinec zahŕňa viacero podskupín, ktoré je potrebné si definovať. Ide o pojmy občan Únie, rodinný príslušník občana Únie a štátny príslušník tretej krajiny. Cudzinec je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky.⁹ Občanom Únie¹⁰ je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky a je štátnym občanom niektorého členského štátu.¹¹ Štátnym príslušníkom tretej krajiny je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky ani občanom Únie; štátnym príslušníkom tretej krajiny sa rozumie aj osoba bez štátnej príslušnosti.¹² Rodinným príslušníkom občana Únie je štátny príslušník tretej krajiny, ktorý je

- a) jeho manžel,
- b) jeho dieťa mladšie ako 21 rokov, jeho nezaopatrené dieťa a takéto deti jeho manžela,
- c) jeho závislý priamy príbuzný v zostupnej alebo vzostupnej línii a takéto osoba jeho manžela,
- d) akýkoľvek iný rodinný príslušník, na ktorého sa nevzťahuje 1. až 3. odrážka a je nezaopatrenou osobou v krajine, z ktorej prichádza,
- e) akýkoľvek iný rodinný príslušník, na ktorého sa nevzťahuje 1. až 3. odrážka a je členom jeho domácnosti,
- f) akýkoľvek iný rodinný príslušník, na ktorého nevzťahuje 1. až 3. odrážka a je z vážnych zdravotných dôvodov odkázaný na jeho starostlivosť,
- g) jeho partner, s ktorým má občan Únie trvalý, riadne osvedčený vzťah,
- h) štátny príslušník tretej krajiny s právom pobytu v rovnakom členskom štáte, v ktorom má občan Únie právo pobytu a občanom Únie je štátny občan Slovenskej republiky, s ktorým sa štátny príslušník tretej krajiny navráti na pobyt alebo sa k nemu pripája na pobyt späť na územie Slovenskej republiky a spĺňa niektorú z predchádzajúcich podmienok vo vzťahu k štátnemu občanovi Slovenskej republiky.

Všeobecné ustanovenia upravujúce administratívne vyhostenie cudzincov sú upravené §§ 77 až 81 zákona o pobyte cudzincov, administratívne vyhostenie štátneho príslušníka tretej krajiny je upravené §§ 82 až 86, administratívne vyhostenie občana Únie a rodinného príslušníka občana Únie je upravené § 87.

Zákon o pobyte cudzincov upravuje administratívne vyhostenie ako rozhodnutie policajného útvaru o tom, že cudzinec nemá alebo stratil oprávnenie zdržiavať sa na území Slovenskej republiky a je povinný opustiť územie Slovenskej republiky, s možnosťou určenia lehoty na jeho vycestovanie do krajiny pôvodu, krajiny tranzitu, ktorejkoľvek tretej krajiny, do ktorej sa štátny príslušník tretej krajiny dobrovoľne rozhodne vrátiť a ktorá ho prijme, alebo na územie členského štátu, v ktorom má udelené právo na pobyt alebo poskytnutú medzinárodnú ochranu. Policajný útvar je povinný v rozhodnutí o administratívnom vyhostení sa uviesť aj

⁹ § 2 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov.

¹⁰ § 2 ods. 3 zákona o pobyte cudzincov.

¹¹ Za členský štát sa považuje členský štát Európskej únie okrem Slovenskej republiky, iný štát, ktorý je zmluvnou stranou Dohody o Európskom hospodárskom priestore, a Švajčiarska konfederácia; na účely § 30 a § 51 až 57 zákona o pobyte cudzincov sa členským štátom rozumie len členský štát Európskej únie okrem Slovenskej republiky.

¹² § 2 ods. 4 zákona o pobyte cudzincov.

krajinu, do ktorej je cudzinec vyhostený, ak je možné takúto krajinu určiť.¹³ Z uvedenej definície je zrejmé, že administratívne vyhostenie nie je sankciou za určité konanie cudzinca, ale využitím oprávnenia štátu rozhodnúť o pobyte, resp. ukončení pobytu cudzinca na území Slovenskej republiky.

Administratívne vyhostenie štátneho príslušníka tretej krajiny

Štátneho príslušníka tretej krajiny možno vyhostiť v zákonom ustanovených prípadoch. Dôvody administratívneho vyhostenia štátneho príslušníka tretej krajiny sú rozdelené na dve skupiny.

Prvou skupinou je ustanovenie § 82 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov. Predmetné ustanovenie upravuje, že policajný útvar administratívne vyhostí štátneho príslušníka tretej krajiny, ak:

- a) neoprávnene prekročil vonkajšiu hranicu, alebo sa úmyselne vyhne, alebo sa odmietne podrobiť hraničnej kontrole pri prekročení vonkajšej hranice,
- b) má neoprávnený pobyt na území Slovenskej republiky.

Ako je zrejmé zo uvedeného znenia, ide o kogentné ustanovenie, teda policajný útvar musí vyhostiť štátneho príslušníka tretej krajiny. V predmetnom ustanovení zákonodarca nedal policajnému útvaru priestor na úvahu, či štátneho príslušníka tretej krajiny vyhostí alebo nevyhostí.

Naproti tomu ustanovenie § 82 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov je fakultatívne, teda dáva policajnému orgánu (správnemu orgánu) možnosť vybrať si, či pristúpi k vyhosteniu alebo nie. Podľa uvedeného ustanovenia policajný útvar môže administratívne vyhostiť štátneho príslušníka tretej krajiny, ak:

- a) predstavuje vážnu hrozbu pre bezpečnosť štátu alebo verejný poriadok,
- b) ohrozuje bezpečnosť štátu, verejný poriadok alebo verejné zdravie,
- c) bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin a nebol mu uložený trest vyhostenia,
- d) porušil predpisy o omamných látkach a psychotropných látkach,
- e) pri kontrole podľa zákona o pobyte cudzincov predložil falošný alebo pozmenený doklad alebo doklad inej osoby,
- f) uzavrel účelové manželstvo,
- g) marí výkon rozhodnutia štátneho orgánu,
- h) policajný útvar zrušil alebo odvolal jeho vízum,
- i) uviedol v konaní podľa tohto zákona nepravdivé, neúplné alebo zavádzajúce údaje alebo predložil falošné alebo pozmenené doklady alebo doklad inej osoby,
- j) vykonáva inú činnosť, než na akú mu bol udelený prechodný pobyt alebo vízum,
- k) zdržiava sa na území Slovenskej republiky na základe medzinárodnej zmluvy alebo rozhodnutia vlády Slovenskej republiky a koná v rozpore s touto medzinárodnou zmluvou alebo s rozhodnutím vlády Slovenskej republiky,
- l) odmieta hodnoverným spôsobom preukázať svoju totožnosť,
- m) zistí, že účel, na ktorý bol štátnemu príslušníkovi tretej krajiny udelený prechodný pobyt, zanikol a že štátny príslušník tretej krajiny túto skutočnosť neoznámil policajnému útvaru,
- n) nevycestoval v lehote podľa § 111 ods. 1 písm. p),
- o) iným spôsobom závažne porušil alebo opakovane porušil všeobecne záväzné právne predpisy,
- p) vykonával nelegálnu prácu v predchádzajúcich dvoch rokoch.

V uvedenom prípade právna dikcia zakotvuje možnosť slovom „môže“. Nakoľko zákonodarca upravil dve možnosti v § 82 zákona o pobyte cudzincov, a to dikciou „vyhostí“ a

¹³ § 77 zákona o pobyte cudzincov.

„môže administratívne vyhostiť“, je vôľa zákonodarcu jednoznačná. Spočíva v skutočnosti, že v prípade ods. 1 predmetného ustanovenia sa neuplatní správna úvaha, a pri ods. 2 sa správna úvaha uplatní. Pritom správna úvaha spočíva vo výbere správneho orgánu, či štátneho príslušníka tretej krajiny z niektorého z ustanovených dôvodov vyhostí alebo nevyhostí.

Jedným z dokumentov, ktoré upravuje voľnú úvahu¹⁴ je už uvedené Odporúčanie. Pri aplikácii správnej úvahy pri jednotlivých dôvodoch administratívneho vyhostenia popíšeme aplikáciu základných zásad voľnej úvahy upravenej Odporúčaním na administratívne vyhostenie.

V dodatku k Odporúčaniu sú upravené základné zásady pri vykonávaní právomocí voľnej úvahy správnym orgánom tak, že pri vykonávaní voľnej úvahy správny orgán:

- 1) nesleduje iný cieľ, než ten, na ktorý mu bola táto právomoc pridelená,
- 2) koná objektívne a nestranné, zohľadňuje iba skutočnosti relevantné pre konkrétny prípad,
- 3) dodržiava zásadu rovnosti pred zákonom a vyhýba sa nespravodlivej diskriminácii,
- 4) udržiava náležitú rovnováhu medzi sledovaným cieľom a akýmkoľvek negatívnymi účinkami, ktoré môžu mať jeho rozhodnutie na práva, slobody alebo záujmy osôb,
- 5) prijíma rozhodnutia v lehote, ktorá je primeraná danej záležitosti,
- 6) konzistentne uplatní všetky všeobecné správne pokyny a zároveň zohľadní konkrétne okolnosti každého prípadu.

Pri plnení uvedených zásad by mal správny orgán zohľadniť tiež požiadavky dobrej a účinnej verejnej správy, záujmy verejnosti a tretích strán.

Ad 1) Zásada sledovania ustanoveného účelu (conformity of statutory aim) je zásada, ktorá zabezpečuje udržanie správnej úvahy v medziach zákona. Pri vydaní rozhodnutia o administratívnom vyhostení je správny orgán povinný sledovať len účel, ktorý je stanovený zákonom. Cieľom administratívneho vyhostenia je zabezpečiť vycestovanie štátneho príslušníka tretej krajiny z územia Slovenskej republiky, nakoľko z určitých dôvodov nie je žiadúce, aby sa štátny príslušník tretej krajiny zdržiaval na území Slovenskej republiky. Uvedené dôvody sú upravené § 82 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov. Je potrebné uviesť, že nestačí len, aby bol naplnený jeden z predmetných dôvodov. Zároveň musí administratívne vyhostenie smerovať k naplneniu účelu, teda opustenie územia Slovenskej republiky. Ak by správny orgán rozhodol o administratívnom vyhostení, pričom skutočným dôvodom by nebol dôvod uvedený ustanovením § 82 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov, ale dôvod by bol iný, bolo by to považované za porušenie zásady sledovania ustanoveného účelu. K porušeniu uvedenej zásady môže prísť aj v súčinnosti s porušením inej zásady, ako napr. zásady proporcionality.

Ad 2) Ďalšou zásadou je zásada objektívnosti a nestrannosti. Uvedenú zásadu uviedol Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojom rozsudku spis. zn. 6Sžo/371/2009 zo dňa 22. septembra 2010: *„Medzi základné procesné pravidlo v správnom konaní patrí aj zásada nestrannosti správneho orgánu zaručujúca objektívnosť rozhodovania a rozhodnutia správneho orgánu. Vznik akejkoľvek pochybnosti o nedodržaní tejto zásady môže mať za následok vadnosť samotného rozhodnutia vo veci a pochopiteľne môže viesť k zrušeniu alebo k zmene rozhodnutia vydaného v takomto konaní. Zárukou nestrannosti rozhodovania zamestnanca správneho orgánu je jeho nepredpojatosť, t.j. jeho schopnosť udržať si potrebný objektívny nadhľad nad posúdením a rozhodnutím konkrétnej veci, pričom odôvodnenú pochybnosť o jeho nepredpojatosti so zreteľom na jeho pomer k veci, k účastníkom konania alebo k ich zástupcom, nie je potrebné dokazovať, stačí len jej existencia.“*. Predmetná zásada je upravená predovšetkým oddielom 2 druhej časti zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) (ďalej len „správny poriadok“). Predmetné ustanovenia upravujú vylúčenie zamestnancov alebo členov správneho orgánu. Predmetné ustanovenia garantujú objektívne

¹⁴ Inštitút voľnej úvahy je na vnútroštátnej úrovni upravený ako správna úvaha.

a nestranné rozhodovanie konkrétnym zamestnancom správneho orgánu. Nepredpojatosť zamestnanca môže byť daná vo vzťahu k jeho pomeru k prejednávanej veci, k účastníkom konania alebo k ich zástupcom, tak isto sa už nesmel zúčastniť rozhodovania vo veci ako zamestnanec správneho orgánu iného stupňa. Zamestnanec správneho orgánu má sám povinnosť bez meškania oznámiť svoju predpojatosť svojmu najbližšie nadriadenému vedúcemu.¹⁵ V prípade ak by nebola dodržaná uvedená zásada a rozhodoval by zamestnanec správneho orgánu, ktorý je predpojatý, pri aplikácii správnej úvahy by mohol rozhodnúť uplatniť niektorý z dôvodov ustanovenia § 82 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov aj ak v iných prípadoch by ich neuplatnil, alebo naopak ich neuplatnil, aj ak by ich v iných obdobných prípadoch uplatnil.

Ad 3) Zásada rovnosti pred zákonom a nediskriminácie je zásadou, ktorá je upravená nielen Odporúčaním, ale aj správnym poriadkom. Konkrétne ide o ustanovenie § 3 ods. 5 správneho poriadku, kde je zakotvená zásada „materiálnej rovnosti“. Predmetná zásada upravuje, že správne orgány dbajú o to, aby v rozhodovaní o skutkovo zhodných alebo podobných prípadoch nevznikali neodôvodnené rozdiely. Teda pri aplikácii správnej úvahy by mal správny orgán postupovať tak, aby v obsahovo zhodných prípadoch rozhodol o administratívnom vyhostení, resp. rozhodol administratívne nevyhostiť štátneho príslušníka tretej krajiny. Ide o veľmi zložitú zásadu a nie je možné upraviť postup správneho orgánu *ex ante*, tak aby správny orgán vedel, v ktorých prípadoch použije správnu úvahu na vyhostenie a v ktorých nie. V súvislosti s ustanovením § 82 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov ide o veľmi zložitú problematiku, ktorá zatiaľ nemá upravený konkrétny postup. Je na správnom orgáne ako rozhodne, pritom je viazaný zásadami správneho konania.

Ad 4) Zásadou, ktorá veľmi úzko súvisí s predchádzajúcimi zásadami je zásada proporcionality. Proporcionalita predstavuje vzťah medzi cieľom a použitými prostriedkami. Ide teda o posúdenie, či je na dosiahnutie cieľa potrebné štátneho príslušníka tretej krajiny administratívne vyhostiť, alebo je možné uplatniť iné miernejšie prostriedky. Súdny Slovenskej republiky na posúdenie proporcionality používajú tzv. test proporcionality, ako je uvedené aj v náleze Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 152/08 zo dňa 15. decembra 2009, v ktorom sa uvádza, že: „*Uvedený KTO, O KOM, ČO, KDE, KEDY a AKO test je kľúčový pre posúdenie proporcionality medzi slobodou prejavu a ochranou osobnosti. Primeranosť zásahu skúma ústavný súd, podobne ako mnohé európske ústavné súdy, na základe trojstupňového testu proporcionality. Test proporcionality je klasicky založený na nasledujúcich troch krokoch. Prvým krokom (A) je test dostatočne dôležitého cieľa (test of legitimate aim/effect), teda test vhodnosti (Geeignetheit)–či zásah smeruje k cieľu, ktorý je dostatočne dôležitý na ospravedlnenie zásahu; a test racionálnej väzby medzi zásahom a cieľom zásahu–či daným prostriedkom (obmedzením slobody prejavu) je možné dosiahnuť akceptovateľný cieľ (ochranu cti). Druhým krokom (B) je test nevyhnutnosti (test potrebnosti použitia daného prostriedku–zásahu (Erforderlichkeit, test of necessity, test of subsidiarity)–teda či nebolo možné použiť šetrnejší zásah. Napokon tretím krokom (C) je test proporcionality v užšom slova zmysle (Angemessenheit, test of proportionality in the strict sense, proportionate effect), ktorý zahŕňa jednak (C1) praktickú konkordanciu (praktickú súladnosť), t. j. test zachovania maxima z oboch základných práv, a jednak (C2) tzv. Alexyho vážiacej formulu, vážiace vzorec (porov. Alexy, R.: *Balancing, constitutional review, and representation*, I.CON, Volume 3, Number 4, 2005. s 572 a nasl., zvlášť s. 575; Kosar, D.: *Kolize základných práv v judikatúre Ústavného súdu ČR, Jurisprudence 1/2008, s. 3 a nasl.*). Príkladom praktickej súladnosti môže byť situácia, keď obec namiesto toho, aby zakázala zhromaždenie z dôvodu, že na danom mieste sa v tom istom čase koná iné zhromaždenie, umožní napr. za asistencie polície konanie oboch.“.*

¹⁵ § 11 ods. 1 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok).

Z uvedenej citácie je zrejmé, že pri použití správnej úvahy, pri dodržaní zásady proporcionality, je potrebné najprv posúdiť, či :

- a) je cieľ dostatočne dôležitý na použitie zásahu,
- b) je možné použiť miernejší prostriedok,
- c) je použitie prostriedku proporcionálne.

Ustanovenie § 82 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov upravuje prípady, kedy štátny príslušník tretej krajiny porušil právne predpisy na území Slovenskej republiky. Za takéto konanie môže byť štátny príslušník tretej krajiny sankcionovaný v priestupkovom konaní alebo v trestnom konaní. Je potrebné uviesť, že účelom administratívneho vyhostenia nie je sankcionovať cudzinca, ale zabezpečiť, aby cudzinec opustil územie Slovenskej republiky. Zákon o pobyte cudzincov neuvádza dôvod, prečo by mal cudzinec opustiť územie Slovenskej republiky (teda účel administratívneho vyhostenia), uvádza len prípady, kedy môže byť cudzinec resp. štátny príslušník tretej krajiny administratívne vyhostený.

Zastávame názor, že administratívne vyhostenie je opatrením v oblasti migrácie a nie sankciou. Vychádzame pritom analogicky z rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Maaouia proti Francúzsku. Podľa právneho zhrnutia názoru súdu v uvedenej veci preloženého do českého jazyka: „*Pokud šlo o povahu uloženého trestu, zákaz pobytu v rámci členských štátů Rady Evropy obecně nespadal do oblasti trestního práva. Toto rozhodnutí, jež ve většině štátů mohou vydávat i správní orgány, představuje zvláštní preventivní opatření, jehož účelem je kontrola přistěhovalectví. Skutečnost, že jsou vydávána v rámci trestního řízení, nemůže změnit jejich v zásadě preventivní charakter. Soudu zavřel, že rozhodnutí o vstupu, pobytu a vyhoštění cizinců nejsou rozhodnutími o stěžovatelských občanských právech nebo závazcích nebo trestních obviněních proti němu ve smyslu článku 6 odst. 1.*“¹⁶ Citovaného rozsudok možno analogicky použiť aj na administratívne vyhostenie cudzinca, nakoľko ako je zákaz vstupu ako opatrenie majúce podstatnejší zásah do práv cudzincov, je preventívnym opatrením, malo by sa za neho pokladať aj administratívne vyhostenie.

Administratívne vyhostenia môže byť ako opatrenie uložené aj popri sankcii, avšak je potrebné skúmať aj ďalšie okolnosti, ktoré môžu mať vplyv na jeho uloženie, teda aplikovať princíp proporcionality. Princíp proporcionality je upravený aj v zákone o pobyte cudzincov, a to v ustanovení § 83 ods. 4 zákona o pobyte cudzincov. Predmetné ustanovenie okrem iného upravuje, že štátneho príslušníka tretej krajiny možno nevyhostiť, teda uplatniť správnu úvahu pri zraniteľných osobách alebo štátnych príslušníkoch tretích krajín s udeleným pobytom, ak by dôsledky administratívneho vyhostenia boli neprimerané vzhľadom na:

- a) súkromný a rodinný život štátneho príslušníka tretej krajiny,
- b) dĺžku jeho pobytu,
- c) zdravotný stav,
- d) vek štátneho príslušníka tretej krajiny alebo
- e) väzby s krajinou pôvodu.

Napriek skutočnosti, že uvedené ustanovenie sa explicitne vzťahuje len na zraniteľné osoby¹⁷ alebo štátnych príslušníkoch tretích krajín s udeleným pobytom, možno ho extenzívne použiť aj na iné osoby. Aby bolo dodržaná zásada proporcionality je podľa nášho názoru

¹⁶ Maaouia proti Francúzsku (právne zhrnutie rozsudku z 5. októbra 2000 týkajúci sa sťažnosti č. 39652/98 v českom jazyku) [online]. [cit. 2020.12.17.]. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int>.

¹⁷ Zraniteľnou osobou je podľa § 2 ods. 7 zákona o pobyte cudzincov najmä maloletá osoba, osoba so zdravotným postihnutím, obeť obchodovania s ľuďmi, osoba staršia ako 65 rokov, tehotná žena, slobodný rodič s maloletým dieťaťom a osoba, ktorá bola vystavená mučeniu, znásilneniu alebo iným závažným formám psychického, fyzického alebo sexuálneho násillia; v odôvodnených prípadoch možno za staršiu osobu považovať aj osobu mladšiu ako 65 rokov.

potrebné skúmať uvedené podmienky aj v iných prípadoch, aby nevznikali neodôvodnené rozdiely v rozhodovaní a podľa posúdenia rozhodnúť. To však neznamená, že ak nastane niektorý z týchto dôvodov, nemožno štátneho príslušníka tretej krajiny vyhostiť. Je však potrebné zvážiť jeho vyhostenie a či iné konania (napr. uloženie pokuty) nie je dostatočným prostriedkom na predchádzanie takýmto situáciám. Sankcia by totiž mala plniť nielen funkciu represívnu, ale aj výchovnú. Ak uloženie sankcie, resp. trestu v trestnom konaní, je dostatočné, nie je potrebné pristúpiť k administratívne vyhosteniu. Samozrejme je potrebné vychádzať predovšetkým z intenzity naplnenia dôvodov § 82 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov. Ak napr. štátny príslušník tretej krajiny opakovane porušil všeobecne záväzné právne predpisy, je dôležité skúmať aké predpisy porušil a v akej intenzite. Je rozdiel, či sa dopustil priestupku proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky, alebo priestupku v oblasti podnikania, resp. priestupku proti majetku. Závažnosť porušenia je na posúdení správneho orgánu: Správny orgán pri tom musí v obdobných prípadoch postupovať podobne.

Pri aplikácii správnej úvahy je zároveň potrebné zohľadniť aj obmedzenia uloženia administratívneho vyhostenia upravených ustanoveniami § 83 ods. 5 až 9 zákona o pobyte cudzincov. V uvedených ustanoveniach zákonodarca zakotvil obmedzenia administratívneho vyhostenia, resp. nevyhostenia štátnych príslušníkov tretích krajín.

Ad 5) Ďalšou zo zásad upravených Odporúčaním je prijatie rozhodnutia v primeranej lehote. V prípade administratívneho vyhostenia nie je zákonom o pobyte cudzincov upravená lehota na rozhodnutie. Preto je potrebné vychádzať z ustanovenia § 49 správneho poriadku. Ak policajt zistí dôvod na administratívne vyhostenie cudzinca, je oprávnený cudzinca predviesť na policajný útvar za účelom konania o administratívnom vyhostení. Policajt spíše úradný záznam o predvedení, vypočuje cudzinca, vykoná príslušné lustrácie v informačných systémoch, prípadne zaobstará ďalšie dôkazy (vyjadrenie iných orgánov apod.). Rozhodnutie sa vydáva ihneď po vykonaní všetkých uvedených úkonov. Je to z dôvodu, že ak je cudzinec predvedený, nie je možné ho prepustiť, pretože je pravdepodobnosť, najmä v prípade neoprávneného pobytu cudzinca, že nebude možné zabezpečiť ďalšiu prítomnosť cudzinca na úkonoch administratívneho vyhostenia, vrátane doručenia rozhodnutia o administratívnom vyhostení. Zákon o pobyte cudzincov však počíta aj s možnosťou zaistenia štátneho príslušníka tretej krajiny (nie občana Únie alebo rodinného príslušníka občana Únie) podľa § 88 ods. 1 písm. a) zákona o pobyte cudzincov, a to v prípade, ak existuje riziko jeho úteku, alebo štátny príslušník tretej krajiny sa vyhýba alebo bráni procesu prípravy výkonu jeho administratívneho vyhostenia.

Ad 6) Poslednou zo zásad je zásada konzistentne uplatniť všetky všeobecné správne pokyny a zároveň zohľadniť konkrétne okolnosti každého prípadu. Znamená to uplatnenie interných predpisov MV a PZ. Interné predpisy môžu upraviť postup v konaní o administratívnom vyhostení. Je však potrebné uviesť, že samotný interný predpis nie je pre cudzinca záväzný. Preto pri odôvodnení administratívneho vyhostenia, aj keď je postup upravený interným predpisom, je potrebné odôvodniť vydanie rozhodnutia predovšetkým právnymi predpismi a nie internými predpismi. Interné predpisy slúžia len pre policajta, policajt nimi nemôže odôvodniť rozhodnutie.

Uviedli sme všetky zásady upravené Odporúčaním a aplikované na rozhodnutie o administratívnom vyhostení štátneho príslušníka tretej krajiny. Pri aplikácii správnej úvahy je potrebné použiť všetky uvedené zásady, zároveň je potrebné aplikovať aj ostatné zásady správneho konania.

Administratívne vyhostenie občana Únie a rodinného príslušníka občana Únie

Policajný útvar môže administratívne vyhostiť občana Únie, ktorý má právo na pobyt alebo rodinného príslušníka občana Únie, ktorý má právo na pobyt a môže určiť zákaz vstupu do piatich rokov, ak ohrozuje

- a) bezpečnosť štátu,
- b) verejný poriadok alebo
- c) verejné zdravie; to neplatí, ak dôjde k vzniku choroby, ktorá ohrozuje verejné zdravie, po troch mesiacoch od vstupu občana Únie alebo rodinného príslušníka občana Únie na územie Slovenskej republiky.¹⁸

Policajný útvar tiež môže administratívne vyhostiť občana Únie, ktorý má právo na trvalý pobyt alebo rodinného príslušníka občana Únie, ktorý má právo na trvalý pobyt, ak predstavuje vážnu hrozbu pre bezpečnosť štátu alebo verejný poriadok. Policajný útvar môže v rozhodnutí o jeho administratívnom vyhostení určiť zákaz vstupu najviac do desiatich rokov.¹⁹

Z uvedených ustanovení je zjavné, že na administratívne vyhostenie občanov Únie a rodinných príslušníkov občanov Únie sú kladené náročnejšie kritéria. Jednak nie je upravené kogentné vyhostenie a tiež administratívne vyhostiť občana Únie a jeho rodinného príslušníka je možné len z veľmi striktných dôvodov. Pojmy bezpečnosť štátu a verejný poriadok sú právne neurčité pojmy. Napriek tomu zákon o pobyte cudzincov upravuje, čo možno považovať za ohrozenie bezpečnosti štátu a čo za ohrozenie verejného poriadku. Ohrozením bezpečnosti štátu je konanie osoby, ktorým ohrozuje demokratický poriadok, zvrchovanosť, územnú celistvosť alebo nedotknuteľnosť hraníc štátu, alebo konanie osoby, ktorým porušuje základné práva a slobody, ktorými sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie.²⁰ Ohrozením verejného poriadku je porušenie alebo ohrozenie záujmu chráneného zákonom týkajúceho sa základných ľudských práv a slobôd, ochrany maloletých a iných zraniteľných osôb alebo opakované porušovanie záujmu chráneného zákonom týkajúceho sa riadneho výkonu verejnej správy, životného prostredia, verejného poriadku alebo občianskeho spolunažívania.²¹

Pri ohrození bezpečnosti štátu by pritom malo ísť o konanie, ktoré je spôsobilé ohroziť uvedené hodnoty v širšom meradle. Nestačí len ohrozenie napr. práv a slobôd jednej osoby, ale malo by ísť o konanie, ktoré ohrozuje väčší majetok, väčší počet osôb alebo územie. Pri posudzovaní ohrozenia verejného poriadku by sa tiež mala vziať do úvahy extenzívnosť porušenia, teda či ohrozenie bolo dostatočné na to, aby bolo možné pristúpiť k administratívnomu vyhosteniu. Zákon o pobyte cudzincov zároveň upravuje určité pravidlá pri rozhodovaní o administratívnom vyhostení. Policajný útvar pri rozhodovaní o administratívnom vyhostení občana Únie alebo rodinného príslušníka občana Únie:

- a) posudzuje každý prípad individuálne, pričom dôvody vyhostenia nesmú byť využívané na ekonomické účely a nesmú byť založené na aspektoch všeobecnej prevencie,
- b) prihliada na primeranosť administratívneho vyhostenia vzhľadom na osobné a rodinné pomery občana Únie alebo rodinného príslušníka občana Únie, na jeho vek, zdravotný stav, rodinnú a finančnú situáciu, dĺžku doterajšieho pobytu, mieru jeho integrácie do spoločnosti, ako aj na rozsah väzieb s krajinou pôvodu.²²

Trestný čin, ktorý občan Únie alebo rodinný príslušník občana Únie spáchal v minulosti, sám osebe nepredstavuje dôvod administratívneho vyhostenia. Osobné správanie občana Únie alebo rodinného príslušníka občana Únie musí predstavovať skutočnú, existujúcu a dostatočnú vážnu hrozbu pre bezpečnosť štátu, verejný poriadok alebo verejné zdravie.²³

Z uvedených ustanovení vyplýva, že administratívne vyhostenie občana Únie a jeho rodinného príslušníka je oveľa náročnejšie na dokazovanie a na uplatnenie správnej úvahy.

¹⁸ § 87 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov.

¹⁹ § 87 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov.

²⁰ § 2 ods. 1 písm. l) zákona o pobyte cudzincov.

²¹ § 2 ods. 1 písm. m) zákona o pobyte cudzincov.

²² § 87 ods. 5 zákona o pobyte cudzincov.

²³ § 87 ods. 6 zákona o pobyte cudzincov.

Z uvedeného vyplýva skutočnosť, že počet administratívnych vyhostení občanov Únie a ich rodinných príslušníkov je oproti administratívnejmu vyhostenia štátnych príslušníkov tretích krajín podstatne nižší.²⁴

Záver

Použitie správnej úvahy pri administratívnom vyhostení cudzinca je upravené predovšetkým zákonom o pobyte cudzincov. Všeobecné zásady konania o administratívnom vyhostení sú upravené tiež správnym poriadkom a Odporúčaním. Pri koncipovaní nášho príspevku sme vychádzali predovšetkým z predmetného Odporúčania, pričom sme zároveň uviedli aj vnútroštátnu právnu úpravu. Správna úvaha umožňuje určitý právom umožnený výber z viacerých možností. Zákon o pobyte cudzincov umožňuje použitie správnej úvahy pri administratívnom vyhostení v ustanoveniach § 82 ods. 2 a § 87 ods. 1 a 2. Uvedené ustanovenia upravujú možnosť vyhostiť, alebo aj nevyhostiť cudzinca. Správny orgán má teda na výber z dvoch možností, a to vyhostenie cudzinca alebo jeho nevyhostenie. Pritom, ako sme už uviedli musí dodržiavať nielen základné zásady správneho konania, ale mal by dodržiavať aj základné zásady použitia správnej úvahy, ktoré sú upravené Odporúčaním.

Pri uplatnení správnej úvahy by mal policajt, ktorý vydáva rozhodnutie a administratívnom vyhostení dodržať nasledovné zásady:

- 1) sledovanie stanoveného cieľa,
- 2) objektívnosť a nestrannosť,
- 3) rovnosť pred zákonom a nediskriminácia,
- 4) proporcionalita,
- 5) rozhodnutie v primeranej lehote,
- 6) použitie interných predpisov.

Uvedené zásady zaručujú, aby správna úvaha nebola použitá svojvoľne, ale aby bola použitá len v nevyhnutnej miere a v prípadoch keď spĺňa svoj účel. Napokon je tiež potrebné uviesť, že použitie správnej úvahy je policajt povinný zdôvodniť v rozhodnutí o administratívnom vyhostení.²⁵

Literatúra

1. MATES, P. *Správni uvážení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-424-4, 120 s.
2. MAZANEC, M. *Neurčité právní pojmy, volné správní uvážení, volné hodnocení důkazů a správní soud. Poznámky k článku Mgr. Ing. Radka Jurčíka (BA 10/1999, str. 31)*. In: *Bulletin advokacie*, 2000, roč. 7, č. 4. 109 s. [online]. [cit. 2020.12.02.]. Dostupné na internete: https://www.cak.cz/assets/files/180/BA_00_04.pdf.
3. PEKÁR, B. *Rozsah preskúmania správnej úvahy*. In: VRABKO, M. a kol. *Teoretické problémy správneho súdnictva*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7160-356-6, 356 s.

²⁴ K počtom administratívnych vyhostení v roku 2019 pozri https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocnky/rok_2019/2019-rocnka-UHCP-SK.pdf.

²⁵ Podľa § 47 ods. 3 správneho poriadku V odôvodnení rozhodnutia správny orgán uvedie, ktoré skutočnosti boli podkladom na rozhodnutie, akými úvahami bol vedený pri hodnotení dôkazov, ako použil správnu úvahu pri použití právnych predpisov, na základe ktorých rozhodoval, a ako sa vyrovnal s návrhmi a námietkami účastníkov konania a s ich vyjadreniami k podkladom rozhodnutia.

4. SKULOVÁ, S. *Správní uvážení: základní charakteristika a souvislosti pojmu*. 1. vydanie. Brno: Masarykova univerzita, 2003. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-3237-5, 241 s.
5. Európsky dohovor o ľudských právach [online]. Dostupné na internete: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLK.pdf.
6. Odporúčanie R (80) 2 Výboru ministrov o vykonávaní právomoci voľnej úvahy správnymi orgánmi.
7. prípad Beldjoudi proti Francúzsku (neoficiálne zhrnutie a okolnosti prípadu rozsudku z 26. marca 1992, týkajúceho sa sťažnosti č. 12083/86) [online]. [cit. 2020.12.02.]. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int>.
8. Prípad Boultif proti Švajčiarsku (rozsudok z 26. marca 1992, týkajúci sa sťažnosti č. 12083/86) [online]. [cit. 2020.12.02.]. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int>.
9. Prípad Maaouia proti Francúzsku (právne zhrnutie rozsudku z 5. októbra 2000 týkajúci sa sťažnosti č. 39652/98 v českom jazyku) [online]. [cit. 2020.12.17.]. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int>.
10. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 152/08 zo dňa 15. decembra 2009.
11. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky spis. zn. 6Sžo/371/2009 zo dňa 22. septembra 2010.
12. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky spis. zn. 7Sžo/3/2016 zo dňa 20. októbra 2016.
13. Uznesenie Ústavného soudu České republiky spis. zn. II.ÚS 1396/12 zo dňa 20. marca 2013.
14. Uznesenie Nejvyššího správního soudu České republiky spis. zn. 6 A 25/2002 - 42 zo dňa 23. marca 2005.
15. Rozsudok Nejvyššího správního soudu České republiky spis. zn. 5 Afs 151/2004 - 73 zo dňa 28. júla 2005.
16. Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok).
17. Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
18. https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocniky/rok_2019/2019-rocenka-UHCP-SK.pdf.

Keywords: expulsion, alien, discretionary power.

Súhrn

Článok oboznamuje čitateľa s právnou úpravou správnej úvahy, a to špecificky vo vzťahu k administratívne vyhosteniu cudzinca. Po úvode uvádzame charakteristiku správnej úvahy. Ide o veľmi zložitý pojem, neexistuje len jedna definícia, a preto sme považovali za potrebné uviesť niekoľko definícií správnej úvahy, ako aj definíciu judikatúrou. Následne sme uviedli Odporúčanie R (80) 2 Výboru ministrov o vykonávaní právomoci voľnej úvahy správnymi orgánmi, pričom sme predovšetkým uviedli základné zásady upravené dodatkom k predmetnému Odporúčaniu. V ďalšej časti príspevku sme zdôvodnili právo štátov na administratívne vyhostenie cudzincov. Príspevok následne rozoberá administratívne vyhostenie štátneho príslušníka tretej krajiny, pričom ako určitý rámec sme použili zásady správnej úvahy upravené predmetným Odporúčaním. Podrobne sme rozobrali jednotlivé zásady a ich vplyv a vzťah k administratívne vyhosteniu. Ustanovenie § 82 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov upravuje dikciu „môže“ administratívne vyhostiť, z čoho sme vyvodili možnosť použitia správnej úvahy. Je na správnom orgáne, či štátneho príslušníka tretej krajiny vyhostení alebo nevyhostí. Pritom však musí dodržiavať zásady nielen vnútroštátneho práva, ale aj zásady upravené uvedeným Odporúčaním. Podobne ustanovenie § 87 ods. 1 a 2 zákona o pobyte

cudzincov upravuje administratívne vyhostenie, a to vyhostenie občana Únie a rodinného príslušníka občana Únie. Na vyhostenie uvedených kategórií cudzincov sa však vzťahujú prísnejšie kritériá, ako na vyhostenie štátnych príslušníkov tretích krajín. Celkovo je možné uviesť, že uplatnenie správnej úvahy pri administratívnom vyhostení nie je jednoduché a vyžaduje si dodržanie všetkých uvedených zásad.

Summary

The article acquaints the reader with the legal regulation of discretionary power, specifically in relation to the administrative expulsion of an alien. After the introduction, we present the characteristics of discretionary power. This is a very complex concept, there is not just one definition, and we therefore considered it necessary to provide several definitions of discretionary power, as well as a definition in case law. Subsequently, we introduced Recommendation R (80) 2 of the Committee of Ministers on the exercise of discretionary powers by administrative authorities, in particular the basic principles set out in the appendix to the Recommendation in question. In the next part of the article, we justified the right of states to administrative expulsion of aliens. The article then discusses the administrative expulsion of a third-country national, using as a framework the principles of discretionary power set out in the Recommendation. We discussed in detail the individual principles and their impact and relationship to administrative deportation. The provision of § 82 par. 2 of the Act on the Residence of Aliens regulates the diction "may" be administratively expelled, from which we have deduced the possibility of using the discretionary power. It is up to the administrative authority whether or not to expel the third-country national. However, they must comply with the principles not only of national law but also of the principles set out in that Recommendation. Similarly, the provision of § 87 par. 1 and 2 of the Act on the Residence of Aliens regulates administrative deportation, namely the expulsion of a Union citizen and a family member of a Union citizen. However, the expulsion of these categories of aliens is subject to stricter criteria than the expulsion of third-country nationals. Overall, the application of the discretionary power in administrative expulsions is not easy and requires compliance with all the above principles.

*JUDr. Tomáš Škrinár
Katedra európskeho integrovaného riadenia hraníc
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: tomas.skrinar@akademiapz.sk*

Recenzenti: doc. Ing. Pavol Augustín, CSc.; mjr. JUDr. Petra Andorová, PhD.,

Vzdelávanie a osvojovanie si predmetu kriminálneho spravodajstva v edukačných moduloch

Anotácia: Predkladaný príspevok sa zaoberá vzdelávaním a osvojovaním si predmetu kriminálneho spravodajstva v edukačných moduloch a venuje pozornosť globálnemu vzdelávaniu v kriminálnom spravodajstve. Autorka popisuje metódu INSERT a jej využitie vo vzdelávaní kriminálnych a spravodajských analýz. Vypracovanie edukačných modulov pramení z vedecko-výskumnej úlohy Národný model kriminálneho spravodajstva, ktorá je aktuálne riešená katedrou kriminálnej polície na Akadémii Policajného zboru v Bratislave.

Kľúčové slová: edukačné moduly, kritické myslenie, analýza, vzdelávanie, výučba

Úvod do problematiky

Edukačné moduly, ktoré sú predmetom predkladaného príspevku, sme zadefinovali ako špecifický súbor metód a prostriedkov, na základe ktorých si cieľová skupina policajných špecialistov osvojí konkrétne informácie zoradené do jednotlivých logicky usporiadaných celkov obsahovo sa vzťahujúcich na problematiku Kriminálneho spravodajstva. V prípade edukačných modulov ide o plánovaný metodologický podklad, ktorého obsahové zameranie v prevažnej miere zodpovedá obsahovému zameraniu predmetu Operatívno-pátracia a spravodajská činnosť 2, vyučovanému v dennom bakalárskom štúdiu na Akadémii Policajného zboru v Bratislave:

MODUL	NÁZOV TÉMY
1	Základné pojmy
2	Kriminálne a spravodajské analýzy
3	Hodnotenie informácií
4	Techniky analyzovania informácií
5	Formy kriminálnych a spravodajských analýz
6	Vytváranie logických záverov
7	Analytické softvérové nástroje
8	Organizácia a riadenie analytických činností
9	Praktické cvičenia

Obsahové zameranie v edukačných moduloch bude navyše doplnené podľa požiadaviek praxe. Edukačné moduly budú v praxi slúžiť na vzdelávanie vybraných príslušníkov Policajného zboru. Z koncepcie Kriminálneho spravodajstva vyplynulo, že tieto edukačné moduly budú prístupné vo forme e-learningu, teda „on-line“. Vzdelávací proces má byť z hľadiska zabezpečenia čo najvyššej kvality výučby, udržania pozornosti edukanta a zvyšovania motivácie jednoznačne zaujímavý a pestrý, splnenie týchto požiadaviek je možné dosiahnuť uplatňovaním rôznych foriem a prostriedkov výučby.¹ Aj z tohto dôvodu sme zvolili ako hlavný prostriedok vzdelávacieho procesu formu e-learningu.

Východiskové koncepty edukačných modulov

¹ NOVÁKOVÁ, I. a kol. *E-learning a jeho aplikácia v odbornom jazykovom vzdelávaní pre vybrané policajné služby*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2015, s. 33.

Z technického a obsahového hľadiska vychádzame z konceptu troch vzdelávacích programov:

1. e-learningový portál Katedry jazykov Akadémie Policajného zboru, ktorý je v súčasnej dobe prístupný na webovom sídle intranetu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Tento e-learningový portál je interaktívnou multimedialnou učebnou pomôckou a z metodologického hľadiska slúži ako technický podklad pre edukačné moduly,
2. Protikorupčný e-learningový program Ministerstva vnútra Slovenskej republiky – ktorý slúži ako podklad z hľadiska svojej obsahovej stránky a bol zverejnený v decembri 2019. V súčasnej dobe je v plnom rozsahu k dispozícii na webovom sídle Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.
3. Projekt špecializačného kurzu pre príslušníkov Policajného zboru „Administrátor informačného systému ACHERON“ ktorý slúži ako podklad z hľadiska obsahovej náplne. Je vzdelávacím projektom ďalšieho vzdelávania policajtov akreditovaný podľa čl. 21 ods. 2 nariadenia ministra vnútra Slovenskej republiky č. 153/2011 o odbornom vzdelávaní príslušníkov Policajného zboru, ktorý je v súčasnej dobe realizovaný na pôde Akadémie Policajného zboru.

Pre elektronickú formu výučby sme sa rozhodli na základe viacerých výhod akými sú napríklad:

- univerzálnosť, keďže e-learningové moduly tvoria systém usporiadaných informácií,
- flexibilita, prostredníctvom ktorej je možné v priebehu času jednotlivé moduly dopĺňať o nové poznatky a fakty,
- nesporne nižšie finančné náklady, keďže elektronické vzdelávanie značne redukuje náklady na vzdelávanie, dopravu či miesto výučby,
- štandardizácia vedomostí, ktorá súvisí s vytvorením štandardizovaného obsahu edukačných modulov, nakoľko faktom je, že vzdelávanie v tejto oblasti doposiaľ nie je jednotné,
- vyššia efektívnosť vzdelávania, ktorá znamená, že štúdiom prostredníctvom e-learningu aktivizuje zapojenie viacerých zmyslov a tým zvyšuje zapamätateľnosť/osvojiteľnosť učiva,
- podpora sebadisciplíny a motivácie, keďže elektronické vzdelávanie podporuje vedomie edukantov, že sa nevzdelávajú pretože musia, ale preto, že sa vzdelávať chcú.

V elektronickej forme výučby budú okrem iného využívané inštruktážne videá. Výhodou inštruktážnych videí oproti prezenčnej forme inštruktáže je možnosť viacnásobného opakovania, pozastavenia, spomalenia, doplnenie vysvetľovaného učiva zjednodušujúcimi nákresmi, popisom, vysvetlením, komentárom. Ide o prostriedok, ktorý umožňuje rýchlejšie pochopenie a osvojenie si pojmového aparátu kriminálneho spravodajstva.

Nevýhodou inštruktážnych videí je absencia vyučujúceho, a to najmä v prípade nepochopenia odprezentovaných skutočností. Inštruktážne videá by mali byť zrozumiteľné, názorné, prehľadné a zamerané len na konkrétnu tému.

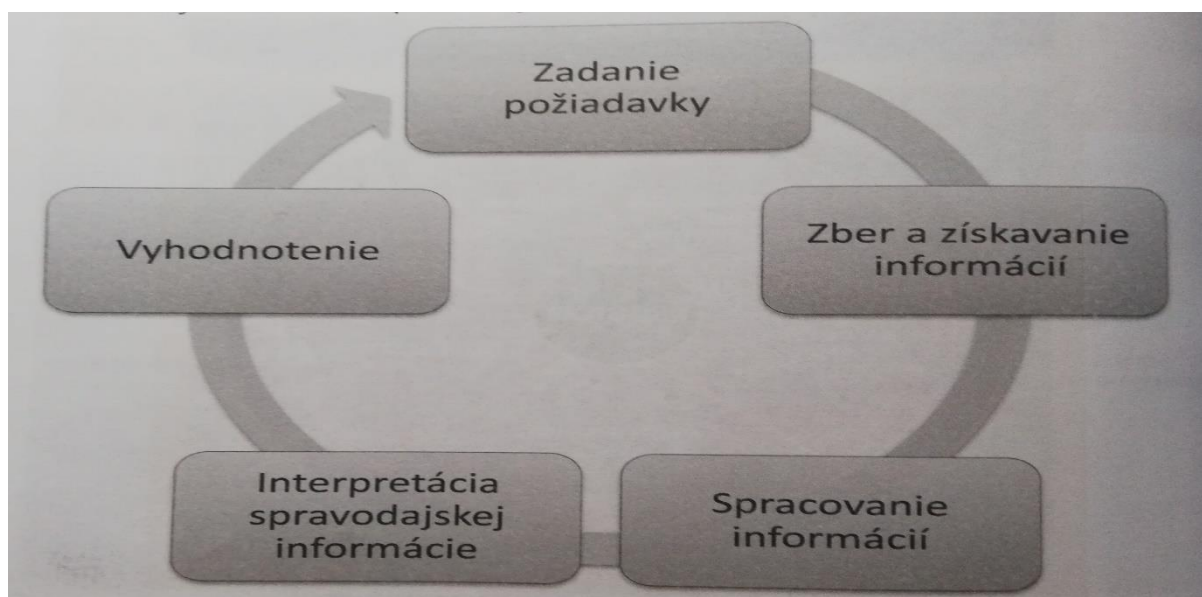
Inštruktážne video je vhodné napríklad pri spracovaní témy spravodajského cyklu², ktorý tvorí podstatu odhaľovania a zároveň aj spravodajstva.³

obr. 1 Spravodajský cyklus⁴

² Spravodajská činnosť je poznávacím procesom, ktorý má ako iné poznávacie činnosti svoje etapy, resp. fázy. Tieto fázy spolu predstavujú spravodajský cyklus. (Stieranka, 2013), s. 131.

³ STIERANKA, J. et al. *Aktuálne otázky aplikácie Kriminálneho spravodajstva v kontexte nových trendov v Európskej únii*. 2018.

⁴ STIERANKA, J. et al. *Spravodajská činnosť*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2018, s. 136.

Globálne rozvojové vzdelávanie v kriminálnom spravodajstve

Dôležitými podmienkami efektívneho vzdelávania sú konceptuálne vzdelávanie (vzdelávanie sa v súvislostiach) a predpoklad disponovania nástrojmi, ktoré umožňujú vyberať, spracovávať a aplikovať získané vedomosti a schopnosti. Ambíciou pri tvorbe edukačných modulov – za predpokladu splnenia vyššie uvedených podmienok – je spracovanie tém z oblasti kriminálneho spravodajstva tak, aby na seba logicky nadväzovali. Efektívnym nástrojom vo vzdelávaní je metóda globálneho vzdelávania, ktorá umožňuje prostredníctvom kritickej analýzy meniť uhol pohľadu na analyzovanú problematiku. Najdôležitejšou črtou kritického myslenia je snaha o pochopenie akejkoľvek informácie v čo najširších súvislostiach. N. O'Hanlon pod schopnosťou kriticky myslieť rozumie súbor zručností, ktoré obsahujú analytické, deduktívne a hodnotiace schopnosti edukanta.⁵ Analytické činnosti tvoria základný pojmový aparát kriminálneho spravodajstva, pod pojmom kriminálne spravodajské analýzy sú označované činnosti vykonávané v tretej etape spravodajského cyklu. Kriticky mysliaci edukant má myseľ vytrénovanú tak, že pri akomkoľvek tvrdení, argumente, štúdiu či článku sa snaží vidieť a pochopiť súvislosti. Skúma motívy a kvalifikáciu autorov, logickú súdržnosť prezentovaných tvrdení, dôveryhodnosť použitých dôkazov, poctivosť vo vyvodzovaní dôsledkov či vernosť vedeckej metodológie. Edukant chápe, že na jednu vec sa dá pozerat' z rôznych uhlov pohľadu a miesto toho, aby si z nich vybral jeden konkrétny a ostatné zavrhol, snaží sa rôzne uhly pohľadu analyzovať a pochopiť ich. Kritické myslenie je tiež neustála snaha o zdokonaľovanie vlastného citu pre presnosť vo vyjadrovaní. Výsledkom tejto snahy je štruktúrovaný, konzistentný a logický prejav. Kriticky mysliaci edukant systematicky a pozorne skúma vlastné pohnútky, myšlienkové pochody a vznik vlastných názorov a rozhodnutí. A na základe tohto pozorovania potom formuluje svoje závery.⁶

Pre čo najefektívnejšie osvojenie si obsahu kriminálneho spravodajstva, je nevyhnutné pridržať sa nasledovných zásad:

- aktívnosť učenia sa – každý edukant je do učenia aktívne zapojený vlastnou činnosťou a myšlienkovou aktivitou, ktorá predpokladá osobnú motiváciu a angažovanosť,

⁵ O'HANLON, N. *The Role of Library Research Instruction in Developing Teachers Problem Solving Skills*. In *Journal of Teacher Education*, November-December, 45 (6), 44–49.

⁶ Spracované podľa: *Čo je kritické myslenie* - Akadémia kritického myslenia (kritickemyslenie.sk)

- konštruktívnosť – edukant buduje na predchádzajúcich skúsenostiach, jeho doterajších vedomostiach o problematike kriminálneho spravodajstva, spôsobilostiach a zručnostiach, nakoľko učenie je vytváraním (konštrukciou) nových poznatkov a ich následným zabudovaním do už existujúceho poznatkového systému,
- kumulatívnosť – vedomosti, spôsobilosti a zručnosti na seba nadväzujú,
- zacielenosť – edukant vie, čo je cieľom učenia (sa) a s daným cieľom sa stotožňuje,
- situovanosť učenia – vzdelávanie prebieha vždy v konkrétnom kontexte, ktorý edukanta ovplyvňuje a ktorý je potrebné pri vzdelávaní zohľadniť,
- autoregulatívnosť – edukant postupne preberá zodpovednosť za svoje vlastné vzdelávanie sa, pričom zohľadňuje rôzne predpoklady a štýly učenia sa.⁷ Na tomto mieste podotýkame, že – v súvislosti so vzdelávaním – v moduloch predpokladáme vysoké využitie autodidaktických metód.

Trojfázový model učenia sa v kriminálnych a spravodajských analýzach

Trojfázový model učenia sa je aplikovateľný na obsahovú stránku kriminálnych a spravodajských analýz – časti Praktikum, konkrétne pre posledný modul, ktorým sú praktické cvičenia. Ide o metodický postup INSERT – Interaktívny záznamový systém pre efektívne čítanie a myslenie (angl. *Interactive Notating System for Effective Reading and Thinking*) alebo trojfázový model učenia sa, ktorý podľa autorov Maňáka a Šveca je základom metódy vyššie spomenutého kritického myslenia označovaného ako činnosť, nástroj, ktorý pomáha edukantom prejsť od povrchného ku hĺbkovému učeniu, k odhaľovaniu súvislostí, k porozumeniu učiva a k tvorbe a formulácii vlastných záverov.⁸ V trojfázovom modeli učenia sa tvorí ťažisko samotných aktivít v rámci výučby edukant.

Podľa Petrasovej metóda INSERT u edukantov rozvíja kompetencie, akými sú:

čítanie s porozumením, analýza a triedenie informácií, selektovanie informácií na dôležité a menej dôležité, priradzovanie nových informácií k starým, výber a zapamätanie si podstatných pojmov a kľúčových slov, analýza a syntéza nových poznatkov. Vyučovaciu metódu je možné použiť v expozičnej fáze vyučovacej jednotky na osvojovanie rozširujúceho nového učiva.⁹

Metodický postup INSERT tvoria tri fázy, a to evokácia, uvedomovanie si a reflexia.

Evokácia – v prvej fáze sa realizuje niekoľko kognitívnych činností. Edukanti si aktívne vybavujú vedomosti o problematike kriminálnych/spravodajských analýz. V tejto fáze si edukant vymedzí základ vlastných vedomostí, resp. skúseností, ku ktorým neskôr pridá nové. Tým, že si edukanti pripomenú vedomosti spojené s danou témou, umožníme im kvalitnejšie a trvalejšie zapamätanie nových vedomostí. Napomôžeme aj odhaliť nejasnosti a chybné vedomosti. V rámci tejto fázy dochádza k aktivizácii edukanta. Iba pri aktívnom zapojení edukantov do vzdelávacieho procesu dochádza k zmysluplnému osvojovaniu si nového. Aktívnym zapojením rozumieme skutočnosť, že edukant si uvedomuje svoje myslenie a vlastné vzdelávanie (metakognícia).¹⁰

Uvedomenie si – druhou fázou procesu učenia je uvedomenie si nových informácií a ich významu a to sa deje prostredníctvom aktivít, ktoré realizujú samotní edukanti, a týmto krokom získavajú odpovede na vlastné otázky z evokácie. Edukant v tejto fáze učenia sa prechádza

⁷ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. 656 s.

⁸ Spracované podľa: MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. 219 s.

⁹ PETRASOVÁ, A. *Využitie stratégie EUR ako prostriedku eliminácie funkčnej negramotnosti rómskych žiakov*. Prešov: MPC, 2003.

¹⁰ VELMOVSKÁ, K. *Tvorivý učiteľ fyziky VII*. Smolenice, 2014. 254 s.

novými skúsenosťami, triedi nadobudnuté informácie a prepája ich s už osvojenými informáciami k danej téme, prípadne si opravuje informácie, o ktorých pravdivosti bol presvedčený. Aktivity v rámci tejto fázy učenia sa by mali byť postavené predovšetkým na činnosti edukanta, aby si z preberanej látky zapamätal to, čo je pre neho podstatné.¹¹

Reflexia – tvorí tretiu a zároveň poslednú fázu učenia sa, kde edukanti systematizujú novonadobudnuté vedomosti a upevňujú ich tým, že ich upevňujú do svojej poznatkovej štruktúry. Praktickým nástrojom reflexie v moduloch sú cvičenia z kriminálnych a spravodajských analýz. Praktikum obsahuje množstvo cvičení, kde inštrukcie zodpovedajú nasledovnému:

1. pozorne si prečítať všetky informácie.
2. Zoradiť informácie do skupín tak, aby každá skupina obsahovala iba informácie navzájom súvisiace, dotýkajúce sa rovnakej idey alebo predpokladu.
3. Pre každú skupinu informácií vytvoriť premisu, to znamená hlavnú myšlienku zahŕňajúcu význam alebo zmysel informácií v danej skupine.
4. Zvoliť si najvhodnejšiu techniku analyzovania informácií a vytvoriť príslušnú schému, ktorá bude vyjadrovať štruktúru zločineckej organizácie a vzťahy medzi jej vetvami a jednotlivými členmi.
5. Na základe premís formulovať jasný a zrozumiteľný logický záver.
6. Navrhnuť odporúčania, ktorými by bolo možné trestnú činnosť zadokumentovať a dokázať.¹²

Záver

Predkladaný príspevok sa zaoberá edukačnými modulmi kriminálneho spravodajstva, ktoré sú čiastkovou vedecko-výskumnou úlohou vedecko-výskumnej úlohy Národný model kriminálneho spravodajstva. Následne popisuje východiskové koncepty vzdelávacích programov, ktoré obsahovo alebo po technickej stránke tvoria metodologický podklad edukačných modulov. Edukačné moduly budú na základe viacerých výhod spomenutých v príspevku spracované on-line formou. Nasledujúca časť je venovaná metóde kritického myslenia a s tým spojenému globálnemu rozvojovému vzdelávaniu a jeho využitiu vo výučbe kriminálneho spravodajstva. V rámci globálneho vzdelávania sa autorka venuje postupu INSERT, jeho charakteristike a nožnej aplikácii vo vzdelávaní v oblasti kriminálnych a spravodajských analýz v rámci edukačných modulov.

Literatúra

- MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metódy*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315- 039-5.
- NOVÁKOVÁ, I., et al. *E-learning a jeho aplikácia v odbornom jazykovom vzdelávaní pre vybrané policajné služby*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2015. ISBN 978-80-8054-655-7.
- O'HANLON, N. *The Role of Library Research Instruction in Developing Teachers Problem Solving Skills*. 1988. In *Journal of Teacher Education*, November-December, 45 (6), 44–49.
- PETLAK, E. *Všeobecná didaktika*. Bratislava: IRIS, 1997. ISBN 80-88778-49-2.
- PETRASOVÁ, A. *Využitie stratégie EUR ako prostriedku eliminácie funkčnej negramotnosti rómskych žiakov*. Prešov : MPC, 2003. ISBN 80-8045-307-1.

¹¹ VELMOVSKÁ, K. *Tvorivý učiteľ fyziky VII*. Smolenice, 2014. 255 s.

¹² STIERANKA, J. a kol. *Kriminálne a spravodajské analýzy- praktikum*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2009, s. 141.

STIERANKA, J. et al. *Kriminálne a spravodajské analýzy- praktikum*. Bratislava: Katedra kriminálnej polície, Akadémia Policajného zboru, 2009. ISBN 978-80-8054-463-8.

STIERANKA, J. et al. *Spravodajská činnosť*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013. ISBN 978-80-8054-549-9.

STIERANKA, J. et al. *Aktuálne otázky aplikácie Kriminálneho spravodajstva v kontexte nových trendov v Európskej únii*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2018.

[globalne_vzdelavanie_metody_vystup-phu_20.pdf](#) (statpedu.sk)

Čo je kritické myslenie - Akadémia kritického myslenia (kritickemyslenie.sk)

VELMOVSKÁ, K. *Tvorivý učiteľ fyziky VII*. 2014. Dostupné online: [37_velmovska.pdf](#) (upjs.sk)

KOVÁČOVÁ, A. *E-U-R ako trojfázový model učenia*. Dostupné online: [EUR_model](#) (projektstepahead.sk)

Keywords: educational modules, critical thinking, analysis, education, teaching

Summary

In the submitted paper, the author deals with educational modules, which are partial science-research task of the science-research task *the National criminal intelligence model*. Consequently, the author describes three basic concepts, which are going to serve technically or as a content as a methodological background for educational modules. According to the multiple advantages, educational modules will be used in on-line practice. Following part is focused on the critical thinking method and global education and its usage in criminal intelligence education. In terms of the global education, the author describes the INSERT method and its possible application in the educational process of criminal and intelligence analyses.

npor. Mgr. Katarína Zimmermannová
asistent Katedry jazykov
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: Katarina.zimmermannova@minv.sk
Katarina.zimmermannova@akademiapz.sk

Recenzenti: prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD.; doc. JUDr. Boris Löffler, PhD.,

Názov: Vedecká konferencia doktorandov na Akadémii
Policajného zboru v Bratislave, 4. ročník

Vydavateľ: Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Zostavovateľ: Mgr. Michaela Holičová, Oddelenie vedy a vedeckých
projektov, Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Vydanie: prvé, rok 2023

Rozsah: 218 strán, 673 553 znakov vrátane medzier

ISBN 978-80-8054-983-1

EAN 9788080549831